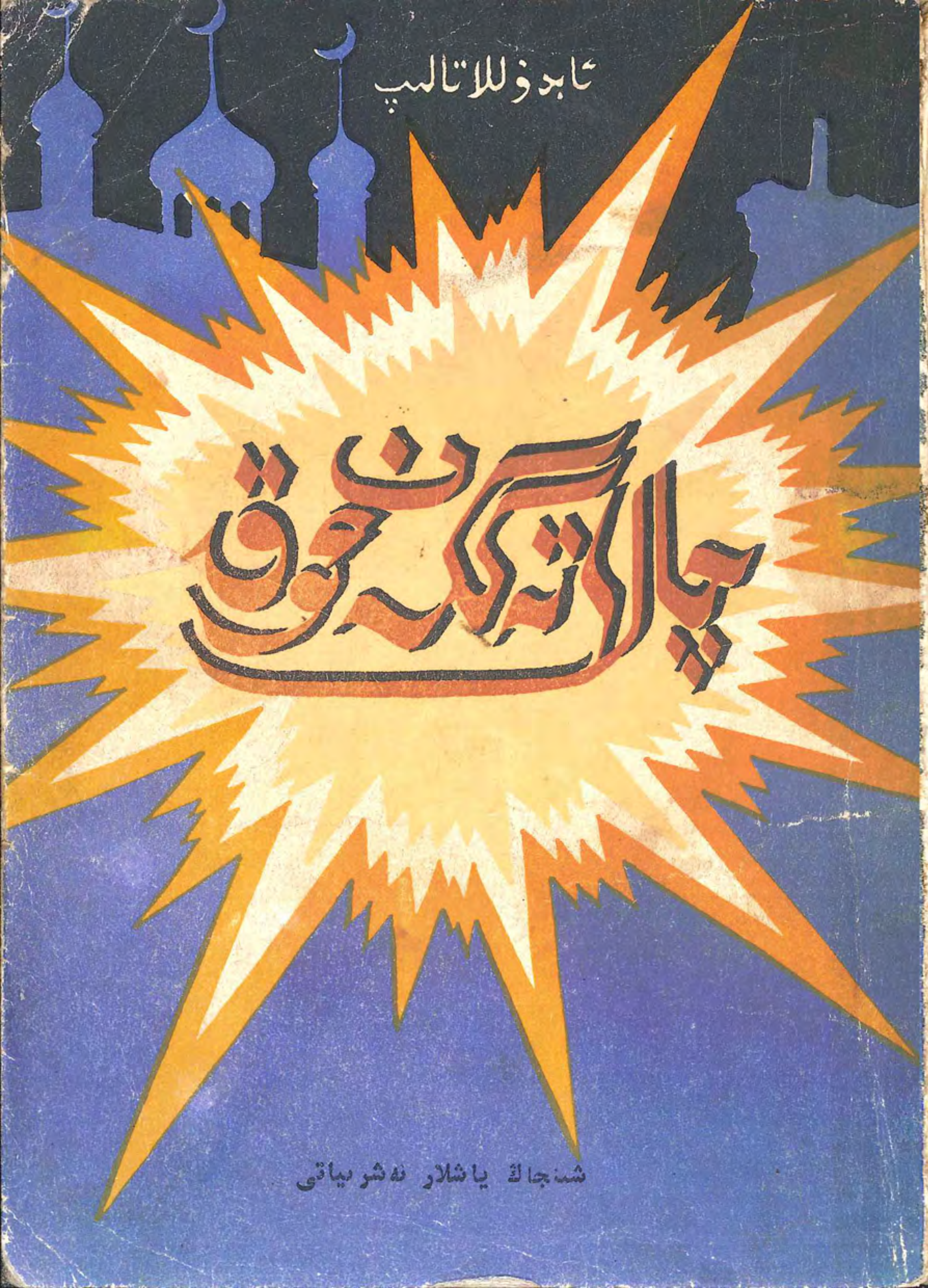

چالا تەگكەن ئوق

شىنجاڭ ياشلار نەشرىياتى

1986 · 8 · 7

مۇقاۋا ۋە قىستۇرما رەسىملىرىنى
مەخسۇت روزى ئىشلىگەن

نومۇرى: M10124·143
باھاسى: 1 يۈەن 25 پۇڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئابدۇللا تالىپ

نەشرىياتتىن

بۇ ئەسەردە «قانلىق 12 - ئاپرېل ۋەقەسى»نىڭ سىرى بىر قەدەر روشەن ئېچىپ بېرىلگەن. شىڭ شىسەي ھاكىمىيىتى دەل ئاشۇ چاغدا «ئىلغارلىق چىۋىمپەردىسى»نى يىرتىپ تاشلاپ ماۋ زېمىن، چېن تەنچيۇ، لىن جىلۇ قاتارلىق كومپارتىيە ئەزالىرى بىلەن مىڭلىغان مۇنەۋۋەر كىشىلەرنى دەھشەتلىك زىندانلاردا ۋەھشىيلەرچە نابۇت قىلىۋەتكەن ئىدى، لېكىن ئۇزۇن ئۆتمەي ئالتاي قاتارلىق جايلاردا زۇلۇمغا قارشى قوزغىلاڭ پارتلىدى. كۈندىن - كۈنگە ئۆلغىيىپ بېرىۋاتقان قوزغىلاڭچى خەلق ئاممىسىنى بېسىقتۇرۇشتا ئىلاجىسىز قالغان شىڭ شىسەي ھاكىمىيىتى «ئالتۇن كولاشقا ئەمگەك كۈچى قوبۇل قىلىش» ھىلىسى بىلەن جەنۇبىي شىنجاڭدىن 30 مىڭدىن ئارتۇق دېخان باللىرىنى قانلىق نەيزە ئاستىدا ھەيدەپ كەلگەن ئىدى. بۇ بەختسىزلەرنىڭ كۆپچىلىكى يوللاردا ئاچلىقتىن ئۆلۈپ، كۆرمىڭلىغانلىرى ئالتاي تاغلىرىدا نابۇت بولۇپ كەتتى. بۇ ۋەقە شىنجاڭ تارىخىدا قانلىق «ئالتۇن يېغىلىغى» دەپ ئاتالغان ئىدى. بۇ ئېچىنىشلىق تارىخىي ۋەقەدىن ئوقۇغۇچىلىرىمىز ئۆتكەن ئەسىرنىڭ 60 - يىللىرىدا شەرقىي جۇڭگودا يۈز بەرگەن «ئالتۇن يېغىلىغى»نى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەلەيدۇ.

«دولقۇننىڭ ئەۋجى سۇنىڭ تەكتىدىن ئۆتىدۇ» دېگەندەك، ھايات قالغان «ئالتۇنچى يىگىتلەر»نىڭ بىر قىسمى،

مەخپىي يوسۇندا قارشىلىق كۆرسىتىشكە باشلايدۇ ۋە ئىلغار كۈچلەرگە قوشۇلىدۇ؛ يەنە بىر قىسمى، ئاشكارا ئىسيان كۆتىرىپ، ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلاۋىنىڭ قەھرىمان پىداكارلىرىغا ئايلىنىدۇ. ئەنە شۇنداق ئاجايىپ تارىخىي رىياللىقنى ئارقا كۆرۈنۈش قىلغان بۇ روماندىكى جىددىي ۋەقەلەر ئەسەر قەھرىمانى ئىرپان، كەنجى قاتارلىق باتۇر يىگىتلەر بىلەن سەلبىي پېرسوناژ زامانقۇل ئوتتۇرىسىدىكى ھايات - ماماتلىق كەسكىن كۈرەش تەسۋىرلىرىدە يارقىن نامايەن بولىدۇ.

مۇندەرىجە

بىرىنچى قىسىم

بىرىنچى بــاپ 3
ئىككىنچى باپ 14
ئۈچىنچى بــاپ 25
تۆتىنچى بــاپ 35
بەشىنچى باپ 47
ئالتىنچى باپ 56
يەتتىنچى باپ 63
سەككىزىنچى باپ 74
توققۇزىنچى باپ 80
ئونىنچى بــاپ 85
ئون بىرىنچى باپ 92
ئون ئىككىنچى باپ 97
ئون ئۈچىنچى باپ 105
ئون تۆتىنچى باپ 111
ئون بەشىنچى باپ 119
ئون ئالتىنچى باپ 126
ئون يەتتىنچى باپ 135
ئون سەككىزىنچى بــاپ 142

ئىككىنچى قىسىم

ئون توققۇزىنچى باپ 169
يىگىرمىنچى باپ 183
يىگىرمە بىرىنچى باپ 198
يىگىرمە ئىككىنچى باپ 215
يىگىرمە ئۈچىنچى باپ 230
يىگىرمە تۆتىنچى باپ 253
يىگىرمە بەشىنچى باپ 274

ئۈچىنچى قىسىم

يىگىرمە ئالتىنچى باپ 297
يىگىرمە يەتتىنچى باپ 314
يىگىرمە سەككىزىنچى باپ 332
يىگىرمە توققۇزىنچى باپ 349
ئوتتۇزىنچى باپ 363
ئوتتۇز بىرىنچى باپ 375
ئوتتۇز ئىككىنچى باپ 381

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بىرىنچى قىسىم

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

بىرىنچى باپ

ئاپرېلنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرى بولۇشىغا قارىماي، ئۈرۈمچى شەھىرى بىر ھەپتە ئىچىدە تۆت پەسىلنى بېشىدىن ئۆتكۈزۈپ، بۈگۈن ئەتىگەن مۇقەددەس بوغدا تېغىنىڭ ئۈستىدىن ئەمدىلا نەيزە بويى ئۆرلىگەن قۇياشنىڭ ئىللىق نۇرىغا چۆمگەن ئىدى.

شەھەرنىڭ شىمالىي گىرۋىگىدە قەد كۆتىرىپ تۇرغان قىزىل تاغ باغرىدىكى تاشلاردا ئەكس ئەتكەن قۇياشنىڭ ئالتۇن زەررىلىرى ئاجايىپ ۋاللىداپ تۇراتتى. ئىگىز چوققىنىڭ ئۈستىدىكى جىگەرسىمان قىزغۇچ توپا ئارىلاش قورام تاشلارنىڭ يان كاۋاكلىرى ئارىسىدىن سۇس كۆتىرىلگەن ئاقۇش پارلار خۇددى پارتلاش ئالدىدا تۇرۇۋاتقان يانار تاغ تۈتۈنلىرىدەك كۆرۈنەتتى.

ۋاقىت چاشكاردىن سەل ئۆتكەن ئىدى. بۇ ئىگىز چوققا باغرىغا ئۈچ كىشى پەيدا بولدى. ئۇلار تاغ-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

نىڭ شەرق تەرىپىدىن ئاستا ئۆرلەپ، غەربىي چوققىغا يېقىن ئورنىتىلغان ياغاچ راۋاق يېنىدىن ئەگىپ ئۆتۈپ، ئۇدۇل بارغىنىچە ئۈرۈمچى دەرياسى ئۇرۇلۇپ ئۆتىدىغان ئېگىز تىك قىيا لېۋىدە توختىدى.

بۇ ئۈچ كىشىدىن بىرى يېشى 40لاردىن ئاشقان بۇغداي ئۆڭلۈك، پېشانىسى ۋە بۇرنىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە قوناقتەك سۆگىلى بار، بېشىغا كونىراق قارا دۇخاۋا سەرپۇش تۇماق، ئۇچىسىغا سالما ياقىلىق كۆك چەكمەن چاپان، ئىچىگە ئالدى ئوچۇق ماتا كۆينەك كىيىپ، بېلىگە باغلىغان كۆك بەلۋاققا غىلاپ - بويتاسما ئېسىۋالغان ساغلام قامەتلىك كىشى ئىدى. ئاۋۇ ئىككىسى بولسا ئەمدىلا 20لەردىن ئاشقان تەڭ دېمەتلىك نەۋقىران يىگىتلەر ئىدى.

بۇ ئۈچەيلەن چوققا گىرۋىكىگە كېلىپ توختاشتى - يۇ، نېمە ئۈچۈنكى، بىر هارغىنچە جىمجىتلىشىپ، تاش ئۈستىدە زوڭزىيىپ ئولتۇرۇشتى.

ياش يىگىتلەردىن بىرىنىڭ بىلىگىدە، يەنە بىرىنىڭ بولسا مۈرىسىدە تارتۇق بار ئىدى. قاپاقلىرى سىيلىنغان، رەڭگى - روهى ئۆڭۈپ تاتىرىشىپ كەتكەن بۇ يىگىتلەر، قانداقتۇر بىر يامان خاپىلىقنىڭ ئازاۋىدا قالغاندەك ئۇزۇلدۇرمەي تاماكا چېكىشەتتى ۋە شۇ تاپتا بىر بىرىنىڭ تەرىگە زىنهار قارىغۇسى كەلمەيۋاتقاندەك ئىدى.

هېلىقى چوڭ ياشلىق، بەستلىك كىشى بولسا ئال-

لىقانداق خىياللار دېڭىزىغا غەرق بولغىنىچە ئوتلۇق كۆ-
زىنى ئالىلقەيەرلەرگە قادىغان ئىدى، ئۇ، يېنىدا سال-
پىيىپ ئولتۇرغان ئاۋۇ ئىككى يىگىتنىڭ ھېچنىمىسى
ئەمەس، پەقەت يېتىم - يېسىرمەك، غېرىپ - غۇربالارنىڭ
سېخى پېشىۋاسى سوپىتى بىلەن ئەل ئارىسىدا «سوپى
چەندازا»① دەپ داڭقى چىققان مەردانە بىر ئادەم ئىدى.

بىر ھازادىن كېيىن، سوپى چەندازا خىيالىنى يىغىپ، يىگىتلەرگە قىيا بېقىپ، سورلۇك بىر قارىدى - دە، ئېغىر سۈكۈتنى بۇزۇپ، سۆزگە كىرىشتى:

— «ئۆتكەن كۈنۈڭنى ئۇنتۇما، شىر چوروغۇڭنى قورۇتما» دىگەن گەپ بار ....، — ئۇ، ئۇلۇغ - كىچىك بىر تىنىۋېتىپ، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — «ئالتۇن يېغىلىغى»دا سىلەر بىلەن بىللە چىققان شۇنچە نۇرغۇن دوست - بۇرادەرلىرىڭلار نەگە كەتتى؟ قېنى ئېيتىڭلارچۇ؟!

تېخى يېقىندىلا يۈز بەرگەن، مەڭگۈ ئۇنتۇلغۇسىز قانلىق پاجىئەلەر ھەققىدىكى بۇ سوئال ھەر ئىككى يىگىتنىڭ يۈرىگىگە قاتتىق تەگدى. ئەپسۇسلۇق ھېسسىيات تۇيغۇلىرى بىردىنلا ئۇلارنىڭ كۆز چاناقلىرىدا بەلگە بېرىشكە باشلىدى.

سوپى چەندازا يەنە ئاتىلارچە مېھرى بىلەن سۆزلىمەكتە ئىدى:

① چەندازا — پۇل سالىدىغان مەخسۇس يانچۇق، ھەميان.

ئۇيغۇر كىتاب تورىيكتىنى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

— ئۇلارنىڭ نەچچە مىڭ يىللىق تارىخقا ئىگە بو-
لۇپ، ئۇلۇغ ئىككى چۆل — باياۋانلاردا قالدى. قالغان قىسـ
مىنى بولسا «ئالتاي ئېغىلىغى» يەپ تۈگەتتى. سىلـەر
بولساڭلار كۆرمىگەننى كۆرۈپ، ئاران بالادا بۈگۈنگە كەل-
دىڭلار، بىراق، تېخىچىلا ئاچ — زار يۈرۈۋاتىسىلەر ...
سوپى چەندازا بارغانچە قىزىپ سۆزلەيتتى. ئۇنىڭ
كەڭ پېشانىسىدىن تەر تامچىلىرى چىپىلداپ ئېقىپ تۇ-
راتتى. ھالبۇكى ئىككى يىگىت بولسا باشلىرىنى سىلىپ،
مۆڭگىلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ ئوتلۇق سۆزلىرىنى ئاڭلى-
ماقتا ئىدى. سوپى چەندازا سەرپۇش تـۇمىقىنىڭ ئىزىڭ
تەرپىنى قىستۇرۇپ قويۇپ، تېخىمۇ غەزەپ بىلەن سورىدى:
— سىلەر ئاتىلە شـەھەردىن تۇتۇلۇپ چىققاندا
يول بويى ئېيتقان «ئاللا — ئاللا ۋاي باللا، نادانلىقنى
تاشلاڭلار» دېگەن ناخشاڭلارنى ئـۇنتۇپ قـالدىڭلارمۇ؟
سىلەر تـۇنۇگۈنلا جان — جىگەر دوست ئىدىڭلار. تاغ —
باياۋانلاردا دىشۋارلىق تارتىپ يۈرگەنلىرىڭلاردا كـۆ-
رۈشكىچە پەرۋانە بولۇشاتتىڭلار، خوپ، بۈگۈنچۇ؟
سوپى چەندازا بىسلىرى يـالتىراپ تـۇرىدىغان
ئىككى پىچاقنى قـونچىدىن سۇغۇرۇۋالدى — دە، يىگىت-
لەرنىڭ ئالدىغا تاشلاپ، دەر غەزەپ بىلەن:
— «پىچاقنى ئالدى بىلەن ئۆزەڭگە سال، ئاغرى-
مىسا كىشىگە سـال» دەيتىكەن، قېنى قـايسىڭلار ئاۋال
سىناپ كۆرۈسىلەر؟ — دېدى.
ئۇ، ئوتلۇق كۆزى بىلەن يـىگىتلەرگە تـىكىلىپ

تۇراتتى. ئاچچىق تەنە، لېكىن سەمىمى سۆزلەرنى ئاڭلىغان يىگىتلەرنىڭ يۈرىكىگە پىچاقلار ئۆزى كېلىپلا قادالغاندەك تۇيۇلۇپ، كۆزلىرىدىن ياش تامچىلىرى مۆلدۈردەك تۆكۈلۈشكە باشلىدى. ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تەڭلا تۇرۇشتى - دە، پاقىراپ تۇرغان پىچاقنى ھەر ئىككىسى تەڭلا ئېلىپ، قورام تاشقا ئۇرۇپ سۇندۇرغاندىن كېيىن، قىبادىن چوڭقۇر ئېقىنغا چۆرۈۋەتتى، ئاندىن يىغلاپ قۇچاقلىشىپ، ئەپۇ سوراشتى ۋە ئىككىسى تەڭ كېلىپ، ھېلىقى غەمخورچىسىنىڭ بىرى ئۇڭ، بىرى سول بىلىكىگە يېسىلىپ، ناماقۇللۇق بىلدۈرۈپ، كەچۈرۈم سورىدى. يىگىتلەرنىڭ كۆز ياشلىرى سوپاخۇننىڭ بىلەكلىرىنى نەملەشكە باشلىغان ئىدى.

سوپى چەندارا ئۇلارنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ:

— «گۇمان - ئىماننى قاچۇرار، ئىمان شەيتاننى» دىگەن گەپ بار، سىلەر بۇ گەپنى ھەرگىز ئۇنۇتۇماڭلار، — دىدى.

بۇ چاغدا ۋاقىت چۈشكە يېقىنلاپ قالغان ئىدى. يىگىتلەردىن بىرى:

— تاغا، بىز ئەمدى سىز باشلىغان كېچىككە كىرىمىز، سىزنىڭ قىلىپ كېلىۋاتقان غەمخورلۇغىڭىزنى مەن ئەسلا يادىمدىن چىقارمايمەن، لېكىن ھازىر مەن ...

سوپى چەندارغا يۈرەكتىن ۋەدە بېرىۋاتقان بۇ يىگىت سۆزلەۋېتىپ بىردىنلا ئاسمانغا قارىدى - دە، جىددى تۇس ئېلىپ:

www.uyghurkitap.com

— ھازىر مەن سىز بىلەن خوشلاشماقچىمەن، سېنىڭ زۆرۈر بىر ئىشىم بار ئىدى. مەن شۇ ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىشىم ئۈچۈن، ... ئەمىسە، خەير - خوش! — دېدى.

سوپى چەندازا، يىگىتنىڭ كېيىنكى جىددىي سۆزلىگە، سىرلىق كەيپىياتىغا ئەجەپلەندى - يۇ، بىراق نېرى - بېرىسىنى سۈرۈشتۈرمەيلا، ھەر ئىككى يىگىتنىڭ قولىغا ئاز - تولا پۇل بېرىپ، يولغا سېلىۋەتتى.

ھېلىقى جىددىي ئىشى بار يىگىت شاپاشلىغان پېتى تاغ باغرىدىكى ئەگىمەچ يول بىلەن پەسلەپ كەتتى - دە، ھايت - ھۇيت دېگىچە ئاللىقاياقلارغىدۇ غايىپ بولدى. ئىككىنچى يىگىت بولسا تاغ ئۈستىدىكى يول بىلەن ئۇدۇل شەرق تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى.

سوپى چەندازا قىرلىق قىيادا يەككە - يېگانە قېلىپ، يەنە چوڭقۇر خىيالغا چۆمگەن ھالدا، شەھەرگە تەكشى نەزەر تاشلايتتى:

قىيالىقتا ئۇدۇل — مىردىئان سىزىق بويلاپ جەنۇپ تەرەپتىن سوزۇلغان كەڭ سايلىق ئېقىننىڭ كۈن چىقىش لېۋىدىكى قارىياغاچلىق ئورمانلار ئۇدا بىر ھەپتىچە ياققان مۆلدۈر ئارىلاش يامغۇر ۋە قاردىن كېيىن بۈگۈنكى ئوچۇق ھاۋادا قۇياشنىڭ ئىسسىق نۇرى تەپتىدىن قايتا جانلىنىپ، كۆپ - كۆك باراقسانلىق تۈسكە كىرگەن ئىدى. جەنۇبىي تاغ (نەنسەن) جىلغىلىرىدىن ئۆرغۈپ - دولقۇنلاپ چۈشكەن قار ۋە يامغۇر سۇلىرى، شەھەر كوچىسى ئارىسىدىكى ئېرىق - ئۆستەڭلەردىن

قوشۇلغان لاي ـ لاتقىلىق سۇلار بىلەن بارغانسېرى سەـ
مەپ ـ ئۇلغىيىپ، شەھەرنىڭ غەربىي تەرىپىدىكى سايـ
لىق ئېقىندىن ئۆركەشلىنىپ كېلىپ، ھىلىقى قىيالىق چوقـ
قىغا باغرىنى ئۇرۇپ ئۆتۈش ئارقىلىق ــ بۇيۇك جۇڭـ
غارىيە ئويپانلىقىغا قاراپ كېتەتتى.

قىيانلار ئەۋجىدىن ھاسىل بولغان بۇ چوڭ دولـ
قۇن، بىر قاراشتا كىشىگە خۇددى شىددەتبىلەن ئېقىـ
ۋاتقان يانار تاغ لاۋا ـ لاتقىلىرىنى ئەسلىتىپ، بۇ شەھەرـ
نىڭ ئاستىدا گويا پارتلاش ئالدىدا تۇرغان بىر ۋولقان
باردەك ھېس قىلدۇراتتى، دىمىسىمۇ كىشىلەر بۇ كۈنـ
لەردە ئەنە شۇنداق سىرلىق بىر تەۋرىنىش ۋە تەشۋىش
ئىچىدە تۇراتتى.

قۇياش قىيامىدىن سەل قايرىلغان چاغدا، سوپى
چەندازا قىزىلتاغ ئۈستىدىن پەسكە قاراپ ماڭدى. ئۇ،
پەللىمۇ پەللە تىۋۋەنلەپ چۈشۈۋېتىپ، يەنە ئاللىقانداق
چىگىش خىياللار ئىچىدە، ئۆز ـ ئۆزىگە سوئال قوياتتى:

ــ ئاجايىپ سىرلىق ھېكمەت، چوڭقۇر تىلسىـ
مات! دۇنيانىڭ خۇي ـ پەيلى، زاماننىڭ خۇي ـ پەيـ
لى، ئادىمىزاتنىڭ خۇي ـ پەيلى نىمىشكە بۇنچىۋالا
ئوخشىشىپ كېتىدىغاندۇ؟ ــ بىر دەم تۇتۇلۇش، بىر دەم
ئېچىلىش، بىردەم غەزەپلىنىش! بۇ ئۈچ تەرەپنىڭ قايـ
سىسى قايسى تەرەپنى دورايدىغاندۇ؟...

سوپى چەندازا ئۆزىنىڭ بۇ گېدىرماچ خىيالى بىـ
لەن بەنتبولغىنىچە مېڭىپ، شەھەرنىڭ جەنۇبىي قاپقىـ

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېگانە ئادرېسى

غى يېنىدىكى بىر كىچىك ئاشخانىغا كىرىپ غىزالاندى. ئاندىن ئۇ، پېشىن مەزگىلىدە مال بازىرىدىكى بىر سېچت ئالدىغا كەلدى. بۇ يەردە يېڭىدىن سېلىنغان بالىخانىلىق بىر ئىمارەتنىڭ ئالدىغا 20 - 30 چە كىشى توپلىشىۋالغان ئىدى. ئۇ، مېچىت ئالدىدىن قايرىلدى - دە، ئۇدۇل ئەنە شۇ ئادەملەر توپى قاتارىغا باردى. ئۇ كىشىلەرنىڭ يېڭى ئىمارەت توغرىلىق قىلىشىۋاتقان گەپ-سۆزلىرىگە قۇلاق سالدى.

ھەممىدىن كۆلكىلىكى بىر قىسىم تىجمەل - ھورۇنلارنىڭ بۇ يېڭى ئىمارەتكە ئەيىپ قويۇپ، ئاخمىقانە سۆزلەشلىرى سوپى چەندازنىڭ ئەرۋايىنى ئۆرلەتمەكتە ئىدى. شۇنداقتىمۇ يەنىلا ئۇلارنىڭ يەكپاي گەپ - سۆزلىرىنى بىر دەم تەخىر قىلىپ ئاڭلىدى:

— ئىمارەتنىڭ ھۇلى پەس بولۇپ قاپتۇ، بىرەر يىلغا بارا - بارمايلا سۇنىڭ تېگىدە قالىدۇ - دە، يىقىلىپ چۈشىدۇ.

— دەرىزىسى تەسكەي تەرەپكە بولۇپ قاپتۇ.

— توغرا تېمى تۈز قوپۇرۇلماپتۇ.

— ياغاچلىرى ئىنچىكە بولۇپ قاپتۇ.

— تەكچە ھەم دەرىزىلىرى كىچىك بولۇپ قاپتۇ، قاچا - قۇچا سىغمايدۇ...

سوپى چەندازا بۇ گەپ - سۆزلەرنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن، ئاستا كىرىپ، يېڭى ئىمارەتنى كۆرۈپ چىقتى - دە، ئاۋۇلارغا دېدى:

ــ مەن باياتىن سىلەرنى ئۇستا تامچىلاردىن ئوخشايدۇ دەپتىمەن، پەمىچە سىلەرنىڭ كۆپۈڭلار: «قىش- لىغى قايان باراي، يازلىغى ساراي سالاي» دەپ ھو- ناپ يۈرىدىغانلاردىن ئوخشامسىلەر؟ پىشانىسىدىن تەر ئاققۇزۇپ ئىشلىگەن ئەرنىڭ قولىدىلا مۇشۇنداق ئىمارەت پۈتىدۇ. ھورۇن ئىشەكنىڭ يېمى تولۇق دىگەندەك...

شۇ ئەسنادا كۈنچى مەھەللىسى تەرەپتىكى بۇ- لاقبېشى كوچىسىدىن ھاسىراپ - ھۆمدەپ ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپ كەلگەن 20 ياشلاردىكى يىگىت توپنىڭ يېنىدا توختىدى - دە:

ــ ئادەم ئۆلدى! بۇلاقبېشى يېنىدىكى كۆكتات- لىقتا ... بىر ئادەم! ــ دەپ، تەشۋىشلىك خەۋەرنى ئېيت- تىپلا بەدەر چوڭ كوچا تەرەپكە كەتتى.

لېكىن، بۇ جىددى خەۋەرنى ئاڭلىغان ئادەملەر دەسلەپتە ھاڭ - تاڭ بولۇشقان، جىددىلاشقان بولسىمۇ، كېيىن مەھەللىگە چۈشۈپ، بەزىلىرى شۇ يەرگە بېرىپ «تاماشا» كۆرۈپ كېلىشكە ئىنتىلمەكتە ئىدى. سوپى چەندازا كۆپچىلىككە:

ــ «سۆز قوغلىغان دەرتكە يولۇقار، يول قوغ- لىغان غەزنىگە» دەيدىغان گەپ بار. بايىقى خەۋەردە چوقۇم بىر شۇملۇق بار. «تۆگە كۆردۈڭمۇ، يوق» دىگەن- دەك، غىرت قىسىشىپ، ئاستا يولىمىزغا راۋان بولغىنىمىز ياخشى. ــ دىدى.

ئادەملەر تارقىلىشقا باشلىغاندا ئاللىقاچان گۈگۈم

www.uyghurkitap.com

چۈشۈپ كەتكەن ئىدى. دىگەندەك، ئارىدىن ئانچە ئۆتمەيلا كوچىلارغا قوراللىق ھەربى، ساقچىلار تولۇپ كەتتى. پۈتۈن شەھەرنى ئىنتايىن دەھشەتلىك تەشۋىش قاپلاشقا باشلىدى. شۇ كۈنى تۈن يېرىمىدىن كېيىن، چوڭ تۇتقۇن باشلىنىپ كەتتى. كىشىلەر پانا ئىزلەپ تاغ جىلغىلىرىغا قاراپ قېچىشماقتا ئىدى.

ئادەتتە مەيخانىدىن نېرى كېتەلمەيدىغان ۋە مەي-شاراپسىز يۈرەلمەيدىغان بىۋاك پىيانچۇكلارمۇ بۇ دەھشەتلىك كېچىنىڭ قۇربانى بولۇشتىن خالى بولالمىدى.

تۈن نىسبى مەزگىلى ئىدى. ياش بىر پىيانچۇك غەرق مەس ھالدا نەنلياڭ كوچىسىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا ئوڭ ۋە سولغا دۈگۈجۈپ يۈرگەن ئىدى. ئۇ، گايىدا كارنىيى يىرتىلغىدەك ۋاقىراپ: «ئىشپيون! ئىشپيون!» دەپ سۈرەن سالاتتى ۋە مۇشتۇمىنى چىڭ تۈگۈپ، خۇددى جۆيلۈگەندەك سۆزلەپ كېتەتتى:

— قېنى دىگىنە، ماڭا ئۆتكۈزۈپ قويغىدەك بارمىدى؟ ئىمىشكە ماڭا مۇنچىۋالا ئەگىشىۋالىسەن! ھېلى جۇمۇ، ھېلى خامىرىڭنى مىجىپ تاشلايمەن!...

پىيانچۇك بارغانچە جىددىيلىشىپ بىردە ئوڭغا، بىردە سولغا مۇشت تەڭلەيتتى. بىراق، ئۇنىڭ مۇشتۇمى تېگىدىغان نىشان يوق ئىدى. ئۇ گايىدا ئالدى-كەينىگە قاچاتتى. چارچاپ قالغاندا يەنە ئىزىدا توختايتتى. ئۇ، ئۆزىنى قوغلىشىپ يۈرگەن «ئىشپيون»دىن قۇتۇلالمىغىنىغا دەرغەزەپ بولۇپ، ھالسىزلىنىپ پات-پات يىقىلىپ

چۈشەنتى.

«قورققان سايىسىدىن ئۈركۈپتۇ» دىگەندەك، بۇ پىيانچۇكنىڭ كەيىنگە بۇگۇن ئەگىشىۋالغىنى پەقەت ئايدىڭ كېچىدىكى ئۆز سايىسى ئىدى. ئۇنىڭ بۇ ھالى ئاشۇ بۇلاقبېشىدىكى ئۆلۈم پاجىئەسىگە مۇناسىۋەتلىك بولغىنى ئۈچۈن ئاشۇنداق «قورققانغا قوش كۆرۈنەر» سەرگۈزەشتىلەرنى بېشىدىن كەچۈرۈپ قاتتىق بىئارام بولماقتا ئىدى. ئۇ نىسبى شەپىدىن ئۆتكەنگە قەدەر «ئىشپىيون سايە» بىلەن ھەپىلىشىپ ۋە ئېلىشىپ، ئاخىرى دەرمانى كېتىپ يىقىلدى. ئۇ، نەمكەش يەرگە پاقىدەك چاپلاشقان پېتى ياتاتتى. باش توخۇ مەھەلدە ساقچى كېلىپ قالدى - دە، مەسنى ھەيدەپ كەتتى...

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئىككىنچى باپ

يۇقۇرىدىكى ۋەقەلەرنىڭ سىرى دەھشەتلىك تارى-
خىي تىراگېدىيە — «ئالتۇن يىغلىغى»غا بېرىپ
تاقىلاتتى. بۇ تىراگېدىيە بولسا 1942 - يىلى ئىيۇندا
يۈز بەرگەن ئىدى.

تۇمەن دەرياسى بويىدىكى مۇنبەت تۈزلەڭلىكتە
بىنا بولغان ئەزىزانە قەشقەر ھېساپسىز تارىخىي قىسمەت-
لەرنى بېشىدىن كەچۈرۈپ، پامىر ئېتىگىدە يەنىلا مەردا-
نە قەد كۆتىرىپ تۇرماقتا ۋە بەنىلا پۈتۈن تارىم ئويمان-
لىغىنىڭ مەنىۋى مەشئىلى بولۇشتەك پارلاق ۋە ئۇلۇغۋار
شۆھرىتىنى ساقلاپ كەلمەكتە ئىدى.

ھەر يىلى پەسىللەرنىڭ مۇناسىپ مەۋسۇمىدە بۈك-
باراقسان تاللار ۋە تۈرلۈك شىرىن مىۋىزار باغۇ بوس-
تانلار بىلەن ئاجايىپ رەڭدار كىيىنگەن بۇ مۇقەددەس
دىيارنىڭ گۈزەل مەنزىرىسى ئىختىيارسىز ھالدا ھەر بىر

كۆز ۋە كۆڭۈلنىڭ زەۋقىنى جەلپ قىلاتتى.

بۈگۈن ئىيۇننىڭ 2 - ھەپتىسى — چوڭ بازار بولىدىغان پەيشەنبە كۈنى. زۇمرەتتەك سۈزۈك ئاسمان خۇددى ئىسىل ئەينەكتەك يالتىرايتتى. شەھەرنىڭ قايناق مەركىزىدىكى ھېيتكار مۇھتىغا نۇر سېپىپ تۇرغان قۇياشنىڭ جىلۋىسى ئاۋات رەستە - كوچىلاردا سىماپتەك ۋىلىلداپ جۇلا قىلاتتى.

شەھەرگە ئەتراپلاردىن تۈرلۈك - تۈمەن مىۋىلەرنى چوڭ - كىچىك سېۋەتلىرىگە قاچىلاپ ئېلىپ كىرگەن ئىشچان ۋە پاراسەتلىك باغۋەن - دېخانلارنىڭ پەيزىلىك تۇۋلاشلىرى ھەم شىرىن مىۋە - چېۋىلەرنىڭ خۇش پۇراقلىرى كىشىنىڭ كۆڭلىنى ھوزۇرلاندۇراتتى.

ھېيتكارنىڭ جەنۇبىدىكى ئۇيغۇر مەدەنىي ئاقارتىش ئۇيۇشمىسىنىڭ ھەشەمەتلىك ۋە ھەيۋەتلىك تىياتىر كۇلۇبى ئالدىدىكى ئازادە كەڭ مەيدانغا قاتارمۇ قاتار قويۇلغان كاۋاپدانلار ھەم تۆت تەرەپتىكى ئاشخانا ۋە ناۋايخانىلاردىن تارقىلىۋاتقان تاتلىق تاماقلارنىڭ مېزىلىك پۇراقلىرىمۇ ئىشتىھا ئەلنەغمىلىرىنىڭ ئىشىكلىرىنى ئاچاتتى.

مەيداننىڭ ئوڭ ۋە سول تەرەپلىرىدە توپلىشىپ تۇرغان بېشىغا گىجىم رومال، تور رومال ۋە داكىلارنى ئارتىۋالغان سۇچۇك سۆزلۈك قىز - چوكانلارنىڭ باش، قول ۋە قولتۇقلىرىدىكى رەڭگا رەڭ چىرايلىق دوپپىلار كۆزلەرنى قاماشتۇرۇپ، كۆڭۈللەرنى كۆيدۈرەتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

قوللىرىدا زىخچا ئالتۇن ۋە تىللالارنى جىرىڭلى-
تىپ، ئۆتكەن - كەچكەنلەرگە كۆز - كۆز قىلىپ يۈرۈش-
كەن بىر مۇنچە مەككار سەرراپلار گىدىيىپ ۋە ھىجىيىپ،
تاپان تۇزاقلىرىغا جاي ۋە جان كۆزلەپ باراتتى.

زەرگەر ئۇستىلار كۆزلىرىگە غۇۋالاشقان ئەينەك
تاقىۋېلىپ، رەستىنىڭ پىنھان يەرلىرىدە ھە دەپ ئىشلەپ،
ھاجەتمەنلەرنىڭ بۇيرۇتمىلىرىنى قولىدىن چىقىرىشقا ئال-
دىرىماقتا ئىدى. ئۇلارنىڭ ئالدىغا توپلىنىشۋالغان جۇ-
ۋانلارنىڭ بەزىلىرى بىزەكلەرنىڭ سەرخىلىنى تاللاش
بىلەن بەنت بولاتتى. يەنە بەزىلىرى بولسا قولىدىكى
بىزەكلىرىنىڭ جىڭ - جالىغىنى ئېنىقلىتىش ئۈچۈن زەر-
گەرلەرگە تەكلىپ تەۋەززۇلار قىلاتتى.

ئەجەپكى، ئۇلارنىڭ قاتارىدىكى ئورۇق، سەل
دۈمچەكرەك كەلگەن بىر ئۇستام بىر كىشى كۆرسەتكەن
ئالتۇن ساپاقنىڭ ساپ ئەمەسلىكىنى ئېيتىپ بېرىش بى-
لەن، بۇ خالىسانە خىزمىتى ئۈچۈن ئەتىگەندىلا ئويلىمى-
غان يەردىن ئۆزىگە تەڭقىسلىق تېپىۋالدى.

بۇ، بىر توي تەرەددۇتىنىڭ مېلى ئىدى. يىگىت
تەرەپنىڭ ۋەكىلى بولۇپ كەلگەن سېمىز جۇۋان گىجىم
رومىلىنىڭ تۈشۈكىدىن زەرگەر ئۇستامغا ھۆمىيىپ بىر ئا-
لايدى - دە، زەردىسى بىلەن تېگىش قىلغىلى باشلىدى:

— ئۇستام، نىمە دەپ يۈرىدىلا. كۆزلىرىگە تور
باغلاپ قالدىمۇ، نىمە؟ لىللا گەپ قىلغۇلۇق ئەمەسمۇ؟
ئادىل سۆز قىلمىسىلا ئاخىرەتكە نىمە دەپ بارىلا؟ مۇ-

شۇنداق جىنىڭ ئالتۇننى جا دىيىشكە نىمە ھەددىلىرى؟

زەرگەرنىڭ غۇژژىدە كەيپى ئۆرلىدى - دە، سىمىز جۇۋانغا كۆزەينەكنىڭ تېگىدىن تازا بىر ئالىيىپ قارىۋېتىپ:

— خېنىم، نىمە ئەتىگەندە ماڭا بۇنچىزا قاۋاپ بېرىدىلا، مەن سىلىنى دۇكىنىمغا چىللاپ كەلدىممۇ؟ سىلى ئاخىرەتنى بىلسىلە خەقنىڭ «بۆكىگە جىگدە سالماقچى» مىدىلە، — دىدى.

زەرگەر قارىماققا 60لاردىن ئاشقان دىلى نازۇك، سەپرا مىجەز كىشى ئىدى. «باپكا قېرىسا بۆزدىن، زەرگەر قېرىسا كۆزدىن» دىگەندەك، ئۇنىڭ ئىككىلا كۆزى ئۆمۈچۈك تور باغلاپ قويغاندەك بىر ئازخىرە كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئۆزىمۇ پات - پاتلا «كۆزۈم تورلىشىپ بولالمايۋاتىمەن» دەپ زارلىنىپ يۈرەتتى. سېمىز جۇۋاننىڭ «كۆزلىرىگە تور باغلاپ قالدىمۇ» دىگەن سۆزىنى ئاڭلاپ، ئۇستامنىڭ قۇيقا چېچى تىك تۇرۇپ، مىجەزى چېچىلىپ كەتكەن ئىدى. زەرگەرنىڭ كۆكسى بېسىلماي ھىلىقى جۇۋانغا يەنە تېگىش قىلىپ:

— خېنىم، «لايدىن ياسىغان خام كوزا، سۇغا چۈشسە ساق چىقالمايدۇ» ئەمەسمۇ؟ ناباپ مال بىلەن قىز تەرەپنى ئالدىسىلا نائىنساپلىق ئەمەسمۇ؟ ياكى «قىزنىڭ ئالغىچە قىرىڭدىن ئۆتەي، ئېلىۋېلىپ بولۇپ جېنىڭدىن ئۆتەي» قىلماقچىمۇ، يە؟...، — دىدى.

بۇ يەردە قىز تەرەپنىڭ ۋەكىلىمۇ ھازىر ئىدى.

www.uyghurkitap.com

ئىگىز بويلۇق ئۇ جۇۋان زەرگەرگە قوشۇمچە قىلىپ:

— ئۇستام راست ئېيتىدۇ، نىمە ئانچىزا كۆپۈپ كەتكۈلۈك؟ كۆڭلىمىز توغرا بولسا، ئالتۇن چاپدۇقسىزمۇ نىمش ئەپلىشىۋېرىدۇ. ئانىمىز بىزنى ئالتۇن ئۇستىگە تۇغمىغان. «ياغاچ قازاندا ئاش بىر قېتىملا پىشىدۇ»، — دېدى.

— گەپىنىڭ مىغىزىنى دىدىڭلە خېنىم، — زەرگەر قىز تەرەپ ۋەكىلىنىڭ سۆزىگە ماز بولۇپ: «توي دىگەن ئۆمۈر سودىسى» دىگەننى قوشۇپ قويدى.

تاپا - تەنىلەرنى ئاڭلىغان سېمىز جۇۋان خۇددى گېلىگە سۆڭەك قادالغاندەكلا غىققىدە بولۇپ قالدى. كېيىن ئۆزىچە هار ئېلىپ، قوسىغى ئېسىلدى - دە، يەنە باشقىدىن ۋالاقلىغىلى تۇردى:

— ۋاي، جېنىمەي، ماڭا نىمىتى؟ بىرىپلا يىگىتنىڭ ئانىسىغا ئېيتىمەن - دە، «بوي يەتمىگەن شاپتۇل ئاچچىق» ئىكەن، دەيمەن ۋەسسالام. شۇنىڭ بىلەن تويىنى بۇزۇپ تاشلايمەن. «تويىنىڭ ئەلچىسى بولغىچە، بايىنىڭ غالچىسى بول» دىگەننى ئۇقماپتىمەن.

— چاپسان بارسىلا خېنىم، زەللىلىرى سوۋۇپ قالمىسۇن. بۇنداق دوقلىرىدىن پەرۋايىم پەلەك. قىزىمىز ئۆزىگە ئۆزى ئالتۇن.

سېمىز جۇۋان دوق قىلىپ، پېشىنى قاققان پېتى دۇكاندىن چىقىپ كەتتى. زەرگەر ئۇستام بىر كۈلۈپ، بىر تېرىكىپ:

— تىۋۋا، بۇ جۇۋان «ئۆزەم يالغانچى ئەمەس،

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئەھۋالدىن چۆچۈپ ھۈركىگەن پېتى نەزەرباغ تەرەپكە بەدەر قاچتى.

مۇشۇ پەيتتە، بىر توپ ئادەملەر چوڭ خانىقا ئالدىغا چاپلانغان بىر چوڭ ئېلاننى ئوقۇماقتا ئىدى. قىستا - قىستاڭ ئىچىدە ئېلانغا يېقىن بارالمىغانلار بىر بىردىن تەقەززالىقتا سورايتتى:

— ئوقۇيالىدىڭمۇ، نىمە گەپكەن؟

ئوقۇغانلار ئېيتىپ بېرەتتى:

— ياشلارنى ئالتايغا ئالتۇن كولاشقا — «باي بولۇشقا سەپەرۋەر قىلىش ئېلانى» ئىكەن ...

— «قاسساپ ياغ قايغۇسىدا، ئۆچكە جان قايغۇسىدا» دىگەن شۇدە! — دېيىشتى كىشىلەر، ئاستا پىچىرلىشىپ.

ئادەملەر جىددى ساراسىمىگە چۈشمەكتە ئىدى.

شۇ ئەسنادا ئۇيغۇر ئويۇشما تەرەپتىن ئىگىز بويلۇق بىر جارچى كارنىيى يىرتىلغىدەك ۋاقىراپ، ھېيتكار مەيدانىغا كىرىپ كەلمەكتە ئىدى:

ئالتايدا تولا ئالتۇن،
بارساڭ بىلىسەن باللا؛
ئالتۇنغا تويۇپ كۆزۈڭ،
باي بوپ كېلىسەن باللا.

غەم - دەرتتىن خالاس بولۇپ،
ئويناپ كۈلىسەن باللا.

يول يىراق دېمە ھەرگىز،
راھەت كۆرسەڭ باللا.

مەيلىڭ بولسا ئالتۇنغا،
تىمىشكە تۇرسەڭ باللا.
بارمىساڭ قىلىپ پۇشمان،
ھەسرەت چېكىسەڭ باللا...

«ئاغزى قايماق، كۆڭلى مايماق» جارچىنىڭ ئويـ ناۋاتقان سىرلىق كومېدىيىسى ئىنتايىن يوشۇرۇن ۋە رەـ زىل پىلان بويىچە كېچىلىگەندە ئويۇشتۇرۇلغان ئىدى.

ئويغۇر ئويۇشمىسى كۇلۇبىنىڭ كىرىش ئېغىزىدىـ كى ئىگىز ۋە ھەيۋەتلىك پەشتىغىدا بىر ھەربى ۋە بىر ساقچى ئوفىتسېر ھېيتكار مەيدانىغا قاراپ تەكەببۇرانە قىياپەتتە غادىيىپ تۇراتتى. مانا شۇ ئىككى ئوفىتسېر بوگۈندىن باشلانغان «ئالتۇن تىراگېدىيىسى»نىڭ «ماھىر» رېژىسسورلىرى ئىدى.

ئۇلارنىڭ بىرى ئىگىز بويلۇق، شوينا بەل ئادەم بولۇپ، يىگىجاڭلىق ھەربى ئۇنۋانىغا ئىگە ئىدى. ئىكـ كىنچىسى غوللۇق، دوغىلاقراق بولۇپ، ساقچىنىڭ شۇجـ گىنى ئىدى.

ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا ھېيتكار مەيدانىدىكى ئادەملەر خۇددى بۆرىدىن ھۈركىگەن قويدەك تەرەپ ـ تەرەپكە پىتىراپ كېتىشكە باشلىدى. شۇندىن كېيىن كوچا ئېغىزلىرىدا قوراللىق بىر نەچچەلەر پەيدا بولدى ـ دە،

جىجاك، گەيجاڭلارنىڭ ئارىلاشما روراۋانلىقلىرى بىلەن ياشلارنى تۇتۇش ئىشى باشلاندى. ئۇلار ئالدىنئالا تەييارلاپ قويۇلغان مەخسۇس گازارمىلارغا ئېلىپ بېرىلىپ، نەزەربەنت قىلىناتتى.

ھازىر ھېيتكاردا يۈز بېرىۋاتقان بۇ تېررورلۇق تىيانشاننىڭ جەنۇبىدىكى ھەممە شەھەر - يېزىلاردا بىردەك داۋام قىلماقتا. بالا - قازانىڭ قازىنى كەمبەغەل بىچارىلەرنىڭ بېشىدا قايىنىماقتا ئىدى. ئۇلارنىڭ نالە - زار، ئاھۇ پەريادى پەلەك پەيمانلىرىنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈپ باراتتى. بەگلەر بىلەن باي غوجاملار بولسا، ئۆز پەرزەنتلىرىنى بۇ ئىشقا يېقىن يولاتمىغانىنىڭ ئۈستىگە كەمبەغەللەرنىڭ بالىلىرىنى تۇتۇپ بېرىشتە ئەك ئەشەددى قەللاپ (ئادەم سودىگىرى) سۈپىتى بىلەن ئۇرغۇن تولجا - ئۇنۇملەرگە ئىگە بولماقتا ئىدى. بالاقارا «بايىنىڭ يېنىغا كىلەر، كەمبەغەلنىڭ جېنىغا» دىگەن ئەھۋاللار ئەمەلدە ئىسپاتلانماقتا ئىدى.

بىر يىگىت ھېچنىمىگە پەرۋا قىلمىغاندەك زەبەردەست دەسسەپ ھېيتكارغا كېلىپ توختىدى - دە، ئەتراپقا نەزەر تاشلاشقا باشلىدى.

ئۇزۇن ئۆتمەي يىگىتنىڭ يېنىغا ئاق ساقال بىر بوۋاي پەيدا بولۇپ، غەمخورلۇق ئاھاڭىدا:

— بالام، بۇ يەردە تۇرما، تېزرەك كېتىۋال، «ھۆپۆپ دۆڭگە چىقسا قۇش يەر، يىتىم دۆڭگە چىقسا مۇشت» دەيدىغان گەپ بىكار ئەمەس، ھازىر خەتەرلىك. ساڭا

بىر پالاكەتچىلىك چاپلاشمىسۇن.
— رەھمەت ئاتا، — دېدى يىگىت، بوۋايغا مۇلايىم تەلەپپۇز بىلەن، — راست، ھازىر خەتەرلىك. ئاسمان چوغ، زېمىن قوغ بولماقتا. جىنايەتكار ئالتۇن مېنىڭ بەختىمگىمۇ ئىبلىس قولىنى سوزماقتا. شۇڭا ئالتۇن كولاشقا ئۆز ئىختىيارىم بىلەن بارىمەن. «يە بايدىن چىقارمەن، يە سايرامدىن!»
يىگىت بىلەن بوۋاينىڭ سۆزى تېخى ئۈزۈلمىگەن پەيتتە، توساتتىن بىر قىزنىڭ يىگىتنى چاقىرغان يېقىملىق ئاۋازى ئۇلارنىڭ سۆھبىتىنى ئۈزدى:
— ئىرپان ئاكا ...
يىگىت دەرھال قىز تەرەپكە قارىدى. 12 ياشلار چامىسىدىكى ئوماققىنا قىز كىچىككىنا بىر پارچە خەتنى ئىرپانغا سۇنۇپ تۇرۇپ:
— ئەتىگەندىن سىزنى ئىزلەپ بارمىغان يېرىم قالمىدى، بۇ خەتنى ئاچام ئەۋەتتى، خوش، ئەمىسە مەن كەتتىم ....، — دېدى.
قىز ناھايىتى ئىلدام ماڭدى. ئۇ كېلىشى بىلەن بوۋاي ئىرپان بىلەن خەيرلىشىپ كېتىپ قالغان ئىدى.
ئىرپان تەقەززالىق بىلەن خەتنى ئوقۇشقا باشلىدى:
«... باشپانايىم ئىرپان، سىز ھەرگىزمۇ كېتىپ قالماڭ، ھەر نىمە كۆرسەك تەڭ كۆرەيلى، سىز بولمىسىڭىز بۇ جاھان ماڭا بولىدۇ زىندان ...»
خەتنى ئوقۇغان ئىرپاننىڭ پىشانىسىدىن تەر

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرىسى

مونچاقلىرى تۆكۈلۈشكە باشلىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ خۇددى قاتۇرۇپ قويغان ھەيكەلدەك، بىر ھازا جىمىپ كەتتى، ئۇنى خېلىدىن بۇيان يېتىملىك ـ يوقسىزلىق بىلەن ئىشقى ئازاۋى قىيىنماقتا ئىدى.

ئەمدىلىكتە ئۇ «يە جاندىن كەچ ياكى جاناندىن» دېگەن رەھىمسىز سىناق گىرۋىكىدە بېشى قېيىپ تېڭىرقىماقتا ئىدى.

— ماقۇل، — دېدى ئۇ، ئاخىرى قەتئىي قارارغا كېلىپ، — چولپاننىڭ رايىغا باقاي.

ئىرپان ئۆزىنىڭ قۇلىغىلا ئاڭلىيالىغىدەك پىچىرلاپ، ئاشۇ سۆزنى دېدى ـ دە، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ، يارباغ كوچىسى تەرەپكە كەتتى.

ئۈچىنچى باپ

زامانە زورنىڭ، تاماشا كورنىڭ.

— خەلق ماقالىسى

1

ئىرپان يارباغ دەرۋازىسىدىن چىقىپ، جان قورغان تەرەپكە قايرىلدى - دە، بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن، كىچىكرەك بىر ساماۋارخانا ئالدىدا توختىدى. چولپاننىڭ ئۆيى ئەنە شۇ يەردە ئىدى.

بۇ چاغدا ۋاقىت شامدىن ئۆتكەن بولۇپ، ئەتراپنى قاراڭغۇلۇق قاپلاپ تۇراتتى. ساماۋارخانا ئۈستى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

دىكى بالىخانا ئۆيىنىڭ پەنجىرىدىن پەنەرنىڭ يورۇقى پىلىلداپ سۇس كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ئىرپان يېنىك قەدەم ئېلىپ، بالىخانا دەرىزىسىنىڭ ئاستىغا باردى ـ دە، يىغا ئارىلاش ئاڭلىنىۋاتقان نادامەتلىك ئۈنگە قۇلاق سالدى.

— ياق، ياق، مېنى سىز ئۇ 60 ياشلىق قېرى چايانغا زورلىماڭ! بولمىسا ماڭا بۇ جاھان كېرەك ئەمەس. مەن بۇنداق جاندىن تويدۇم...

بۇ دەل چولپاننىڭ نالە ـ زارى ئىدى. ئۇ دادىسىغا يالۋۇرۇپ يېلىناتتى ۋە بۇقۇلداپ يىغلاپ تۇرۇپ، مۇراجىئەت قىلاتتى:

— قەرزىمىزمۇ تۈگەپ كېتەر دادا، مەرھۇم ئانامنىڭ روھى ھەققىدە مېنى ئاياڭ. بولمىسا مەن بۈگۈنلا ئانامنىڭ قەۋرىستانلىغىغا...

زامان زۇلمىنىڭ قاتتىمۇ قات قىسمەتلىرى زەربىدىن مۈكچىيىپ، ئاللىقاچان ئىمجان بولۇپ قالغان شەمشىدىن ئاق كۆڭۈل، مېھرىۋان قىزىنىڭ نالىسىگە چىدىيالمىدى ـ دە، يۈرەكلىرى لەختە ـ لەختە قانغا زەرداپ بولغان ئېغىر مىنۇتتا ئاچچىق بىر ئۇھ تارتقان پېتى ئۆزىنى گۈپلا قىلىپ سۇپىغا تاشلىدى.

شەمشىدىن تېخى يېقىندىلا مۇشۇ يېڭى مەھەللىگە كۆچۈپ كەلگەن ۋە ساماۋار ئېچىپ كۈن كەچۈرۈشكە باشلىغان ئىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېگانە ئادرېسى

نەسرىددىن تاپاۋەتلىرى بىلەن باياشات تۇرمۇشنى شايە قىلىپ، پات ـ پات كۈلۈپ كېتەتتى. كۈلكىسىدىن كېيىن، ئادىتى بويىچە گېلىنى زورىغا قىرىپ، يەنە سۆزىنى داۋاملاشتۇراتتى:

ـــ «قولۇڭ ياغ بولسا، يېنىڭغا سۈۋا» دىگەن گەپ بار. ماڭا ھەمرا بولۇپ، بايىقى جايلارغا بىر ـ ئىككى قېتىم قاتنىساڭلا، ئىشىڭ پۈتتى ـ دە، قازىنىڭمۇ، چۆمۈچىڭمۇ ماي... قانداق؟

نەسرىددىن مۇشۇ تۈي بىلەن بۇ ئۆيگە نەچچە قېتىم كەلدى. ئۇنىڭ «تاپاۋەت» ئىندىگى ۋە قىزىقتۇرۇش دالالەتلىرى ئارقىسىدا شەمشىدىن ئاقىۋەت پەيلى شەيتانىنىڭ كەينىگە كىرىپ ماقۇل بولدى.

ئارىدىن ئالاھەزەل بىرەر ھەپتە ئۆتەر ـ ئۆتمەي نەسرىددىن بۇ ئۆيگە يەنە كىرىپ كەلدى ـ دە، شەمشىدىننى باشلاپ، ئۇدۇل «ئۇلۇغ بىرىتانىيە ھىندى سودا جەمىيىتى» ناملىق ۋىۋىسكا ئېسىلغان سودا سارىيىغا ئېلىپ باردى.

بۇ يەرگە جايلاردىن كەلگەن ھايانكەشلەر، كومپرادۇر دەللاللار، ئەپيۈن سودىگەرلىرى ۋە يەنەئەتكەسچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىدىغان مەككارلار مەخپى كىرىپ چىقىپ، خەلقنىڭ ئىلىگىنى شوراش ئۈچۈن تۈرلۈك شۇملۇقلارنى قىلىشاتتى. نەسرىددىن بولسا ئەنە شۇلارنىڭ شېرىكلىرىدىن بىرى ئىدى.

ـــ مانا يېتىپ كەلدۇق، ـــ دىدى نەسرىددىن ۋە

شەمشىدىننى ئەگەشتۇرۇپ ماڭغان پىتى ساراي ئىشخا۔
نىسغا باشلاپ كىردى.

بىرەر سائەتلەردىن كېيىن، نەسىرىدىن بۇگۈنكى سودا توختىمىنىڭ مەزمۇنىنى شەمشىدىنگە ئۇقتۇرۇپ:

— مېنىڭ كېپىللىگىم بىلەن ساڭا40 سەر ئالتۇن قىممىتىدىكى ھەر خىل گەزمال، چاي، دورا قاتارلىق تا۔ ۋارلارنى لاداخقا بېرىپ ئۆتكۈزۈۋالىدىغان بولۇشۇپ، توختام پۈتۈشتۇق، توختامغا قولۇڭنى...، — دېدى.

شەمشىدىن «40» سەر ئالتۇن دېگەننى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ كەينىگە قانداق ئەجەل ئەجدىھاسى يوشۇرۇنغان۔ لىقىنى ھېچبىر ئويلىمىغاندەكلا توختامغا قولىنى بېسىپ بەردى. نەسىرىدىن ئارقىدىن شەمشىدىننىڭ مۈرىسىگە ئۇرۇپ:

— بۇرادىرىم، بۈگۈن ئىشىمىز ئوڭۇشلۇق پۈتتى. سەپەرگە تېزرەك جابدۇن. بىر ۔ ئىككى كۈن ئىچىدە مېڭىپ كېتىمىز، — دېدى.

دېگەندەك، ئارىدا بىر ۔ ئىككى كۈن ئۆتەر ۔ ئۆتە۔ مەيلا شەمشىدىن نەسىرىدىننىڭ كارۋانلىرى بىلەن بىللە لاداخ سەپىرىگە يۈرۈپ كەتتى...

2

ئاسمان پەلەك قاراقۇرۇم تاغلىرىنىڭ ھېساپسىز خەتەرلىك جىلغىلىرىدا ئۇزۇن سەپ تارتقان كارۋانلار توختىماي ئىلگىرىلەيتتى.

نەسرىدىن بىلەن شەمشىدىن يول بويى بىرگە يېتىپ قوپۇپ مۆكۈدىشىپ كۆڭۈللۈك كېتىپ باراتتى، لېكىن «تۆشەك بىللە، چۈشەك باشقا» دىگەندەك، نەسرىدىننىڭ قوسىقىدىكى چۈشەك باشقىچە ئىدى. ئۇ «40 سەر ئالتۇن سودىسى» ئارقىلىق يۇلۇۋېلىنىدىغان ئاجايىپ ئولجىسى — كىرا ھەققى ئۈچۈن نىمىلەرنى ئۇندۇرۇۋالىدىغانلىغىنىمۇ خامچوت قىلىپ ماڭاتتى.

ئۇ، بۇرۇنمۇ تالاي قېتىم ئۆمەربايىنى ئارقا تىرەك قىلىپ تۇرۇپ، ئاق پادىشا ۋە ئۇلۇغ بىرىتانىيە سودىگەرلىرى بىلەن بىرلىشىپ، نۇرغۇن شەمشىدىنلەرنى ئوڭدا قويغان «ماھىر» دەللال ئىدى. ئۇ لاداختا يېقىن قالغاندا شەمشىدىنگە دەيتتى:

— مەن لاداختا بىرنەچچە كۈن تۇرۇپ، ئاندىن ئارقاڭدىن يېتىمەن. ئىشىڭ ئوڭغا تارتىپ، ئۇ يەردىن ئالىدىغان مالنى قاغىلىقىلا يەتكۈزۈۋالساڭ، بىرگە 10 پايدا ئۇندۇرۇۋالىسەن. تەلىيىڭنى يەركەندىكى «ئالتۇن

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىكى ئادرېسى

دەرۋازا» ئالدىدا سىناپ كۆرسەن. لېكىن، «بۆرىسى يوق جاڭگال، ئوغرىسى يوق يۇرت بولماس» دەيدىغان گەپمۇ بار. يوللاردا ھوش ـ كاللاڭ بىلەن سەگەك بولۇپ ماڭ، ئاغىنە.

— «خۇدايىم ساقلىسا بالا يوق» دېگەن گەپ بارـغۇ، — دېدى شەمشىدىن جاۋابەن، — ئاللا ئۆزى ساقلار.

شەمشىدىن بۇ جاپالىق سەپىرىدە «يول ئازاۋى — گۆر ئازاۋى» دېگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى تېتىپ كۆرۈپ، مىڭبىر جاپادا ئاران لاداخقا ئۇلىشىۋالدى ۋە ئىككى كۈندىن كېيىنلا تېگىشلىك ماللىرىنى تېگىشتۈرۈپ، نەسرىدىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە لاداختىن خوشال قايتتى.

لېكىن، «خۇدا ئۇرغاننى خۇداۋەردىمۇ قوشۇلۇپ ئۇرۇپتۇ» دېگەندەك، قايتىش سەپىرىنىڭ 4 ـ كۈنى كېچىدە، تىلسىم تاغ جىلغىلىرىنىڭ بىرىدە، شەمشىدىننىڭ پۈتۈن مال ـ مۈلكىنى قاراقچىلار بۇلاپ كەتتى. بىچارە شەمشىدىن جېنىنى ئارانلا قۇتۇلدۇرۇپ قالدى.

بىراق، بۇ دەرت ـ ئەلەم ئۇنىڭغا يېنىك توختىمايتتى. ئۇ جېنىدىن بىزار بولۇش دەرىجىسىگە يەتتى. ئۇ ئۆيىدىكى كۆزلىرى مۆلدۈرلەپ، يولىغا قاراپ تۇرغان ئوغۇل ـ قىز پەرزەنتلىرىنى ئېسىگە ئالدى ـ دە، ناـدامەتلىك يولىنى يەنە داۋاملاشتۇردى. «ئۆلمىگەن جاندا ئۈمىت بار» دەپ قەلبىنى ئۈمىتلەندۈرەتتى ئۇ.

شۇنداق قىلىپ، شەمشىدىن بىر يېرىم ئايلارچە پىيادە يۈرۈپ، ئارانلا ئۆيىگە كېلىۋالالىدى. ئۇنىڭ ئاق كۆڭۈل

خوتۇنى سەلىمىخان ئېرىنىڭ قورايدەك بولۇپ قالغان تەلەتىگە قاراپ چۆچۈپ كەتتى. ئارىسىدا بالىلىرى كېلىپ ئۇنىڭ بوينىغا ئېسىلاتتى ۋە قولىغا تەلمۈرەتتى. قۇرۇق قول كەلگەن ئاتىنىڭ يۈرىكى شۇ قەدەر سىقىلدىكى، ئۇنىڭ ئەلەملىك كۆزىدىن مونچاق-مونچاق ياش قۇيۇلۇپ كەتتى.

شەمشىدىن ئەتىسى خوتۇنىغا كەچۈرمىشلىرىنىڭ زىر-زەۋىرىنى قالدۇرماي سۆزلەپ بەردى. سەلىمىخان «بىر دەرت ئىككى بولمىسۇن» — دېدى-دە، ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ۋە نېرىقى ئۆيگە چىقىپ ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي ھۆكرەپ يىغلىۋەتتى. بۇ ناكەسچىلىك ئەر-خوتۇن ئىككىيلەننىڭ يۈرىكىگە ئېغىر دەرت بەرمەكتە ئىدى.

— «جان بولسا جاھان، ئاش بولسا قازان»، چېنىمىز ئامان قالغىنى ئەۋزەل، — دەيتتى سەلىمە، ئېرىنىڭ كۆڭلىگە ھاي بېرىپ.

لېكىن، شەمشىدىننىڭ يۈرەك جاراھىتى ھېچ ئارام بەرمەيتتى. ئۇ، كېيىنكى كۈنلەردە ئۆزىچىلا سۆزلىگەك بولۇپ قېلىشقا باشلىدى. «ئېتىنىڭ ئاچچىغىنى مورا بىلىدۇ» دەپ قوياتتى، تۇرۇپ-تۇرۇپلا.

ئۇ ئېزىپ، ئوقۇتقۇچىلىقنى تاشلاپ، بۈگۈنكىدەك بالا-قازاغا گىرىپتار بولغىنىغا پۇشايمان قىلاتتى-دە، «ئاتا كەسپىنى تاشلىغان، پېشانىسىنى قاشلىغان» دەپ تەكرار ئاھ ئۇراتتى.

www.uyghurkitap.com

3

شەمشىدىن مۇشۇنداق روھىي ئازاپتا كېتىۋاتقان كۆڭلەرنىڭ بىرىدە، كارۋان بېشى نەسرىدىن سەللاللىق بىر ئادەمنى باشلاپ ئۆيگە كىرىپ كەلدى. تېپچىلىق سوراشقاندىن كېيىن، ئۇ يان - بۇياندىن سۆزلىگەن نەسرىدىن مۇددىئا مەنزىلىگە كۆچتى - دە:

— «قول - قولنى تونۇيدۇ، شەرىئەت يولنى» دەيدىغان گەپ بار. خوش، ئۇلۇغ بىرىستانىيە — ھىندى سودىگەرلەر جەمىيىتىگە بېرىدىغىنىمىز 40 سەر ئالتۇن، خوش، كىرا ھەققى ئۈچۈن پېقىرغا سەككىز سەر، يەنە باج ئۈچۈن بەش سەر، تەقسىر، — دىدى ۋە قولىدىكى ئون خانىلىق ياۋروپاچە چوتىنى شاراق - شۇرۇق سوقۇپ جەمئى قەرز «53 سەر ئالتۇن» ئىكەنلىكىنى ھېساپقا توغرىلاپ قويدى. ئاندىن شەمشىدىنگە قادىلىپ، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— لاداخ يولىدىكى پېشكەللىكنى ئاڭلىدىم، تەقسىر... خەلقتە «بىر خەس، خۇدادىن بىتەقدىر نەۋرىمەس» دىگەن گەپ بارغۇ؟ شۇنداق ئەمەسمۇ؟ ...

نەسرىدىن ئارقىدىن مەمەدانىلىق قىلىپ، قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

ئەس - ھۇشىنى يوقاتقان شەمشىدىن ئاچچىق بىر

ئۇھ تارتتى - دە:

— مېنىڭ ھېچ ئامالىم يوق، ماۋۇ ئۆي - ھويلىمىزنى لىللا باھالاپ قويسۇن، قالـغان گەپ بولسا قېنى ...، — دېدى.

— ئۇبدان گەپ قىلدىلا، تەقسىر، ئېلىم - بېرىم ئىشلىرىدا ئادىل ئىش قىلغان خۇدانىڭ دوستى، — دېدى. سەللالىق ساقال دەرھال، — «ئېلىشتا بىسمىللا، بېرىشتە ئەستەغپۇرۇللا» دېسە بولمايدۇ - دە!

ئاندىن ئورنىدىن تۇرۇپ، شەمشىدىننىڭ قـورا - جايىنى كۆزدىن كەچۈردى ۋە ئارقىدىن باھا پىچىپ:

— مېنىڭچە، قورا - جايلار 15 سەر ئالتۇنغا يارايدۇ. مۇشۇنداق بولغاندا «زىخمۇ كۆيمەيدۇ، كاۋاپمۇ» ...

شەمشىدىن پىچىمنى ئاڭلاپ، ئۇجۇقۇپلا كـەتتى. ئۇنىڭ قورا - جايى ئاران «15 سەر ئالتۇن»غا يارىغاندا، يەنە ئۇنىڭ شاللىسىدا ...

شەمشىدىن خۇددى ئازار چەككەن يېتىم بالىدەك ھۆڭرەپ يىغلاشقا تاسلا قالدى. يۇمشاق كۆڭۈل بۇ ئوقۇتقۇچىنىڭ قارا كۆزىدە ئەلەم ياشـلىرى ئەگىپ تۇراتتـى. شەمشىدىن بىر ئازدىن كېيىن ئەس - ھۇشىنى يىغىپ:

— خوپ تەقسىر، «ئاللا بەرمىگـەنگە موللا بەرسۇنمۇ؟» مېنىڭ باشقا گېپىم يوق، — دېدى.

ھۆججەت يېزىلـدى. ئۇچەيـلەن قول بېسىشتى. نەسرىدىن بۈگۈن ساددا شەمشىدىننىڭ بوينىغا ئۈزۈلمەس سىرتماق سېلىپ ماڭدى.

www.uyghurkitap.com

تۆتىنچى باپ

ئۆتمە نامەرت كۆۋرۈكىدىن
سۇ سېنى ئاقتۇرسىمۇ،
يېمە نامەرتنىڭ ئېشىنى
ئاچلىق سېنى ئۆلتۈرسىمۇ.

1

ئۇزۇنغا قالمايلا «ئالتۇن سىرتماق» ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىشكە باشلىدى. سەلىمخان نادامەت ئىچىدە ئالەمدىن كېتىپ، شەمشىدىننىڭ بېلى بارغانسېرى مۇكچەيمەكتە ئىدى.

شەمشىدىن بوۋىسىدىن قالغان ئۆي مىراس — ئەللۇقاتنى نەسرىدىن كارۋان بېشىغا ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، يۈرەك پارىلىرىنى يېتىلەپ، قەدىناس ماكانىدىن كۆچۈپ كەتتى، لېكىن يېتىم قالغان پەرزەنتلىرىنى قاتارغا قوشۇش — ئۇنىڭ مۇكچەيگەن يەلكىسىگە يېنىك يۈك ئەمەس ئىدى. ئۇ، خېلى تېگىرقاشلارنى بېشىدىن كەچۈرگەندىن كېيىن، مۇشۇ يېڭى مەھەللىگە كۆچۈپ كەلدى – دە، بالىخانىلىق ئىككى ئېغىز ئۆينى ئىجارىگە ئېلىپ ئورۇنلاشتى. «شاھلىقتىن يىقىلساڭ ناۋاي بول» دېگەندەك، شەمشىدىن ئالدى بىلەن بىر ساماۋارخانا ئېچىشنى ئويلىدى. بۇ ئىشتا كونا ئوقۇغۇچىلىرى قول – پۇت بولۇپ ياردەملەشتى. غۇربەتچىلىكتىكى ئۇستازىنى يوقلاپ كەلگەن شاگىرتلىرى ئۇنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇپ، ساماۋار دۇكىنىنى قولمۇ قول پۈتتۈرۈشۈپ بەردى.

بۇ ئىشنىڭ بىردىن بىر باشلامچىسى ئىرپان ئىدى.

ئىرپان سۈزۈك بۇغداي ئۆڭلۈك، قوشۇمىقاش، كەڭ كۆكسلىك، ئىگىز بوي، خۇشپىچىم بەستىگە بېغىرلىك چىرايلىق پەشمەت چاپان، بېشىغا بادام دوپپا كىيىپ يۈرىدىغان ساغلام ۋە خۇش تەبىئەتلىك يىگىت ئىدى. ئۇ، شەمشىدىندە ئۈچ يىلچە ئوقۇغان، كېيىن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈگىتىپ، راۋاپ چېلىشنى ۋە ئاشپەزلىكنى ئۆزلۈكىدىن ئۆگەنگەن ئىدى.

ئىرپاننىڭ بۇ خۇسۇسىيەتلىرى شەمشىدىن ساماۋار-

خانىسىنىڭ روناق تېپىشى ئۈچۈن كۆپ ھەسسە قوشتى.

لېكىن، «يىتىمنىڭ ئاغزى ئاشقا تەگسە، بۇرنى قاناپتۇ» دېگەندەك، شەمشىدىننىڭ بىردىن بىر ئوغلى پەخرىدىن ئۈجمىدىن يىقىلىپ چۈشۈپ، پۇتى سۇنۇپ كەتتى ـ دە، يېڭىلا باشلانغان خوشاللىق يەنە قايغۇغا ئايلاندى.

بۇ خىل قاتمۇ قات بەختسىزلىكلەرنىڭ ھەسرەت ئۈچىسىدا شەمشىدىننىڭ چوڭ قىزى — چولپان چوغ بولۇپ ئۆرتەنمەكتە ئىدى.

شەمشىدىن ئامراق قىزى چولپاننىڭ تۇغۇلغان ۋاقتىنى «مەسنەۋى شەرىپ» ناملىق سۆيۈپ ئوقۇيدىغان كىتاۋىنىڭ بىر يېرىگە ئۇستازى مەرھۇم داموللا ئابدۇقادىر قەشقىرىنىڭ جاھالەت جاللاتلىرى تەرىپىدىن قەتلە قىلىنغان ھىجرىيە كالىندار كۈنىگە توغرا كەلگەنلىكىنى پۈتۈپ قويغان ئىدى. مۇشۇ كالىندار ھېساۋى بويىچە چولپان بۇ يىل توپ ـ توغرا 16 ياشقا كىرگەن ئىدى.

چولپان شۇنچە ئېغىر قىسمەتلەرگە بەرداشلىق بېرىپ، دادىسىنىڭ دەرت ـ ئەلەملىرىنى تەڭ تارتىشماقتا. بالىخانا ئۆيدە ئىنىسى پەخرىدىننى كۈتۈش بىلەن يەنە يىڭنە ئىشى قىلىپ، ھەرخىل نۇسخىلاردا دوپپىلارنى تىكەتتى، ئۇ دوپپىلارنى سىڭلىسى جەمىلە ئارقىلىق ساتقۇزۇپ، ئۆيىنىڭ خەج ـ خىراجىتىنى قامدايتتى. چارچىغان ۋە پۇرسەت بولغان ۋاقىتلىرىدا «قىسسە

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېگانە ئادرېسى

سۇل ئەنبىيا» ياكى «كۇللى ناۋايى» قاتارلىق كىتابلارنى ئوقۇيتتى. ناۋايى ۋە پۈزۈلىنىڭ شېئىرلىرىنى يادلايتتى. ئۇ، يەنە بالىخانا ئۆيىنىڭ بوش يەرلىرىنى ئالا قويماي تەشتەكلىرىنى تىزىپ، ھەر خىل گۈل ئۆستۈرۈش بىلەنمۇ مەلكە بولاتتى. مۇشۇ ئىشلار ئارقىلىق ئۇ، بېشىدىكى سەۋدانى قوغلاپ، بىر دەم بولسىمۇ ئىچ پۇشۇغىدىن ئازات بولاتتى.

لېكىن، ئارىدىن ئانچە ئۆتمەي، بۇ گۈزەل قىزنىڭ يۈرىكىگە سىرلىق بىر سەۋدا — ئىشقى ئوتى تۇيۇقسىز تۇتاشتى-دە، ئۇنىڭ ۋۇجۇدى ئۆرتىنىشكە باشلىدى.

2

ئىرپانىنىڭ ياردەملىرى، ئىشچانلىقىنى خېلىدىن كۆزىتىپ كېلىۋاتقان چولپان ئۇنىڭغا قانداق مىننەتدارلىق بىلدۈرۈش ئارزۇسىنى كۆڭلىگە پۈكۈپ كەلمەكتە ئىدى. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇنىڭ ئارزۇسى تۇتىششقا باشلىغان مۇھەببەت ھېسسىياتى بىلەن بىرىكىپ كەتتى.

راۋاپ خۇمار قەشقەر يىگىتلىرى ئىرپانىنىڭ مۇزىكا ۋە ناخشا سادالىرىغا پەرۋانە بولۇشۇپ، شەمشىدىنىنىڭ ساماۋارخانىسىدىن كېتەلمەيتتى. مۇزىكىنىڭ بۇ مۇڭلۇق

ۋە بېقىملىق ساداسى ئىرپاننىڭ زەخمىگىدىن زىبا چولپاننىڭ دىل ئارامىغا ئوت ياقماقتا ئىدى.

بىراق، چولپان ئۆزىنىڭ يۈرەك بېغىشىغا ئۆچمەس ئوتنى تۇتاشتۇرغۇچى بۇ سادالارنى پەقەت بالىخاننىڭ كىچىك روجىگىدىنلا ئاڭلاشقا مۇيەسسەر بولالايتتى.

بىر كۈنى شەمشىدىن جۈمەگە ماڭغان ۋە دۇكان ئارامى بولۇپ قالغان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، چولپان بىر ئال قىپ ــ قىزىل لەيلىگۈل قېتىغا قىستۇرۇلغان تۆۋەندىكى نەزمىنى سىگىلىسى جەمىلە ئارقىلىق ئىرپانغا يوللىدى:

ئارىدا تام بولمىسا كۆرسەم يارىمنى پاتمۇ پات،
يۈرىكىمگە قان تولۇپتۇ لەيلى گۈلدەك قاتمۇ قات ...

ئىرپان نەزىم قۇرلىرىغا كۆز يۈگۈرتىۋاتقان چاغدا ئۇنىڭ كۆڭۈل ئەينىگىدە چولپاننىڭ قۇندۇزدەك قاپ ــ قارا چاچلىرى، قىزىرىپ پىشقان ئالمىدەك يۈپ ــ يۇمىلاق يۈزى، قويۇق قاش ــ كىرپىكلىرى، چاقناپ تۇرىدىغان بىر جۈپ شەھلا كۆزلىرى، چاقماقتەك سۆزلىرى گەۋدىلىنىپ، ئۇنىڭغا بولغان باللىقتىكى ئامراقلىق ئىشتىياقى ئەمدى ئوتقا ئايلانماقتا ئىدى. ئىرپان ئۇ نەزمىگە جاۋابەن ئۆزى يادقا بىلىدىغان بىر كۇپلېت رۇبائىي ئارقىلىق يۈرەك سىرىنى ئىزھار قىلدى:

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

جاندىن ئارتۇق سۆيدمەن سېنى ئەي ئەزىزىم،
ساندىن ئارتۇق سۆيىمەن سېنى ئەي ئەزىزىم؛
ھەر قانچە سۆيمەك ئاندىن ئارتۇق بولماس،
ئاندىن ئارتۇق سۆيىمەن سېنى ئەي ئەزىزىم.

3

ئىيۇلنىڭ ئوتتۇرىلىرى — جانان كىشمىشى يېگەلا پىشقان بىر چاغ ئىدى.

دەل چۈش مەھەلدە ساماۋار ئالدىغا ياش بىر يىگىت كېلىپ توختىدى. ئۇ، بېشىغا بادام دوپپا، ئۇچىسىغا چىرايلىق گىمناستۇركا، پۇتىغا قىزىل شىبلىت كىيگەن بولۇپ، ئوتتۇرا بوي، ئاق يۈزلۈك، نەۋقىران بۇ يىگىت ئۇزايىدىن قارىغاندا باشقا بىر شەھەردىن كەلگەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولۇپ تۇراتتى. ئۇ، ئاڭلىنىۋاتقان راۋاپ ساداسىدا مەھلىيا بولدى - دە، ھايال بولمايلا ساماۋارخانىغا كىردى ھەم بىر بۇرجەككە بېرىپ ئولتۇردى. ئىرپان بولسا راۋابىنى تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقىرىپ چالماقتا ئىدى.

شەمشىدىن تەبەسسۇم بىلەن مېھمان يىگىتنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— مېھمان، زەۋقلىرى نېمىگە تارتىدىكى، شور-

پىغىمۇ، پولوغىمۇ؟ — دەپ سورىدى.
— مۇزىكا بىلەن شورپىغا، — دېدى مېھمان يېگىت كۈلۈپ.
ئۇ، تاماقلىنىپ بولغاندىن كېيىن، ئىرپاننىڭ ماھارىتىگە مەپتۇن بولۇپ سورىدى:
— بۇرادەر، قانچە ياشلارغا كىرگەنسىز؟
— 19 غا كىردىم، — دېدى ئىرپان.
— توغرا، مەنمۇ شۇنى مۆلچەرلىگەن ئىدىم، — دېدى مېھمان، — بىر نەچچە يىل بۇرۇن تونۇشۇپ قالغان بولساق بوپتىكەن. سىز قانچىلىك ئوقۇدىڭىز؟
— دىنى مەكتەپتە 3 يىل، يېڭى مەكتەپتە 4 يىلچە ئوقۇدۇم.
— ھازىر نېمە كەسىپ بىلەن بولۇۋاتىسىز؟
مېھمان يىگىتنىڭ بۇ سوئالىغا ئىرپان قىلچە تېڭىرقىماستىن قەشقەر يىگىتلىرىگە خاس چىچەنلىك بىلەن جاۋاپ بەردى:
— ھازىرقى كەسپىم — يېتىمچى ۋە دەرتمەنلەرگە يۆلەكچى، مۇھەببەت ئەھلىگە مۇقامچى، مەرسىيەتكە كۈيچى...
ئىرپاننىڭ چېچەنلىكى، چاقماقتەك رەۋانلىقىغىدىن ھەيران قالغان مېھمان يىگىت قاتتىق ھاياجانلاندى — دە، زوقمەنلىك بىلەن يەنە سورىدى:
— بۇرادىرىم ئىسمىڭىز نېمە؟
— ئىرپان.

www.uyghurkitap.com

— ئىرپان... دەپ ئاستا تەكرارلاپ، ئاغزى ئېچىلىپ قالغان مېھمان يىگىت ئۇنىڭغا بارلىق ئىشتىياقى بىلەن باشتىن - ئاياق قاراشقا باشلىدى - دە، «ئىرپان» دېگەن ئىسىمنىڭ قويۇلغانلىقىغا ھەيرانۇ ھەۋەس بىلەن قىزىقىپ قالدى ۋە دېدى:

— دوستۇم، ئىسمىڭىزگە مەسىلىگىم كېلىۋاتىدۇ. بۇ شەرەپلىك نامنى قانداق ئۇلۇغ بىر زات قويغان بولغىدى؟

ئىرپان بىر تۇرلۇك قىزاردى ۋە كۈلدى. چۈنكى مېھمان يىگىتنىڭ سۆزلىرى ئۇنى بەك ھاياجانلاندۇرغان ئىدى. بۇ چاغدا ئىرپاننىڭ قەلبىدە: بۇ ئىسىمنى قانداق زات قويغانلىقىنى سوراۋاتقان ئادەمنىڭ ئۆزىمۇ بەلكى شۇنداق بىر زات بولسا كېرەك... دېگەن بىر تۇيغۇ پەيدا بولماقتا ئىدى. ئۇ يىگىتكە بۆلەكلەتىن ئىلتىپات بىلەن تىكىلىپ، مۇلايىملىق بىلەن دېدى:

— بۇ ئىسىمنى ئۇستازىم تەۋپىق ئەپەندىم قويۇپ قويۇۋىدى...

مېھمان يىگىتنىڭ ئەقىل ئەينىكىدە شۇ تاپتا: مۇشۇ ئىككى خىل ئىسىم ئۈستىدە تەپەككۇر چوغلىرى يانماقتا ئىدى.

مېھمان يىگىتنىڭ چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىمۇ، سۆز- لىرىمۇ ئۇنىڭ ئۆتكۈرلۈكىگە ۋە ئىرپاننىڭ قىياسەن تۇيغۇ تەسەۋۋۇرىغا گۇۋالىق بېرىپ تۇراتتى.

— مېھمان، ئۆزلىرى نەدىن كېلىۋاتىدىلا، ئىسىم شەرىپلىرى نېمە؟ — ئىرپان سورىدى.

— ئۈرۈمچىدىن كېلىۋاتىمەن. ئىسمىم — لۇتپۇللا.

مېھماننىڭ جاۋاۋى بىلەن تەڭلا ئورنىدىن ئىرغىپ تۇرغان ئىرپان قولىنى سىقىپ دېدى:

— سىزنىڭ قەشقەرگە قەدەم تەشرىپ قىلغىنىڭىزنى چىن قەلبىمدىن تەبرىكلەيمەن. شېئىرلىرىڭىزنى ئوقۇپ، داڭقىڭىزنى ئاڭلاپ، بىر كۆرۈشنى ئارزۇلاپ يۈرگەن ئىدىم. سىز بىلەن دىدار كۆرۈشكىنىمگە بەكمۇ خۇشمەن.

— بۈگۈن مەنمۇ ئىنتايىن خۇشال، — دېدى لۇتپۇللا، — بۈگۈن بەك خاسىيەتلىك بىر كۈن بولدى.

لۇتپۇللا ئىرپانغا زوقمەنلىك بىلەن قاراپ:

— قېنى يىگىت، ئەمدى بىر ئەر پەدە مەرىپەت مۇقامىڭىزدىن بەھرىمەن بولساق قانداق؟ — دېدى.

ئىرپان دەرھاللا راۋابىنى ئېلىپ، يۇقۇرى ھاياجان بىلەن ناخشا باشلىدى:

زىمىستان كۆرمىگەن بۇلبۇل،
باھارنىڭ قەدرىنى بىلمەس.
رىيازەت چەكمىگەن ئاشىق،
ۋاپانىڭ قەدرىنى بىلمەس...

راۋابنىڭ سادىسى ساماۋارخانىنى چاڭ كەلتۈرۈش بىلەن قەشقەرنىڭ قەلبىنى تىترىتىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى.

قەشقەر باھارىنىڭ گۈزەللىك پەيزىدىن ھوزۇرلانغان شائىر بىر ئاز ئەھۋاللاشقاندىن كېيىن ئىرپانغا:

— مەن يەر بايلىقلىرىنى تەكشۈرۈش ئەترىدى بىلەن كەلدىم. بىر-ئىككى كۈن ئىچىدە تاققا كېتىمىز. سىزنىڭ ھەمسەپەر بولۇپ بېرىشىڭىزنى تەكلىپ قىلىمەن، قانداق، خالامسىز؟ — دېدى.

ئىرپان بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ھامان خوشاللىقىدا ھاياجىنىنى باسالماي قالدى. بىراق، شەمشىدىننىڭ بېشىدىكى قىيىنچىلىق، چولپانغا بولغان ئىشتىياق ئۇنىڭغا سېلىپ قويدى. ئۇ، بىردەم جىم تۇرۇپ قالدى.

لۇتپۇللا ئىرپاننى «ئاتىسىنىڭ ئالدىدا تەكەللۇس بولۇۋاتسا كېرەك» دەپ ئويلىدى - دە، دەرھال شەمشىدىنگە ئىلتىماس قىلدى:

— ئاتا، تۇغۇللىرى مەن بىلەن ھەمرا بولۇپ، سەپەر قىلىپ كەلسە قانداق؟ ۋاقتىمۇ ئانچە ئۇزۇن ئەمەس، كېيىنچە، توي - تۆكۈن بولۇپ قالسىمۇ پۇل كېرەكقۇ؟

«تۇغۇللىرى»، «توي - تۆكۈن» دېگەن سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئىرپان ۋىلىلىدە قىزىرىپ كەتتى. ئۇ، بەك تۇگايسىزلىنىپ، يۈزى ئىچىلمىغان قىزدەك ھۇپپىدە بولۇپ، يەرگە قارىۋالدى. ئۇقۇشماستىن لۇتپۇللانىڭ ئېيتقان ئىككى سۆزى شەمشىدىنگە تېخىمۇ باشقىچە تۇيۇلدى. ئۇ: «چولپان بىلەن ئىرپان توي تەييارلىقىدا ئىكەن - دە...»، دېگەنلەرنى دەرھال كۆڭلىگە كەلتۈرگەن ئىدى.

— ئىرپان — مېنىڭ شاگىرتىم، ئەپەندىم. بېشىمغا ئەلەم - كۈلپەت كەلگەندە يېقىندىن يار - يۆلەك بولدى. ئۆز ئوغلۇمدەكلا قارىشىپ كەلدى. ئۆزلىرىنىڭ بۇ بالا ھەققىدىكى ياخشى نىيەتلىرىگە مەنمۇ قېتىلىمەن، ئەپەندىم. ئەمما قانداق قىلىشنى ئىرپانىڭ ئۆزى بىر نىمە دېسۇن، — دېدى شەمشىدىن.

«ئوغۇللىرى»، «توي - تۆكۈن» سۆزلىرىنى دەپ قويغىنىغا لۇتپۇللانىڭ ئۆزىمۇ ئوڭايسىزلانماقتا ئىدى. ئۇ دەرھال سۆزىنى يۆتكەپ، — شاگىرت ئۈچۈن ئۇستامۇ ئاتا، بەلكى تۇققان ئاتىدىنمۇ قەدىرلىك ئاتا، ئىرپان ئۇزۇنغا قالمايلا قايتىپ كېلىدۇ، — دېدى.

ئىرپانىڭ كەتمەكچى بولۇۋاتقانلىغىنى بالىخانا روجىگىدىن ئاڭلاپ تۇرغان چولپانىڭ تاقىتى تاق بولۇپ، يۈرەكلىرى ئوت ئالماقتا ئىدى. ئۇنىڭ ئاھۇ كۆزلىرىدىن ياش مونچاقلىرى تاراملاپ تۆكۈلۈشكە باشلىدى. ئۇ بېشىدىكى داكا رومىلىنى چۆرۈپ تاشلىدى - دە، بالىخانا دېرىزىسىنىڭ ئىككىلا قانىتىنى ئېچىۋەتتى.

قۇياشنىڭ ئالتۇن زەررىلىرى ئۇنىڭ نۇرلۇق مەڭزىدە جىلۋە قىلىپ، ئاق سۈزۈك رۇخسارىنى ئاجايىپ راۋانلاشتۇرماقتا ئىدى.

ئايرىلىش ئازاۋىغا تاقەت قىلالمايۋاتقان بۇ ئاق كۆڭۈل قىز ئۆز ئۈمىدىنى ئىنىسى پەخرىدىننىڭ نامى ئارقىلىق دادىسى شەمشىدىنگە ئۇنلۇك ئېيتتى:

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ــ دادا، ئۇكام ئىرپان ئاكامنى ماڭغۇزمايدىكەن، دەپ يىغلاۋاتىدۇ.

ئاڭلانغان بۇ يىقىملىق ئاۋاز ئىرپاننى دەرھال دەرىزىگە داخىل قىلدى ـ دە، مۇھەببەت نۇرى بىلەن چاقنىغان كۆزلەر ئۇچرىشىپ، ئوتلۇق ۋۇجۇتلاردا ھارارەت كۈچىنى كۆرسەتمەكتە ئىدى.

مېھماندىن ئۇيالغان ھايالىق قىز ھۇپپىدە قىزارـ دى ـ دە، دەرھاللا روجەكتىن يانغا داجىۋالدى.

بەشىنچى باپ

1

«ياز دۆلەت، قىش مەيئەت» دىگەندەك، مانا ھەش - پەش دىگىچە زىمىستان باشلىنىپ كەتتى. قول ئىلكىدە يوق نامراتلارنىڭ بېشىدا تۈرمۈش غېمى كۆچىيىپ، ھامماملاردا، ناۋايخانىلارنىڭ ئەتراپىدا دۈگ- دىيىشىپ يۈرۈشەتتى.

قىشنى چىقرىش شەمشىدىننىڭ ئائىلىسى ئۈچۈن تېخىمۇ قىيىن بولماقتا ئىدى. ئىرپاندىن ئايرىلغاندىن كېيىن ساماۋارخانا روناق تاپالماي قالدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە شەمشىدىن دەرت - ئەلەم دەستىدىن بارغانسېرى ئاجىز- لىشىپ باراتتى. ئۇنىڭ بىردىن - بىر ئوغلى پەخرى- دىننىڭ تاڭغان سۇنۇغى تۈزۈك تۈتماي، تېخىچىلا بال-

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

خانا ئۆيدە ئىمجان ياتاتتى.

«يازنىڭ تېزىگى قىشتا دورا» دېگەندەك، كىچىك قىز جەمەلەمنىڭ تەرگەن تېزەكلىرى ئەمدى قىش قىيىنچىلىقىدا قالغان ئائىلىگە بىردىن ـ بىر يېقىلغۇ بولۇپ كېلىۋاتاتتى. ھەمانىسىز بۇ ئائىلىگە ئەمدى بۆلەك چارە يوق ئىدى.

شەمشىدىن ھەتتا تېزەكنىمۇ ئاياپ، تولا چاغلاردا بالىخانا دېرىزىسى يېنىغا كېلىۋېلىپ، ئاپتاپ سۈنۈپ مىسكىن ھالدا ئولتۇراتتى. بىراق، «قىشنىڭ ئاپتىپى دۈشمەننىڭ كۈلكىسىچىلىك» دېگەندەك، ئانچىمۇ جانغا دال بولالمايتتى.

مۇشۇنداق ئېغىر پەيتلەردە چولپان ھەر دەملا دادىسىنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇشنى ئىزلەيتتى. ئۇ، روجەك تۈۋىدە مۈكلىنىپ ئولتۇرغان دادىسىنىڭ قېشىغا كېلىپ:

— دادا، مەن ھېيتكارغا بېرىپ دوپپا سېتىپ كېلەي، ئۆيدە يا ئۇن، يا ياغ يوق، — دېدى.

شەمشىدىن بېشىنى كۆتىرىپ، قىزىنىڭ باش ـ ئايىغىغىچە بىر قاراپ: «ئۇھ!» دەپ، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىۋالغاندىن كېيىن ئۈن چىقارماي ئولتۇردى.

— دادا! — دەپ، يەنە تەكىتلەيتتى چولپان.

— بېشىڭغا تارتقىدەك ياغلىغىڭ يوقمىدى بالام؟ تالا ـ تۈزگە ئاشۇنداق چىقساڭ خالايىق نىمە دەر، قىزىم؟

— بېشىمدا ئاددى بولسىمۇ ياغلىق ئورۇۋېتىمغۇ؟

چولپان ئۆيىنىڭ ئىقتىسادىي ئېغىرچىلىقىنى

دادىسىغا ئۇچۇق دېدى. بۇنى ئاڭلاپ، شەمشىدىن كۆزىنى چىڭ يۇمۇۋېلىپ، جىمىپ كەتتى. چولپانمۇ قېشىدا ئولتۇرغىنىچە خىيال سۈرۈپ، يا قولى ئىشقا بارمىدى، ياكى دادىسىدىن نېرى بولالمىدى. مۇسىبەت كۆڭۈللەردەك جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرۈۋاتقاندا ئىشىك ئۇرۇلدى.

بالىخانىدىن ئىلدام چۈشكەن چولپان ئىشىكنى ئاچتى.

— ئەسسالام قىزىم، سىزگە خوش خەۋەر!

50 ياشلار قارىسىنى ئالغان ئايال كۈلۈپ كىرگەن پېتى چولپاننى قۇچاقلاپ، مەڭزىگە سۆيۈپ كەتتى. ئايال يەنە سۆزىنى تەكرارلىدى:

— سىزگە جاھانچە خوش خەۋەر ئەكەلدىم. ماڭا نېمە سۆيۈنچە بېرىسىز؟

چولپان ئايالنىڭ راست سۆزلىگەنگە ئىشىنەتتى، ئۇنىڭغا مۇڭ-زارىنى تۆكۈپ، ئىچ-قارىنىنى بوشىتىۋالاتتى. ئايال ئەسلىدە پەخرىدىننىڭ سۇنۇغىنى ساقايتىش ئۈچۈن ئېرىپان باشلاپ كەلگەن ئۇستا تېڭىقچى ئىدى. مۇشۇ مۇناسىۋەت بىلەن بۇ ئىككى ياشنىڭ ئارىسىدا ۋاپادار بىر ئانا بولۇپ قالغان ئىدى. شۇڭا چولپان «خوش خەۋەر»نىڭ تېگى-تەكتىگە دەرھال يەتتى-دە، مەڭزى ۋىللىدە قىزىرىپ، پۈتۈن ۋۇجۇدىغا ئوت تۇتاشقاندەك بولۇپ، يۈرەكلىرى سىماپتەك ئويناپ كەتتى. لېكىن ئۇ، يەنىلا بىلمەسكە سېلىپ:

— ئانا، قانداق خوش خەۋەر، ئاۋال دېسىلە، سۆيۈنچە سىلىدىن ئايلانسۇن، — دېدى ۋە ئۇنىڭ قولىغا ئاستا

پىچىرلاپ قويۇپلا ئۇنتىك بالىخانىغا چىقىپ مارىلىدى. ئۇ، دادىسىنىڭ پېشىن نامىزىغا ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى-دە، دەرھال ئارقىسىغا قايتتى. «خۇش خەۋەر»نى ئاڭلاش تەقەززالىقىدا بالىخانا پەلەمپەيلىرىدىن يىقىلىپ چۈشۈشكە تاس - تاماس قالدى.

— دادام نامازدا ئىكەن، ئانا، ئاڭغىچە ئىككىمىز سۆزلىشىپ تۇرايلى، قېنى دېسىلە، قانداق خۇش خەۋەر؟

— ياق، ياق، ئاسانلىقچە دېمەيمەن، ئاۋال سۆيۈنچىسىنى دېسىلە قىزىم؟

— ماقۇل ئانا، سىلە نىمە دېسىلە شۇ.

ئايال بۇ يېتىم قىزنى بۇنىڭدىن ئارتۇقچە ئىنتىزار قىلماسلىقنى ئويلىدى - دە، خۇش خەۋىرىنى يەتكۈزدى. ئىرپان بۇ ئۆيگە 200 كويچە نەق پۇل، چولپانغا «مەخسۇس خەت» ئەۋەتكەن ئىدى. چولپان خوشاللىقىدا قېن - قېنىغا پاتماي قالدى، بولۇپمۇ خەت ئىچىدىكى سۆيگۈ قوشاقلىرىنى ئوقۇغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ قەلبىدە ئۈمىت شاملىرى يانغان ئىدى:

يازدىم بۇ سالىمىمنى،
«شەيدۇللا» دېگەن تاغدىن؛
كۆن - تۈن كۆيىمەن ئوتتا،
ئاشۇ ئايرىلغان چاغدىن.

ئاسمانغا قاراپ ئاخشام،
چولپان ئىزلىدىم تاڭدا.

بىلمەي يۈرىگىم قاپتۇ،
ساماۋاردىكى داغدا.

ئاھۇنىڭ كۆزى ئويناق،
سىزنىڭ كۆزىڭىز شۇنچە؛
قانداق تۈگمىگەي كۆڭلەر،
بىز قايتىپ كۆرۈشكۈنچە».

چولپان ھارارەتلىك ھاياجان ھوزۇرىدا قوشاقنى ئوقۇپ تۈگەتتى ـ دە، ئۇنى ئېلىپ كەلگۈچىنى چىڭ قۇچاقلاپ پېشانىسىگە قايتا ـ قايتا سۆيۈپ كەتتى ۋە چىن قەلبىدىن مىننەتدارلىق ئىزھارلىدى:

ــ رەھمەت ئانا، سىلى بىزگە ئۈمىت چىرىغى يەتكۈزۈپ كەلدىلە، دىلى سۇنۇق، روھى پەرىشان دادامنىڭ كۆڭلىنى كۆتىرىش ئۈچۈن بۇ خۇش خەۋەرنى ئۆز ئېغىزلىرى بىلەن ئېيتسىلا...

چولپان ئايالنى باشلاپ بالىخانىغا چىققاندا شەمشىدىن نامىزىنى تۈگىتىپ، يەنە شۇ روجىگى تەۋۋىدە دۈگدىيىپ ئولتۇراتتى. سالامدىن كېيىن ئايال ئىرپاننىڭ خەت ـ خالتىسىنى ئىككى قوللاپ سۇندى.

ھايالىق چولپان بولسا، بۇ چاغدا بىر بانا بىلەن ئىشىكنىڭ سىرتىغا چىقىپ، ئاستا مارىلاپ دادىسىنىڭ ھالىتىنى كۈزەتمەكتە ئىدى. ئايال بولسا كارۋاتتا ياتقان پەخرىدىننىڭ ئۇستىخىنىنى كۆزدىن كەچۈرۈشكە باشلىدى.

www.uyghurkitap.com

شەمشىدىن ۋاپادار ئوقۇغۇچىسى ئىرپاننىڭ خىـتىمنى كۆرۈپ بولغاندىن كېيىن، چوڭقۇر مىننەتدارلىق بىلدۇرۇپ، ئۇزۇن دۇئا قىلدى ۋە بىردىنلا تېتىكلىشىپ كەتتى. بۇ نىجاتلىق خەۋەرنى يەتكۈزۈپ كەلگەن كىشىـگىمۇ چىن قەلبىدىن چەكسىز ھەشقاللا ـ رەھمەت ئېيتتى. ئارقىدىن:

— «ئاقىللاردىن ھۆرمەت يانار، نادانلاردىن كۈلپەت يانار» دېگەن ئۇلۇغلارنىڭ سۆزى بەرھەق راست ئىكەن. «مەنسەپ گۆرگە يېقىن، مەرىپەت گۈلگە» دېگەن دانىشمەنلەرنىڭ سۆزىمۇ بەرھەق ئىكەن. ئىلا ـ ھىم ئىرپاننىڭ بېشىنى ئامان، مۇشكۈلىنى ئاسان قىلسۇن، — دېدى ھاياجانلىنىپ.

شەمشىدىننىڭ سۆزى ئاخىرلىشىشىغا چولپانمۇ ھېچنېمىنى بىلمىگەن قىياپەتتە كىرىپ كەلدى.

— ئىرپان ئاكاڭ پۇل ئەۋەتىپتۇ، قىزىم، — دېدى ئاتا پۇلنى سۇنۇپ.

چولپان ھۆپپىدە بىر قىزاردى.

2

چوپاننىڭ قولى ئەپچىل بولۇپ، تۇرمۇشنى تېجەشلىك بىلەن باشقۇراتتى. «بار دەپ تۆكمەيتتى، يوق دەپ كۆپمەيتتى.»

ئىرپاننىڭ «شەيدۇللا»دىن ئەۋەتكەن خالىسانە ياردىمىمۇ ئۇلارنىڭ يوقسۇزلۇق يۈكىنى خېلى دەرىجىدە يەڭگىللەشتۈرگەن ئىدى.

شەمشىدىن بولسا ئۆز ئېتىقادى بويىچە «قانائەتنىڭ ئاستى ئالتۇن» دەپ، «بارنى ئايىماي، يوققا غايىماي» كۈن ئۆتكۈزەتتى.

بىراق، «يېتىپ يېيىشكە تاغ توشۇماپتۇ» دېگەندەك ئىرپاندىن كەلگەن خىمىرتۇرۇچمۇ سوزۇلغان قىشنىڭ سەرپىياتىغا سەرمايە بولالمايتتى. باش باھار كەلگەن بولسىمۇ جانغا تېگمىدىغان سوغاق شامال كۈندە دېگۈدەك كۆڭۈلنى بىزار قىلاتتى.

ساماۋارنى ھىلىغىچە يۇرۇشتۇرۇپ كېتەلمەيۋاتقان شەمشىدىن ھامان ئىچى تىت - تىت بولۇپ يۈرەتتى.

— «قەشقەرنىڭ قىشى ئاز، سوغىقى ئەتىياز» دېگەن راست - دە، مانا قارىسامدىغان جۇدۇننى؛ يە قول ئىشقا بارمايدۇ، دەيتتى ئۇ ۋە پات - پاتلا مۇشۇ سۆزنى تەكرارلايتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

ئالتۇن قەرزىنىڭ قىستىشى ئۇنىڭ بېشىنى خۇددى ئۈگمەن تېشىدەك بېسىپ، يۈرىگىنى ئەزمەكتە ئىدى. ئۇ، ۋاقىتتىن بۇرۇن ھالىدىن كېتىپ، يۈزلىرىگە ئاتمۇقات قورۇق چۈشۈپ، تېنى بوشاشماقتا ئىدى.

بىر كۈنى، ئۇ ھەسرەت ئىچىدە مۈكچىيىپ يالغۇز ئولتۇرغان چاغدا. تۇساتتىنلا كارۋان بېشى نەسرىددىن ھىلىقى سەللىلىق ساقالىنى باشلاپ كىرىپ كەلدى.

ئۇلار، سالامدىن سۆڭرە، بارغان پېتى تۆردىن ئورۇن ئېلىپ ھاكاۋۇرلارچە ئولتۇردى. نەسرىددىن بۈگۈن بېشىغا سۆلەتلىك تۈلكە تۇماق، ئۇچىسىغا ئۇزۇن تېرىكە چاپان، پۇتىغا خۇرۇم ئۆتۈك كىيىپ، چاپىنىنىڭ ئۈستىدىن گۈل بىلەن كەشتىلەنگەن ئەنجانچە چىكەن رومال باغلىۋالغان ئىدى. رومالنىڭ ئارقا تەرەپتىكى ئىككى ئۇچى ساغرىغىچە بېسىپ تۇراتتى.

شەمشىدىننىڭ كۆزلىرى ئالاق - جالاق بولۇپ، ئەزايىنى غۇژژىدە تىترەك باستى - دە، پەگادا ئۈن چىقارماي قېتىپلا قالدى.

— يېقىندىلا تىجارەت بىلەن يىراق سەپەردىن يېقىندىلا كېلىشىم، كەلسەم قەدىناس خوتۇنۇم قازا قىلىپ ئۇ دۇنياغا كېتىپتۇ...، — دېدى نەسرىددىن سۆز باشلاپ.

نەسرىددىننىڭ سۆزى ئاياقلاشماستىنلا موللا سۆز قىستۇردى:

— ئەلھۆكمىللا، شۇنداق بولدى، ئادەمنىڭ جېنى قاش بىلەن كىرپىك ئارىلىغىدىلا. بىرتىنىقتىن قالدۇق-

مۇ، تۇگگىنىمىز شۇ، «جان بار يەردە، قازا بار» ئەمەسمۇ؟
— هە ... هىم ... هىلىقى هىندى سودىگەرلىرى ئال-
تۇن قەرزىمىزنى كۇندە دىگۇدەك سۇيلەپ جىنىمغا تىگىۋا-
تىدۇ. شۇنى بوينىمىزدىن ساقىت قىلىۋەتمىسەك بولماسمى-
كىن، تەخسىر، — دىدى كارۋان بىشى نەشتەر تىلى بىلەن.
شەمشىدىن مۇگلىنىپ ئولتۇرۇپ دەيتتى:
— هازىر مىنىڭ تۇرغان تۇرقۇم مۇشۇ، مىنىڭ
قەرز تۆلىگىچىلىكىم يوق، تەخسىر.
نەسرىدىن ئارقىسىغا بىر غادىيىۋىلىپ، تەكەب-
بۇرانە تەلەپپۇزدا دىدى:
— «بىرىپ يامان بولغىچە، بەرمەي يامان بول»
دىگەن راست ئىكەن - دە، تەخسىر، «نىيسى بەرگەنىنىڭ ها-
لى خاراپ، قالۇر دەپتىرىگە قاراپ» بولىدىكەنمەن - دە!
ئارقىدىنلا موللام خوشامەت بىلەن سۆز قىستۇرۇپ:
— نەسرىدىن باي توغرا ئىيتىدۇ، تەخسىر، «ئىي-
لىشتا هاي - هاي، بىرىشتە ۋاي - ۋاي» دىسەك بولماي-
دۇ - دە! — دىدى.
بۇ سۆزلەرنى شەمشىدىن ئىرەنسىز ئۆتكۇزۇ-
ۋەتتى. بىراق، نەسرىدىننىڭ قوينىدا يەنە باشقىچە
جىن بارلىغىنى ئۇ تىخى بىلمەيتتى. نەسرىدىننىڭ
ئۆزىمۇ هازىرچە بۇنى ئىغىزىدىن چىقىرىشقا پىتىنالمى-
دى - دە، ئاخىرىدا:
— بولىدۇ، تەخسىر، بىز بۇگۇنچە يىنىپ تۇرايلى،
لىكىن «ئالماقنىڭ بەرمىگى بار، چىقماقنىڭ چۈشمى-
گي»، — دىدى - دە، ئۇزاپ مىڭىشتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئالتىنچى باپ

ۋاقىت ئۆتكەنسېرى شەمشىدىننىڭ روھىي ھالىتى بۆلەكچە ئۆزگىرىپ، «كېچىسى جۆيلۈگەك، كۈندۈزى سۆزلىگەك» بولۇپ قالدى. ئۇ، ئازاپتا بۇكچۇلگەن ئىدى.

«ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك» دېگەندەك، ئەھۋالنىڭ تېگى - تەكتىنى بىلمىگەن بەزى ئادەملەر ئۇنى «شەمشىدىن سەۋدايى» دەپ زاڭلىق قىلىدىغان بولدى. راست، دېمىسىمۇ ئۇ ھازىر دەرت - ئەلەمنىڭ دەستىدىن سەۋدايى بولۇپ قالاي دېگەن ئىدى، بولۇپمۇ كېيىنكى كۈنلەردىن بۇيان كېچىسى «ئوغرى يولدا قويار، قاراقچى چۆلدە» دەپ جۆيلۈپ، نالە - پەريات قىلاتتى.

بۈگۈن كېچىدىمۇ ئاشۇنداق پەرىشان چۈش كۆرۈپ، قارا بېسىپ ئويغاندى - دە، كىرپىك قاقماي تاڭ ئاتقۇزدى:

... «ئەنە دەھشەتلىك لاداخ يولى...، ئىككى تەرە-

پى ئاسمان ـ پەلەك ئېگىز تاغ، ئوتتۇرىسى ھاك ـ جىلغا، قورقۇنچلۇق قاراڭغۇ، قاياقتىندۇر بىر تۈركۈم قاراقچىلار خەنجەرلىرىنى يالاڭلىتىپ، قۇيۇندەك كېلىۋاتىدۇ. ماللار بۇلاندى، دەھشەت، خۇدايىم جېنىمىزغا پانا بەر! پانا بەر!»

شەمشىدىن مۇشۇنداق چۈيلۈپ ئۇخلىيالمايتتى. ئەتىسى يۇ ـ كۆزلىرى ئىششىپ، كالپۇكلىرى قوقاق يارىسى بىلەن قاپلىنىپ كېتەتتى دە، بىھوش بولۇپ ئىڭراپ ياتاتتى.

ئۇ، ئۆزىنىڭ بۇ روھىي ئازاۋىنى «باللىرىمنىڭ دىلى بەرھەم يىمىسۇن» دەپ، يەنىلا يوشۇرۇن ساقلايتتى، شۇڭا چولپان كۆپ چاغلاردا دادىسىدىن خاتىرجەم بولۇپ، خېلى ئومىستۇار ئىدى. ئۇ پەقەت ئىرپاننىڭ ئوتىدىلا ئۆرتىنەتتى. ئۇ ھەر كېچىسى باشقىچە شېرىن چۈشلىرى بىلەن راھەتلىنەتتى. تەكىيگە بېشىنى قويا ـ قويـمايلا ئىرپاندىن كەلگەن قوشاقنى ئېسىگە ئالاتتى ـ دە، ئۇنىڭ ۋۇجۇدى گۈلخان بولۇپ ياناتتى.

مېنى ھەم ئائىلىمىزنى چوقۇم ئىرپان قۇتقۇزىـدۇ، دەيتتى ئۇ، ئۆزىنىڭ مۇھەببىتىگە ئىشەنچ باغلاپ. مۇشۇنداق چىن رىشتە بىلەن چوغدەك قىزىرىپ كەتكەن ئۇنىڭ يۈرەك تومۇرلىرىدا، سېھىرلىك سۆيگۈدىن مادار ئالغان ئىسسىق قان جۇش ئۇرۇپ، كۈچلۈك ئىسيان قىلاتتى. گايدا ئۇنىڭ خىيال قۇشى مۇھەببەت ۋادىلىرىدا ئۇچقانـدەك، ئىرپان بىلەن راھەتلىنىپ سەيلىدە يۈرگەندەك شېرىن ھېسلار قۇچىقىدا ئۈزەتتى. گايدا ئىشىق ھارارـ

تىدىن ۋۇجۇدى قىزىپ كېتەتتى ـ دە، بىردە ئۇنىڭغا بىردە سۇلغا ئەۋرىشىمدەك تولغىناتتى. ئۇيقۇسى كەلمىگەنسېرى تال ـ تال چاچلىرىنى بىر بۇزۇپ، بىر ئۆرۈپ ئويناپ ياتاتتى.

ئاتۇش ئاغلىرىدىن ئۇرغۇغان شوخ شاماللار بەشكېرەم باغلىرىنى ئارىلاپ ئۆتۈپ، گۈزەل قەشقەرنىڭ مىسكىن بىر يالىخانىسى دەرىزىسىدىن كىرىپ چولپاندىن ئىبارەت بۇ غەمگۇزار قىزنىڭ كەڭ پېشانىسىگە چۈشۈپ تۇرىدىغان ماڭلاي چېچىنى خۇددى مايسىنى تەۋرەتكەندەك يەلپۈپ تارايتتى.

روجەكتىن قىيپاش چۈشكەن تولۇن ئاينىڭ ئالتۇن شولىسى ئۇنىڭ سۇمبۇل چاچلىق سىياقىغا تېخىمۇ گۈزەللىك ھەسسىسىنى قوشۇپ، ئۇنى بەئەينى بۈيۈك راۋاق ئۈستىدە سوزۇلۇپ ياتقان ھۆر ـ پەرى سىماسىغا ساھىپ قىلاتتى.

چولپان ھەر ئەتىسىنى ھەممىدىن بالدۇر ئويغىناتتى ـ دە، تەشتەكتىكى گۈللىرى بىلەن مەلىكە بولاتتى.

«خىيال كېچىدە ئېچىلار، گۈل سەھەردە» دەيتتى ئۇ. دىمىسىمۇ ھازىر ئۇنىڭغا خىيال بىلەن گۈل ئەمەك ئىدى.

قىش كېتىپ، ئىللىق باھار كېلىشى بىلەن شەمشىدىن ئاغرىقچانلىقىغا قارىماي، ساماۋارنى قايتىدىن ئىشقا سېلىش كويىغا چۈشتى.

«قانچىلىك ئوخلىساڭ، شۇنچىلىك ئاچ قالىسەن» دەپ ئۆز ئۆزىنى قامچىلايتتى ئۇ.

چولپان بولسا ئىرپانغا مەنزۇر كەلگىنىدەك دوپپا كويىدا گۈل نۇسخىلىرىنى تاللاش بىلەن بەنت ئىدى.

— ئاچاڭ دوپپىسىنى تىكىۋەرسۇن قىزىم، — دىدى شەمشىدىن جەمىلەگە، — ئىككىمىز بولساقمۇ مىدىرلىغاچ تۇرايلى.

باھار كىرگەندىن كىيىن راست دىگەندەك شەمشىدىن خىلىلا ئۇمىتلىك بولۇپ قالغان ئىدى. ئۇ ئارىلاپ: «ئۇمىت ياشنىتىدۇ، غەم قاخشىتىدۇ» دەپ جامىلەنىڭ كۆڭلىنى ياساپ، ساماۋار ئىشىغا ئۇنى ھەمكارلاشتۇرماقچى بولاتتى.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىر ئاخشىمى شەمشىدىن خىيال بىلەن ئولتۇرغان بىر پەيتىدە، تالادىن قىرى كىشىنىڭ قاتتىق يۆتەللىرىگە قوشۇلۇپ ئاياق ئاۋازى ئاڭلاندى ۋە ئىشىكمۇ ئۇرۇلدى. بۇ چاغدا ابالىخانىدىن چۈشكەن چولپان تۆۋەنكى ئۆينىڭ ئىشىگى ئالدىدا تۇرغان چوڭ ياشلىق بىر ئەر، بىر ئايال كىشىگە ئۇچراشتى، ئايالنىڭ قولتۇغىدا بىر يوغان داستىخان بار ئىدى.

شەمشىدىن كىلىپ ئىشىگىنى ئاچتى - دە، «مىھمانلار»نى ئۆيىگە تەكلىپ ئەتتى. چولپان قورۇنۇپ، بالىخانىغا چىقىپ كەتتى.

بۇ كەلگەن مىھمانلار خۇددى «ئاختامنىڭ چالمىسى يامان، ئادەمنىڭ لالمىسى» دىگەندەك، نەسرىدىن كارۋان بىشىنىڭ چولپان ئۈچۈن ئەۋەتكەن ئەلچىلىرى ئىدى. ئۇلارنىڭ رەپتارىنى كۆرگەن ھامان ئاتا ـ بالىنىڭ

www.uyghurkitap.com

تەڭلا ئەرۋايى ئۇچتى. چولپاننىڭ پاك ۋە غۇبارسىز قەلبىنى بىر دەمدە يەنە ئېغىر غەشلىك باستى.

ئۇ، بىر ئازدىن كېيىن ئەس-ھوشىنى يىغىۋېلىپ:

توختا، «دۈشمەننى كۈندۈزى ئويلا، كېچىسى پايلا» دېگەن ئاتا-بوۋىلىرىمىزنىڭ سۆزى بىكار بولمىسا كېرەك، دېدى ئىچىدە.

ئۇ، يېنىك قەدەم ئېلىپ، پەلەمپەيدىن ئاستا پەسكە چۈشتى ۋە بايىقى «مېھمانلار» كىرىپ كەتكەن ئۆينىڭ ئىشىگىگە قولىقىنى ياقتى:

— تەخسىر، بۈگۈن ھوزۇرلىرىغا، — دېيىشتى سەللالىق ساقال سانىڭ قۇيرۇغىدەك كەڭ پومپايغان ساقاللىنى قول بارماقلىرى بىلەن تاراپ ۋە قاپاقتىن سۇ قۇيۇلغاندەك ناساز كۈلۈپ، — ئەلچىلىك ئۈچۈن كېلىۋاتىمىز، مانا بۇ، نەسرىدىن كارۋان بېشىنىڭ داستىخىنى. ئۆزلىرىگە مەلۇم بولغىنىدەك، كارۋان بېشىنىڭ قەدىناس خوتۇنى قارا تاپقاندىن كېيىن، ئۇنىڭ مال-دۇنياسى قارىغۇچىسى بولمىغاچ چېچىلىپ يېتىپتۇ. شۇڭا بىزنىڭ خالىس مەسلىھەتىمىز بويىچە، چولپان قىز ئاشۇ مال-دۇنياغا ئىگە بولسا، ماداملىكى، «بۇغدايىنىڭ بانىسىدا قارىمۇق سۇ ئىچكەن» دەك، جانابلىرىمۇ غۇربەتتىن بىر يولى خالاس تېپىپ، ئالتۇن قەرزلىرىمۇ بويۇنلىرىدىن ساقىت بولۇپ كېتىدۇ، ئەمەسمۇ؟

ئەلچى دەللالنىڭ بۇ چايان سۆزلىرىنى ئىشىك سىرتىدا تۇرۇپ، خۇپىيانە ئاڭلاۋاتقان چولپاننىڭ پۈتۈن

ۋۇجۇدى تىكەنلىشىپ، ئۆزىنى باسالماي قالدى.

شەمشىدىن تېخىمۇ كۈچلۈك غەرەپكە كەلدى ـ دە، ئاچچىق تەنە بىلەن:

— «بوزەكنى بوزەك قىلمىسا، قىيامەتتە سورىغى بار» دىگەن تەمسىل راست ئىكەن ـ دە، تەخسىر. لېكىن «ياغاچ قازاندا بىر قېتىم ئاش پىشىدۇ» غانلىغىنى ئوبىدان بىلىۋالدىم. مەن ئەمدى كەچكىچىلا «سالاغا كەتكەن قېرىندىشىم» بولۇۋەرمەيمەن، — دىدى.

ساقاللىق ئەلچى يەنە گەپ يورغىلىتىپ:

— تەخسىر، ئەۋپكىلىرىنى بېسىۋالسىلا، «پىتنىڭ ئاچچىغىدا چاپاننى ئوتقا تاشلاش»قا بولماس، «دۇيناپ سۆزلىسەڭمۇ، ئويلاپ سۆزلە» دىگەن گەپ بار ـ دە، — دىدى.

— بولدى، بەس، بۇرۇن ئالدانغانلىرىمىزمۇ يېتەرلىك، «ئىچىدىن ئۇرۇپ، ئۆپكىسىنى قاقماقچى» بولغان قاپقانغا ئەمدى دەسسىمەيمەن. بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى بىزگىمۇ ھەقىقەت چىرىغى يېنىپ قالار.

شەمشىدىن سۆھبەتنى ئۈزۈپ تاشلىماقچى بولۇۋىدى، لېكىن «جىننىڭ قەستى شاپتۇلدا» بولغىنىدەك، كارۋان بېشىنىڭ بۇ لالمىلىرى خوجايىنىدىن كەلتۈرۈۋالدىغان «نەپ» تىن مەھرۇم بولماسلىق ئۈچۈن، رودۇپايلىق قىلىپ، بېزىرىپ تۇرۇۋالدى:

— تەخسىر، «ھەقىقەتلىرىنىڭ دەستىسى ئالتۇنغا بېكىتىكلىك»، ئۆزلىرى تۇرۇۋاتقان ئۆي بىلەن ھەقى-

قەت ئۇردىسىنىڭ ئارىلىغى بەك يىراق، مېنىڭچە، تەتۈرلۈك قىلماي، پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىسلە ئۇبدان بولاتتىمىكىن؟

— ھەممىنى چۈشەندىم، چۈشىنىۋاتىمەن. ئەلەم ئۇستىخاندىن ئۆتۈپ، جان ھەلقۇمغا كېلىپ قالغان ھازىرقى پەيتىمدە تېخىمۇ چۈشىنىۋاتىمەن. ماڭا ئەمدى «ھاقارەتلىك كۈنۈمدىن، سائادەتلىك ئۆلۈم ئەلا.» مەن ھەرگىز مەسۇمە قىزىمنى ئوتقا ئىتتىرىپ بېرىپ، ئۇنىڭ ئۇۋاللىق دەردىنى تارتالمايمەن.

ئىشنىڭ چىگىغا چىقىپ كېتىۋاتقانلىقىنى پەملىگەن سەللالىق ساقال پەسكارىغا چۈشۈپ، كۆچۈكلەنگىلى تۇردى:

— بىز بىر - بىرىمىز بىلەن ئېقى كېلىشمەيدىغانلاردىن ئەمەس، تەخسىر، بىز بۇ ئىشلارنى كېيىنچە يەنە سۆزلىشەيلى، خەير، ئامان بولسىلا، تەخسىر.

ئەلچىلەر داستىخاننى قالدۇرۇپ چىقىپ كەتمەكچى بولۇۋىدى، شەمشىدىن ئاگاھلاندۇرۇپ:

— داستىخان قايسى تەرزىدە كەلگەن بولسا، يەنە شۇ بويىچە قايتىپ كەتسۇن، — دېدى. «قايناق سۇ ئىچ، كۆڭلۈك تىنچ، »كۆڭلۈم بۇنىڭدىن كېيىن خاتىرجەملىكنى خالايدۇ.

شەمشىدىننىڭ دەككىسىدىن ئەلچىلەرنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى - دە، كېيىن يەنە قانچە قىلىسمۇ بولماي، كەلتۈرمىشنى قولتۇقلاپ سالپايغانلىرىچە ماڭدى.

www.uyghurkitap.com

يەتتىنچى باپ

1

ماي ئېيىنىڭ ئوتتۇرىلىرى ئىدى.

ئۇزاق تارىخقا ئىگە بۇ قەدىمىي شەھەر، مۇشۇ كۈنلەردە ياپ - يېشىل باھار لىباسىغا پۈركۈنۈپ، خۇددى سەلتەنەتلىك بويۇمدەك، ئاجايىپ گۈزەل بىر تۈسكە كىرگەن ئىدى.

شەھەرنى غەربىي شىمال تەرەپتىن ئوراپ، شەرقىي جەنۇپ تامان ئېقىپ ئۆتىدىغان مەشھۇر تۈمەن دەرياسى باھار مەۋسۇمىدىكى شاۋقۇنلىرى بىلەن ئەزىزانە قەشقەر شەھىرىنىڭ قايناق ھايات مۇزىكىسىغا ھېسسىياتلىق كۈي قوشۇپ تۇراتتى.

دەريانىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى ھېساپسىز گۈزەل

باغلار، بوك ـ باراقسان ئورمانلار شەھەرنىڭ تەبىئىي گۈ-
زەل مۇھىتىنى تېخىمۇ كۆركەملەشتۈرۈپ، كۆزلەرنى قا-
ماشتۇراتتى، كۆڭۈلنى بىئىختىيار ئۆزىگە مەھلىيا قىلاتتى.

بۈگۈن پەيشەنبە، ھېيتكار جامائەسى ئەتراپىدا،
چوڭ ـ كىچىك رەستىلەردە قايناق ھايات جۇش ئۇرۇپ،
ئادەملەر توپى گويا دولقۇنسىمان ئاقاتتى. دەل جۇش
بولغان مەزگىل. قۇياش ئالتۇن نۇرلىرىنى تەكشى سەپ-
مەكتە ئىدى.

بىر يىللىق تاغ سەپىرىنى كۆڭۈللۈك ئاياقلاشتۇ-
رۇپ قايتىپ كەلگەن ئىرپان بىلەن لۇتپۇللا مەغرۇر ۋە
دەربەست قەدەم تاشلاپ، ھېيتكارنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدى-
كى بىر بوشلۇققا بېرىپ توختىدى.

— يۈرۈڭ، جان قورغانغا...

لۇتپۇللا ئەتەي ئېغىز ئېچىپ، ئىرپاننى غىدىقلىدى.

ئىرپان كۈلۈمسىرەپلا قويدى ۋە گەپنى بۇراپ:

— تاماق يەۋالمايمىزمۇ؟ — دېدى.

— جان قورغانسىز، گېلىڭىزدىن تاماق ئۆتمەم-
دۇ؟ يا ئۆزىڭىز يالغۇز...

— چاخچاقلىرىڭىز قىزىق ھە، بوشۇرىدىغان ئىش
يوق، بارساق بىللە بارىمىز. يۈرۈڭ ئەمىسە...

سەپەردە ئىنچىكە ئۈچەيلىرىگىچە سىرداشقان بۇ
ئىككى نەۋقىران يىگىتلەر قولتۇقلىشىپ ماڭدى. قاراقۇ-
رۇم تاغلىرىدا ئۆز ئارا ھال ـ مۇڭ بولۇپ يۈرۈش ئار-
قىلىق لۇتپۇللا شەمشىدىن ئائىلىسىنىڭ ئالتۇن تىراگې-

دىيىسىنى ئاڭلىغان، شۇڭا ئىرپاننىڭ ئىش ھەققىنى ئۆستۈرۈشكە كۈچ چىقارغان ئىدى. ئىرپاننىڭ قولىدا ھازىر تويغىمۇ يەتكىدەك سەرمايە جۇغلانغان ئىدى.

شۇنداق قىلىپ ئۇلار بىر ئاشخانىدا ئۇبدان تاماقلانغاندىن كېيىن، ئاندىن جان قورغانغا قاراپ يۈردى - دە، ئەنجان كوچىسىدىكى بىر گەزمال دۇكىنىنىڭ ئۇدۇلىدا توختاپ سوغا - سالام ئۈچۈن نەرسە ئالماق بولۇشتى.

دۇكانلارنى ئارىلاپ، ھەممىسىگە لايىقىدا رەختلەر ئېلىنىپ بىر سومكىغا قاچىلاندى. ساماۋارخانىنىڭ خارابىزارلىقىنى كۆرگەندە، ئۇلار ھاڭقاتقىنىچە تۇرۇپلا قېلىشتى.

چۆللە - باراڭ، ئوچاق ۋە تونۇرلار ۋەيران بولۇپ، ئوتۇڭ تەرەپتە چالما - كېسەك پارچىلىرى، سول تەرەپتە بولسا كۆل، ئەخلەت ۋە چاۋا - چاتقاللار دۆۋىلىنىپ ياتاتتى. ئىككى يىگىت بۇ ئالامەتلەرگە ھەيرانۇ ھەلەسلىكتە قاراپ تۇراتتى. ئارىدىن ئانچە ئۆتمەيلا بۇ يەرگە يانداش خالتا كوچىدىن كىيىملىرى جۇل - جۇل بىر قېرى دىۋانە چىقىپ كەلدى. يوغان بىر قارا ئىت ئۇنىڭغا قاۋاپ توختىماي كاۋشىپ كەلمەكتە ئىدى. ھەر ئىككى يىگىتنىڭ تەڭلا ھەركىتى بىلەن قارا ئىت بەدەر قاچتى. بىچارە سەرگەردان بىر ھازارغىچە ھاسىراپ تىلى گەپكە كەلمەي قالدى. ئۇلار سەدىقە بەردى ۋە شەمشىدىن ئائىلىسىدىكىلەرنى سورىدى. دىۋانە دەپ بېر

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

رەلمىدى. شۇ ئەسنادا كەلگەن كەكە ساقال كىشى سالامـ دىن سۆكرە تەھۋالنى ئېيتىپ بەردى:

— شەمشىدىن ھازىر سەۋدايى بولۇپ قالغان. بىر نەچچە كۈن بولدى كۆرۈنمەيدۇ، بىر بولسا ھەزرەتتە، بىر بولسا ھەزرىتى موللام مازىرىدىمىكىن، — دىدى ئۇ كىشى.

— سىز قاچانراق كۆرگەن ئىدىڭىز؟ — ئىرپان يەنە سورىدى.

— ئۈچ كۈن بولدى.

ئىرپان بىلەن لۇتپۇللا بالىخانا ئۆيىگە كىرگەندە چولپاننىڭ سۆلغۇن چىرايى ئاجايىپ كۆرۈنۈپ كەتتى. ئۇ، ئىپپەتلىك قىزلارغا خاس نومۇسچانلىق بىلەن ئىرپاننىڭ دىدارىغا تىكىلىپ قارىيالمىدى.

بىر مەھەل جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرمەكتە ئىدى، لېكىن جاھاندىن بىخەۋەر كىچىك پەخرىدىن ئىرپاننىڭ قولىدىكى راۋاپنى ئېلىپ تاراڭلىتىپ، جىمجىتلىقنى بۇزماقتا ئىدى.

— ئىرپان ئاكا، مەن ھازىر ساقىيىپ كەتتىم. ئەمدىغۇ ماڭا راۋاپ چېلىشنى ئۆگىتىپ قويارسىز؟ — دەيتتى ئۇ، ئىرپاننىڭ پىشانىلىرىگە سۆيۈپ ئەركىلەپ.

لۇتپۇللانىڭ سۆزى ئۆيدە جانلىنىش پەيدا قىلدى ۋە تارتىنىش پەردىسىنى قىسمەن بولسىمۇ ئاچتى:

— مەن ئىرپاننى باشلاپ كەتكىنىمگە بىر يىل بولدى، — دىدى ئۇ، — ئەمدى سىلەر بىلەن تونۇدۇم. شەمشىدىن ئاكا بۈگۈن بولغان بولسا، ئەپۇ سورىغان بولاتتىم.

چولپان دادىسىنىڭ گېپى چىقىشى بىلەن ھۆڭ-
رەپ يىغلىۋەتتى.

ئىرپان سومكىسىدىن سوغىلىرىنى ئېلىشقا باشلى-
دى ھەمدە رەھمەت تازىمىدىن كېيىن، چولپان چىرايلىق
بىر جۈپ دوپپىنى لۇتپۇللاغا تەقدىم قىلدى. ئىككى يىگىت
بىردىن كىيدى. لۇتپۇللا: مەن ئۈرۈمچىگە قايتقىچە شەم-
شىدىن ئاكا بىلەن كۆرۈشۈپ، ئاندىن كېتىمەن.

— سىز كېتەمسىزا لۇتپۇللا ئاكا!...

2

ئىرپان بىلەن لۇتپۇللا شەمشىدىننى ئىزلەش قا-
رارىغا كەلدى.

— ئۇ ئىككى چوڭ مازارنى مېنىڭمۇ كۆرۈش ئۇ-
مىدىم بار ئىدى. ھەر ئىككى جايغا مەنمۇ باراي. ئۇنىڭ
ئۈستىگە شەمشىدىن ئاكىلارنىڭ ئۆيىدىن سىزنى باشلاپ
كېتىپ قالغىنىم ئۈچۈن ئۇلار نۇرغۇن دەرت تارتىپتۇ. ھا-
زىر گىئولوگ ئەترىدىنىڭ ئىشى ئاخىرلاشتى. ئۇلار ئى-
شىنى خۇلاسە قىلىپ بولغىچە مەنمۇ بىر-ئىككى ھەپتى-
گىچە قەشقەرنى كۆرۈپ كېتىشىم كېرەك، — دېدى لۇتپۇللا.

— بۇ پىكرىڭىزگە جان-دىلىم بىلەن قوشۇ-
لىمەن، — دېدى ئىرپان، — خالىغان يېرىڭىزنى كۆر-

ستىشكە تەييارمەن. مېنىڭچە، ئۇستازىم شەمشىددىننىڭ موللا دانىش ناملىق كىتابپۇرۇچ دوستى بار ئىدى، ئاۋال شۇ كىشى ئارقىلىق دېرىكىنى ئېلىپ باقساقمىكىن.

لۇتپۇللا قوشۇلدى. ئۇلار كىتابپۇرۇچنىڭكىگە ماڭدى.

قۇم دەرۋازىغا كېتىدىغان يولنىڭ ئوڭ قاسنىقىدىكى ئەپچىل دۇكان مەرىپەت ئەھلىنىڭ دىققىتىنى داخىل قىلاتتى. دۇكاندىكى قەۋەت جاۋەنلەردە خۇرۇم مۇقاۋىلىق ۋە قاتتىق قەغەز ئاشلىق نۇرغۇن كىتابلار رەت-رېتى بىلەن تىزىقلىق تۇراتتى.

دۇكاننىڭ ئالدى سۇپىسىدا بولسا، ھەر خىل دورا-دەرمەكلەر بىلەن تۈرلۈك مېۋە-چېۋە، گۈل ۋە ئوتياش ئۇرۇقلىرى ئايرىم-ئايرىم خالتىلارغا قاچىلىنىپ، ئېغىزى ئېچىقلىق تۇراتتى.

دۇكان ئىگىسى — زىلۋا، ئېگىز بوي، ساقال-بۇرۇتلىرى شالاڭ كەلگەن، يېشى تەخمىنەن 50 لەردىن ئۆتكەن بىر كىشى بولۇپ، ئۇ ھازىر كۆزەينەكنى تاقاپ، تىزىغا قويۇۋالغان قاراخۇرۇم مۇقاۋىلىق چوڭ بىر كىتابنى ئوقۇپ ئولتۇراتتى. ئۇ، كىتابقا زېھنىنى شۇنچە بەرگەن ئىدىكى، ھەتتا ئىرپانلار كېلىپ خېلى بىر كەم بولغىچىمۇ بىلمىدى.

ئىرپان ئاخىرى:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، دانىش موللىكا، — دېدى كىتابپۇرۇچنىڭ دىققىتىنى تارتماق ئۈچۈن.

www.uyghurkitap.com

موللا دانىش ئىرپاننى غۇۋا ئېسىگە ئالغاندەك قىلـ
دى، لېكىن شۇمۇ ئەمەس دەپ دەرگۇمان بولۇپ، ئۇ-
نىڭغا سىنچىلاپ قارىغاچ كىتىۋىنىڭ قېتىغا خەتكۈچـ
نى قىستۇرۇپ ياپتى ـ دە، سورىدى:
ــ خوش، ئۇكام، كىتاپ كېرەكمۇ، يا ئورۇقمۇ؟
ئۇنىڭغىچە لۇتپۇللا سوئال بېرىپ ئۈلگۈردى:
ــ موللىكا، مۇشۇ كىتاپلار بىلەن تىرىكچىلىك
قانداقراق ئۆتىدۇ؟
دۇكاندار پىسسىڭىدە بىر كۈلۈپ قويدى ـ دە:
ــ «ئاز يىغساڭمۇ هالال يىغ» دەيدىغان سۆز بار
ئەمەسمۇ؟ دۇكان، دېمەك ــ بىر كان ...، ـــ دېدى. بۇكـ
چىك دۇكاندىكى تۈت خىل نەرسە تۆت چوڭ هىدايەتنىڭ
هۆلى دېسىلە. مانا قارىسىلا، جاۋەندىكى تەۋەرۇكلەر بولـ
سا مەرىپەتنىڭ مۇقەددەس مەشئىلى؛ ماۋۇ خالتىدىكى
ئورۇقلار بولسا سائادەتنىڭ شاهىدى؛ ئاۋۇ خالتىدىكى
دورا ـ دەرمەكلەر بولسا هاياتلىقنىڭ شىپاسى ... شۇڭا
مەن مۇشۇ هالال كەسىپنى تاللىۋالدىم، تەخسىر.
دۇكاندارنىڭ بۇ مېغىزلىق پارىڭى ئىككى يىگىتـ
نى تولىمۇ مەمنۇن قىلغان ئىدى. بىراق، شەمشىدىن توغـ
رىسىدا موللا دانىش ئۇنى يېقىندىن بۇيان ئۇچراتمىـ
غانلىقىنى ئىزهار قىلدى، ئىرپان بىلەن لۇتپۇللا دۇكانـ
دارغا رەهمەت ئېيتىپ خوشلاشتى.
ئەتىسى ئۇلار ئەتىگەنلىك تاماقتىن كېيىن، كۆن
چىقىشقا قاراپ يۈرۈپ كەتتى. كۆن نەيزە بويى ئۆر-

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

لىگەن مەھەلدە ئاجايىپ چوڭ گۈمبەزنىڭ قېشىغا يېتىپ باردى. گۈمبەزنىڭ جەنۇپقا قارىغان ھەشەمەتلىك ئىشىكىگە ئادەمنىڭ بېشىدەك يوغان قۇلۇپ سېلىنغان بولۇپ، ئۇنىڭ ئاچقۇچىمۇ قېرى شەيخنىڭ ئالقىنىغا لىق كېلەتتى. بۇ مەشھۇر «ھەزرىتى ئاپپاق»نىڭ گۈمبىزى بولۇپ، ئۇنىڭ ئاسمان- پەلەك چوققىسىدا ئادەملەر «ئالتۇن» دەيدىغان سېرىق ھەل ھەيۋەتلىك يالتىراپ تۇراتتى.

ئۇلار گۈمبەزنى ئايلىنىپ يۈرۈپ شەمشىدىننى ئىزلەش بىلەن قورغاننىڭ مەنزىرىسىنىمۇ تازا تاماشا قىلماقتا ئىدى.

بۇ يەردىكى ھېساپسىز ئۈجمىلەر مەي بولۇپ، باغلاردىكى ئۈرۈكلەرمۇ ئالتۇندەك سارغىيىپ تۇراتتى. ئۇلار ئارىلاپ يۈرگەندە، يېقىنلا جايدىن راۋاپ ئاۋازى ئاڭلاندى - دە، ئىككىيلەن شۇيان ماڭدى.

ئۆستەڭنىڭ جەنۇبىي ياقىسىدا شاخلىرى باراقسان ئۆسكەن چوڭ دەرەخنىڭ سايىسىدا بىر توپ بەگلەر سورۇن تۈزۈپ ئولتۇرۇشاتتى. كۈننىڭ شۇنچىلىك ئىسسىپ كەتكىنىگە قارىماي ئۇلار ئۇچىلىرىغا سالما ياقىلىق قېلىن جەندە چاپان، باشلىرىغا كونىراپ كەتكەن سالۋا تۇماقلارنى كىيىۋالغان بولۇپ، ھەممىسىنىڭ چىرايلىرى ساماندەك سارغايغان، خىرە كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ، يۈزلىرىنى يۇمغىلىمۇ بىر قانچە ئايلار بولغاندەك يۇندا چىراي كۆرۈنەتتى. بۇ دەرۋىشلەر چەمبەر ياساپ ھالقىسىمان ئولتۇرۇشقان مەيداننىڭ تۆرىدىكى گۈلخان ۋىل-

ۋىل يىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ يېنىغا كالتە پۇتلۇق شىرە ئۈستىگە ئۆزۈن ساپلىق ساپ - سېرىق چىلىم قويۇلغان ئىدى. بومبا ساقاللىق «بوۋا»① ئالدى بىلەن چىلىمنى خولدۇرلىتىشقا باشلىدى. لەشنىڭ پۇرىغى ئەتراپنى بىر ئالغان، بەتبۇي بۇسلار پاك كىشىلەرنىڭ كۆڭلىنى ئې-لەشتۇرۇپ بېشىنى قايدۇراتتى.

«بوۋا» بەڭنى قاتتىق شوراپ، شۇنداق دەھشەت-لىك يۆتىلەتتىكى، ئۇنىڭ ھەر تەرەپلىرىدىن تەڭلا پۇ-رۇلداپ چىققان ئاۋاز ۋە ئاچچىق تۈتۈنىنىڭ زەھىرى بى-لەن كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلۇپ كېتەتتى. ئۇ كىر چاپىنىنىڭ يېڭى بىلەن يېشىنى ئېيتاتتى - دە، ئاندىن چىلىمنى ئۆلپىتىگە تۇتاتتى. شۇنىڭ بىلەن چىلىم دەرۋىشلەر ئارى-سىدا دەۋر قىلىپ تۇراتتى.

دەرۋىشلەرنىڭ كۆزلىرى خۇمالاشتى. «بوۋا» بې-شارەت بېرىپ:

— قېنى ئەمىسە، راسا بىر جەھرى بىجا قىلى-مىز، قېنى رۇسۇل راۋاپنى ئال، سوپى ئاللا يار پىرى-نىڭ نەزمىسىگە چال! — دېدى.

رۇسۇل: جان تەسەددۇق دېدى - دە، تەركى دۇن-يالىق نەزمىلىرىنى باشلىدى، ئاندىن دەرۋىشلەر تۇشمۇ-تۇشتىن قوشۇلۇپ، «ئاللاھۇ» دەپ جاھالەت دىرامىسىنى باشلىۋەتتى.

ئىرپان بىلەن لۇتپۇللا «مۇقەددەس گۇمبەز» سەھ-

① بوۋا — بەڭگىلەرنىڭ سەركەردىسىنى «بوۋا» دەيدۇ.

نىسىدە ئوينالغان ئادامەت دىرامىسىنى كۆرۈپ بىزار بولۇشتى - دە، شەمشىدىنىنى بۇ يەردىن تاپالمىغاندىن كېيىن، ئەمدى ئوپال ھەققىدە مۇڭدىشىپ ياندى.

3

سۇبھى سۈزۈلگەن، تورغايلار ئويغانغان مەھەلدە مەيلىك يولغا چىققان ئىككى يىگىت بالدۇرلا ئوپالغا يېتىپ كەلدى. بۇ چاغلار بۇ يەردە «ھەزرىتى موللام سەيلىسى» قىزىپ كېتىۋاتقان كۈنلەر ئىدى. ساپ ھاۋالىق بۇ گۈزەل يېزا پامىر ئېگىزلىكىنىڭ بوسۇغىسى ھېساپلىناتتى.

يېزىنىڭ شىمال تەرىپى ئاق تاغ ئارقىلىق ئوستۈن ئاتۇشتىن، غەرپتە مەشھۇر قىزىل دەريا ئارقىلىق ئاقتۇ يايلاقلىرىدىن ئايرىلىپ تۇراتتى. غەرپكە ئۆرلىگەنسېرى تاكى مۇز تاغ ئېتىكىگىچە قەد كۆتىرىپ تۇرغان قاتمۇ قات يېشىل قارىغايزارلىقلار، بۇ تەرەپلەردىكى ئۈجمىزار ۋە باغلار بىلەن تۇتىشىپ، قەشقەرنىڭ جامالىغا ھۆسۈن قوشاتتى.

بۇ يەرگە «ھەزرىتى موللام سەيلىسى» ئۈچۈن تەرەپ - تەرەپتىن ئادەملەر دولقۇنى سەمەپ كېلىشمەكتە ئىدى. قارامالاندەك دەۋرىپ كېلىۋاتقان سەيلىچىلەر-

نىڭ گايىلىرى ئاتلىق، ئىشەكلىك، گايىلىرى ھارۋىلىق، بەزىلىرى پىيادە بولۇپ ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى.

سەيلىچىلەر «نۇرۇزبۇلاق» نىڭ مەرۋايىتتەك سۈيىدىن ئىچىشەتتى ۋە قاپاق، ئىدىشلىرىغا تولدۇرۇپ ئېلىشاتتى. ئۇلار نۆۋىتىدە «ھەزرىتى موللام قەۋرىسى»نى ۋە ئۇ بۈيۈك قەۋرە ئالدىدىكى «ھاي-ھاي تېرەك»نى ئايلىنىپ دەۋرى-دۇئا قىلىشاتتى.

ئىرپان بىلەن لۇتپۇللا شەمشىدىننى مانا مۇشۇ تېرەك ئۈۋىدىكى بۇلاق بويىدىن تاپتى.

سەككىزىنچى باپ

دەۋاگەر سۇس بولسا،
قازى مۇتتەھەم بوپتۇ.
ــ خەلق ماقالىسى

شۇنداق قىلىپ، يىتىم ـ يىتىمە ۋە بوزەكلەرنىڭ هامىيسى بولغان بۇ ئىككى نەۋبەر يىگىت بىرلەشىپ، شەمشىدىننىڭ نامىدا نەسرىدىن باينىڭ ئۇستىدىن ئەدلىيە مەھكىمىسىگە ئەرزە سۇندى.

شەمشىدىننى چاقىرتقان كۈنى ئىرپان بىلەن لۇتپۇللا بىللە باردى.

شەھەرلىك ئەدلىيە مەھكىمىسى قۇمدەرۋازىسى يېنىدىكى ــ ئىگىسى شىلىڭ شىسەي تۇرمىسىدا ئۆلگەن بىر باينىڭ قوراسىدا ئىدى.

ئۇلار كەلگەندە، «رەئىس ئەپەندى» كۆزەينە-
گىنى تاقىۋېلىپ، ئۈستىلى تۆپىسىدە دۆۋىلىنىپ تۇرغان
بىر پاتمان ماتېرىياللىرىنى كۆرۈۋاتقان ئىدى. ئۇ، بې-
شىغا قارا مەخمەل تەقىيە، ئۈچىسىغا قارا كاجىغا ئوخ-
شايدىغان رەختتىن پەشمەت كىيىۋالغان، ئېگىز بوي، سو-
زۇق يۈز، سوقا باش، پال كۆز، چابۇرۇت بىر كىشى ئىدى.
ئۇنىڭ مەيدە يانچۇغىغا سېلىۋالغان سائىتىنىڭ كۈمۈش
زەنجىرى بىر سويامچە ئۇزۇنلۇقتا پەسكە ساڭگىلاپ
تۇراتتى.

ئۇ، ئاۋال ئۇزۇن دەستىلىك تۇچ غاڭزىسىغا تا-
ماكا چېكىداپ تۇتاشتۇردى - دە، ئىسىنى خۇددى ئاچ
كالا سۇ ئىچكەندەك سۈمۈرۈشكە باشلىدى. ئۇنىڭدىن
ئېغىزىنى ئۇزمەي تۇرۇپ، يېڭىدىكى كاتىپلىرىغا بىشا رەت-
لىك قاراپ، ئاندىن ئۇدۇل تەرەپتە ئولتۇرغان دەۋاگەر-
لەرگە نەزەر تاشلىدى ۋە شەمشىدىندىن:

— خوش، ئەرىزە يېزىشتىكى مەقسەت - مۇد-
دىئايىڭىز نېمە ئۈچۈندۇر؟ — دەپ سورىدى.

سوئال بىلەن تەڭ لۈتپۇللا دەس تۇردى - دە،
رەئىس مۇنبىرىگە يېقىن كېلىپ:

— دادىخانىڭ ئالدىدىكى دەۋاگەرنىڭ ئەقلى -
ھۇشى ھازىر جايىدا ئەمەس. ئۇنىڭ ئۈچۈن مەن ۋاكالەت-
لىك قىلىمەن. جاۋاپكارلارنىڭ ئۇۋال قىلىشى نەتىجىسى-
دە، ئۇ روھىي كېسەلگە مۇپتىلا بولغان. بالىلىرى خانى-
ۋەيران.... — دەپ سۆزلىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

— بولدى... بولدى...

— ياق تېخى بولمىدى.

سوت كاتىپلىرى سۆزلەرنى سامان قەغەزگە يېزىپ تۇراتتى. رەئىسمۇ قۇمۇش ساپلىق قەلىمىنى ئىگىز-پەس ماڭغۇزۇپ، قىزىل كاتەكچىلىك ئۇزۇن دەپتىرىگە يېزىپ ئولتۇراتتى، ئۇ ئادەم خەنزۇچە خەتنىڭ ماھىرى بولۇپ، ئۇ يازغان ھۆسنىخەتلەرنى كۆرگەن خەنزۇلارمۇ ھەيران قالاتتى، شۇڭا ئۇ، شۆتاڭ مەكتىۋىنى تۈگەتكەندە «تۈۋىن بەگ» («گۈزەل خەتتات بەگ») دېگەن ئاتاققا ئېرىشكەن ئىدى. بۇ كىشىنىڭ ئەسلى ئىسمى تۇردى بەگ بولۇپ، ھازىر ئەدلىيە مەھكىمىسىنىڭ رەئىسى ئىدى.

تۇردى بەگ لۇتپۇللانىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، بىرئاز سۈكۈت قىلىپ تۇرۇۋالدى. بۇ ئەسنادا يەنە غاڭزىسىغا ئوت ئالدۇرۇپ، بىر-ئىككى قېتىم شورىۋالغاندىن كېيىن:

— بولىدۇ، سىلەر ۋاكالەتلىك قىلساڭلار رۇخسەت قىلىمىز. بىراق، دەۋاگەرنىڭ يېقىن ۋارىسلىرى بولسا، سوت قائىدىسىگە مۇۋاپىق بولاتتى - دە، خوش، ئېيتايلۇق، ئۆزلىرى دەۋاگەرنىڭ نىمىسى بولىلا ئەپەندىم؟ — دىدى.

— ماۋۇ يېنىمدىكى يىگىت — ئىرپان دەل مېنىڭ ئىنىم بولىدۇ. ئۇ، شۇنداقلا دەۋاگەرنىڭ بولغۇسى كۈيئوغلى. دېمەك، بىز مۇشۇ ۋەجىدىن دەۋاگەرگە ۋارىس

بولالايمىز، ــ دەپ لۇتپۇللا دەرھال جاۋاپ بەردى:
بۇنى ئاڭلىغان نەسرىددىن بىلەن يېنىدىكى سەللا-
لىق ساقاللىنىڭ چىرايلىرى تامدەك تاتىرىپ كېتىشتى. لې-
كىن لام - جىم دېمەي، بېزىرىپ ئولتۇرۇشتى.
ــ ماقۇل، ــ دېدى تۇردى بەگ لۇتپۇللاغا بې-
شارەت قىلىپ، ــ قېنى سۆزلىسىلە.
ــ رەئىس ئەپەندى، ــ دېدى لۇتپۇللا، ــ بىز
ھازىر تۇرۇۋاتقان جاي ئەدلىيە ئورنى. ئەدلىيە ــ دې-
مەك ــ ئادالەت دېمەكتۇر. ھەق - ناھەقنى ئادىل ئاج-
رىتىدىغان، تارازا - مىزاننى دادىل تۇتىدىغان جاي
دېمەكتۇر. تارىخنىڭ تەۋەرۈكلىرىدىن قارىغىنىمىزدا ئە-
زىزانە قەشقەر ئۆزىنىڭ ئاجايىپ ئالىم - ئۆلىمالىرى بىلەن
سائادەت تاپقان ــ مۇقەددەس ماكان. ئەمما، مەك-
كار، جازانىخور، مۇتەھەملەرنىڭ زۇلۇم - زىللەتلىرىنىمۇ
ئاز تارتمىغان. ھازىر مۇشۇنداقلارنىڭ كۈلپىتىنى تارتىپ
كەلمەكتە. مۇشۇ شەمشىدىن ئاتىدەك ئاق كۆڭۈل ئادەملەر-
نى ئاجىز كۆرۈپ، بوزەك قىلىپ، سەۋدايى - مەجنۇنلارغا
ئايلاندۇرغان نائەھلىلەرنىڭ ھېچبىرسىمۇ ئاخىرقى ھې-
ساپتا تارىخ سوتىنىڭ ھۆكمىدىن قۇتۇلۇپ قالالمىغان ...
جاراڭلىق سۆزلەر ئۆينىڭ مۇڭگۈزىگە ئۇرسا تۇۋۇ-
غى سىقىرىغاندەك، رەئىس بەگكىمۇ تەككەن بولسا
كېرەك. ئۇ يۇك قەلەمنى دەرھال توختاتتى. كۆزلىرى
چەكچىيىشكە باشلىدى. كاتىپلار بولسا زىر - زەۋىرىگىچە
قالدۇرماي يېزىپ، قەلەملىرىنى كىتىرلاتماقتا ئىدى.

لۇتپۇللا سۆزىنى داۋام ئەتمەككە تەمشىلىۋاتاتتى، رەئىس بىردىنلا قەلىمىنىڭ سىپپى بىلەن ئۈستەلنى توكۇلداتتى ـ دە:

— ئەپەندىم، بۇ يەر دەرس سۆزلەيدىغان ياكى ۋائىزلار ۋەز ئېيتىدىغان مۇنبەر ئەمەس. دەۋانىڭ ئۆزگىلا توختساق، يۈرەكنى زېدە قىلىدىغان گەپلەرنى قىلىشمىساق، يەنى — كەمرەك دىمەكچىمەنكى، «ئىچىشقان يەرگە تۈز سەپمىسەك»، — دىدى.

— رەئىس ئەپەندىم، — دىدى لۇتپۇللا، تىخىمۇ جاراڭلىق قىلىپ، — چەتئەل سودىگەرلىرىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ئۆز قېرىنداشلىرىنىڭ ئىلىگىنى شورىشىن ئارتۇق يۈرەك زېدە قىلىش بولماس... بىر ئائىلىنى پۈتۈنلەي خانىۋەيران قىلىش، سودايى قىلىۋېتىش، ئاخىرى يەنە چاك سالماق بولۇش!... بۇ خىل شەرمەندىلىكنى ئاللاتائالا، خەلقى ئالەم، تارىخ كەچۈرەمدۇ؟ ئەگەر كارۋان بېشى ئىنساپقا قايتىپ، ئىنسانلىق روھقا كېلىدىكەن، ئۇ چاغدا يالغاندىن ياسالغان «ئالتۇن قەرز» پەتىۋاسىنى چوقۇم بىكار قىلىۋېتىشى، ھەقدانىڭ ئۆي-ماكانىنى قايتۇرۇپ بېرىشى شەرت...

مەھكىمە رەئىسى ئارقىدىن ئىشارە بىلەن كارۋان بېشىنى سۆزگە ئۈندىدى. ئەسرىدىن ئىنچىقلاپ ـ دۇدۇقلاپ سۆزلىدى:

— پېقىر، بۇ ئىشنىڭ مۇشۇ ھالغا يېتىشىنى ئويلاپ باقمىغان ئىكەنمەن. بىز شەمشىدىن ئاخۇن بىلەن

ئەلدىنلا دوست ئىدۇق. بىز ھەلىمۇ يۈز تۇرانە مورەۋ-
ۋەت بىلەن پۈتتۈشسەك، مەن دوستۇمغا چاي قۇيۇپ،
ناماقۇل بولسام، بۇنداق سورۇنلاردا سەن - پەن دې-
يىشىپ ۋە دەۋا - دەستىگەر قىلىشىپ يۈرۈشمىسەك،
سەتلەشمىسەك.

— «سەت بولۇش»نى بىلگەن ئادەم، — دېدى ئىر-
پان ئورنىدىن تۇرغۇن تۇرۇپ، — شۇنچىزا ئۆكتەم بو-
لامدىكىنە؟ ھىم، تېخى دوستۇم ئىمىشلا. «دوستىنىڭ پوس-
تىغا سامان تىققان» قىزىل كۆز بۈگۈن گەپ يورغىلى-
تىپ، تېخى «چاي قۇيماقچى» بولغىدەك. زەھەرلەنگەن
يۈرىكىنى چاي بىلەن...

ئارقىدىن لۇتپۇللا يەنە سۆز ئالماقچى بولۇۋىدى،
رەئىس غاكىزىسى بىلەن شىرەنى تۇكۇلداتتى ۋە بىر ئاز
تەنەپپۇس قىلىشنى ئېلان قىلدى. تەنەپپۇس ئارىلىغىدا،
ئۇ نەسرىدىن بىلەن خېلى ئۇزۇن خالى كۆت - كۈت-
لاشتى. كېيىن خۇلاسە قىلىپ دېدى:

— لاداخ يولىدا قاراقچىلار بۇلاپ كەتكەن
ماللارنىڭ بەدىلىنى نەسرىدىن باي تەلەپ قىلماسلىققا
رازى بولدى. بۇ توغرىدا قولۇكلارغا ئىككى خىل تىلدا
ھۆججەت قىلىپ بېرىلىدۇ. بۇلەك مەسىلىلەر كېيىنكى قې-
تىمدا ئايرىم قاراپ چىقىلىدۇ.

سوت تامام بولدى. بۈگۈنكى ئىش مۇشۇنداق پۈ-
تۈپ، شەمشىدىن باشلىق دەۋاگەرلەر خوشال قايتتى.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

توققۇزىنچى باپ

گۆش بىلەن ياغ بىر تۇققان،
پىيازنىڭ كۆيگىنى كۆيگەن.
— خەلق ماقالىسى

ۋارىدىن ئۈچ كۈن ئۆتكەن ئىدى. ئىرپاننىڭ جان - جىگەر دوستى ۋە ئارقا تىرىگى لۇتپۇللا ئەترىدى بىلەن قەشقەردىن كېتىپ قالدى. مەھكىمە رەئىسى تۇردى بەگ لەۋز قىلغان ھېلىقى «ھۆججەت» نەچچە بىر ىشلەرنىمۇ بىھۇدە قىلىپ، كېيىنكى ھەپتىنىڭ ئاخىرلىرىدىمۇ تېخى پۈتۈپ كەلمىدى. سەۋەبى، ئاشۇ كۈنى ئايرىم ئۆيدە، سىرلىق پىچىرلىشىشنىڭ بەدىلى بەش تىللابىلەنلا توغرىلانغان ئىدى. شۆتاك تەلىماتىنىڭ بىربىلىمى

بولغان ئەپيۇن خۇمارى ئۇچۇن تۇردى بېگىمگە ئالتۇن بىلەن تىللا ئىنتايىن ئېھتىياجلىق ئىدى. ئۇنىڭ تاش بازىردىكى ھەشەمەتلىك باغ - ھويلىسىمۇ مۇشۇنداق يوللار يالدامىسىنىڭ يارقىن بوستانلىرى ئىدى.

«ئامەرت گەپتە تۇرماس، ئاكا ئىشەك چۆپتە...» دىگەندەك، تۇردى بەگ تۇپەيلىدىن ئەسىردىنىڭ ئوخۇلىسى يەنە ئۆسۈپ، شەمشىدىنگە يېڭى - يېڭى بىسىملارنى ئىشلىتىشكە باشلىدى. ئۇ، يەنىلا چولپاننى چاڭگىلىغا چۈشۈرۈشكە ئىنتىلمەكتە ئىدى.

ئەسىردىن باينىڭ ھازىرقى بىردىن - بىر كۆشەندىسى ئىرپان ئىدى. ئۇنى كۆزىدىن يوقاتمىغىچە قىزنى قولغا چۈشۈرەلمەيدىغانلىغىنى ئەسىردىن ناھايىتى ئوبدان بىلەتتى.

مانا شۇنداق شارائىتتا «ئالتۇن كولاشقا ئادەم ئېلىش ئالۋىڭى» پۈتۈن قەشقەرگە ۋەھىمە سېلىپ تۇراتتى. بۇ دەھشەتلىك تىراگېدىيىنىڭ قانداق داۋام قىلىنغانلىغى يۇقۇرقى باپلىرىمىزدا بايان قىلىنغانلىغى ھۆرمەتلىك كىتاپخانلىرىمىزغا ئايان.

ئەنە شۇنداق تەڭقىسلىقتا گاڭگىراپ ھېيتكارمەيدانىغا كەلگەن ئىرپانغا ئامرىغى چولپان سىڭلىسى جەمىلە ئارقىلىق بىر پارچە خەت ئەۋەتكەن ئىدى. خەتنى ئوقۇغان ئىرپان ئەھۋالنى بىلىپ دەرھال ئارقىسىغا قايتىپ يەنە شۇ بالىخانىنىڭ روجىگى ئاستىغا كېلىپ، ئۆي ئىچىدىن ئوقتەك ئاڭلىنىۋاتقان نالە - پەرياتلارغا قۇلاق

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

سالدى:

— ياق، ياق، دادا، جېنىم دادا، بايغا...ھۇ...ھۇ... مەرھۇم چايانغا ئاپامنىڭ، ھەققىدە، مەن، ئۇ مەلئۇن، ھەرگىز، ھەرگىز! — دېگەن زارى ھەمدە «ئۇھ!...» دەپ، گۆپپىدە، قىلىپ يىقىلغان دەرتمەن ئاتىنىڭ گۈدرەتلىك ئاۋازى ئاڭلاندى.

ئىرپان بالىخانىغا ئەمدىلا قەدەم قويۇشقا تەمشەلگەندە، يېتىپ كەلگەن بىر تۈركۈم قوراللىق ساقچىلار ئۇنىڭ قولىنى قايرىپ، چەمبەرچەس باغلىدى-دە، ھەيدەپ ماڭدى. ئالتۇننىڭ قۇدرىتى ئەدلىيە رەئىسىنىڭ بۇرنىغا چۈلۈك بولۇپلا قالماستىن، شۇنداقلا «ئالتۇن ئالۋىكى»نىڭ ئەرباپلىرى — ئۈرۈمچىدىن كەلگەن بايىقى يىگىچاڭ بىلەن شۆگگەننىڭ نەپسىگىمۇ «قارماق» سېلىپ بولغان ئىدى.

بۈگۈن كېچە سىبۇ سىپىلىنىڭ سىرتىدىكى ئاتلىق ئەسكەرلەر مەشق مەيدانىغا توپلانغان ھارۋىلارنىڭ سانى ھەددى ھېسابسىز ئىدى.

بۇ ھارۋىلارغا قوشۇلىدىغان ئات، ئېشەك، خېچىر ۋە كالىلار ھەمدە ئۇنى ھەيدەيدىغان دىخان بالىلىرى يېزا-يېزىلاردىن تۇتۇپ كەلتۈرۈلگەن ئىدى.

بۇلار ئۈچۈن قانچىلەپ ئاتا-ئانا، يارۇ بۇرادەرلەر قاڭقىر قاخشاپ قالغاندۇ-ھە؟!

تۈن تەڭ مەزگىلى ئىدى. بۇيرۇق بويىچە ھار-

ۋىلار مەيداندىن مېڭىشقا باشلىدى. ھەممىنىڭ ئالدىدا لەڭ ئاشلىق بېسىلغان ھارۋىلار، ئاندىن تۇتقۇنلار توپى ماڭدى.

ئۇلارنىڭ تولىسىغا ھارۋا يېتىشمەيتتى، شۇڭا چاققانلىرى چىقىۋالغان بولمىسا، مۇتلەق كۆپچىلىگى «خۇدا» دەپ ياياق مېڭىشقا مەجبۇر بولدى.

ئۇلارنى قوراللىق ساقچىلار مەھبۇسلاردەك نازارەت قىلىپ باراتتى.

بۇ سۈرلۈك كېچىدە تۈمەن دەرياسىنىڭ مۇڭلۇق شاۋقۇنلىرىنىڭ ئاڭلىنىپ تۇرغىنىنى دېمىگەندە، قەشقەر شەھىرى ئەسىرلەر بويى ئۇخلاپ تۈگىتەلمىگەن جاھالەت ئۇيقۇسىغا غەرق بولغان ئىدى.

لېكىن تۈمەن دەرياسى بويلىرىدا بۇ سۈرلۈك ۋە سىرلىق كېچىدە يەنە ئۆزگىچە تىراگېدىيىنىڭ مۇڭلۇق مىلودىيىسىمۇ ئوينالماقتا ئىدى. ئۆزىنىڭ جىگەر پارىلىرىنى تىلسىملىق سەپەرگە ئۇزىتىش ئۈچۈن يىراق - يېقىنلاردىن كېلىپ، نەچچە كۈنلەردىن پەرۋانە بولۇپ يۈرگەن ئاتا - ئانا، ئاكا - ئۇكا، يارۇ بۇرادەرلەر سىۋەت - سىۋەتلەپ كەلتۈرگەن مېۋە - چېۋە، نان - توقاچلىرىنى تەڭلەپ، قارۇ يامغۇر يىغلاپ، ھەريان چېپىشىپ يۈرەتتى.

«ئاكا! ئوغلۇم! بالام!...» دىگەن سادالار، ساقچىلارنىڭ سەت ۋاقىراش، ئۇرۇش، قوغلاشلىرى قەشقەرنىڭ دەھشەتلىك كېچىسىنى لەرزىگە كەلتۈرمەكتە ئىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكىر ئادرېسى

شۇ ئەسنادا ئۇشتۇمتۇتلا شىددەتلىك ۋاڭ - چۇڭ كۆتۈرۈلۈپ كەتتى:

— ئەمەت قاچتى! — ئەنە دەريا ياقىلاپ كەتتى.

— سەمەت قاچتى، — ئەنە تۆگە سارىيىغا كىرىۋالدى.

— تۇت! باغلا! دەسسە!...

ساقچىلار، گەيجاڭلار، بەگلەر ۋە باشقا نۇرغۇن يالاقچى - گۇپپاڭچىلار قاچقۇنلارنى تەرەپ - تەرەپكە قوغلاپ كېتىشەتتى. ئايرىم «نەتۇر پىشانە»لەرنى تۇتۇۋالاتتى - دە، باغلاپ ئېلىپ كېلىپ خوشامەت بىلەن يايىقى ھەربى يىڭجاڭ، ساقچى شۈڭگەنلەرگە بېرەتتى.

بۇ بەختسىزلەر قاتتىق باغلىنىپ، سازايى قىلىنىپ «باسماق» ئاستىغا ئېلىناتتى، تاياق - توقماقنىڭ زەربىدىن ئۇلارنىڭ بەدەنلىرى تىتما - تىتما، قان قىلىپ تاشلىناتتى.

— مانا جاجاڭ! قاچقاننىڭ جاجىسى شۇ!

— ھەممەڭگە ساۋاق مانا مۇشۇ!...

ساقچى شۈڭگەن گويا پۇخادىن چىققاندەك ھۆكىرەپ قاتتىق سۈرەن سالاتتى. كېيىن يەنە ھىلىقى چالا ئۆلۈك ياتقان يىگىتلەرنى ھارۋىلارغا تاشلاپ ئېلىپ ماڭاتتى.

مۇشۇ خىل قانلار ۋە قانلىق ياشلار قوشۇلۇپ تۈمەن دەرياسىنىڭ مۇڭلىرىنى تېخىمۇ ئۇلغايتىۋەتكەندەك تۇيۇلاتتى.

ئونىنچى باپ

شۇنداق قىلىپ، ئۆزۈندىن - ئۆزۈنغا سوزۇلغان ھارۋىلار ۋە پىيادىلەر تاكى تاڭ سۈزۈلگەن مەھەلدە تۆمەن دەرياسىنىڭ كۆۋرۈكىدىن ئاران ئۆتۈپ بولالىدى.

ئۇلارنىڭ ئالدى زوكقۇرۇلدىن ئۆتۈپ ئۈچ مىرۋانغىچە ئاندىن قۇمالتاغ ئايلانمىسىغىچە ئۇلاشقان ئىدى.

بۇ ئارىدا سوزۇلۇپ ياتقان ئاق تاغ ئاتۇش بىلەن بەشكىرەمنىڭ ۋە پۈتۈن قەشقەرنىڭ ئومۇرتقىسىغا ئوخشايتتى.

شەرقتىن ئەمدىلا كۆتۈرىلگەن قۇياش ئالتۇن زەررىلىرىنى ئالدى بىلەن مۇشۇ ئومۇرتقا ئۈستىگە سىپىشكە باشلىدى. كۆيۈك تاقىقا ئورۇلۇۋاتقان شامال بۇ يەرلەردە ئۆسكەن ئاندا-ساندا چۆل گىيالىرىنى لەرزان

www.uyghurkitap.com

تەۋرەتتى.

«ئالتۇنچىلار»نى نازارەت قىلىپ كېتىۋاتقان قوراللىق ژاندارمىلار كۆزلىرىنى ئالايتىپ، قامچىلىرىنى ئوينىتىپ، پات - پاتلا ئات چاپتۇرۇپ ھەيۋە كۆرسىتىش بىلەن ھەريان ئۆتۈشۈپ تۇراتتى.

ھەر قايسىسى ھەر ياقتىن تۇتۇۋالغان بۇ دېخان ياشلىرى بىر - بىرى بىلەن ناتونۇش بولغانلىقتىنمۇ، يول بويى لام - جىم دېيىشمەي ئۆز ھەلەكچىلىكى بىلەن مۇڭلۇق خىيالغا چۆمۈپ باراتتى.

بۇ جىمجىتلىقنى ئارىلاپ ئاڭلانغان ھارۋىكەشلەرنىڭ «چۇھ!... ئو... ئوا!...» ئاۋازىلا بۇزۇپ تۇراتتى.

«ئالتۇنچىلار»نىڭ تولىسى يالىڭاياق ئىدى. ھەممىسى دېگۈدەك ئۇچىلىرىغا ماتا كۆينەك - ئىشتان، باشلىرىغا بولسا تېرە تۇماق ۋە دوپپىلار كىيىشكەن ئىدى. ئۇلارنىڭ تولىسى ناشتىسىز ئېچىقاپ كەتكىنىدىن زاغرىلىرىنى چاينىشىپ كېتىۋاتاتتى.

كۈن چۈشتىن سەل قىسايغان مەزگىلدە ئۇلار قۇمالتاغ داۋىنىدىن ئېشىپ، ئاتۇشنىڭ جەنۇبىدىكى جىرغىلاڭ سايغا جەم بولدى. بۇ چاغدا ژاندارمىلار ئەتراپنى ئامبۇر چىشى شەكلىدە مۇھاسىرىلەپ تۇراتتى.

يېرىم سائەتلەر ئۆتكەن ئىدى. ئىككى ئەرباپ يان قوراللىرىنى ئاسقىنىچە «سۇرلۇك» سالاپەت بىلەن توپلاشقان توپنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئېگىزلىككە چىقتى - دە، ئەتراپقا تەكەببۇرانە نەزەر تاشلىدى.

ئۇلارنىڭ بىرى بايىقى ھەربىي يىڭجاڭ، يەنە بىرى ساقچى شۆڭگەن ئىدى.

يىڭجاڭ ئالدى بىلەن ئاگاھلاندۇرۇپ:

— بىز ھازىر ئالتايغا ئالتۇن كولاش ئۈچۈن كېتىۋاتىمىز، ئۇ يەر يىراق، ئىككى-ئۈچ ئايلىق يول. بارغىچە گۆھەندىيەن① لەردە ياتىسىلەر. يول ئازاۋى — گۆر ئازاۋى دىگەن گەپ بار. كېيىن ئالتۇن كانغا بارغىنىڭلاردا ھالاۋىتىنى كۆرىسىلەر.

ئالتۇن ئالۋىڭىنىڭ مەھبۇسلىرى بولسا، غەم دەرياسىغا غەرق بولغان ھالدا باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرۇشاتتى.

— ئالدىنئالا شۇنىمۇ ئېيتىپ قويايكى، كىمدە كىم قاچسا ياكى قېچىشقا تىل بىرىكتۈرسە، ئۇنداقلارنىڭ جاجىسى مانا، — دەپ يىڭجاڭ يەنىمۇ ھەيۋەتلىنىپ تاپانچىسىنى تىك تۇتتى.

شۇندىن كېيىن «ئالتۇنچىلار»مۇنتىزىم ھەربىي تۈزۈمدىك «بەن، پەي» بۆلۈملەرگە بۆلۈندى. ھەر بىر پەيگە قورالىق ساقچىلار. «پەيجاڭ» قىلىپ تەيىنلەندى. ئاندىن مۇشۇ يەرگە ئالدىنئالا تەييارلانغان كۆك ماتا ئىشتان-چاپان تارقىتىلدى.

كەچ پېشىنگىچە سوزۇلغان بۇ ئورۇنلاشتۇرۇش جەريانىدا، زاغرا نانلىرى بىلەن ئېچىقاپ كەتكەن قار-

① گۆھەندىيەن — چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە چېرىكلار ئۈچۈن ئۆتەڭلەردە ياسالغان قونالغۇئۆيلەر«گۆھەندىيەن» دېيىلەتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

لىنى ئانچە ـ مۇنچە گۈللىنىۋېلىشقا ئاران ئۈلگۈرگەن «ئالتۇنچىلار» بۇيرۇق بويىچە يەنە ماڭدى.

ئەمدى ئۇلار ئۆز ئارا ئەسىرلىشىپ، تونۇشۇپ كېتىپ باراتتى.

لېكىن، «ھەر كاللىدا بىر خىيال...» دېگەندەك، ئۇلارنىڭ خىياللىرى خىلمۇ خىل ئىدى:

بەزىلىرى دۆمچەك دادىسىنى، بەزىلىرى قېرى ئانىسىنى، يەنە بەزىلىرى يىغلاپ ـ تەلمۈرۈپ قالغان خوتۇن ـ بالىسىنى ۋە بەزىلىرى ئۆز ئامرىغى، ئۇماق مەھبۇبلىرىنى ئەسلەپ كۆزلىرىگە ياش ئالاتتى ۋە بەزى بىشەم، بەغەرەزلەر بولسا، ئەسىرلەر بويى قەشقەرنى قاپلىغان غەپلەت ئۇيقۇسىنىڭ داۋامىنى ئادا قىلىپ تازا خورەك تارتىپ، بەزىلىرى ئالتۇن بىلەن ئاغزىنى تاتلىق ئېتىپ، چۈشلىرىدە چۆچەكتىكى چۆپنى يەپ باراتتى.

بىراق، ئىرپاننىڭ ئىچ كۆيۈكى ھەممىنى بېسىپ چۈشەتتى. ئۇنىڭ چولپانغا بولغان دىل رىشتىسى يۈرىكىنى ئۆرتەپ باراتتى. بەزىدە ئۇ چولپان كەينىدىن ئەگىشىپ كېلىۋاتقاندەك پات ـ پاتلا ئارقىسىغا قاراپ قوياتتى، لېكىن ئۇ، ئاخشام بالىخانا ئۆيدە شەمشىدىنىڭ «گۈپ» قىلىپ يىقىلىش بىلەنلا جان ئۈزگەنلىكى، ھازىر چولپاننىڭ باغرى خۇن، كۆزى ياش ئىكەنلىكىدىن بىخەۋەر ئىدى.

ئىرپان ئۈچۈن ھازىر بىردىن بىر روھىي ئىلھام ناخشا بىلەن راۋاپ ئىدى. ئۇنىڭ بۇ ھۈنىرى بارلىق

«ئالتۇنچى» مۇساپىرلار ئۇچۇنمۇ روھىي دەرمان بولاتتى.

ئىرپان خۇددى ناچىۋال كۇيتىل① دەك، چىن ئىش-تىياق بىلەن راۋاپقا ناخشىنى تەڭكەش قىلىپ، چۆل - جەزىرىلەرنى لەرزىگە كەلتۇرۇپ باراتتى:

قەشقەردىكى جان قورغان،
ھالىمنى ئۆزۈك، سورىغان.
ھەر ئاخشام يىتىپ كەلسەم،
قارا كۆز قاراپ تۇرغان.

جان قورغاندا جانانىم،
باغرى داغلىنىپ قالدى.
خوشلىشىپ كۆرۈشكىچە،
قولۇم باغلىنىپ قالدى.

قىزىلگۇل ئۈزۈپ بەردىڭ،
قىستۇرۇلغان خەت بىلەن.
مەن ئەمدى كىتىپ قالدىم،
ئىچىم تولغان دەرت بىلەن.

ناخشا ئىيتىمەن كۇندە،
دەردىم ئىچىمگە پاتماي،
بۇ دەرتلەرنى كىم تارتسۇن،
سىنىڭ بىلەن مەن تارتماي.

① ناچىۋال كىۇيتىل — (1472 — 1402) تىۇلىجى ئىنديان شائىرى، چوڭ ئىنژىنىر ۋە سىياسىئون. ئىۇنىڭ بىر شىئىرىدا مۇنداق تەسۋىر بار: «ئىنسانىيەتنىڭ بەختى — ناخشىدا، قىزىلگۇلدە، مەن ئۇنىڭغا بۇلبۇلدەك شەيدا».

www.uyghurkitap.com

تومۇزنىڭ تىنچىق كۈنلىرى باشلاندى. قىيانچە ماڭغانسېرى جەھەننەمنىڭ يولىدەك مۇشكۇللۇك مۇساپەلەر زادى تۈگىمەيتتى. گايىدا شېغىل - تاشلىق سايلار، گايىدا شورتاڭ، بورباس چۆللەر ئۇچراپ تۇراتتى. تومۇز تەپتىدىن چوغدەك قىزىغان چۆل - قۇم قىزىپ كەتكەن شېغىل ياكى چۆيۈندەك تاشلار يالىڭاياق كېتىۋاتقانلارنىڭ پۇتلىرىنى كۆيدۈرۈپ ھەر خىل يورغىلاتسا، ئاسمان پەلەك ئۆرلىگەن چاڭ - توزاڭلار دىماقنى ئۆرتەپ باراتتى.

ھارۋىلارغا قوشۇلغان ئۇلاقلار ئىسسىق ئازاۋىدىن ئورۇقلاپ ۋە كۆپلەپ ئۆلمەكتە ئىدى. سەيسىگە تۇتۇلغان ھارۋا ئىگىلىرى ئىچىگە سىغمايۋاتقان دەرت - ئەلەملىرىنى ناخشا ئارقىلىق ئىزھار قىلىشاتتى:

دادام دۇئا قىلغاي دەپ،
كىرگەن ئىدىم مەيسىگە؛
ئىككى چېرىك بىر بولۇپ،
تۇتتۇۋالدى سەيسىگە.

سېرىق تال، يامان چاغدا،
بۇ ئالۋاڭ ئېغىر بولدى.
يۈك تولا، يوللار يامان،
ئات - ئۇلاق يېغىر بولدى.

ئۆي - ماكاندىن ئايرىلدۇق،
يىغلاپ قالدى تۇققانلار.

ئىچ ئاغرىتتى بىزلەرگە،
ھالىمىزنى ئۇققانلار.

تاغ دەشتلەردە ئات ئۆلسە،
ئورنىغا بىزنى چاتىدۇ.
تارتالمىساق، ئاغرىساق،
ئايىماستىن ئاتىدۇ.

ھارۋىلارنى سۆرەيمىز،
چۆل - باياۋان شورلۇقتا.
كۈنلەر شۇنداق ئۆتەرمۇ،
كېچە - كۈندۈز خورلۇقتا.
....

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئون بىرىنچى باپ

«ئالتۇنچى ياشلار» تونۇردەك تومۇزدا جاپا دەشتلىرىنى بېسىپ، ئاقسۇ جامغا يەتكىچە تۇر- لۇك - تۈمەن قىسمەتلەرنى باشتىن كەچۈردى. ئاچلىقتىن ۋە ئوقتىن كۈندە كۆپلەپ يىگىتلەر ئۆلۈپ كېتەتتى. ئۆل- گەنلەرنىڭ ئورنى يول بويىدىكى يېزا، شەھەرلەر — كەل- گەن، ئۇچتۇرپان، ئاقسۇ قاتارلىق يەرلەرنىڭ ياشلىرى بىلەن تولدۇرۇلۇپ باراتتى.

ئىرپان قاتارلىق بىر قىسىم زېرەك يىگىتلەر ئىش- نىڭ ئالتۇن ئۇچۇنلا ئەمەسلىكىنى، بەلكى ياش كۈچلەرنى شۇ يول بىلەن ئالداپ ۋە زورلاپ ئەپچىقىپ، قىرىپ تۈ- گىتىش ئىكەنلىكىنى بارغانسېرى ھېس قىلماقتا ئىدى، شۇڭا ئۇلار قېچىپ قۇتۇلۇش كويىغا چۈشتى.

— بىكاردىن - بىكار ئۆلۈپ كېتىمىزمۇ؟ — دېدى ئىرپان جام يولىدا دوستى ئەكبەرنىڭ قۇلىغا

ئاستا پىچىرلاپ. بۇنى ياندىكى سايىمۇ ئاڭلىدى.

— «ئالتۇن كولاش» دىگەنلىرى پۇتۇنلەي ئالدامچىلىق. ئەكبەر بىلەن سايىم بېشىنى لىڭشىتىش ئار-قىلىق ئىرپاننىڭ پىكرىنى ماقۇللايتتى.

ئىرپان پىكرىنى تېخىمۇ ئوچۇقراق ئىزاھلىدى:

— ماقۇل، «ئالتۇن كولاش»مۇ بولسۇن، مۇبادا ئالتايدىكى ئالتۇن كانمۇ بىز كۆرگەن خوتەن تېغىدىكى ئالتۇن كېنىدەك بولسا، بەربىر ۋەيلۇن دوزاققۇ! شۇڭا بىز جاننى قۇتقۇزۇشنىڭ ئامالىنى قىلساق دەيمەن.

بۇ ئۈچ يىگىت گېئولوگ ئەتىرىدىگە بارغىنىدا قا-راقۇرۇم تاغلىرىنى كۆرگەن، ئۇنىڭدا بىر يىل ئىشلەپ ئۆيلىرىگە ئەمدىلا كېلىشىگىلا «ئالتۇن ئالۋىڭى»غا تۇتۇل-غان ئىدى. ئۇلار ئاشۇ دەھشەتلىك ئەھۋاللارنى ئەس-لىگەندە قاراقۇرۇم كانلىرىدا كۆرگەنلىرى كۆڭۈل كۆزلى-رىدىن بىر - بىرلەپ ئۆتمەكتە ئىدى:

تەكلىماكاننىڭ جەنۇبىدا قەد كۆتەرگەن كوئېن-لۇن تاغلىرىنىڭ مەڭگۈ ئېرىمەس مۇز مۇنارلىرى بۇلۇت-لارنى پەستە قالدۇرۇپ ئاسمان - پەلەك تاقىشاتتى.

بۇ سۈلەتلىك ۋە ھەيۋەتلىك قاتمۇ قات تاغ-لار بىر - بىرىگە گىرەلەشكەن بولۇپ، شەرقتىن غەرپكە سوزۇلۇپ ياتاتتى. باغرىدا تاڭ ئاتماس غارلارمۇ تولا ئىدى. بۇ يەرلەرگە بارغان ئادىمىزات گويا بىرتىلسىماتقا كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلاتتى - دە، يۈرەكلىرى جىغىلدايتتى.

يىل بويى كۆرمەيدىغان بۇ تاغلار ئىسمى-جىسمىغا مۇناسىپ ھالدا «قاراڭغۇ تاغ» دەپ ئاتالغان ئىدى.

ئىرپان، ئەكبەر، سايىملار توپوگراپ قوشۇنى بىلەن مۇشۇ تىلسىمات ئىچىگىمۇ كىرىپ، زەرەپشان، تىزناپ ـ قارىقاش ۋە يۇرۇڭقاش دەريالىرىنىڭ يۇقۇرى ئېقىمىغىچە بارغان، شاۋقۇنلۇق دەريالارنى كېچىپ، ئاڭلارمۇ چىقالمايدىغان ئىگىز چوققىلارغىمۇ ياماشقان ئىدى.

شۇنىڭ بىلەن بۇ ئۈچ يىگىت بىر دەم خوتەن «پۇجيا» ئالتۇن كېنى ھەققىدە سۆزلەشتى.

ئۇ كانلار شەرقتە مالىك ئاۋات تاغلىرىغا، غەرپتە قارىقاش دەرياسىغا ياندىش ئەگرى سايلىقتا تۇتىشاتتى.

بۇ يەردىكى ئالتۇن تاسقاش ئۇسۇلى ئاجايىپ ئىدى:

تاغ ئۈستىدىن پەسكە 100 مېتىرچە چوڭقۇرلۇقتا قۇدۇق قېزىپ چۈشۈپ، ئاندىن تۆت تەرەپكە تونىل قېزىلاتتى. ئۇ يەردىن شېغىللار غالتىلەك ئارقىلىق تارتىپ چىقىرىلاتتى. ئاندىن شامالچى ئارقىلىق سورۇلۇپ، كېپەك ئالتۇنلار ئايرىۋېلىناتتى.

ئېغىر ئەمگەك، ناچار تاماق، دەھشەتلىك نازارەت دەستىدىن ئالتۇن ئىشچىلىرى خۇددى بىر تېرە، بىر ئۇستىخان كۆرۈنەتتى، ئۇلار «ئۆلسەك ئۆزىمىزگە» دېيىدىغان تىلخەت بويىچە باغلىنىپ چىققان. ئۇلار ھەر كۈنى ئىشتىن چۈشكەندە قىپ ـ يالىڭاچ يېشىندۈرۈلىدىكەن، يەنە تېخى بىر جايغا تەرەت قىلدۇرۇپ تەرەتنى ياغاچ

بىلەن ئاختۇرۇپ چىقىدىكەن. ئالتۇننى ئىچىگە يۇتۇپ ئوغرىلاپ كەتمىسۇن دەپ، ئىشچىلارغا پات - پاتلا سۈرگە دورىسى ئىچكۈزۈپ قاراپ چىقىدىكەن. شۇنداق دەھشەت-لەر تۈپەيلىدىن ئىشچىلار ماغدۇرسىزلىنىپ، تۈرلۈك كېسەل بىلەن ئۆلۈپ تۈرىدىكەن. ئىشچىلار كۆز يېشى قىلىپ، يانا تىلەپ، يىراقتىكى «شەيدۇللا» ناملىق تاققا قاراپ دۇئا قىلىشىدىكەن ...

ئالتۇن دىگەن ئېزىتقۇ،
سارغايتار ئىكەن جاننى؛
ئۈنى ئىزلەپ تاپقىچە،
شوراپ تۈگەتەر قاننى.

ئالتۇن كانىدا ئىشلەپ،
ئىچكەنلىرىمىز داغ سۇ؛
ئاي، يىللاردا كۆرمەيمىز،
ئاق توقاچ بىلەن سامسۇ.

شەيدۇللا دىگەن تاغدا،
دەرتمەننىڭ مازارى بار؛
بىر جىنىمنى مىڭ ئالغان،
ئەجەلنىڭ بازارى بار.

دەرتلەرگە داۋا تاپماي،
تاغلاردا ياتارمىزمۇ.
خۇدا ئالمىغان جاننى،
ئالتۇنغا ساتارمىزمۇ...

«ئەلنىڭ قۇلىغى ئەلىدىك» دېگەندەك، ئىس-پاننىڭ ئىبرەتلىك سۆزلىرى «ئالتۇنچى ياشلار»-غا ئوت بولۇپ تۇتىشىشقا باشلىدى.①

① شۇ يىللى ئەتىيازدا خوتەن ئالتۇن كان ئىشچىلىرى قوزغىلاڭ كۆتەرگەن ئىدى. قوزغىلاڭ كېيىن قانلىق بېسىقتۇرۇلدى. ئىشچىلارنىڭ باشلىقى توختى مەخپى سوراقتىن كېيىن ئۆلتۈرۈپ تاشلاندى.

www.uyghurkitap.com

ئون ئىككىنچى باپ

ئالتۇندا كېسىلدى ئادەملەر بېشى،
قان بولۇپ قۇيۇلدى يېتىملەر يېشى.

1

سەپەر داۋامىدا ئۇلار مۇڭلۇق ناخشا، ئىبرەت-لىك ھېكايىلەردىن روھىي ئوزۇق ئېلىپ باراتتى. ئارقىدا كېلىۋاتقانلىرى ئالدىدا كەتكەن قېرىنداشلىرىنىڭ قاغا ـ قۇزغۇنلارغا يەم بولۇۋاتقان جەسەتلىرىنى ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆرۈپ، مۇڭلىنىپ ماڭاتتى.

جان تالىشىپ كېلىۋاتقان «ئالتۇنچىلار» ئېيۇلنىڭ

www.uyghurkitap.com

ئوتتۇرىلىرىدا قىزىل — سايرامنىڭ شەرقى، كۇچار داۋىنىنىڭ غەربىي ئارىلىقىدىكى نەك ۋە مەشھۇر «ئويچاكان» ئويمانلىقىغا كېلىپ توپلاندى. مادارى يوق مىڭلىغان جانلار بۇ كەڭ سايدىكى چاكاندىلار ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ، سونايلىنىپ يېتىشاتتى. ئۇلار ئاچلىقتىن ئىنچىقلايتتى، دەرتتىن تولغىناتتى.

كەچ پېشىن مەزگىلى ئىدى، ئىگىزدىن چۈشۈپ كەلگەن يىڭجاڭ بىلەن شۆڭگەن قوللىرىنى كەينىگە قىلىپ گېدەيگەن ھالدا كۆپچىلىككە مۇشۇ جايدا ئىككى كۈن ئارام ئېلىۋېلىشنى ئۇقتۇردى. بۇ چاغدا تۆت تەرەپكە — كۇچار داۋىنى، مىڭئۆي، مۇرداۋان ۋە قىزىل — سايرام بازىرى ياقىلارغا قاتمۇ قات قاراۋۇللار قويۇلغان ئىدى. ئاددىلا ئېيتقاندا بۇ «ئارامگاھ» ئالتۇنچىلار ئۈچۈن قىسقا مۇددەتلىك بىر مەھبۇسلار لاگىرىغا ئايلانغان ئىدى.

كەچ كىرىپ، كەڭ كەتكەن غىڭ سايىنى تۈن پەردىسى ئوراپ باراتتى. «ئالتۇنچىلار» «ئاسماننى يېپىنچى، يەرنى سېلىنچى» قىلىپ، شېغىل تاشلار ئۈستىدە يېتىشاتتى.

زۇمرەتتەك سۈزۈك ئاسماندا سانسىز يۇلتۇزلار گويا ئاسمان لامپۇچكىلىرىدەك چاقنايتتى.

«كۈندۈزدە ئاچ قالساڭ، كېچىدە يۇلتۇز سانا» دېگەندەك، ئاچ - زارلىقتىن ئۇيقۇسى كەلمەيۋاتقان بەزىسى ئوڭدىسىغا يېتىپ يۇلتۇز سانىسا، بەزىلىرى

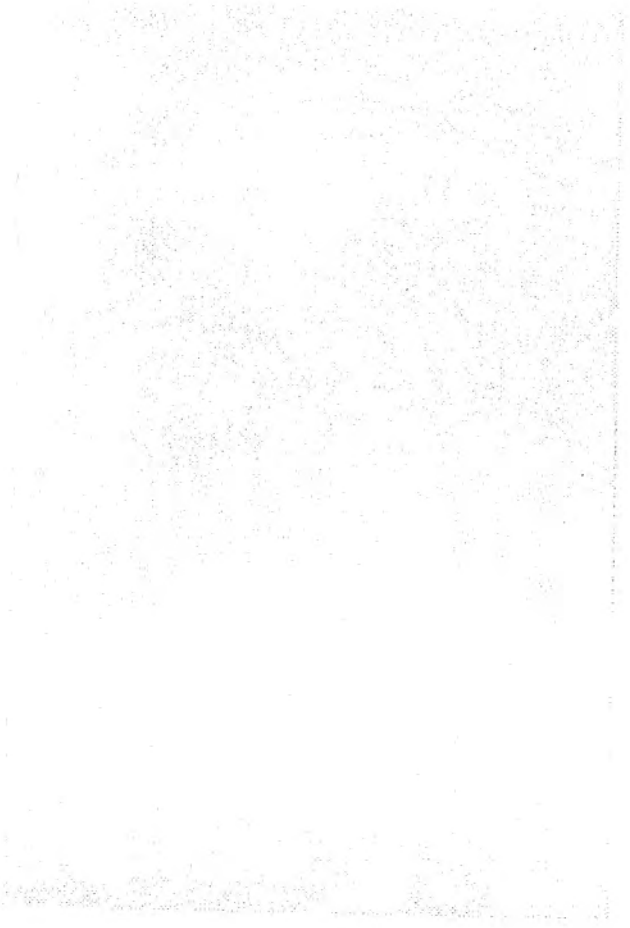

(చిత్రం - ౪౦)

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

خورەك تارتماقتا ئىدى. ئىرپان قاتارلىق بىر قانچە يىگىتلەر بولسا يەر شارىئىتىنى بىلىش ئۈچۈن ئەتراپقا نەزەر تاشلايتتى:

شىمالدا مۇزات تاغلىرى، جەنۇپتا مىڭئۆي تاغلىرى، شەرقىي شىمال تەرەپتە بولسا كۇچارنىڭ ئاقيار ۋە تەلەمەت داۋانلىرى بۇ يەرگە ئانچىزا يىراق ئەمەس ئىدى.

ئىرپان بۇ كىچە ۋە بۇ جاينى ئىسيان ئۈچۈن «ئەڭ مۇۋاپىق» بىلدى ـ دە، سىرىنى يېنىدا ياتقان سايىمنىڭ قۇلىقىغا ئاستا پىچىرلىدى:

ــ ۋىجدانلىق ئوغۇل يولىدىن ئازسىمۇ، يۇرتىدىن ئازمايدۇ. جان ھەلقۇمغا يېتىپ قالدى. بىز ئالدامچىلىقنىڭ قۇربانى بولۇپ كېتىۋاتىمىز، بەرىبىر ئۆلۈپ تۈگىشىمىز، بىز بۈگۈن كېچە قاچايلى، قانداق دەيسەن؟

سايىم دۇدۇقلاپ تىلىنى چاينىدى ۋە:

ــ تۇتۇلۇپلا قالساق، بېشىمىزغا بالا كېلەرمىكىن، چىدام بېرىپ چىشىمىزنى چىشلەپ، ئۇرۇمچىگە بېرىپ باقساق، ــ دېدى.

ئىرپانىنىڭ كۆڭلى لەسسىدە بولۇپ، «ئۇنىڭغا ئېغىز ئاچىسامىمۇ بوپتىكەن، ــ «ئىشەنگەن تاغدا كىيىك ياتماپتۇ» دېگەن مۇشۇ ئىكەن ـ دە» دەپ سايىمغا نارازى بولدى.

شۇنداق قىلىپ، سايىم ئەيۋەشكە كەلمىدى. ئاخىرىدا ئىرپان:

— «ئۆزەڭ يېمىسەڭ ھېمىڭنى، قاغا چوقۇر ئېمىڭنى»؛ «بەرسەڭ يەيمەن، ئۇرساڭ ئۆلىمەن» بولۇپ يۈرۈۋېرىش ئەرلىككە خاس ئەمەس...، — دېدى.

2

قاراڭغۇ، تۈن نىسپىدىن ئاشقان چاغ، ئەتراپ گۆردەك جىمجىت ئىدى، چاقناپ تۇرغان يۇلتۇزلار ئارىسىدا سامان يولىنى بويلىغان ئۈكەرمۇ ئالامىدە كۆزگە چېلىقاتتى.

پايانسىز سايدا يېيىلغان مالدەك ياتقانلار ئىچىدىن ئاستا ئۆمىلەپ سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ مېڭىۋاتقان ئىرپانغا ئوخشاش ئەزىمەتلەر ئىسيان مەنزىلىگە قەدەم قويغان ئىدى.

«بىلمىگەن يەرنىڭ ئويى - چوڭقۇرى كۆپ» دېگەندەك، «مىڭئۆي» تاغلىرى تەرەپكە ماڭغان يىگىتلەر ئادىشىپ، كۆچار داۋىنى تەرەپتىكى قورallıq ساقچىلارغا دوقۇرۇشۇپ قالدى - دە، نەس باستى، ساقچىلار ئۇلارنى دەرھال باغلاپ ئۇرۇپ يەنە نۇرغۇن يىگىتلەرنىڭمۇ «مىڭئۆي» بىلەن مۇزات تەرەپكە قاچقانلىقىنى ئىقرار قىلدۇردى.

بۇ ئەھۋالنى ئۇققان يىڭجاڭ غەزەپ بىلەن بۇيرۇق بېرىپ:

— تېز قوغلاپ تۇتۇپ كېلىڭلار، خەپ بىر قانـ
چىسىنى بوغۇزلاپ، ئەدىۋىنىـى بېرىـپ، ئىبرەت قىلمـ
ىغىچە ...، — دېدى.

ساقچىلارنىڭ بىر بۆلۈكى ئىككى چوڭ گۇرۇپپىغا بۆلۈنۈپ، شىمال ۋە جەنۇپ تەرەپكە غەزەپ بىلەن ئات سالدى.

«مىڭئۆي غـارلىرى» — مـۇزات دەرياسى كېـ
سىپ ئۆتىدىغان «كۆز يېشى بۇلاق» تاغلىرىنىڭ شىمالىي قىيالىق ئۈستىگە جايـلاشقان.

مۇشۇ قىيالىقنىڭ جەنۇبىدىن شاۋقۇنلۇق مۇزات دەرياسى ئۆتىدۇ. قىيالىق يان باغىرىدىكى قەۋەتمۇ قەۋەت غارلار خۇددى ھەرە كۆنىكىگە ئوخشاش كۆرۈنىدۇ.

قىيالىق يامزاللىرىدا ئوتقاشتەك قىزىرىپ ئۆسـ
كەن يۇلغۇن ئارچا، قىزىل ئۈرۈك، سۆگەت، سەگە تېرەك ۋە كۈمۈش يـوپۇرماقلىق جىگدە گوياكى ئـاجايىپ بىر ئورمان دېڭىزىنى ھاسىل قىلىپ، تەبىئـەتنىڭ چىرايلىق مەنزىرىسىنى شەكىللەندۇرگەن ئىدى. مۇزات دەريـاسى بولسا، بـۇ تەبىئى گۈزەللىككە كۈمۈشتىن ھەل بەرگەنـ
دەك تېخىمۇ چىرايلىق ھۆسىن قوشاتتى.مۇزات دەرياسىنىڭ جەنۇبىدا غەرىپتىن شەرققە سوزۇلغان ئاسمان پەلەك چول تاغ تىزمىلىرى، «مىڭئۆي» قىيالىقلىرى بىلەن ئـۇدۇلمۇ ئۇدۇل تۇراتتى.

شۇڭگەن بىلەن بىر تۈركۈم ساقچىلار بۇ يەرگە يېغىنلاشقاندا قۇياش «كـۆز يېشى بـۇلاق» تاغلىرىنىڭ

كەينىدىن ئەمدىلا كۆتىرىلمەكتە ئىدى.

«قاچقۇن»لارنىڭ خېلى كۆپى بوستانلىق ئارىلىرىغا كىرىپ ئۈلگۈرگەن، بەزىلىرى بولسا قىيالاردىن ئىگىزگە ئۆرلىمەكتە ئىدى. شۇڭگەن بوستانلىققا قاراپ غەزەپ بىلەن ئوق چىقاردى ۋە تۇتۇشقا بۇيرۇق قىلدى. بوستانلىققا كىرگەن ساقچىلار ۋاقىرايتتى:

— چىرايلىقچە تەسلىم بولۇش، بولمىسا جاجاڭ ئوق!

قوللىرىدا قورالى بولمىغان ۋە ئالدى تەرەپتىن مۇزات دەرياسى ئارقىلىق توسىلىپ قالغان بەختسىز يىگىتلەر ئامالسىزلىقتىن ئاخىر ئەسىرگە ئېلىندى. ئۇلار 40 قا يېقىن كىشى بولۇپ ئارىسىدا ئىرپانىمۇ بار ئىدى. ئۇلارنى ژاندارمىلار چەمبەرچەس باغلاپ ۋە چېتىپ، «ئۆيچاكان»غا ھەيدەپ كېتىشتى.

3

چۈش مەزگىلى. «مەيدان» سۈرلۈك تۈس ئالغان ئىدى. يىگىجاڭنىڭ «ئىبرەت» جازاسى رەسمىي جاكالاندى.

«ئالتۇنچىلار» چەمبەر شەكلىدە ئولتۇرغۇزۇلغان ئىدى، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىغا «تۇتقۇن»لار يالىڭاچلىنىپ

تۇرغۇزۇلدى. چەتتىرەك گۈلخان يېقىلىپ، ئۇنىڭدا ئىسىم چۆۋىق قىزدۇرۇلماقتا ئىدى. ساقچىلارنىڭ بەزىلىرى قىلىچلىرىنى يالىڭاچلاپ، بەزىلىرى بولسا كالتەك ۋە قىرلىق تاسمىلىرىنى تۇتۇپ، ئەسىرلەرگە غەزەپ بىلەن ھۆرپىيىپ تۇرۇشاتتى.

يىڭىجاڭ بىلەن شۈڭگەن ئەسىرلەرگە بىر، بىرلەپ قاراپ چىقتى ـ دە، «ئىبرەت بۇيرۇغى» ئالدى بىلەن ئىرپانغا قادالدى:

— سەن تېخى، — دېدى شۈڭگەن چەكچىيىپ كېلىپ، — قەشقەرگە قېچىپ كېتەلەيمەن، دەپ چۈشەكەۋاتامسىنا قاپاقۋاش! چوتنى خام سوقۇپسەن! ئۆلۈڭگىمۇ، تىرىڭگىمۇ بىزنىڭ قولىمىزدا. بۇ بەدبەخ قاچقۇنلارنىڭ باشلامچىسى سەن، چوقۇم سەن! دەپ سەت ۋاقىرىدى شۈڭگەن، — بىزساڭا كېلىشتۇرۇپ ئەن سېلىپ قويايلى. زۇۋانىڭ دارغا تارتىلغاندىن كېيىن، ئاندىن سېنىڭ نوچىلىغىڭنى...

ساقچىلار شۇئان كېلىپ، قىپ ـ يالىڭاچ ئىرپاننى باستى ـ دە، تىكەنلىك توقماق بىلەن قاتتىق ئۇرۇشقا باشلىدى. ئاندىن ھىلىقى ئوتتا چوغلانغان ئىسىم بىلەن ئىرپاننىڭ دۈمبىسىگە «ق. ق» دىگەن ئىككى ھەرپنى يازدى. بۇ «قەشقەرلىق قاچقۇن» دىگەن قانلىق ۋە داغلىق تامغا ئىدى.

ئىرپان بولسا بىلىگىنى چىڭ چىشلەپ، قانلىق مىنۇتلارنى ئۈنسىز ئۆتكۈردى. قالغان ئەسىرلەرگىمۇ

www.uyghurkitap.com

رەت دۇيىچە مۇشۇنداق «تامغىلاش»چارىسى قوللىنىلدى.

بۇ خىل قانلىق ئىبرەتلەرنى كۆرگەن مىڭلاپ كۆلەردىن قانلىق ياشلار سەل بولۇپ ئاقماقتا ئىدى.

نۆۋىتىدە ئايۇپ ئىسىملىك نەۋقىران بىر يىگىت كالتەك كاللىسىغا تىگىش بىلەن تىپچەكلەپ، كىيىن تىنچىپ قالغان ئىدى.

بۇ چاغدا قىيىر تەرەپتىن پەرىشان هالدا يىتىپ كەلگەن بىر موماي بىلەن قىز توساتتىنلا توپنى يىرىپ جازا مەيدانىدا پەيدا بولدى ـ دە، قىزىل قانغا مىلىنىپ ياتقان ئوغۇلغا قاراپ:

« ئاھ! بالام، ساڭا نىمە بولدى، جىنىم بالام، ئايۇپجان!» دەپ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى ئاتتى.

ئايۇپ ئاللىقاچان ئۈزگەن ئىدى.

ئون ئۈچىنچى باپ

ئايۇپنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشىدەك پاجىئە يۈز بەرگەن چاغدا قۇياش غەربىي جەنۇپ تەرەپتىكى چۆل ئۈستىگە قىيسىيىپ، «ئويچاكان» سايلىقىدىكى پىژغىرىم ئىسسىقلىق تەپتىمۇ خېلى ياندىغان ئىدى.

يىگىچاك «ئالتۇنچى ياشلار»نى بۇ يەردىن كۆچار داۋىنى ئۈستىگە كۆچۈشكە بۇيرۇق قىلدى. بۇ چاغدا قىزىل تەرەپتىن ئىككى هارۋا چىقىپ كەلدى - دە، ئۇدۇل بېرىپ بايىقى ئايۇپ ياتقان يەرگە يېقىن جىرا ئېغىزىدا توختىدى. هارۋىلارنىڭ بىرىدە ئۈرۈمچى ھەربىي مەكتەپكە ئوقۇغۇچى ئېلىش ئۈچۈن بايغا كېلىپ، ئىشنى تۈگىتىپ ماڭغان ئىككى ياش ئوفىتسېر، يەنە بىرىدە بولسا ئۈرۈمچى دارىلفۇنۇنىغا ئوقۇغۇچى ئېلىش ئۈچۈن ئاقسۇغا بېرىپ قايتقان بىر ئوقۇتقۇچى ۋە يەنە باشقا ئىككى يىگىت بار ئىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئاقسۇدىن ماڭغان ئىككىنچى هاۋا ھىلىقى پاجىنەدىن قىسمەن خەۋەر تېپىپلا يۇرۇپ كەتتى. بىرىنچى هاۋىدىكى ئوفىتسېرنىڭ بىرسى باي قىزىللىق بولۇپ، ئايۇپنى تونۇغىنى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۆلۈمىنى بىتەرەپ قىلىش مەقسىدىدە قالدى.

ئانا — بۇ، نىمە ۋەقە، — دىدى ئوفىتسېر كەنجى.

موماي بولسا قىمىرمۇ قىلماي ياتاتتى. يەنە بىر ئوفىتسېر ئابدۇراخمان ئىدى. ئۇ مومايىنىڭ پىشانىسىنى سىلاپ:

— ئانا، ئانا! — دەپ ئاستا قىچقاردى.

موماي ئايۇپقا چاپلاشقان پېتى ياتاتتى. ئۇنىڭ پىشانىسى ئوفىتسېرغا مۇزدەك تۇيۇلغىنى ئۈچۈن ھەيران بولۇپ:

— ۋۇي، بۇ نىمە بولغىنى! — دىپ چۆچۈپ كەتتى.

ئىككىلا ئوفىتسېر جىددىلاشقان ئىدى. ئۇلار كەينى - كەينىدىن مومايىنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ، تىنىغىنى تىڭشايتتى.

بىراق، موماي ئاللىقاچان تىنىقتىن توختىغان بولۇپ، ئېغىزىدىن قان ئارىلاش سېرىق سۇ ئېقىپ تۇراتتى. بۇ ئۇنىڭ يۈرىگىنى يېرىپ چىققان قان - زەرداپ ئىدى.

ئايۇپنىڭ سول يېنىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئۆزىنى كاچاتلاپ، قارۇ يامغۇر يىغلاۋاتقان قىز بەكمۇ

پەرىشان بولاتتى.

— سىڭلىم، — دېدى كەنجى قىزغا قاراپ، — يىغىڭىزنى توختىتىپ، بىزگە ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىڭ، بۇ نېمە ئالامەت؟

ئايۇپ مۇشۇ ناھىيىنىڭ شەرقىي شىمالىدىكى قېيىر كەنتىدە ئولتۇرۇشلۇق بىر كەمبەغەلنىڭ يالغۇز ئوغلى ئىدى. تۈنۈگۈن تۈندە دادىسى تۇيۇقسىز تۈگەپ، ئۇ، شەھەردىكى تۇققانلىرىغا خەۋەر قىلىش ۋە ئۆلۈملۈك ئېلىش ئۈچۈن قىزىلنىڭ بازىرىغا كەلگەن. شۇندا «ئالتۇن ئالۋىڭى»دا ئۆلگەنلەر ئورنىغا ئادەم تۇتۇۋاتقانلارغا ئۇچراپ قالغان. قىزىل بېگى ھامۇت چاپاق ئەمدىلا ماتارىنى ئېلىپ قايتىۋاتقان ئايۇپنى كۆرۈپ قېلىپ، ئۇنى چېرىكلەرگە تۇتۇپ بەرگەن. ئۇ ئۆلگۈرۈپ كەلمىگەچ، دادىسىنى يەرلەپ بولغاندىن كېيىن، ئايۇپنىڭ ئاپىسى ئەنسىرەپ ئوغلىنى ئىزلەپ چىققان. قىز بولسا ئايۇپنىڭ لايىقى، مومايىنىڭ تۇققىنىنىڭ قىزى ئىدى. ئۇنىڭدىن ئوفتىسىرلار پاجىئە ئەھۋالىنى ئۇققىنىدىن كېيىن، ئۇرۇمچىگە كېتىۋاتقان سەپىرىنى ۋاقتىنچە توختاتتى...

تومۇزدا جەسەتتىن تەشۋىشلىنىپ دەرھال ھارۋىسىغا يۆتكىدى. ئۇنى ئىككى ئوفتىسىر قېيىرگە بىللە ئېلىپ ماڭدى. كەنجى بايىقى قىزغا:

— سىز ئىشىكىڭىزگە مىنىپ، كەينىمىزدىن يېتىپ بېرىڭ، — دېدى-دە، ھارۋا تېز يۈرۈپ كەتتى.

بىراق، ھازىر ھەممىدىن جۇدا بولۇپ، باشپاناسىز

قالغان بۇ قىز زاۋال چۈشكەن مەھەلدە يولدىن چەتلەپ چىقىپ ئارقىغا بۇرۇلدى ـ دە، جەنۇپ تەرەپتىكى «مىڭئۆي» تامان يول سالدى.

ـ ماڭا ئەمدى بۇ دۇنيا هارام، ـ دەيتتى ئۇ، ـ خورلۇقتا تىرىك يۈرگىنىمدىن، ئۆلگىنىم مىڭ ئەلا.

ئەمدىلا 17 گە قەدەم قويغان بۇ قىزنىڭ ئاتىسى ئەينى زاماندا ماجۇڭيىڭ قىسىملىرى قىزىلدا قىرغىنچىلىق يۈرگۈزگەندە ئۆلتۈرۈۋېتىلگەن. بۇ قانلىق داغلارنىڭ ئىزى ھەسرەتتە ئۆسكەن بۇ قىزنىڭ قەلبىدىن تېخى ئۆچۈپ كەتمىگەن ئىدى. كېيىن ئانىسىمۇ قازا تاپقان. بۇ چاغدا ئۇ، ئۆگەي دادىسىنىڭ قولىدىن مۇشۇ موماينىڭ تەربىيىسىگە ئۆتۈپ، ئېغىرچىلىقلار ئىچىدە ئۆسكەن ئىدى. موماي ئۇنى ئوغلى ئايۇپقا چېتىش تەييارلىقىنى قىلىپ تويغا تۇتۇش قىلغاندا، تۇيۇقسىز تۈندە ئاتىسى، ئەمدى ئاپىسى ھەم ئايۇپنىڭ ئۆلۈشى قىزغا قاتتىق زەربە بولۇپ، بۇ چوڭ بالا ـ قازالارنىڭ زەربىسىدىن ئۇنىڭ نېرۋىسى بىردىنلا كاردىن چىققان ئىدى.

ئۇ، يوللاردا ئېزىقىپ يۈرۈپ، سۇبھى سۈزۈلگەندە، «مىڭئۆي» ئەتراپىغا يېتىپ باردى، ئېشىكىنى «بوستانلىق» باغرىغا قويۇۋېتىپ، ئۆزى دۆڭدىكى يوغان بىر جىگدىنى چۆگىلەپ يۈردى. توساتتىن ئاڭلانغان دەھشەتلىك شاۋقۇن ئاۋازى قىزنى قوينىغا تارتتى ـ دە، ئۇ، شۇ يان ماڭدى.

باي ناھىيىسىنىڭ شىمالىدا يىل بويى قار بىلەن

قاپلىنىپ تۇرىدىغان مۇز ئاتا تاغلىرىدىن تۆت چوڭ دەريا — قىزىل دەرياسى، تەلۋىچۇك دەرياسى، قاپسىلاڭ دەرياسى ۋە مۇزات دەرياسى ئېقىپ چۈشۈپ، باي ۋادىسىنى ئارىلاپ ئۆتكەندىن كېيىن جەنۇپ تەرەپتىكى چۆل تاقتا ئۆسۈپ توسىلاتتى. بۇ تۆت دەريا مۇشۇ چۆلتاغ يامزىلىدا بىرلىشىپ، «مۇزات دەرياسى» دىگەن ئومۇمى نام بىلەن تاغنى بويلاپ شەرققە قاراپ ئاقاتتى - دە، «مىڭئۆي بوستانلىغى» يېنىدىكى «كەپلەشمە» دەپ ئاتالغان ئىگىز تاقتا بېرىپ توسىلاتتى.

بۇ يەردە هاسىل بولغان چوڭ قاينام شۇ قەدەر سۈرلۈك ۋە دەھشەتلىك سۈرەن سالاتتىكى، ئاڭلىغۇچىنىڭ ئىختىيارسىز تەنلىرى غۇژۇلداپ، قۇلاق - مىڭە قاينايتتى. بۇ قاينام ئوتتۇرىسىدىن ئاپپاق بۇژغۇنلۇق ئىس كۆتىرىلىپ تۇراتتى. بىر مەھەل ئەنە شۇنداق دەۋر قىلىپ قىرغاقلارنى سۆيگەن سۇ دەھشەت بىلەن غاقىراپ شاۋقۇن كۆتىرىپ تاغنىڭ ئاستىغا كىرىپ كېتەتتى.

بىچارە قىز هازىر مانا مۇشۇ قاينام بويىغا كېلىپ توختىدى. ئۇ سۈرلۈك قاينامغا چىرايىنى سۈزۈپ تەبەسسۇم بىلەن بىر قارىدى - دە، ئاندىن بېشىغا ئارتقان ياغلىغىنى ئېلىپ سۇغا ئاتتى. قاينام قىيامىدىن ئۇرغۇپ چىقىۋاتقان تاڭ شاملى قىزنىڭ قۇندۇز چاچلىرىنى تاراپ ئۆتمەكتە ئىدى، ئۇنىڭ يېڭى ئاي شەكلىدە ئۆسكەن قوشۇما قېشى گويا «مىڭئۆي» غارلىرىدىكى ئۇيغۇر

گۈزەللىرىنىڭ سۇمبۇل چاچلىرىدەك جۇلا قىلاتتى.

ئۇ ھازىر تارىخ قەھرىمانلىرى پەرھات بىلەن شىرىن ۋاپادارلىق يولىدا قۇربان بولغان مۇقەددەس تاغنىڭ يامزىلىدا تۇراتتى. مۇھەببەت، ۋاپانىڭ قۇدرىتى ھازىر بۇ مەسۇم قىزنىڭ پاك قەلبىگە مىسلىسىز كۈچ بەخش ئەتمەكتە ئىدى.

ئۇ، ئىستىقبالىدىكى سەلتەنەتلىك قاينامغا ئاخىرقى قېتىم زوق - شوخ بىلەن بىر قارىدى - دە، غۇلاچ يايغان يېتى دەھشەتلىك دولقۇنغا ئۆزىنى ئاتتى.

ئون تۆتىنچى باپ

ئۇنۇگۇن ئويچاكاندىن ھەيدەلگەن «ئالتۇنچىلار»نى كۆچار داۋىنى ئۈستىدىكى تۈزلەڭدە توختىتىپ، قايتىدىن تەشكىللەپ چىقتى. ھەر بىر گۇرۇپپا، بەن ۋە پەيلەرگە ئەڭ ئىشەنچلىك چوماقچى، يالاقچىلارنى مەسئۇل قىلىپ بېكىتتى، پەيدىن يۇقۇرىغا قوراللىق ساقچىلار باش بولاتتى.

«ئالتۇنچىلار»نى ئۆز ئارا تىل بىرىكتۈرۈۋالىدۇ، دەپ ئۇلارنى ئۆز ئىسمىدا چاقىرىشنى چەكلىدى ۋە پەقەت ناھىيىلىرىنىڭ لەقەمىنى ئىسىم ئورنىدا ئىشلىتىشنى بۇيرۇدى. بەزى لەقەملەر ھاقارەت، كەمسىتىش خاراكتېرىدا بولغىنى ئۈچۈن يىگىتلەر ئارىسىدا ئارازلىق، ئاغرىنىش ئالامەتلىرى داۋام قىلاتتى. يىڭجاڭ ۋە شۇڭگەنلەر بۇ كەشپىياتلىرىدىن ئىنتايىن خوشال بولاتتى. بۇ «كەشپىيات» — ئويچاكان ۋەقەسىدەك

ئەھۋالنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن بىر ئەگكۈشتەر ھېساپلىناتتى.

مۇشۇ خورلۇقلاردىن ئازاپلىنىپ بېرىۋاتقان ئىرپان قاتارلىق يىگىتلەر ئەپ تاپسىلا دەردىنى تۆكۈشۈپ، نارازىلىق بىلدۈرەتتى ۋە ئىرپاننىڭ ناخشا - مۇزىكىسى بىلەنمۇ ئىچىنى بوشىتىشاتتى.

— قېنى راۋاپنى ئال، ناخشاڭنى باشلا، — دېدى ئەكبەر، ئەتىسى كوچارغا قاراپ كېتىۋاتقاندا.

ئىرپان ھاياجان ئىچىدە «ئاللا، ئاللاۋاي باللا، نادانلىقنى تاشلاڭلا» دېگەن يېڭى ناخشىسىنى باشلاپ، تاغ جىرالىرىنى ياڭرىتىۋەتتى:

بۇ يوللا ئۇزۇن يوللا،
غېرىپ يولىنى باغلا.
غېرىپ ئۆلسە كىم يىغلا،
غېرىپقا غېرىپ يىغلا.

ئاللا - ئاللا ۋاي باللا،
نادانلىقنى تاشلاڭلا.

ئالتۇن قازىسەن دېسە،
راست دەپتۇق، خۇدا دەپتۇق؛
«ئالتۇنلۇق» بولۇپ غەمدىن —
بولارمىز جۇدا دەپتۇق.

يول يىراق، يالىڭاياق،
ماڭدۇق - ئۇپرىدى جانلا؛

www.uyghurkitap.com

غىڭ قىلساق تېگىپ توقماق،
ئاقتى بىگۇنا قانلا.

كەپتەر ئوينىدۇق دەپتۇق،
ئۆگزىگە چىقىۋېلىپ؛
ئوشۇق ئوينىدۇق، دەپتۇق،
ئويمانغا قېچىۋېلىپ.

ئاھ ئۇرۇپ ئانام قالدى،
يىغلاپ، زارۇ زار قاخشاپ؛
سۆيگەن مەشۇغۇم قالدى،
ئاھۇ كۆزىنى ياشلاپ.

دامغا ئىلىنىپ بىزلەر،
ئاچتىن يۈرىمىز چۆلدە؛
چاڭقاپ ئىزلىسەك سۇنى،
قاقتەك تامچە يوق كۆلدە.

تەننى كۆيدۈرۈپ زىقتا،
«خەتلىك» ئەن سېلىپ قويدى؛
زۇلۇمنىڭ تەكتىنى ئەمدى،
ئىرپانىمۇ بىلىپ قويدى.

چۆلدە كۆپلىگەن جەسەت،
قالدى قاغا - قۇزغۇنغا؛
يولنىڭ چېكى كۆرۈنمەس،
ماڭساق تېخى ئۇزۇنغا.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

بۇيرۇق بېرىدۇ يىگىجاڭ،
غەزەپ قىلىدۇ شۇڭگەن؛
توقماق ئۇرىدۇ ساقچى،
شۇم پېشانىگە ئۇنگەن.

ئاللا - ئاللا ۋاي باللا،
ئادانلىقنى تاشلاڭلا.

«ئالتۇنچىلار» كۆچار داۋىنىدىن پەسلەپ «قارا چوققا»جىلغىسىدىن شەرققە قاراپ كېتىۋاتاتتى. ئىرپاننىڭ ئوتلۇق ناخشىسى جىلغىنى جاراڭلىتىپ، پۈتۈن تاغۇ تاشلارنى لەرزىگە كەلتۈرۈپ باراتتى. باللارنىڭ تولىسى كۆزىگە ياش، شۇنداقلا يۈرەكلىرىگە دەرمان ئالماقتا ئىدى.

يىگىجاڭ بىلەن شۇڭگەن «ئالتۇنچىلار»نى ساقچىلارنىڭ نازارىتىگە تاپىلاپ، ئۆزلىرى كۆچار شەھىرىگە يۈرۈپ كېتىشتى. بۇ چاغدا، بۇ جىلغىدا ئۈرۈمچى دارىلفۇنۇنىغا كېتىۋاتقان ھېلىقى ئىككىنچى ھارۋىدىكى ئوقۇتقۇچى، ئوقۇغۇچىلارمۇ ئىرپاننىڭ ناخشا ۋە مۇزىكىسىغا مەھلىيا بولغان ھالدا مۆكۈنىپ كېتىۋاتاتتى، ئۇلار بۇ پۇرسەتنى غەنىمەت بىلدى - دە، ناخشا، ساز ئاڭلاشنى باھانە قىلىپ، ئىرپاننىڭ قېشىغا كەلدى. ناخشا ئارىلىرىدا ئۇلار ئاجايىپ يېڭى ۋە سىرلىق سۆھبەتنى باشلىۋەتتى.

ھارۋىدىكى ئوقۇتقۇچى ھاشىمجان ئوتتۇرا ئاسىيا

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئونىۋېرسىتېتنى تۈگىتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۈرۈمچىدە ئوقۇتقۇچىلىق قىلاتتى. ئۇ مۇزىكا ۋە دىرامىنىڭ ھەۋەسكارى ئىدى. يېنىدىكى كېلىشكەن ئوقۇتقۇچىسى يۈسۈپجان جەۋلانى بولۇپ، ئەمدىلا 20 ياشقا قەدەم قويغان، ئاق يۈزلۈك، چوچمال، سەزگۈر يىگىت ئىدى. ئۇ ئاقسۇ ۋىلايەتلىك گىمنازىيىنىڭ داڭلىق ئەلاچىسى، ئىنتايىن ئىدرەكلىك ھەم ناتىق ئىدى. ئۇنىڭ ئىقتىدارى جۇش ئۇرۇپ تۇرغىنىغا زوقلانغان پېشقەدەم پىر - ئۇستازى «جەۋلانى» دېمىگى بىلەن مۇناسىپ بۇ نام ئۇنىڭغا ئۆزلىشىپ قالغان ئىدى.

جەۋلانى ھەممىلا پەنگە قىزغىن ھەۋەس قىلاتتى، بولۇپمۇ تارىخشۇناسلىق ۋە نەسەبشۇناسلىققا بەكمۇ ئىشتىياق باغلايتتى. ئۇ ئاتاقلىق شەخسلەرنىڭ تەرجىمىھالىنى، سادىر بولغان ۋەقەلەرنىڭ رىيال تەزكىرىسىنى پىششىق ئىگەللەيتتى، شۇڭا ئۇنىڭ يەنە بىر تەخەللۇسى «نەسەبشۇناس جەۋلانى» ئىدى.

جەۋلانى «ئۇيچاكان» سېپىدا يۈز بەرگەن تىراگېدىيىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ، تىت - تىت بولۇپ، ئاخىرى ئەنە شۇنداق بانا بىلەن بالىلارنىڭ قېشىغا كەلدى - دە، ئۇلارغا بۇ پاجىئەنىڭ رېژىسسورلىرى — يىگىجاك بىلەن شۇگگەنىنىڭ ھەقىقى تەرجىمىھالىنى تونۇشتۇرۇپ قويماقچى بولدى. ئۇ ئالدى بىلەن شۇگگەنى تونۇشتۇردى:

— شۇگگەنىنىڭ ھازىرقى ئىسمى زامانقۇل، بو-

www.uyghurkitap.com

ۋاق چېغىدىكى ئىسمى ئاللىقۇل، خەنزۇچە تەخەللۇسى — ئاخوشۇ. ئۇ، 1929 - يىللىرى تاۋ دارىن دىگەن ئامبالنىڭ قولىدا شۆتاڭدا ئوقۇغان. شۇ چاغدا بۇ تەخەللۇس بېرىلگەن. كېيىن ئۇ، يامۇلدا ئىشلەپ يۈرۈپ ئامبالغا ياراپ قالىدۇ. هالال - هارامنى ئىلغىمايدىغان بولغىنى ئۈچۈن ئۇنى كىشىلەر «ئا. تۆڭگۈز» ياكى «ئاق تۆڭگۈز» دەپمۇ ئاتىشاتتى.

ئۇ، يۇرتىدىكى چوڭ بىر بەگنىڭ دوغىسى ئىدى. كېچە - كۈندۈز كەينىدىن سوكۇلدايتتى. بەگ ئاتتىن چۈشسە، قولتۇغىدىن يۆلەپ، چاپىنىنىڭ تۈپىسىنى قېقىپ، ئاتنىڭ ساغرىسىنى سىلاپ، يايل - قۇيرۇغىنى تاراپ قوياتتى. بەگ كىچىككىنە كۈلۈمسىرەپ قويسا بەكمۇ خوش بولۇپ كېتەتتى. ئۇ مۇشۇ يول بىلەن بارا - بارا ئۆزىگە خاس خاراكتېر ياراتقان ئىدى.

ئامانقۇل، 1934 - يىلى ئاقسۇ دارىلمۇئەللىمىنگە ئىمتىھان بېرىپ ئۆتەلمەي قالىدۇ - دە، بايىقىدەك قىلىقى بىلەن جان بېقىشقا كىرىشىدۇ. دەسلىۋىدە قىمار بىلەن ھەپىلىشىپ، نۇرغۇن داڭدار قىمارۋاز ۋە جەزخورلار بىلەن تونۇشىدۇ؛

ئۇ، بىر ئاخشىمى سومكىسىغا بىر پار كاستيۇم، بىرشىلەپە قاچىلاپ، كونىشەھەرنىڭ ئۈچتۇرپان دەرۋازىسى يېنىدىكى بىر قىمارخانىغا كىرىدۇ. سۆگەتئېرىقلىق قىمارۋاز روزى ئېغىر ئۇتتۇرۇپ، يەنە بىر تالاي قەرزدار بولۇپ قالىدۇ. جەزخورنىڭ لۈكچەكلىرى پىچاق

تەگلەپ روزىنى بوغدۇ. بۇ چاغدا زامانقۇل ئارىلى-
شىدۇ - دە، بىر ھەپتىدە تۆلەشكە مادارا قىلىپ، روزىنى
بىللە ئېلىپ چىقىدۇ. زامانقۇلنىڭ مەسلىھەتى بىلەن
ئىككىسى تۆندە كونىشەھەردىكى بانكىغا تېگىدۇ. روزىنى
تام تېشىشكە قويۇپ، ئۆزى ئەتراپنى كۆزىتىشكە مەسئۇل
بولۇۋالىدۇ - دە، شاققىدە كىيىم - كېچەكنى يەڭگۈش-
لەپ، بانكىنىڭ دېجورنىخانىسىغا كىرىپ، روزىنى چاقىدۇ.
زامانقۇل بۇ «خىزمىتى» ئۈچۈن بانكىدىن نۇرغۇن مۇكاپات
ئېلىش بىلەن ساقچى ئۇنى قولىدىن ئىش كېلىدىغان
«يارامىلىق ئىكەن» دەپ شۆڭگەنلىك ئىشىغا قويىدۇ.
— شۇنىڭدىن كېيىن، — دەپ سۆزىنى داۋاملاش-
تۇردى جەۋلانى يەنە، — زامانقۇلنىڭ ئىشلىرى كۈندىن -
كۈنگە روناق تېپىشقا باشلايدۇ. ئۇ 30 - يىللاردىكى
قۇمۇل، تۇرپان ۋە ئاقسۇ قوزغىلىڭىنىڭ تەسىرىنى تا-
زىلاشتا چوڭ گۇمپا كۆرسىتىدۇ. ئاقسۇ، ئاۋات، كەلپىن
قاتارلىق ناھىيىلەردە قانلىق رول ئوينايدۇ. مەرىپەتپەرۋەر
نۇرغۇن كىشىلەر ھالاك قىلىنىدۇ، دۇنيا - دەپنە، كىتاپ
نەرسىلەر بۇلاڭ - تالاڭ قىلىنىدۇ. «كۆرۈنمەيدىغان قىر
يوق، ئېچىلمايدىغان سىر» دېگەندەك، ئۇنىڭ ئىشلىرى
ئاخىر ئېچىلىپ، كىشىلەر ئۇنىڭغا «ئال - قۇش» دەپ نام
بېرىدۇ. ئۇ كۆپ قېتىم مەخپى تەقدىرلىنىدۇ. 40 - يىل-
لارنىڭ كىرىشى بىلەن ئۈرۈمچىگە ئۆستۈرۈلىدۇ. «ئۈي-
چاكان» پاجىئەسى — زامانقۇلنىڭ ئۈرۈمچىگە يۆتكى-
لىپ كېلىپ ئوينىغان كارامەتلىك كومېدىيىلىرىنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

مۇقەددىمىسى ئىدى.

جەۋلانى سۆزلەپ مۇشۇ جايغا كەلگەندە، بىر ئاز دەم ئالدى. بۇ دەرسلەردىن ساۋاق ئالغان ئىرپان قاتارلىق يىگىتلەر — «شۈگۈگەن»نىڭ قانداق مەخلۇق ئىكەنلىكىنى مۇپەسسەل بىلىپ غەزەپلەنمەكتە، جەۋلانىغا بولسا، چەكسىز زوقلانماقتا ئىدى ...

جەۋلانى ئاخىردا يىڭجاڭ①نىڭ تەزكىرىسىنىمۇ تولۇق بايان قىلدى.

---

① يىڭجاڭنىڭ ئىسمى — ياڭ لىبىن ئىدى. ئۇ 1938 - يىلى شىڭ شىسەينىڭ ھەربىي ئەمەلدارلار كۇرسىنى تۈگەتكەندىن كېيىن يىڭجاڭلىققا كۆتۈرۈلگەن. ئۇ ئۇيغۇرچىنى پىششىق بىلگىنى ئۈچۈن مۇشۇ ئىشقا مەسئۇل قىلىپ ئەۋەتىلگەن. 1945 - يىلى ئۇ ئاقسۇ دارىلمۇئەللىمىنىن مەكتىۋىگە ھەربىي مەشىق جاۋگۇەنى بولغان. ئاپتور مۇشۇ رومانىدىكى نۇرغۇن پاكىتلارنى شۇ ئادەمنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلاپ تەپسىلىي خاتىرىلىگەن ئىدى. ئۇ ئادەم 1978 - يىلى ئۆلدى.

ئون بەشىنچى باپ

يالىتا چۈشكىچە،
كۆتەك دەم ئېپتۇ.
— خەلق ماقالىسى

جەۋلانىنىڭ نەسەپ تونۇشتۇرۇشى ئارقىلىق ئەھۋالنى ئۇققان ئىرپان بىلەن بالىلار ئەمدى بايىقلارنى پەمىلىلىرى بويىچە «ياڭ يىڭجاڭ» ۋە «زامانقۇل شۇڭگەن» ياكى «زاشۇڭگەن» دەپ ئاتايدىغان بولدى. كېيىنكى سەھىپىلىرىمىزدىمۇ ئاشۇ «ناملار» نامايەن بولىدۇ.

شۇنداق قىلىپ سەپەر يەنە داۋام قىلماقتا ئىدى. «ئالتۇنچىلار» قەدىمقى كۆسەن جىلغىلىرىدىكى «مارال-

www.uyghurkitap.com

قولتۇغى»دا بىر كېچە قوندى.

ئەتىسى ئەھلى سەلىپ① لەشكەرلىرىدەك ئاچۇ زار ماڭغان ئۇلار پەرىشان هالدا كۆچار شامالۋاغىنىڭ يۇقۇرى تەرىپىدىكى چوڭ سايغا ئورۇنلاشتى. بۇ سايىنىڭ شىمال تەرىپى ئوچۇق بولۇپ ئۇ ئارقىلىق تەلەمەت داۋىنى تەرىپىتىن تەگرى تېغىنىڭ ئىللىق شامالللىرى ئۇرۇپ تۇراتتى. بۇ شامال بىلەن ئۇرغۇپ چۈشكەن سۈزۈك سۇلار هارغىن تەنلەرگە ئاز بولسىمۇ ئارام بېرەتتى.

چۆللەردە چاڭقاپ قورايدەك بولۇپ قالغان بۇ بىچارىلەرگە مۇشۇ مۇقەددەس ئانا تاغنىڭ زەمزەم سۇلىرى گوياكى ئانا ئوغىزىدەك قۇۋۋەت ۋە ئاب هاياتتەك دەرمان بېغىشلايتتى.

بۇ چاغ، بۇ پەسىللەردە گۈزەل كۆچار ئىنتايىن مەمۇرچىلىق ئىدى. بوستانلاردا قىرمىزى گۈللەر خۇشبۇي ئەتىرلىرىنى چاچسا، باراقسان باغلاردا مەي بولۇپ پىشقان ئۈرۈكلەر كۆڭۈللەرنى كۆيدۈرەتتى.

① ئەھلى سەلىپ ــ قىزىل كىرىست ئارمىيىسى. 11 -، 12 - ئەسىرلەردە ياۋروپا خىرىستىيانلىرى قۇددۇس شەھىرىنى تالىشىپ، تۆمەنلىگەن ياش بالىلارنى هەيدەپ كېلىپ، سوقۇشقا قاتناشتۇرغان. ياش بالىلار پاك بولغاچقا ئاللا ئۇلارغا هىدايەت يەتكۈزۈپ، ئۇرۇشتا غەلىبە قىلىمىز، دەپ ئىشەنگەن، لېكىن بۇ بالىلار تۈركۈملەپ ئۆلۈپ تۈگەشكەن.

شامالۋاغ سەيلىگاھىدىكى ئەر ـ ئايال جاما-
ئەت سۆكەن، سىۋەتلەپ كەلتۈرگەن ئۈرۈكلىرىنى يەيىشى-
كەچ خوش چاقچاق پاراڭلارغا بەنت ئىدى. ئۇلار ئۇدۇل-
دىكى سايلىقتا سوزۇلۇپ ياتقان مۇساپىرلارغا ئىچى ئاغ-
رىپ نان، قىتىق، يەل ـ يېمىشلىرىنى ئەپكىلىپ بې-
رەتتى. بىچارە مۇساپىرلار كۆچارلىق قان ـ قېرىنداش-
لىرىنىڭ شەپقەت ـ شاپائىتىگە رەھمەت ـ ھەشقاللى-
لارنى تەكرار ـ تەكرار ئىزھارلايتتى. ئىرپان «ئالتۇن-
چىلار» نىڭ دىل رىشتىسىنى ئىزھار قىلىپ، قولىغا را-
ۋاپنى ئالاتتى ـ دە، شامالۋاغ بوستانلىرىنى لەرزىگە
كەلتۈرۈپ چالاتتى:

زامان بىزگە زور بولدى،
زالىم بەگلەر كور بولدى؛
خۇلۇق كۆرمەي ياش تۆرۈپ،
پېشانىمىز شور بولدى.

چۆللەرمۇ چۆل پىيادە،
ئازاپ كۆردۇق زىيادە؛
قاچان بىزگە پۈتۈلگەن،
بۇنداق تەقدىر ـ ئىرادە.

ئاتادىن ئايرىلىپ كەلدۇق،
ئانادىن ئايرىلىپ كەلدۇق؛

بىزدە ھېچ گۈلا يوقتى،
ئەجەپما خارلىنىپ كەلدۇق.

ئاتادەك مېھرىۋان بارمۇ،
ئانادەك غەمگۈزار بارمۇ؛
كۆچار شەھىرىدە بىزلەرگە،
قەدىردان باش پانا بارمۇ!

بۇ چاغدا ياك يىگىجاكنىڭ كۆچاردىكى ئاكىسى ياك مىشۇ دارىنىڭ «مەخپىي» تويى① بولۇۋاتقان ئىدى. زامانقۇلمۇ ياك يىگجاك قاتارىدا بۇ تويغا ئالتۇن سوغاتلىرىنى ئاتاپ شاپاشلاپ يۈرەتتى، «پالتا چۈشكىچە كۆتەك دەم ئېپتۇ» دىگەندەك، بۇ «مەخپىي توي» پۈرسىتىدە «ئالتۇنچىلار» قوراللىق پىتلىقلارنىڭ «پاناھىدا» خېلى ئوبدان ئارام ئېلىۋېلىشتى.

ئىككى كۈنلۈك «دەم ئېلىش» تىن كېيىن ئۇلار يەنە شەرققە قاراپ ھەيدەلدى.

«ئالتۇنچىلار» قاراشەھەر دەرۋازىسىغا يېقىنلاشماقتا ئىدى. تۇساتتىنلا نۇرغۇنى ئاغرىپ يىقىلىشقا باشلىدى. قارا كېزىك بىلەن ۋابا بەلگىلىرى بىلىنمەكتە ئىدى. ئاغرىق تېز يۇقۇپ باراتتى. يۆلىگەن بىتاپلار

① مىشۇ دارىن بىر ئۇيغۇر ئايىلىنى مەخپىي خوتۇنلۇققا ئالغان ئىدى.

زاماقۇل تەرىپىدىن «لەخۋا، ئىشەك، دۆت، كالۋا، بە-
غەرەز...» دىگەن ھاقارەت بىلەن ئاتالماقتا ئىدى. «ئۆل-
مەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك» دىگەندەك تېخى ئۇلارنى
ئۇرۇپ، قوپال چىگىرىن ئۆتۈكى بىلەن تېپەتتى. غې-
رىپقا غېرىپ يىغلاپ، ئۇلارنىڭ ساقلىرى ئاغرىقلىرىنى
يۆلەشتۇرۇپ، كەچ پېشىن مەزگىلىگىچە ئاران دەريادىن
ئۆتتۈۋېلىشتى.

شەھەردە سارايلارغا، بىر قىسمى ئۇيغۇر ئۇيۇشما
كۇلۇبىغا ئورۇنلاشتۇرۇلدى. سىغمىغانلىرى كوچىلاردا
دېگدەرىشىپ، ژاندارمىلارنىڭ قورشاۋىدا يېتىشاتتى.

ئەتىسى ئەھۋال تېخىمۇ ئېغىرلاشتى. مىگىلىغان
يىگىتلەر لاغىلداپ تىترەپ، ياتقان يېتىدا ئۆلۈپ كەتتى.

ئۇيغۇر ئۇيۇشما «خەيرىيەت كومىتېتى» تەشكىل
قىلىپ، ئاممىۋى ئىئانە توپلاش ئارقىلىق ياردەم قىلدى.
نۇزغۇن ئاتا - ئانىلار ئايىغى ئۈزۈلمەي كېلىپ، بىچارە
مۇساپىرلارنى يوقلاپ تۇراتتى. ۋىلايەتلىك دوختۇرخانا
خادىمى مەمتىمىن، ئابدۇرېشىت قاتارلىقلار كېچە -
كۈندۈز داۋالاش ئېلىپ باراتتى. دىئاگنوزلىرى مۇنداق
يېزىلغان ئىدى: «ئۇزۇق كەملىكتىن ئاجىزلاپ، پۇتلار
شوراپ، قانلىرى بۇزۇلۇپ قارا كېزىك بىلەن ۋابانى
كەلتۈرۈپ چىقارغان....»

ئاغرىق ۋە ئازاپ دەردىدىن بىر قانچە يىگىت-
نىڭ قاراشەھەر دەرياسىغا ئۆزلىرىنى تاشلاپ ئۆلگەنلىكى
مەلۇم بولدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئاۋغۇستنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا كېزىك كېسىلى دەھ-شەتلىك پەللىگە يەتكەن، ۋاھالەنكى، ۋراچ ئابدۇرېشىتنىڭ قۇتقۇزۇش جەريانىدا كېسەل يۇقۇپ ئۆلۈپ كەتكەن ئىدى.

ئاۋغۇستنىڭ ئاخىرلىرىدا، قاراشەھەرنىڭ ھاۋاسى سالقىنلاشقا باشلاپ، تىرىك قالغان يىگىتلەرنىڭ سالا-مەتلىكى ئەسلىگە كېلىشكە يۈزلەندى.

لېكىن «ئويچاكان» ۋەقەسىنىڭ قايتا سادىر بولماسلىقى ئۈچۈن ژاندارمىلار نازارەتنى كۈچەيتىلمەكتە ئىدى. گۈگۈم چۈشۈشى بىلەن تەڭ دەرۋازىلىرى تاقىلاتتى. كۈندە نەچچە نۆۋەت دىگۈدەك يوقلىما قىلىناتتى. كىو-چىلارغا گەيجاڭ، پاششاپلارمۇ كۆز - قۇلاق قىلىپ قو-يۇلغان ئىدى.

بىر ئاخشىمى سارايدا پات - پاراقچىلىق باش-لىنىپ كەتتى:

— ئەكبەر قېچىپتۇ! — دىگەن چوقان كۆتىرىل-دى. ساقچىلار تەرەپ - تەرەپكە يۈگۈرۈشمەكتە ئىدى. شۇ ئەسنادا مەھەللە گەيجاڭى كېلىپ زامانقۇلغا:

— كۆك چاپانلىق ئىككى ئادەمنىڭ ئاتۇش مەھەللىسىدىكى بىرقوراغا كىرىپ كەتتى، دەپ خەۋەر قىلدى.

زامانقۇل يان قورالىنى ئېسىپ يۈگۈردى.

ئۇ ئاتۇش مەھەللىسىدىكى ھىلىقى قورا ئالدىغا گەلگەندە ئۇ يەردە بىر بالا تەپكۈچ ئويناۋاتاتتى. زا-مانقۇل بالىدىن كۆك چاپانلىقنى كۆرگەن - كۆرمىگەن-

لىگىنى تەقلەپ سورىدى.

— ياق كۆرمىدىم، — دىدى بالا.

بالىنى ئام تۇۋىگە تارتىپ، بىر سوم بىلەن بىر كاللەك ناۋات بىرىۋىدى، ئىغىلدىكى ئوقۇردا، — دىدى گۆل بالا.

زامانقۇل ئەكبەرنى تەپكەن پېتى ھەيدەپ چىقىپ، سارايغا ئېلىپ كەتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بىكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىردىنبىر ئادرېسى

ئون ئالتىنچى باپ

1

زامانقۇل شۇ كۈنى يەنە ئىككى «قاچقۇن»نى لاما بۇتخانىسىغا كىرگۈزۇلگان يېرىدىن سۆرەپ كەلدى. بۇنىڭ بىرسى مارالۋېشىلىق يېزا ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ، 24 ياشلار قارىسىنى ئالغان زىلۋا بوي يىگىت ئىدى. «بۇ، دىنغا قارشى ئىغۋاگەر چاتاقچى»نى بەگلەر«ئالتۇن ئالۋىڭى»غا تۇتۇپ بېرىپ قۇتۇلغان ئىدى.

زامانقۇل دەرغەزەپ بىلەن ھۆرپىيىپ، ئوقۇتقۇچى بىلەن ئەكبەرنىڭ كاچاتلىرىغا بىر نەچچە تەستەك سالدى ۋە گۆلىيىپ:

— قېنى سۆزلەش، قېچىپ نەگە بارماقچى؟ — دەپ سورىدى.

......

يىگىتلەر زۇۋان سۈرمەي جىم تۇرۇشاتتى. زامانقۇل قول چوماقلىرىغا ئىشارەت قىلدى - دە، ھايت - ھۇيت دېگۈچە ئۇلار قانغا مىلىنىپ كەتتى.

— سەنلەرنى مانا مۇشۇنداق ھۇشۇڭغا كەلتۈرۈپ قويىمەن.

«يەرگە كىرسەڭ كۆكۈلاڭدىن، ئاسمانغا چىقساڭ تاپىنىڭدىن تارتىمەن...»

ئۇ، شۇندىن كېيىن، ئارقىسىغا غەزەپ بىلەن بۇرۇلغان پېتى ئۇدۇل يامۇلغا كەتتى.

ئىرپان باشلىق يىگىتلەر كېلىپ، بايىقى قانغا مىلىنىپ ياتقان يارەنلىرىگە پانا بولماقتا ئىدى. ئېغىزباشلىرىنى ئېرتىپ، سۇلارنى ئىچكۈزەتتى.

ئاغرىقتىن ئەمدىلا ئۆرە بولۇپ، ئەلەك - سەلەك يۈرۈۋاتقان ئىرپان غەيرەت قىلىپ، «خەيرىيەت كومىتېتى»گە بېرىپ، ئۇلار ئارقىلىق دوختۇر مەمتىمىننى تاپتى. دەرھال كەلگەن مەمتىمىن جىددى چارە - تەدبىرلەرنى قىلدى.

ئەتىسى ئوقۇتقۇچى كۆزىنى سەل ئېچىپ، يېنىدا تۇرغان ئىرپانغا بىر قارىدى - دە، ئىشتان لېپىزىدىن خەت ئېلىپ ئاستا ئۇزاتتى.

— ئاھ، ئانا، جان ئانا، — دېدى - دە، لەسسىدە بولۇپ ۋە بىر سوزۇلۇپ جان ئۈزدى. ئىرپان ئۇ ئوقۇتقۇچىنى «خەيرىيەت كومىتېتى» ئارقىلىق دەپنە قىلىپ كەل.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگى ئادرىسى

گەندىن كېيىن، ئۇنىڭ خېتىنى ئوقۇدى. مەرھۇم تۆۋەندىكى مەسخىرىنى قالدۇرۇپ كەتكەن ئىدى:

كىيىمىڭ مانجۇچىمۇ، سولۇنچىمۇ،
ئۆرۈمە چاچ قويغان ئىدىڭ خوتۇنچىمۇ؛
ھال سورايتتىڭ ئۇچرىسا ئوتۇنچىمۇ،
توختى مانجۇ① قايدا كەتتىڭ، نەدىسەن؟

كىرگۈزەتتىڭ «چوڭ قارا» دەرۋازىغا،
زەڭ سالاتتىڭ تۇل - يېتىم ئاۋازىغا.
بولسىدىڭ قول ئامبىلى، بەگ، قازىغا،
توختى مانجۇ قايدا كەتتىڭ، نەدىسەن؟

مانا ئەمدى بۇ زامانقۇل ھەيۋىسى،
راست زامانقۇل ئۇشبۇ دەۋران دەللىسى.
ئۇندا يوق ۋىجدان دېگەن ئەقەللىسى،
توختى مانجۇ قايدىسەنۇ نەدىسەن؟
......

① توختى مانجۇ — چىڭ سۇلالىسى زامانىدا قەشقەر ئامبال مەھكىمىسىنىڭ تۇڭچىسى بولۇپ، «خىزمەت» قىلغان. مانجۇچە كىيىنگىنى ئۈچۈن «توختى مانجۇ» دەپ نام ئالغان. بىر چېرىكنىڭ ئۇيغۇر بىۋاينى بوزەك قىلغانلىقىنى كۆرۈپ بىۋايغا بولۇشقان چاغدا چېرىكتىن تاياق يېگەن. تاياقتىن ھۇشىنى تاپقان «توختى مانجۇ» غەزەپ بىلەن ئادەم توپلاپ ئىسيان كۆتەرگەن.

2

1942 ـ يىلى نويابىرنىڭ باشلىرى ئىدى...

«ئالتۇنچىلار»نىڭ ئۆلۈمدىن ئېشىپ قالغانلىرى، ئارغىبۇلاقنىڭ ئەجەل ۋادىسىدىن چىقىۋالغاندىن كېيىن، قانات ـ قۇيرۇقلىرىنى يىغىشتۇرۇپ، ئاخىرى كېلىپ ئۇلانبايدىكى دەشت ـ باياۋانغا توپلاندى.

ئۈرۈمچىنىڭ جەنۇبىدا قەد كۆتىرىپ تۇرغان تەڭرى تېغىنىڭ ھېساپسىز چوققىلىرى قار بىلەن قاپلىنىپ ياتاتتى. غەرپتىن شەرققە سوزۇلغان «ئىرەن قوۋۇرغا» دەپ ئاتىلىدىغان بۇ بىپايان تاغ تىزمىلىرىنى مەشھۇر «تېكە داۋىنى» ئىككىگە ئايرىپ تۇراتتى. «تېكە داۋان»نىڭ غەربىدىكى دارا جىلغىسىدىن سىسىق ھەم زېردى ئېقىنلىرى، شەرق تەرەپتىكى جىلغىلاردىن بولسا «قۇرۇت ئېقىنى» داشگۇ جىلغىسىدا قوشۇلۇپ، ئاخىرىدا ئۇزۇنلۇغى نەچچە يۈز كىلومېتىر يارداڭلىق پەيدا قىلغان ئىدى.

داشگۇ جىلغىسىنىڭ سۇلىرى بىپايان جەنۇبىي ئۇلانباي دەشتى ئارقىلىق «قەدىمقى خارابە شەھەر» نى ئايلىنىپ، ئۈرۈمچىدىكى تېقىر كۆل ھەم سېسىق كۆللەرگە قۇيۇلاتتى.

www.uyghurkitap.com

ئەنە شۇ داشىگۇ ئېغىزىدىن تاكى ئېقىركۆل قىرغاقلىرىغىچە سوزۇلغان بىپايان چۆللەر — جەنۇبىي ئۇلانباي دەشتلىرى، دەپ ئاتىلاتتى. بۇ چوڭ دەشتنىڭ شەرق تەرىپىدىكى داۋانچىڭ تاغ ئېغىزىدىن باشلىنىدغان بوران يولى مۇشۇ جەنۇبىي ئۇلانبايدىن غەرپكە سوزۇلاتتى.

نويابىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن باشلاپ كۈن ئارىلاپ دىگۈدەك چىقىپ تۇرىدىغان شىۋىرغانلىق بورانلار كۆز ئاچقۇسىز دەرىجىدە قويۇق چاڭ - توزاڭ پەيدا قىلىپ، كىشىنى يىرگىندۈرەتتى. گايى كۈنلىرى ئۇ قورقۇنچلۇق ھۇۋلايتتى.

تاغ جىلغىسىدا، بولۇپمۇ داشىگۇ جىلغىسىدىن پات - پات چىقىپ تۇرىدىغان بوران - جۇدۇن، ئىس-تۈتەكلەر بىلەن نەپەسلەر قىسىلىپ، كۆڭۈل بىئارام بولاتتى.

سانسىزلىغان سەپداشلىرىنى تاغۇ دەشتلەردە قاغا - قۇزغۇنلارغا قالدۇرۇپ كەلگەن «ئالتۇنچىلار» نىڭ ئاخىرقى جايى ئۇرۇمچىنىڭ جەنۇبىدىكى مانا مۇشۇ ئۇلانباينىڭ «ئەجەل دەشتى» بولغان ئىدى. ئەمدى بۇ باياۋاندىمۇ شىغىللىق قەۋرىلەر«قەد كۆتىرىش»كە باشلىدى.

بۇ چاغلاردا ياڭ يىڭجاڭ بىلەن زامانقۇل «شەرەپلىك ئىشى»نى تۈگىتىپ قاياقلارغىدۇر غايىپ بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئورنىدا «ئالتۇنچى»نى باشقۇرىدىغان يېڭى خوجايىنلار — ھەربىلەر، ساقچىلار ۋە سۇ ئىشلىرى نا-

زارىتىنىڭ بىر تۈركۈم ھەيۋەتلىك خادىملىرى پەيدا بول-
غان ئىدى.
بۇلار يوغان قۇلاقچا، قېلىن جۇۋا، ئۇزۇن قونچى-
لىق چىگرىن ئۆتۈكلەرنى كىيىۋېلىشقان بولۇپ، گايىلىرى
ئاتلىق، گايىلىرى پىيادە يۈرۈپ داشىگۇدىن تېقىرگىسۆل-
گىچە سوزۇلغان زاۋال دەشتىدە چوڭ ئۆستەڭ ئىلىپ-
سىگە تانا تارتىپ، قوزۇق قېقىپ چام بەلگىلەيتتى.
«ئالتۇنچىلار» بولسا يېلىڭ كىيىم، ناچار تاماق
بىلەن بارغانسېرى جۇدەپ، جۇدۇنلۇق بۇ باياۋاندا، قان-
لىق قامچىلار ئاستىدا ئۆستەڭ ئەمگىكى باشلانغان ئىدى.
بۇ كۈنلەر «مۆشۈككە ئۆيۈن، چاشقانغا قىيىن»
بولۇپ، ئۆلۈملەر ئەۋجى خوجايىنلارنىڭ قىرىغىمۇ كې-
لىپ قويمايتتى.
«سەنجۇ سەن» باشلانغاندىن كېيىن، نۇرغۇن
ياشلار كېچىسى توڭلاپ ئۆلۈپ كەتتى.
«ئاھ، زۇلمەتلىك — زاۋال دەشتى!» دەپ ئىر-
پان ھەر كېچىسى جۆيلۈپ بىئارام بولاتتى. ئۇنى ئىنى-
تىقام ئوتى ئۆرتەپ بارسىمۇ، ھازىرچە ئىلاجىسىز ئى-
دى، لېكىن ئۇ، ئۆتكۈر ھەجۋى قوشاقلىرى بىلەن يۈر-
گىدىكى قارشىلىق تۇيغۇلىرىنى ئىپادىلەپ باراتتى:

بېشىمىز قايىدىمۇ، باللا،
پۇتىمىز تايىدىمۇ، باللا:

www.uyghurkitap.com

قاراپ ھوناق بىلەن كۆككە،
كۆزىمىز ئايدىمۇ، باللا.

تۆلۈق تاشتەك سىمىز ئىدۇق،
سۆزى چۈچۈك مىغىز ئىدۇق؛
چىرايلار سارغىيىپ شۇنچە،
بۈگۈن بىز لايدىمۇ، باللا.

ئۆلۈپ يوللاردا ـ چۆللەردە،
ئېقىپ ياش تاشتى كۆللەردە؛
تۇرار جاي بولغىنى ئەمدى،
باياۋان، سايدىمۇ، باللا.

ئىست! توپ ـ توپ قىرىلدۇق بىز،
ئەجىمىزدىن سىرىلدۇق بىز؛
قىرىلسۇن ھەم تۈگەشسۇن دەپ،
پەلەك تور يايدىمۇ، باللا.

ھەقىقەت نەدە يۈرگەندۇ،
نىچۈن رەڭگىنى تۈرگەندۇ؛
ۋە ياكى ئۆلپەتى زالىم —
ھۆكۈمران، بايدىمۇ، باللا ...

1943 ـ يىلى فېۋرالنىڭ ئاخىرلىرىدا داشىگۇ جىلغىسىنى بىر ھەپتىگىچە قاپ ـ قارا تۇمان قاپلىۋالغان بولۇپ، يېقىن ئارىدىكى ئادەمنى پەرق ئېتىشمۇ مۇمكىن بولمايتتى.

مۇشۇنداق پۈرسەتنى پەملەپ كېلىۋاتقان، جېنىدىن جاق تويغان «ئالتۇنچىلار» ۋاقىتنى غەنىمەت بىلدى.

«بۇنداق ھاياتتىن ئۆلۈم مىڭ ئەلا» — دەيتتى، ئىرپان، ئۆزىگە-ئۆزى پىچىرلاپ. ئۇ ئىشەنچلىك يىگىتلەر بىلەن خۇپىيانە سۆزلىشىشكە كىرىشتى.

ساقچىلارنىڭ جاگزىلارغا دەم ئېلىش ئۈچۈن كېتىشى، يەنە بىر قىسمىنىڭ بولسا ھاراق بىلەن بەنت بولۇشىدىن پايدىلىنىپ، ئىرپان بىر تۈركۈم يىگىتلەر بىلەن باللە تۇيدۇرماي پەم بىلەن يۈرۈپ كەتتى.

«قاچقۇن»لار شۇ كېچىدە داشگۇنىڭ كۈن پېتىش تەرىپىدىكى تاغ باغرىنى بويلاپ ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى. ئۇلار بىر-بىرى بىلەن تېپىشالماي بېشى قايغان تەرەپلەرگە كېتىۋېرىشەتتى. ساقچىلارنىڭ تۇتۇۋېلىشىدىن خۇدۇكسىرەپ بىر - بىرىنى قىچقىرىشتىن ساقلىناتتى.

ئەتىسى تاڭ ئاتقاندا ساقچىلار سېزىۋالدى-دە، ئاتلىرىنى ئالمانلارچە تەرەپ- تەرەپكە چاپتۇرۇپ قوغلاپ ماڭدى. كەچقۇرۇنلۇغى 20 گە يېقىن يىگىتلەرنى تۇتۇپ كەلدى. بۇ يىگىتلەر تاغنىڭ ئوي - چوڭقۇرىنى ئاڭقىرالماي ئېزىقىپ قالغان ئىدى. بەزىلىرى بولسا سارچوقا يېنىدىكى ئەخمەتخان ھاجىنىڭ جاڭزىسى ئەتراپىغا يەتكەندە تۇتۇلۇپ قالدى.

ئىرپاننىڭ تەلىيى بۇ قېتىم ئوڭدىن كەلدى. ئۇنىڭ قەھرى - غەزىۋى چېكىگە يەتكىنى ئۈچۈن كۈن

پىتىش تەرەپكە خېلى ئۇزاپ كەتكەن ئىدى.

ناكەسلىك قامچىسى يەنە شۇ تـۇتۇلۇپ قالغانلار بېشىدا ئويناشقا باشلىدى. بۇيرۇق بويىچە ساقچىلار ئۇ- لارنى بىر - بىرىگە چېتىپ باغلىۋەتتى. شىلۋىر كالتىگى تەككەن بەدەنلەر، كىرىش قامچىدا ساۋالغان باشلار تىل- ما - تىلما بولۇپ قانلار يامغۇردەك ئېقىشقا بـاشلىدى. باللار بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى:

— ئاھ! ئانا، مەن نىمە كۆرۈۋاتىمەن! ئاھ! ئانا! مەن قاچان سېنىڭ كـۆكسىڭنى قـاتتىق چىشلىۋەتكـەن بولغىتتىم؟! ئاھ، ئانا! مەندىن رازى بولغىن، — دەپ ھۇشىدىن كېتىشەتتى.

شۇنداق دەھشەتلىك «ئىبرەت»تىن كىيىن ئۇلار- نى باغلانغان پېتى يەنە شۇ يارداڭلىق تۇۋىگە قاماشتى.

ئەتىسى ئۇلارنىڭ ھـەممىسى مۇزلاپ چـۈيۈندەك قېتىپ كەتكەن ئىدى...

◁※※▷

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئون يەتتىنچى باپ

1

ئالتۇنچىلارنىڭ ئامان قالغانلىرى «مىڭ ئۆلۈپ، بىر تىرىلىپ» يازغا ئاران ئۇلىشۋالدى.

مانا، ئىيۇن ئايلىرىمۇ باشلاندى. تاغ يامزاللىرىدا خۇش پۇراق گۈللەر رەڭگا-رەڭ چېچەكلەپ كەتكەن ئىدى، بەزى غوللاردا قىزىرىپ پىشقان ئۆرۈكسىمان جىنەستىلەر ساڭگىلىشىپ تۇراتتى. تۆۋەن تەرەپتىكى چۆللەردە شىۋاق، يانتاق، بۇيا، چىغىرتماق، ئازغان، بۇلغۇن قاتارلىق دەشت گىيالىرى كۆكىرىپ ۋە سولىشىپ ياتاتتى. نېرىقى تاغ قاپتاللىرىدىكى يېشىل قارىغايلار بولسا، كۆكلەر زەۋقىنى مەھلىيا قىلاتتى.

جىلغا ياقىلىرىدىكى ئازغانلار ئارىسىدا! غورۇلاي،

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئالا ۋە سېرىق قۇشقاچلار ۋىچىرلىشىپ، شاختىن ـ شاخقا ئۇچۇشۇپ دەۋر قىلاتتى. ئۇلارغا گايىدا تۇرۇمتاي، جاغالمانلار تەھدىتلەر سېلىپ ھەر يان قاچۇراتتى. پەس تەرەپتىكى پايانسىز ئۇلانباي ئويمانلىرىدا بولسا چارۋا پادىلىرى يامراپ يۈرۈشەتتى. پادىلارنىڭ ئۈستىدە جۈپ ـ جۈپ سار ئەگىپ ئوزۇق ئىزلىمەكتە ئىدى. ئۇرغۇنلىغان توقۇناق قاغىلارمۇ پادىلارنى قوغلىشىپ — گاھ قونۇپ، گاھ ئۇچۇپ يۈرەتتى.

ئۆستەڭنىڭ نېرىسىدا، شىۋاقلار ئارىسىدا بىر يىگىت كالا تېزىگىگە ئولىشىۋالغان قوڭغۇزلارنى ئېتىگىگە تىرىۋاتاتتى. ئاندىن ئۇ يۈگۈرۈپ كېلىپ سۆرەن سالدى:

— خۇش خەۋەر، دۆلەت قوڭغۇزى، ياخشىلىقنىڭ بەلگىسى ...

— دىتسىزلىغىڭنى قارا سېنىڭ، سايىم، — دېدى ئەكبەر، ئۇنى مەسخىرىلەپ، — «ئېشەك ئۆلمەن دېسە، ئارقىسى غىجەك چاپتۇ» دېگەندەك، نىمىلەرنى دەپ يۈرسەن ئەخمەق.

ئەكبەرنىڭ «دىتسىز، ئەخمەق» سۆزى سايىمنىڭ سەل زىتىغا تەگدى.

— كىمنى دىتسىز دەۋاتىسەن، كۆزۈڭگە بېقىپ سۆزلە. ماۋۇ دۆلەت قوڭغۇزى بولماي نىمە؟ سايىم قوڭغۇزلارنى يىگىتلەرگە كۆرسىتىشكە باشلىدى.

— بولدى قوي، بۇنداق تېتىقسىز گەپلىرىڭنى، «دۆلەت قوڭغۇزۈڭ»نىڭ دۆلىتى ئەنە شۇ تېزەك دۆۋى-

سى، — دېدى ئەكبەر.

باللار پاراققىدە كۈلۈشتى. سايىم لامزەللە، ئەكبەر ئۆتكۈر، ھەر ئىككىسى ئىرپانغا قاراقۇرۇم تاغلىرىدىن تارتىپ تونۇش بولسىمۇ، ئىلگىرى بوشاڭلىق ۋە بەزى سەۋەپلەر بىلەن، ئەمدىلىكتە بولسا ئاغرىق سەۋەۋىدىن بۇ دۆرەم ئۇلار ئىرپان بىلەن قاچالمىغان ئىدى.

«قوڭغۇز» سۆھبەتلىرى ۋاقتىدا ئۇ يەرگە ئۈچ كىچىك ماشىنا كەلدى ۋە بىر قانچە ھەربى — مۇلكى ئەرباپلار چۈشتى. ئۇلار «جاڭپىك»ئىشتاپقا كىرىپ كېتىشتى.

يىرىم سائەتتىلەردىن كېيىن يىغىلىش يۈيرۈغى بېرىلدى.

ئۇزۇن ئۆتمەي كاتتىۋاش دىگەنلەرنىڭ ھەممىسى چىقىپ، يىگىتلەر توپلانغان شىبغىللىق مەيداننىڭ ئال-دىدىكى يوغان قورام تاش ئۈستىدە تۇرۇشتى. ئارا بوي، ياداڭغۇ كەلگەن ھەربى كىشى ئىككى قولىنى كەينىگە تۇتۇپ، سۆرۈن چىرايى بىلەن «ئالتۇنچى» ياشلارغا بىر - بىرلەپ قاراپ چىقتى. ئۇنىڭ كەينىدە ئاۋاق تۇگ-چى تۇراتتى.

— سىلەرگە بىز ئەمدى يېڭى ۋەزىپە بەلگىلەپ بېرىمىز، — دېدى ھەربى ئەرباپ ۋە ھاكاۋۇرلۇق بى-لەن خىلى سۆزلىدى. تۇگچى تەرجىمە قىلىشقا باشلىدى:

— سۇڭ لۇيجاڭ ئېيتىدۇركى:...

تەرجىماننىڭ تەلەپپۇزىدىن ۋەزچىنىڭ كىملىگى ئېنىق بولدى.

سۇڭ لۇيجاڭ ئاندىن، «ئالتۇنچىلار»نى ئىلغاپ

چوڭ ئىككى ئەترەتكە ئايرىلدى. تىرىكرەكلىرى بىرىنچى تۈركۈمگە ئايرىلىپ شۇ كۈندىن تارتىپ «تىلسىمات تېغى» (ياۋموشەن)نىڭ غەربىدە ھەربىي مەشق ئۆگىتىلىشكە باشلىدى. ئىككىنچى تۈركۈمدىكى كېسەل ۋە ئاجىزلار جۇڭغارىيە ئۆستىڭى قورۇلۇشىغا ھەيدەلدى.

سايىم ئاجىزلار قاتارىغا سەپلەنگەن، ئەكبەر بولسا ھەربىي مەشقتە ئىدى. كېيىن، «ئالتۇنچىلار» ئالتاي تاغلىرىدا قۇيرۇچۇقلارغا قارشى ئۇرۇشقا سېلىنىپ، تولىسى ھالاك بولۇپ تۈگەشتى ...

2

ئۈرۈمچى دەرياسىنىڭ غەربىي ياقىسىدىكى «ياۋموشەن» تېغى باغرىدىن لومەنچىڭ تەرەپكە يېڭىدىن تارتىلغان ئۇزۇن ئۆستەڭ قاشلىرى «ئالتۇنچىلار»نىڭ قان ۋە ئۇستىخانلىرىدىن قەد كۆتەرگەن ئىدى.

ئىيۇل كىرگەندىن باشلاپ تىلسىمات تېغىنىڭ قاشلىرى تونۇردەك يالقۇنلىماقتا ئىدى. شۇنداق لاۋۇلداپ تۇرغان تومۇزدا «ئالتۇنچىلار» ئارىسىدا قارا كېزىك قايتا باشلاندى.

ئاق مېچىت، تاتار مېچىتى، روزى ھاجىم مېچىتى ۋە باشقا مېچىتلەردە «ئالتۇنچىلار» جىنازىسىنى ئوقۇشقا

جاماﺋەت ئۆلگۈرمەي، تاۋۇت يېتىشىپ قىلىۋاتاتتى.

تىلسىمات تېغى يامزاللىرىدا، ئۇرۇمچى كوچىلىرىدا ئاچ ـ زار يۈرگەن، تام تۈۋىلىرى، مىچىت ئالدىدا رەڭگى سارغىيىپ يېتىشىپ كەتكەن يىگىتلەرنى كۆرگەن كىشىلەرنىڭ يۈرىگى ئازاپلىناتتى. ئۇلار، كېيەتلىكلەر، يىمەكلىكلەر، كىيىم ـ كېچەكلەر توپلانماقتا ئىدى. بۇ خىل خەيرىيەت ئىشلىرىغا جان كۆيدۈرۈپ يۈرگەننىڭ بىرىنچىسى يۇقۇرىدا كىتاپخانلىرىمىزغا تونۇشلۇق بولغان يۇسۇپجان جەۋلانى ئىدى. ئۇ «ئىۋيچاكان»دىن باشلاپ «ئالتۇنچىلار»نىڭ بېشىغا چۈشكەن بالايى ـ ئاپەتنى چۈشىنىپ كەلمەكتە ئىدى.

«ئالتۇنچىلار» ئۇرۇمچىگە يېتىپ كەلگەندىن كېيىن جەۋلانى سۈرۈشتۈرۈپ يۈرۈپ ئاخىرى ئىرپاننىڭ ئۆلانبايدىن قاچقانلىغىنى بىلدى. شۇ جەرياندا ياۋمۇشەن ۋە ئۇرۇمچىدە يۈز بېرىۋاتقان تىراگېدىيىلەرنى كۆرۈپ، بۇ بەختسىزلەرگە ئىچى ئاغرىدى ـ دە، ئىشانگە كىرىشتى.

جەۋلانى سودا سارايلىرى، كوچىلار ۋە مىچىتلەردە تەرغىبات ئېلىپ بېرىش يولى بىلەن خېلى جىق نەرسە توپلىدى. بۇ ئىشقا بىر قانچە ساۋاقداشلىرىنىمۇ جەلپ قىلغان ئىدى. ئۇ، توپلانغان مەبلەغنى مىچىت مۆتىۋەرلىرىگە ئىدىتلىق ئۆتكۈزۈپ ھۆججەتلىك ئېلىش ـ بېرىش قىلاتتى.

جەۋلانى ئىشانە بەرگۈچىلەرنىڭ نامىنى ئالاھىدە

www.uyghurkitap.com

ئېلان قىلىش ئۇسۇلىدىنمۇ ئۈنۈملۈك پايدىلىناتتى.

بىر كۈنى ئۇ، ئاق مېچىت ئالدىدىكى سورۇندا، ئىئانە توپلاش توغرىسىدىكى سۆزىنى ئەمدىلا ئاياقلاشتۇرۇپ بولۇشىغا 19 ياشلاردىكى بىر قىز جاراڭلىق ئاۋاز بىلەن:

— مەن شۇ بىچارە قېرىنداشلارغا 20 ماتا ياردەم قىلاي، — دېدى.

جامائەت ئۇ قىزغا دۇئا قىلىشىپ، بارىكاللا ئوقۇشتى. چۈنكى، ماتا بەك جىددىي زۆرۈر ئىدى.

جەۋلانى كېيىن تىزىملىك دەپتەردىكى ئادرېس بويىچە بايىقى مەردانە قىزنىڭ ئۆيىگە زىيارەت قىلىپ باردى ۋە كاللىسىدىكى تۈگۈنچە يېشىلدى:

قىز ئاقسۇ كونىشەھەرلىك موللا يۇنۇس ئىرپانى ئاملىق ئۆلىما زاتىدىن ئىدى. موللا يۇنۇس ئىرپانى بولسا 30 - يىللىرى ئۆز بىساتىدىن خىراجەت چىقىرىپ مەشھۇر «يۇنۇسىيە» مەكتىۋىنى بىنا قىلىپ، يېڭى مائارىپقا چىراق ياققۇچىلارنىڭ بىرى ئىدى. قىزنىڭ ئۆز ئاتىسى تىجارەتچى بولۇپ، كېيىنرەك ئۈرۈمچىگە ئورۇنلىشىپ قالغان.

لېكىن، ئىككى يىللار بۇرۇن قىزنىڭ ئاتا - ئانىسى ئارقا - ئارقىدىن ئۆلۈپ كېتىپ، ئىككى ئۇكىسى بىلەن قالغان ئىدى. قىزغا ئاتىسى «يۇنۇسىيە» مەكتىۋى ھەققىدە ھەم بوۋىسى موللا يۇنۇس ئىرپانىنىڭ مەرتلىكى، ئۇنىڭ يەنە بىر ئورۇنغا «يېتىم - يېسىرلەر يۇرتى» قۇرغانلىغـ

نى ھېكايە قىلىپ بېرەتتى. بۇ ھېكايىلەر قىزنىڭ قەلبـ
گە گويا تاشقا مۆھۈر باسقاندەك ئورناشقان ئىدى.

يۈسۈپجان جەۋلانى قىزنىڭ ئەسلى راتى ۋە ئىـ
سىل پەزىلەتلىرىنى بىلىش بىلەن بىشىختىيار ئۇنىڭغا
ئامراق بولۇپ قالدى.

قىز يەنە ماھىر كاسىپ ئىدى. جەۋلانى كىيىم
تىكتۈرگۈچىلەر قاتارىدىمۇ كېلىپ تۇرىدىغان بولدى.
شۇنداق قىلىپ ئۇلار ئاخىرى بىر - بىرىنى ياخشى
كۆرۈشۈپ، بىر - بىرىگە مېھىر - مەيلى چۈشۈپ قالدى...

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

ئون سەككىزىنچى باپ

1

ئىرپان «ئېرەن قوۋۇرغا» تاغلىرىدا يوشۇرۇنۇپ يۈرگەن كۈنلەردە شىڭ شىسەينىڭ كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ، جانلىرى سۆيۈنۈپ كەتتى.

— ئەمدىغۇ نەس كۈنلەر تۈگىگەندۇ، قەشقەرگە كېتىش ۋاقتى يېتىپ كەلگەندۇ؟ — دەيتتى ئۇ، ئۆز-ئۆزىگە.

شىڭ شىسەي 1944-يىلى 8-ئاينىڭ 15-كۈنى ئۈرۈمچىدىن مەخپىي ھالدا كەتكەن ئىدى. بۇ خەۋەر قۇلاقتىن-قۇلاققا يېتىپ ھەممىنى بېسىپ باراتتى.

ئىرپان «ئېرەن قوۋۇرغا» تېغىدا ئۆزىگە خەيرىخاھ بولغان قازاق ئاتىسىدىن ئىجازەت سوراپ:

— قەدىردان ئىمانبەك ئاتا، سىزگە مىڭدە-مىڭ

رەھمەت، — دېدى.

ئىرپان ئىمانبەككە ئاپىرىنلىرىنى ئېيتىپ تۈگە-
تەلمەيتتى. چۈنكى ئۇ قازاق خەلقىنىڭ مېھمان دوست-
لۇغىنى ناھايىتى كۆپ كۆردى. ئۇ، مىننەتدارلىغىنى ئىپ-
خىمۇ چوڭقۇر ئىزاھلاپ:

— مەن سىزنى ئۇ دۇنيا - بۇ دۇنيا ئۇنتۇمايمەن،
سىز ماڭا ئاتا يوللۇق. ئەمدى پەرزەندىڭىزگە رۇخسەت
بېرىشىڭىزنى سورايمەن ....، — دېدى.

ئىمانبەكنىڭ ئىرپاندىن ئايرىلىشقا كۆزى قىيمايت-
تى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ خىيالىدىن نۇرغۇن ۋەقەلەر تەسۋ-
ىدەك ئۆتمەكتە ئىدى. ئاخىرىدا ئۇ:

— بولىدۇ، ئوغلۇم، ئىنسان ئۈچۈن كىندىك قېنى
تۆكۈلگەن يۇرتى مەككىدىن ئەزىز، جەننەتتىن ئەلا.
قەشقەرگە كېتىمەن دېگىنىڭ يولۇق، لېكىن سەن
ئۆلمەي قالغىنىڭ ئۈچۈن ماڭىلا ئەمەس، قۇربانجان دې-
گەن باتۇر يىگىتكە مىننەتدار بول، خەير مەن ساڭا
ئاق يول تىلەيمەن، — دېدى.

قۇربانجاننىڭ ئىسمىنى ئاڭلاش بىلەن ئىرپاننىڭ
كۆز چاناقلىرىدا ياش ئەگىدى. چۈنكى، ئۇنىڭغا ۋە
ئۇنىڭ غېرىپ دوستلىرىغا كۆپىتىن - كۆپ باشپانا بول-
غان مەردانە قۇربانجاننى تېخى يېقىندىلا شىڭ شىسەي
جالالاتلىرى ئۆلتۈرۈۋەتكەن ئىدى.

— شۇنداق، ئاتا، — دېدى ئىرپان ۋە كېيىن
ئۆزىنى توختىتىۋېلىپ، — مەن ھەر ئىككىڭلاردىن كۆپ

www.uyghurkitap.com

مىننەتدارمەن، ھەر ئىككىڭلار مېنىڭ جېنىمغا ئارا تۇرغان.

— يالغۇز سىنىڭلا ئەمەس، ئۇ باتۇر يىگىت يەنە نۇرغۇن كىشىنىڭمۇ جېنىغا ئارا تۇرغان. بۇ ئىشلارماڭا بەش قولدەك مەلۇم: «ئاتالمىغان ئەردىن، ئاتىغى چىققان دۆڭ ياخشى» دېگەندەك، ئۇ يىگىت ئۆزىنىڭ مەرتلىكى بىلەن ئەلنىڭ ئېغىزىدا قالدى.

بۇلاردا شۇنچە چوڭقۇر تەسىر قالدۇرغان قۇربانجان ئۈرۈمچىنىڭ كۆنچى مەھەللىسىدە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن. ئۇ، يۇرتىنىڭ ئەھۋالىنى كۆرۈپ:

— نېمىشكە تەڭشەلمىگەن ئالەم؟ — دەپ ئۆزىگە سوئال قويغان ۋە باشقىلاردىنمۇ سورىغان. بەزىلەر: «توپ ئاتار غوجامدىن سورا» — دېسە، يەنە بەزىلىرى: «پەلەكشاھتىن سورا» — دەپ جاۋاپ بەرگەن. قۇربانجان ئاخىرى ئالەمنى تەڭشىمىگەن «پەلەك ئوردىسى»غا ئوت قويماقچى بولغان. ئۇ كىچىكىدە سېھىرگەرلىك، چامباشچىلىق گۈمپىسىنى مەشىق قىلغان يىگىت؛ ئاقىۋەتتە، ئاق بارات ۋە قازاق يىگىتى قامچىباي قاتارلىق ئون نەچچە ئەزىمەتنى ئەگەشتۈرۈپ يۈرۈپ قىلغان ئىشلىرى بىلەن 20 - ئەسىرنىڭ «ئۇيغۇر دون كىخوتى①» بولۇپ نام ئالغان ئىدى.

ئۇ دەسلىۋىدە شىڭ شىسەينىڭ قېيناتىسى باش قۇرغان بىر ئامبارغا تېگىپ، ئاللىقانچە يۈز تاختا چاينى

① دون كىخوت — ئوتتۇرا ئەسىردە ئۆتكەن قاراملىقنىڭ تىپى.

قولغا چۈشۈرىدۇ ـ دە، ئۇنى قامچىباي ئارقىلىق «ئىرەن قوۋۇرغا»غا مەخپى ماڭغۇزۇۋاتىدۇ. بەدىلىگە نۇرغۇن ئات ھەل قىلىنۋالىدۇ. كېيىن، ئۇ ھەربى گېنېرال سىياقىدا ياسىنىپ، ھەمرالىرى بىلەن بىللە تېخىمۇ ئەپچىل ھەرىكەت ئېلىپ بارىدۇ، جەنۇپتىن لەڭ بېسىپ كېلىۋاتقان ھارۋىلارنى توسايدۇ ـ دە، لەڭ ھارۋىلىرى ئۈستىدىن نارازەت قىلىپ ماڭغان ھەربى ساقچىلارغا بۇيرۇق بېرىپ:

— «ئالتايغا ھازىر ئاشلىق كېرەك ئەمەس، ھارۋىلار تېز يۇرتىغا قايتۇرۇلسۇن، بۇ يۇقۇرىنىڭ پەرمانى»، — دەيدۇ «گېنېرال» قۇربانجان.

سەيسىگە تۇتۇلۇپ، جۇڭغارىيە چۆللىرىدە لەڭ بېسىپ، غەمكىن ماڭغان دېھقان ھارۋىكەشلەر ئەجەل چاڭگىلىدىن قۇتقۇزۇپ قويغان بۇ «گېنېرال»غا بارىكاللا ئېيتىپ، ئارقىغا قايتىدۇ.

يۇقۇرقى ئىككى ئىش قۇربانجان دىلوسىنىڭ باش ئامىلى بولۇپ، دۆبەن يامۇلدىن ئۇنى تىرىك تۇتۇش پەرمانى چاكالىنىدۇ. ئاختۇرۇشلار سىجىل داۋام قىلىسىمۇ، قۇربانجان ھېچ تۇتۇلمايدۇ. يېڭى ـ يېڭى ئەنزىلەر يەنە تۇغۇلۇپ تۇرىدۇ: بىر كۈنى دۆبەن مەھكىمىسىنىڭ بەش ئېتىنى ئەپقېچىپتۇ دېسە، يەنە بىر كۈنى داشىمبىندىكى ھۆكۈمەت دۇكىنىغا بۇلاڭچى كىرىپتۇ. ئىككىنچى تۈرمىدىن مانچە مەھبۇسنى ئەپچىقىپ كېتىپتۇ، دېگەن خەۋەرلەر شىڭ دۆبەننى بارغانسېرى

ۋەسۋەسگە سالماقتا ئىدى. شىڭ شىسەي باش ساقچىسىنىڭ كاتتىۋېشى لى يىڭچىنى چاقىرتىۋېلىپ قۇربانجاننىڭ سۈرىتىنى سورىدى.

لى يىڭچى دۇدۇقلىنىپ:

— قۇربانجان دىگەننىڭ بىزدە رەسىم - سۈرىتى تۇگۇل، سايىسىمۇ يوق، ئۇ راستىنلا شەيتانغا ئوخشايدىغان بىر نىمە بولسا كىرەك، — دىدى.

— ھىم ... قۇربانجان ... بۇ ئەبلەخ بېشىمىزغا بالا بولدى، — دىدى شىڭ دۇبەن ئىزىدا ئولتۇرالماي، — بۇ ئاپەتنىمۇ «12 - ئاپرېل سۇيىقەستچىلىرى»①دەك ئۇجۇقتۇرۇۋېتىش كىرەك، — شىڭ شىسەي بىر ئاز ئويلىنىۋالغاندىن كىيىن يەنە داۋام قىلدى، — بۇ ئاپەتنى قانداق ئۇجۇقتۇرۇش يەنىلا ساڭا باغلىق. چۈنكى، ئوت ئۈچۈرىدىغان «بانان يەلپۈگۈچ»②نى خىلى بۇرۇنلا ساڭا تۇتقۇزغانمەن.

لى يىڭچى ئىنائەتمەنلىك بىلەن بېشىنى ئېگىپ

---

① شىڭ شىسەي 1942 - يىلى 4 - ئاينىڭ 12 - كۈنى «12 - ئاپرېل توپىلاڭ سۇيىقەستى» دىگەن يالغان ئەنزىنى توقۇپ چىقىپ كومپارتىيە ئەزالىرىنى ۋە تەرەققىپەرۋەر زاتلارنى تۈرمىگە تاشلاشقا بۇيرۇق قىلغان ھەم ئۆزىنىڭ ئىككىنچى ئىنىسى شىڭ شىچىنى مۇشۇ ئەنزىگە باغلاپ مەخپى ئۆلتۈرۈۋەتكەن.

② رىۋايەتلەردە ئەۋلىيا سۇڭ ۋۇكۇڭنىڭ يالقۇنتاغنىڭ ئوتىنى ئۆچۈرگەندە ئىشلەتكەن يەلپۈگۈچى.

قەسەمىيات قىلدى.

قۇربانجان ئۆز ئىشىنى يۇرگۈزۈۋېرەتتى. ئۇ ھەر خىل كىيىم - كېچەكلەرنى راسلىۋالغان ئىدى. گايىدا گېنېرال، گايىدا ساقچى، گايى كۆنلىرى بولسا قازاق، گايىدا يېزا قىزلىرى سىياقىدا ياسىنىپ خىرامان يۈرەتتى. ئۇنىڭ قاملاشقان چىرايى ۋە قامىتى سېھىرىسى ئۇچۇن ئۇكۇشلۇق ئىمكانلارنى يارىتىپ بەرگەن ئىدى، ئۇنىڭ ئىشلىرى ئەل مەنپەئەتى بولغىنى ئۈچۈن ھېچكىمنىڭمۇ ئۇنى پايلاقچىلارغا چېقىپ قويۇشقا دىلى، تارتمايتتى.

ئۇ، «ئالتۇنچى» باللارنىڭ داشىگۇ جىلغىسىدىكى پاجىئەسىنى قامچىبايدىن ئاڭلىدى - دە، ئەتىسىلا ئاق بارات قاتارلىقلار بىلەن ئاتلىنىپ سارچوقا تەرەپكە قاراپ ماڭدى. بۇ چاغدا ھەممە ياقنى قېلىن قار قاپلاپ كەتكەن ئىدى.

ئۇلار جىلغىمۇ جىلغا، داۋانمۇ داۋان ئات چېپىپ يۈرۈپ، بىر قىيا ئۇستىگە چىققاندا، كۆزى ئۆتكۈر قامچىباي ئالدى ياقتىكى بىر ھاڭنى كۆرسىتىپ، دوستلىرىنى باشلاپ ماڭدى.

ئۇلار قىيادىن پەسكە قاراپ چۈشۈپ ھاڭدىن ئۈچ كىشىنى تېپىۋالدى - دە، قارغا كۆمۈلۈپ قالغان بۇ ئۈچەيلەننى جۇۋىلىرىغا ئوراپ، شۇ ئەتراپتىكى تسوشال ئۆيگە ئېلىپ باردى. بۇ ئىمانبەك چالنىڭ قىشلىقى ئىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئىمانبەك تىنىپ ئىدى. ئۇچەيلەننىڭ تومۇرىنى بىر - بىرلەپ تۇتۇپ كۆردى. ئۇلاردىن بىرى ئاللىقاچان قېتىپ قالغان ئىدى، ئىككىنچىسى بىرەر- ئىككى سائەتتىن كېيىن جان ئۈزۈپ كەتتى. ئۈچىنچىسىمۇ نىمجان ھالەتتە ياتاتتى. ھاڭغا دومىلاپ چۈشكەندە ئۇنىڭ ئوڭ قولى چىقىپ كەتكەن ئىدى.

قۇربانجانلار بايىقى ئىككى ئۆلۈكنى تاغ باغرىغا دەپنە قىلغاندىن كېيىن، ئۈچىنچى يىگىتنى تىنىپ چالغا تاپىلاپ:

— كېسەلگە ئوبدان قاراڭ، ئېھتىياجلىق نەرسىڭىزنى بىز ھۆددە قىلىمىز، — دەپ قايتىپ كېتىشكەن ئىدى.

بۇ نىمجان يىگىت — ئىرپان ئىدى. ئۇ ئىمانبەكنىڭ پەرۋىشى ئارقىسىدا ئاستا-ئاستا ئەسلىگە كەلدى.

تاغنىڭ ساپ ھاۋاسىمۇ، قازاق مېھرىۋانلىقىنىڭ داۋاسىمۇ ئۇنىڭغا ئارام ۋە دەرمان بېغىشلىماقتا ئىدى. ئۇ ھامان قەشقەرنى، جان قورغاندىكى لەيلىگۈلنى ئەسلەيتتى. چولپان يادىغا يەتكەندە ئوت بولۇپ ياناتتى ۋە تولغىناتتى، شۇڭا ئاۋۇلدىن ئاخىر خوشلاشتى:

— ئىمانبەك ئاتا، دۇئا بېرىڭ ...

2

ئىرپاننىڭ ئۈرۈمچىگە تۇنجى قېتىم كېلىشى بولا-
غاچقا، بۇ يەرنىڭ ئەلمە - تەلمىنى ئالغىچە تېڭىرقاپ
يۈردى. يانچۇق قۇرۇق بولغاچقا، قەشقەرگە كېتىشكىمۇ
مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ ئەكبەر بىلەن سايىمنىڭ
دېرىكىنى ئۇقتى — ئەكبەرنىڭ ئالتاي سوقۇشىغا كەت-
كەنلىكىنى، سايىمنىڭ كونا مال بازىرىدىكى سوپى چەن-
دازا دېگەن كىشىنىڭ ئۆيىدە يېتىپ قوپۇپ يۈرۈۋات-
قانلىقىنى ئاڭلاپ كۆڭلى ئىمىن تاپتى.

ئاۋغۇستنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىنىڭ بىرىدە ئۇ
سايىمنى ئىزلەپ سوپى چەندازىنىڭ قوراسىغا كەلدى.
نېمە ئۈچۈندۇر، بۇ ئۆيگە نۇرغۇن جامائەت كىرىپ چى-
قىپ تۇراتتى. ئىرپان قورانىڭ ئالدىغا كەلگەندە، ئەي-
مىنىپ دەرھال كەينىگە داجىۋىدى، بۇنى كۆرۈۋالغان
بىر كىشى دەرھال تۇۋلاپ:

— مېھمان يىگىت، بېرى كەلسىلە، كېلىۋەرسىلە، — دەپ
قىچقاردى. بۇ كىشى دەل سوپى چەندازىنىڭ ئۆزى ئىدى.

سوپى چەندازا مېھمىنىنى ئۆيىگە باشلاپ، جاما-
ئەت بىلەن بىللە ئولتۇرغۇزدى. ئىرپان جامائەتنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

دۇئا ياندۇرۇپ بولغاندىن كېيىن «مۇبارەك بولسۇن!» دېگەنلىرىگە قاراپ، بۈگۈن توي چېيى ئوخشايدۇ، دەپ ھېس قىلدى. جامائەت تۇراپ بولغاندىن كېيىن، ئىرپانمۇ خوشلىشىپ ماڭماقچى تەمشىلىۋىدى، سوپى چەندازا ئۇنى تۇتۇۋېلىپ:

— مەن يېتىمچىنى ئۆيۈمدە بىر كېچە قوندۇرماي كەتكۈزمەيمەن، پەمىمچە سىز مۇساپىر ئوخشايسىز. بۈگۈن كېچە مېنىڭ بىلەن ھال - مۇڭ بولۇڭ، — دېدى - دە، ئىرپاننى قوندۇرۇپ قالدى.

ئۇلار ئەكچە پاراڭلاشتى ۋە تونۇشتى. پاراڭ بارغانسېرى چوڭقۇرلىشىپ قەشقەردىن ئۈرۈمچىگىچە، ئۆمەر باينىڭ بېخىللىق بىلەن يىققان دۇنياسىنىڭ قانداق توزۇپ، ئۆزىنىڭ قانداق ئۆلگەنلىگىدىن تارتىپ، كارۋان بېشى نەسرىددىننىڭ ھالاكىتىگىچە، «ئالتۇنچى» يىگىتلەرنىڭ قانداق نابۇت قىلىنىشىدىن تارتىپ، زومىگەر نادان بەگلەر بىلەن زامانقۇلنىڭ قانلىق جىنايەتلىرىگىچە كېڭەيگەن ئىدى.

— مەن قەشقەردىن چىققاندا، — دەيتتى سوپى چەندازا ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ، — ئالا خۇرجۇننى ئۆشنەمگە سېلىپلا چىققان. بۇرۇن مېنى «ئالا خۇرجۇن قەشقىرى» دەپ زاڭلىق قىلىدىغانلار ئەمدى «چەندازا ئاغا» دەپ يېنىمدا پەرۋانە بولۇپ يۈرۈشىدىغان بولدى. مېنىڭ چەندازام قەدىمقى يوپۇردىن تارتىپ «زەرب كاشغەر»، «زەرب كەشمىر»، «زەرب خوتەن» دەپ ئاتالغان پۇل-

لارنىمۇ كۆردى. مەن مۇشۇ پۇللار بىلەن نۇرغۇن يېتىمچىلارنىڭ بېشىنى سىلىدىم...

ئۇ ئىلگىرى قىمارۋازچىلىق بىلەن ئاشۇنداق ئۆتكەن بولسا، كېيىنكى كۈنلەردىكى ئاشپەزلىك تىجارەتلىرى ھەققىدە ئېيتىشنى خالىمىدى.

سوپى چەندازا ئارىدىن ئىرپانغا سايىمنىڭ ئەھۋالىنى تونۇشتۇرۇپ:

— سايىم سارغىيىپ يېنىمغا كەلگەندە ئۇنى بىر كىچىك ھوجرىغا تەنھا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدۇم، لېكىن سايىم بەدقىلىق يىگىت بولۇپ چىقتى، ھەر كۈنى دىگۈدەك ھاراق ئىچىۋالىدۇ، ئىش خوشياقمايدۇ، — دېدى.

ئىرپان ئۆز ئاغىنىسىنىڭ بۇ قەدەر چۈشكۈنلۈكنى ئاڭلاپ ئىچى سىيرىلدى. سوپى چەندازا ئۇنىڭ دىققىتىنى يىغى بىر مەسىلىگە جەلپ قىلىپ سۆزىنى يەنە داۋاملاشتۇردى:

— مەن يېتىم - يېسىرلەرگە قولۇمدىن كەلگىنىنى ئايىمىدىم، سايىمغىمۇ، باشقىلارغىمۇ شۇنداق. مەن سىزگە بۈگۈنكى تويى مەرىكىمىزنى مىسال قىلىپ بېرەي:

شىنشىشيانىڭ يولى ئېچىلغاندىن كېيىن① مەن تىجارەت ئۈچۈن جۇڭچۈەنگە باردىم. ئۇ يەردە كۆرگەنلىرىمنى دىسەم، ئاڭلاپ ئىچىڭىز سىيرىلىدۇ. كوچا - كوچىلاردا، يول بويلىرىدا، بۇتخانا ئالدىلىرىدا ئىگە - چاق-

① بۇ يول 1942 - يىلىنىڭ ئاخىرىسىدىن باشلاپ قايتا ئېچىلغان.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

سىز يېتىم ئوغۇل – قىزلار قىپ – يالىڭاچ يۈرۈشىدۇ. ئېچىقاپ كېتىشكەن بۇ نارىسىدە بالىلار نان! نان! دەپ ئالدىڭىزغا ئېتىلىپ كېلىدۇ.

ئۇلارنىڭ ئېرىق بويلىرىدا ھاشارەتلەر بىلەن سېغىز لايلارنى يەپ تۇرۇشلىرىچۇ!... مەن بۇلارنى كۆرۈپ، كۆڭلۈم بىر قىسما بولدى، لېكىن ئامال قانچە؟ مەن ئىشىمغا كېتىۋەردىم. شۇندا بىر قىزنىڭ يىغا ئارىلاش ئاۋازى ئاڭلاندى. مەن كەينىمگە بۇرۇلۇپ قارىدىم. كىچىككىنە بىر قىز زارلىنىپ كېلىۋېتىپتۇ. ئۇ كەلگىنىچە پېشىمگە چىڭ ئېسىلدى. كۆزى مۆلدۈرلەپ، توختىماي ياش تۆكۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ، بىر توغرام نان بەردىم – دە، يەنە يولۇمغا مېڭىشقا تەمشەلدىم، لېكىن قىز ناننى قولۇمدىن ئېلىپ تۇرۇپمۇ يەنە كېلىپ پېشىمگە يېپىشتى. ئۇ يىغلاپ بىر نىمىلەرنى دەيتتى. شۇ چاغدا سېرىق ئۇيغۇر ئايىلىدىن بىرسى كېلىپ قالدى. ئۇنىڭ ئېتى ئاسنا ئىكەن. ئاسنا مېنىڭ شىنجاڭلىق ئۇيغۇر ئىكەنلىكىمنى بىلدى – دە، ھېلىقى ئاۋاق قىزنىڭ دېگەنلىرىنى ماڭا ئۆرۈپ بەردى. تېخىچىلا پېشىمنى قويۇۋەتمەي چۇلدۇرلاۋاتقان قىزنىڭ ئىسمى مالەن بولۇپ، ئۇنىڭ ئاتا – ئانىسى يېقىندا يۈز بەرگەن قەھەتچىلىكتە ئۆلۈپ كەتكەن ئىكەن. بىرلا ئاكىسى بولۇپ، ئۇمۇ جان بېقىش ئۈچۈن قاياقلارغىدۇر كېتىپ قاپتۇ. بۇ قىز ماڭا: «مېنى بېقىۋال، بولمىسا ئۆلۈپ قالىمەن» دەۋاتقان ئىكەن. مەن قانداق قىلىشىمنى بىلەلمەي تۇ-

روۋپ قىلىۋىدىم، ھېلىقى ئاسنامۇبۇ قىزنى بېقىۋېلىشىمنى تەلەپ قىلدى. مېنىڭمۇ بالىغا ئىچىم ئاغرىدى. مالەننى شۇنىڭ بىلەن ئۈرۈمچىگە ئېلىپ كەلدىم - دە، ئارزۇلاپ بېقىپ چوڭ قىلىۋاتىمەن، — سوپى چەندازا ئاردا بىر ئاز دېمىنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن، داۋام قىلدى، — مېنىڭ ئائىلەم كېسەلچان بولغانلىقتىن، بىز بالا يۈزى كۆرەلمىگەن، شۇڭا خوتۇنۇممۇ مالەنگە ئامراق بولۇپ كەتتى، قىزىممۇ ئاپىسىغا شۇنچە ھېرىس. بۈگۈن مانا جامائەتكە توي بېرىۋالدۇق. ئەزان- تەكبىر ئېيتىپ، قىزىمغا مەريەم ① دەپ ئات قويدۇق...

— بارىكاللا تاغا، ئۆزلىرىگە يېڭىۋاشتىن قول قويدۇم، — دېدى ئىرپان، سوپى چەندازىنىڭ سۆزىدىن تەسىرلىنىپ.

بۈگۈنكى تونۇشۇش مۇناسىۋىتى بىلەن ئىرپان ئۈرۈمچىدە ئۇزۇن مەزگىل تۇرۇپ قالدى.

---

① ئاپتور مەريەمنى ئىزلەپ تېپىپ، مەخسۇس زىيارەت قىلدى. ئۇ ھازىر ئۈرۈمچى سايىۋاغ رايونىدا ئاتىسى سوپى چەندازىدىن مىراس قالغان زېمىن - قوراسىدا ئولتۇرىدۇ، ئاپىسى يېقىندا ئۆلۈپ كەتكەن. مەريەم كۆچارلىق بىر يىگىت بىلەن تۇرمۇش قۇرۇۋالغان. ئۇلارنىڭ بىر قانچە ئوغۇل - قىزلىرى بار.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

3

ئىرپان ئۈرۈمچىدە تۇرۇپ قالغان مەزگىللەردە يەنىلا سوپى چەندازا ئۇنىڭ بېشىنى سىلىدى. ئۇنى «سەنشىخاڭزا» كوچىسىدىكى بىر كىچىك ماتا ـ چەكمەن دۇكىنىغا قارىتىپ قويدى.

لېكىن ئىرپاننىڭ غېمى ئاغىنىسى سايىمدا قالدى. ئىككىيلەن تېخىچە يۈز كۆرۈشەلمىدى. سايىم قان ساتقان پۇلغا هاراق ئىچىپ «بېشى قايغان، پۇتى تايغان» يەرلەردە يۈرەتتى. سوپى چەندازا ئۇنىڭغا ئاتاپ بەرگەن هوجرىغا كەلمىگىنىگىمۇ خېلى كۈنلەر بولۇپ قالغان ئىدى.

ئىشتىن ئارا بولغان بىر كۈنى ئىرپان ئاغىنىسىنى ئىزلەپ كوچىغا چىقتى. قان سېتىۋالىدىغان جايلاردىن بىرى — شەهەر ئىچىدىكى «شاڭدىمياۋ» ناملىق بۇتخانىنىڭ كەينىدە ئىدى.

ئىرپان سۈرۈشتۈرۈپ يۈرۈپ، ئاشۇ بۇتخانا ئالدىغا كەلدى. بۇتخانىنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى خېلى ياسىداق كەلگەن، ئۇنىڭ ئۇچلۇق گىرۋەكلىرىگە قالغاچ، كەپتەرلەر قاتارىسىغا قونۇشۇپ ئولتۇرۇشاتتى. غول تېمىدىكى ئەجدىها رەسىملىك نەقىشلەر كىشىگە باشقىچە تەسىرات

قالدۇراتتى. ئىبادەت ئۈچۈن كەلگەن سۆرەلمە چاپان، ئۇزۇن يەكلىك، تاقىر باش بۇت مـوشايىخلىرى كىرىپ چىقىپ يۈرۈشەتتى.

ئەينى زامانلاردا ئامباللىققا تەيىنلەنگەن دارىن- لار ۋەزىپىسىگە مىنگەشتىن بۇرۇن دەسلەۋدە مۇشۇ بۇت- خانىغا كىرىپ بـاش ئـۇرۇپ، قەسەم ئىچىدىكەن. قارى- ماققا ئۇلار بۇتتىن ئىنساپ - تەۋپىق تىلىگەندەك قىلى- سىمۇ، لېكىن بارغان يېرىگە نەشتەر تىلىق ئەجدىھانى بىرگە ئېلىپ كېتىشىدىكەن.

ئىرپان بۇتخانا يېنى بىلەن ئارقا كوچىغا كىردى. 40 - 50 چە ئەر-خـوتۇن ۋە ئـۇششـاق بالـىلار قان سىيىش ئۆچرىتىدە تۇرغان ئىدى. ئـۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىر نامرات جۇۋان بىلەن زەپىرەڭدەك سـارغىيىپ ئۆڭ- دىن كەتـكەن ئىككى ئوغۇل بالا ئىرپاننىڭ دىققىتىنى قـوزغىدى. هـەر ئىككى بـالا ئـاشۇ جۇۋاننىڭ يـۈرەك پارىلىرى ئىكەن.

ئۇلارغا قان بېرىش نۆۋىتى كەلدى. بالىلار ئاپى- سىنى ئالدىرىتىپ قـان ئېلىش ئـۆيىگە پاتراق كىرىش ئۈچۈن قولىدىن سۆرەيتتى. ئىرپان ئىچ ئاغرىتىپ چىداپ تۇرالمىدى - دە:

— مانا ماۋۇ پۇلنى بـوگۈنچە خـەجلەپ تۇرۇڭ، قان بەرمەڭلار، چىرايىڭلار سامانىدەك سـارغىيىپ كېتىپ- تۇ، تېنىڭلاردا قان قالمىغانىدەك تۇرىدۇ. قـانسىراپ كې- تىپسىلەر.... — دېدى.

www.uyghurkitap.com

— ئىسمىمۇ ئالاجىم بولسۇن، دەيدىلا ئەپەندىم، كۈن ئالماق تەس بولدى، زامان تازا نەس بولدى، يۇرت بەگلىرى پەس بولدى. ئېرىمنى «ئالتۇن ئالۋىڭى»-غا تۇتۇپ كەتتى. يۇرتتا تۇرالمىدىم. قان ساتماي چارەم بولمىدى. قان شورىغۇچىلار كىچىك بالاڭنىڭ قېنىنى كېرەك، دەيدۇ. مېنىڭ بالىلىرىمنىمۇ قېنىنى بېرىشكە ئۆگىنىپ كەتتى، — دىدى ئايال ياش تۆكۈپ.

ئىرپان چىدىيالماي يانچۇقىدىن ئالغان ياردەم پۇلىنى بايىقى جۇۋانغا خالىس سۇزاتقاندا، جۇۋاننىڭ ئوغۇللىرى تەڭلا ھۆمىيىپ كەلدى - دە، ئىرپاننىڭ قولىنى قېقىۋېتىپ، پۇلنى ئاپىسىغا ئالغۇزمىدى. بالىلار «يامان نىيەتلىك پۇل» دەپ ھېس قىلىشقان بولسا كېرەك.

شۇنداق قىلىپ ئۇلار قان سېتىش بۆلۈمىگە كىرىپ كېتىشتى.

ئىرپان باشقىلاردىن سورۇشتۇرۇپ، سايىمنىڭ بۈگۈن ھەممىنىڭ ئالدىدا قېنىنى سېتىپ بولۇپ كېتىپ قالغانلىقىنى بىلدى - دە، كەينىدىن ئىز قوغلاپ نەنلياڭ تەرەپكە كەلدى. كەچ پېشىنگىچە ھېچيەردىن تېپىش ئالالمىدى. دۇكانىمۇ دۇكان، قاۋاقمۇ قاۋاق ئارىلاپ يۈرۈپ ئاخىرى چارچىدى - دە، بىر دوقمۇشقا كېلىپ كۆزىنىپ ئولتۇردى.

بىر مەھەل ئۆتكەندە خۇددى يۇسۇپجان جەۋلانغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر زىيالىنىڭ ئۇدۇل تەرەپتىكى ئاشخانىغا كىرىۋاتقانلىقىغا كۆزى چۈشتى - دە، كەينى-

دىن ماڭدى ۋە ئاشخانىغا كىردى. ئۇ بۇلۇڭدىكى بىر ئورۇننى ئىلىپ ئولتۇردى. شۇمۇ ئەمەس دەپ خېرىدارلارغا يەر تېگىدىن تەكشى سەپسالاتتى ئۇ.

ئاشخانىنىڭ قىبلە تەرەپتىكى بۇلۇڭغا قويۇلغان بىر چوڭ يۇمۇلاق شىرەنى چۆرىدەپ يەتتە - سەككىزدەك سىپايى خېرىدار ئولتۇرۇشاتتى. نىمە ئۈچۈندۇر ئاشخانىنىڭ خوجايىنلىرىمۇ، تاڭجاڭ، تىخودىلىرىمۇ پات - پاتلا ئاشۇ يۇمۇلاق شىرە يېنىغا كېلىپ، جاۋخۇلۇق قىلىپ، پايپېتەك بولۇپ كېتىشتى. ھايت - ھۇيت دىگۈچە شىرەنىڭ ئۈستى ناز - نېمەت، ھاراق - شاراپلار بىلەن تولۇپ كەتتى.

— بۇ ئىدارە زىياپىتى بولغايمۇ ياكى سىپايىلەرنىڭ باراۋەتئولتۇرۇشىمىدۇ؟ — دەيتتى ئىرپان ئىچىدە.

ئارىدىن ئۆزۈن ئۆتمەي ھىلىقىلاردىن بىرى ساقىلىق قىلىپ، قەدەھ يۈرۈشتۈرمەك بولدى. ساقىنىڭ قەدەھ سۆزىنى ئاڭلاش بىلەن ئىرپانىنىڭ گۇمانى يېشىلدى:

— دوستلار، بىز ۋۇ جۇشىنىڭ تەيىنلىشى، يەنى يۈرەك سۆزىمىز بىلەن دىسەك، ۋۇ جۇشىنىڭ غەمخورلۇغى بىلەن ناھىيلەرگە فۇشەنجاڭ بولۇپ مېڭىش ئالدىدا تۇرۇۋاتىمىز. قېنى «دەم غەنىمەت، دىدار غەنىمەت»، خوشاللىغىمىز ئۈچۈن «چىڭ!»

ئىچىش باشلاندى، سورۇن قىزىپ كەتتى. «سىپايى سىرنى يوشۇرالماس، پۇچۇق بۇرنىنى» دىگەندەك، ئۇلار قىزىغانسېرى، گۇلقەقەلىرى ئېچىلىپ، ھەتتا «ئىر-

ناقتا توختايدىغان» قىزلارنى تاللاپ ئالىدىغانلىقلىرىنىمۇ ئايانماي سۆزلەشمەكتە ئىدى.

ھايال ئۆتمەي، ئاشخانىغا يېشى 40 لارغا ئۇلاشقان ئىگىز بوي، شىر كەيىپ بىر كىشى كىرىپ كەلدى ـ دە، بارغان پېتى سىپايىلەرگە سالام بەردى. ئۇ، سىپايىلەرنىڭ يېڭى مەنسىۋىنى گويا بىراۋدىن ئاڭلىۋالغاندەك، مەيداندا قىزىقچىلىق قىلغىلى تۇردى:

ئاڭلىسام، ھەر بىرلىرى ئامبال بولۇشۇپلا، مۇبادا ئىلتىماسىم مەزۇر تۇتۇلسا، پەقىر ـ كەمىنىلىرى ئوردا ھەرەملىرىدە چىۋەر چەۋەنداز، ماڭغان يوللىرىدا زىلچا پاياندار بولۇشنى خالايمەن، ئىلتىپاتىڭىز چوڭ ـ كىچىگى يوق، جاۋاپلىرىغا ئىنتىزار دۇرمەن.

سىپايىلەردىن بىرى بۇ چاخچاقنى كۆتىرەلمەي «نىمە دەيدۇ بۇ سولتەك، بۇ يەردە ئالجىپ، پەيزىمىزنى ئۇچۇرۇپ» ـــ دەپ سالدى ـ دە، بالا تېرىلدى.

قىزىقچى كىشى ئىمىن پەيدا دەپ نامى بار ھەجۋى قوشاقچى ئىدى. ئۇ بايىقى كەمسىتىشنى جاۋاپسىز ئۆتكۈزۈۋەتمىدى ـ دە، قاقاقلاپ كۈلۈۋېتىپ ھارىر جاۋاپ توقۇدى:

ناساز بولغاي ئامباللارغا چەۋەنداز،
ناباپ رەختتۇر يوللىرىدا پاياندار؛
ئۆزۈم تۇرسام بۇ شەھەردە مەردانە،
ئۆتمەمدىمەن مەرتلىك بىلەن قىشۇ ـ ياز.

سىپايىلەرنىڭ كەيپى ئۇچتى، جۇدۇنى قايتتى.
ئارىسىدىن بىرى قىرچە تېگىپ:

— ئاكا، ئېغىزىڭىزغا بالا تەگدىمۇ نىمە، بۆلەك ئىش - كۇشلىرىڭىز يوقمىدى. ئادەمنىڭ جان - پېنىنى چىقارماي، پاتراق كۆزدىن يوقىلىڭا. سورۇننى مۇشۇنچىلىك بۇزغىنىڭىزمۇ بەس يېتەرلىك، — دىدى.

ئىمىن پەيدا تېخىمۇ كۈلۈپ كەتتى ۋە سىپايىلەرنىڭ يېغىرىنى بىلدۇالغاندىن كېيىن، ئۆتكۈر تەنە بىلەن ئۇلارنىڭ ئاچچىق ئۇچىيىنى بەكرەك قوچۇۋېتىش ئۇچۇن «ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ» ئىشلەتتى:

— ئانچىزا كايىپ كەتكىچىلىك ئىش ئۆتۈلمىگەن ئىدى، ئىراق. ھازىرقى ئامباللارنىڭ كاللىسى دۆت، ھوشى يوق، شۇڭا پۇقرا بىلەن خوشى يوق، — دىدى - دە، ئارقىدىن بىيىت ئوقۇدى:

«شاڭدىمياۋ» دىگى بۇتقا،
قەسەم بېرىشەر ئامبال.
ئالۋاڭنى تولا سېلىپ،
خەقتە قالمىدى ئامبال.

ئامبال چاچىدۇ سەيسە،
بەگلەر چاچىدۇ قاتلاپ.
قامچا سالىدۇ دۇرغا،
نامرات ئۆتىدۇ داتلاپ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

كەچ كىرگەن ئىدى. ئىمىن پەيدانىڭ كومېدىيىسى ئاخىرلىششى بىلەن تەڭ ئاشخانىنىڭ ئۇدۇلىدىكى قاۋاقخانىدا پەيدا بولغان ۋاڭ - چۇڭ ئاۋازى ئوقتەك كىرىپ كەلدى.

ئىرپان يۈگۈرۈپ سىرتقا چىقتى. نۇرغۇن كىشىلەر پاتقاقتا مىلىنىپ ياتقان بىر مەستنىڭ چۆرىسىگە چىقشىۋالغان ئىدى. مەس هامان بىرلا سۆزنى ئەزۋەيلەپ تەكرارلايتتى:

— هەي، دىگىنە، مەن راست ئىشەكمۇ، مەن ئىشەكمۇ؟...

مەلۇم بولدىكى، مەس بۆلەك قاۋاقخانىلاردىمۇ تازا قانغىچە ئىچىۋىلىپ، ئاندىن مۇشۇ قاۋاقخانىغا خۇدى يوق كىرىپ كىلىدىكەن. غاراڭ - غۇرۇڭ ئاۋازىنى بولۇشىغا قويۇپ بىرىپ، مەيخانىنى بىشىغا كىيىدىكەن، قاۋاقخانا خوجايىنى كايىپ: «يوقال، ئىشەك!» دەپ دۈشكەلىگەن پىتى تالاغا ئىتتىرىۋىتىپتۇ - دە، تاپسا ئالدىغا دۈم چۈشۈپتۇ.

ئىرپان توپىنى يېرىپ كىرىپ قارىۋىدى، دەل ھەلىقى سايىم!

ئىرپان بىر هارۋا تېپىپ، سايىمنى ئۇدۇل سوپى چەندازىنىڭ قوراسىغا ئېلىپ كەتتى.

4

ئەتىسى سايىم بىشىنى ئالالماي قالدى. كۆزىگە قىزىللىق تېقىلىپ، تام-تورۇس چۆگىلەۋاتقاندەك ھېس قىلاتتى. بىر مەھەلدىن كېيىن ئاران ئورنىدىن قوپتى - دە، تاپسا يېنىغا بىرىپلا قان سەپرا قىلدى.

ياش سايىمنىڭ يۈزلىرىنى قورۇق باسقان، تە-قى-تۇرقىدىن ھازىر ئۇ، خۇددى ھال چۈشۈپ، پىلىگى قۇرۇپ قالغان يىلگەش خائىگاغا ئوخشايتتى. ئۇنىڭ قەددى كىچىكلىگەن، بەللىرى مۈكچەيگەن ئىدى. ئۇنىڭ روھىي-ھالىتىدىمۇ چوڭ ئۆزگىرىشلەر بولدى: ئۇ، مىجە-زى تېرىككەك، ئىشتىن زېرىككەك، روھى سۇنۇق، كەيپى خۇنۇك بولۇپ قالغان ئىدى. مانا بۇ، ھاراق - شارابنىڭ ئۇنىڭغا كەلتۈرۈپ بەرگەن بالاسى ئىدى.

ئىچى كۆچلۈك ئىرپان سايىمنى ئەيۋەشكە كەلتۈ-رەلمىگەنلىكىدىن بىئارام بولاتتى. ئۇنىڭغا تاتلىقمۇ، قاتتىقمۇ دەپ باقتى، بىراق، سايىم «ئۆگىنىپ قالغان خۇي، ئۆلگىچە» دىگەندەك، ناچار خۇيىدىن بەزمىدى. ئەسكى قىلىقىدىن يانمايدى.

بىر كۈنى ئەتىگەندە ئىككىيلەن ئوتتۇرىسىدا كەس-كىن مۇنازىرە بولدى:

— يازنىڭ بېشىدا سېنى قەشقەرگە...، — دېدى ئىرپان كۈيۈنۈپ.

ئىرپاننىڭ ئېغىزىدىن گەپ چىقىپ بولا ـ بولمايلا، سايىمنىڭ تەتۈر تۈكلىرى ئۆرۈلدى. قاپاقلىرى تۈرۈلۈپ، كالپۇكلىرى كۆكىرىپ كەتتى. ئۇ لەۋلىرىنى غەلىتە پۇرۇشتۇرۇپ:

— ساڭا ئارتىلىۋالدىممۇ، نېمە ئېغىرىڭ چۈشۈپ قوغلايتتىڭ، مەن بىلەن نېمانچىۋا ئېيتىشىپ قالدىڭ؟ — دەپ ھۆكىرىدى.

— ئېغىرىڭمۇ، يېغىرىڭمۇ چۈشۈۋاتىدىغۇ؟ قان سېپىتىڭ، لايغا مىلىنىپ يېتىڭ، بۇ يىگىت ئۈچۈن نومۇس ئەمەسمۇ؟ «دوست ئاغرىتىپ ئېيتار، دۈشمەن كۈلدۈرۈپ»، ياخشى گەپ قىلسام، نېمانچىۋا كۆكەملىك قىلىسەن؟

— سېنىڭ مېنى باشلايدىغان ھەققىڭ يوق، ئۆزەڭ بىلگەن يولنى ئاتاڭغا بەرمە دېپتىكەن. مەن بىلەن سېنىڭ كارىڭ بولمىسۇن ...

سايىمنى ئارغان يولىدىن قايتۇرۇپ كېلىش مۇمكىن بولمىدى، لېكىن ئىككى دوستنىڭ ھازىرقى مۇنازىرىلىرى توغرىلىق كىشىلەرنىڭ ئېغىزىدا «يىراق تۇرسا كىشنىشىدۇ، يېقىن تۇرسا چىشلىشىدۇ» دەيدىغان ئۇقۇشماسلىقنى پەيدا قىلىپ قويماسلىق ئۈچۈن ئىرپان ئەمدى سايىم توغرىسىدا ئېغىز ئاچمايدىغانلا بولدى، ئۇنىڭدىن جاق تويدى.

بۈگۈن كۈنگە يەكشەنبە ئىدى. ئۇ راۋاپ ئىزلەپ

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

كوچىغا چىقتى. ئۇنىڭ قەشقەردىن كۆتىرىپ كەلگەن راۋىپى «ئېرەن قوۋۇرغا» تاغلىرىدا سۇنۇپ كەتكەن ئىدى.

ئىرپان نەنمەن روزى ھاجىنىڭ مېچىتى يېنىدىكى بىر كىچىك دۇكاننىڭ ئالدىغا بارغاندا ئېسىقلىق تۇرغان بىر راۋاپقا كۆزى چۈشتى ـ دە، سۆيۈنگىنىدىن يۈگۈرۈپ دۇكانغا كىرگەن پېتى راۋاپنى قولىغا ئالدى. راۋاپنىڭ بېشىدىن قولىغىچە قاراشقا باشلىدى.

— پاھ، بىزنىڭ تاشمىلىقتا ئىشلەنگەن راۋاپ، — دەۋەتتى ئۇ.

راۋاپنى كۆرۈپ ئىرپاننىڭ زېرىكىشلىكى ۋە بايا سايىمىدىن تارتقان ئەلەم ـ خاپىلىقى بىردەمنىڭ ئارىلىغىدا ئاللىقاياقلارغا ئۇچۇپ كەتتى.

راۋاپنىڭ مۈڭگۈزدىن ئىشلەنگەن يۇلتۇز شەكىللىك نەقىشى ئۇنىڭ كۆزىگە گۈلدەك كۆرۈنەتتى. ئەگمەك قۇلىغى ھىلال ئاي نەشىلىدەك، يۇمۇلاق بېشى قۇياش سىماسىدەك گەۋدىلىنەتتى. ئىرپان ئوتتەك زەۋقى بىلەن دۇكان ئىچىدىلا زەخمەك ساداسىنى ئاجايىپ ئەۋجىگە كۆتىرىۋەتتى. راۋاپنىڭ بەش تارىسىدىن ئۇرغۇپ دولقۇنلىغان تەرەننۇم كۈيلىرى ئاڭلاپ تۇرغۇچىلارنىڭ سەزگۈ ئەزالىرىدا تەڭلا ھاياجان قوزغىغان ئىدى.

دۇكاندار مۇزىكانتنىڭ ماھارىتىگە قايىل قالدى ـ دە، راۋاپنى ئۇنىڭغا شۇ يەردىلا ھەدىيە قىلىۋەتتى.

ئىرپان سېخى خوجايىنغا ئەدەپ ـ ئەردەم بىلەن

ھەشقاللا رەھمەت بىلدۈرۈپ بولۇپ، كونا مال بازىرىغا يېتىپ كەلدى. بۇ يەردە ئۇنى تام ياقىلىرىدا ئاپتاپقا قاقلىنىپ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن نۇرغۇن مۇساپىر يېتىمچە-لەر قورشىۋالدى. ئۇنىڭ ئىچىدە ئالتاي تاغلىرىدىن قېچىپ كېلىپ يۇرتىغا كېتەلمەي يۈرگەن «ئالتۇنچى» يىگىتلەرمۇ بار ئىدى. ئىرپان بۇ يەرگە توپلىشىۋالغان دىلكەشلەرنىڭ پارىڭىغا ئورتاق بولدى.

دەل مۇشۇ ئەسنادا كېيىنىشى سالاپەتلىك، ياش قۇرامى 30 لار قارىسىنى ئالغان بىر يىگىتنىڭ سېخىلىقى بىردىنلا جامائەتنىڭ نەزىرىنى جەلپ قىلدى.

ئۇ سۈزۈك چىراي، قەددى كېلىشكەن، يەلكىسى كەڭ، ئېغىزىغا ماسكا تارتىۋالغان، بېشىغا مانچېستىر دوپ-پا، ئۇچىسىغا سارجا كاستيۇم - بۇرۇلكا، پۇتىغا قارا خۇرۇم بەتىنكە كىيگەن مەزمۇت بىر يىگىت ئىدى. ئۇ، يانچۇقىدىن باغلام - باغلام يېپ - يېڭى دوللارنى ئۇ-چۇملاپ ئالدى - دە، ئۇنى «ئالتۇنچى» يىگىتلەرگە كەڭ قوللۇق بىلەن تارقىتىشقا باشلىدى. بۇ چەكسىز سېخىلىقتىن تەسىرلەنگەن بەزىلەر بۇ مەردانە يىگىت كىم بولغاي، تونۇمسىلەر؟ — دەپ بىر - بىرىدىن سو-راشتۇرۇشەتتى، لېكىن ھېچكىم ئۇنىڭ قىياسى ئېتىنىمۇ ئېغىزلىرىدىن چىقىرالمىدى. سېخى كىشىنىڭ ئىسىم - شەرىپىنى بىلىۋېلىش ئۈچۈن مەيداندىكى ئىنتىزارلىق غۇلغۇلىسى توختىمىغاندىن كېيىن، ھېلىقى سېخى يىگىت بىلەن بىللە كەلگەن دوغىلاققىنا قىزىل يۈزلۈك زىيالى:

«ئەخمىدى! ئەخمىدى!» دەپ تووۋلىدى.

— خوش، ئۇنداقتا ئەخمىدى كىم بولىدۇ؟ نەدىن كېلىدۇ؟ نەدە ئىشلەيدۇ؟ — دىگەن سوئاللارنىڭ قۇيرۇغى ئۈزۈلمەي داۋام قىلاتتى. بىراق، بۇ سوئاللارغا جاۋاپ بەرگۈچى چىقمىدى. ئۇزۇن ئۆتمەي ئەخمىدىلەر كېتىپ قالدى.

ئىرپان بۇ سىيخى كىشىنى قانداقتۇر بىر كىشىگە ئوخشاتقاندەك قىلدى - يۇ، يەنىلا دەرگۇمانىدا بولۇپ، تازا ئېسىگە ئالالمىدى. ئەمما ئۇ، خۇددى تېپىشماققا جاۋاپ ئىزلەۋاتقان ئوقۇغۇچىدەك چوڭقۇر خىيالغا چۆكۈپ كەتتى.

......

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئىككىنچى قىسىم

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئون توققۇزىنچى باپ

1

كىتاپخانىلىرىمىز باشتىكى باپلىرىمىزدا زامانقۇلىنىڭ دەسلەپكى تەرجىمىھالى بىلەن قىسمەن تونۇشقان ئىدى. ئۇنىڭ كېيىنكى يىللاردىكى ھايات تارىخىمۇ كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىدۇ.

بۇ شەھەرگە ئۇ، 40 - يىللارنىڭ باشلىرىدا پەيدا بولغان. ناسىرنىڭ ھامىلىغىدا ھايت - ھۇيت دىگۈچە ئۇ ئىشىنىڭ ئېپىنى تېپىۋالدى. ناسىر بولسا كىچىكىدە ھىممەت بەگنىڭ يىللىقچىلىرىنىڭ بىرى ئىدى. كېيىنرەك ئۇ بەگنىڭ ئۆيىدىن قوغلىۋېتىلىپ، ئۈرۈمچىگە ياياق كەلگەن. بۇ، دەل قۇمۇل دېخانلار قوزغىلىڭى پارتلىغان چاغ ئىدى. ئۇ جىڭ شۇرىنغا ئەسكەر بولۇپ، ئاشۇ قوزغىلاڭ-

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

چېلارنى ناستۇرۇشقا كۆپ قېتىم قاتناشقان. ئۇنىڭ بىرىنچى تۆھپىسى 1931 - يىلى 4 - ئايدا خاتىرىگە ئېلىنغان. شۇ چاغدا ئۇ دوگۇجۇ قىسىملىرىدا ئىدى. بۇ قىسىم ئاغلىقلار بىلەن ئۇچراشقاندا كارغا كەلمەيدۇ - دە، دىۋىزىيە كوماندىرى دوگۇجۇ ئوق تېگىپ ئۆلىدۇ. چېرىكلەرنىڭ ئۆلمەي قالغانلىرى پىتىراپ قاچىدۇ. ناسىر بولسا مۆلدۈردەك تۆكۈلۈۋاتقان ئوققا قارىماي، دىۋىزىيە كوماندىرىنىڭ ئۆلۈكىنى ئاتقا ئارتىپ قايتۇرۇپ كېلىدۇ. ئۇنىڭ ئىككىنچى تۆھپىسى، شۇ يىلىنىڭ كەچ كۈزىدە خاتىرىگە ئېلىنغان. ناسىر بۇ چاغدا جاڭ پېيۈەن قىسمىدا جەڭگە قاتنىشىدۇ، بۇ جەڭدە ئاغلىقلار ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرايدۇ. ئاتاقلىق مەرگەن شىرۇللا مۇشۇ قېتىمقى جەڭدە ئەسىرگە چۈشۈپ قالىدۇ. جاڭ پېيۈەننىڭ بۇيرۇغى بويىچە ناسىر شىرۇللانىڭ كاللىسىنى كېسىپ، ياغاچقا مىخلاپ قۇمۇل شەھىرىنىڭ كوچىلىرىدا سازايى قىلىدۇ. كېيىن ئىگىز موماغا ئېسىپ قويىدۇ. ناسىر يەنە باپىنگورت باشچىلىقىدىكى ئاق روس ياللانما قىسىملىرىغا قاتنىشىپ، 1933 - يىلى يانۋاردا لۈكچۈن خەلقىنىمۇ قىرغان. شۇ جۈملىدىن تۇرپان قوزغىلىڭىنىڭ ئاتاقلىق تەشكىلاتچىسى مەخسۇت مۇھىتى شۇ قېتىملىق ئۇرۇشتا قۇربان بولغان. ئۇنىڭ بېشىنىمۇ كېسىۋېلىپ، تۇرپان شەھەر دەرۋازىسىغا ئېسىپ قويۇشقان ئىدى. ناسىرنىڭ بۇ تۆھپىلىرى ئۇنى «شۆھرەت»كە سازاۋەر قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ مەيدىسىدە ئالتە بۇرجەكلىك مېدال يالتىرايدىغان بول-

دى. بۇكۈنلەردە ناسىرنىڭ كىيىنىشلىرىمۇ قالتىس بولۇپ كەتتى. ئۇ، قاپلىق ماۋزۇر ئېسىۋېلىپ، كوچىلاردا «سەن ئەمەس مەن» دەپ پو ئېتىپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ ئامەت قۇشى ئىككى باشلىق ئىدى. نەتىجىدە ئۇ، شىڭ شىسەينىڭ مەخپى رازۋېت ئىدارىسىدە خېلى گېپى ئۆتىدىغان، ئابرويلۇق بۆلۈم باشلىقلىرىدىن بىرى بولۇپ قالدى.

زامانقۇل تۈنجى قېتىم ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكەندە، ناسىرنىڭ سالاپىتى، بولۇپمۇ قاپلىق ماۋزۇرى بىلەن مەيدىسىدىكى مېدالى زامانقۇلنى تاڭ قالدۇردى. شۆھرەت نەقەزىلىغىدا يۈرگەن زامانقۇلنىڭ مەيلىنى مەس قىلىۋەتتى. ئۇنىڭ ئېغىز شۆلگەيلىرىدىن سېرىق سۇ ئاققان ئىدى.

— بىز كىچىكىمىزدىن بىللىشىمىزغۇ، — دېدى ناسىر.

— ھەئە، — دېدى زامانقۇل دەرھاللا.

— شۆھرەت دېگەن ھىلىقى سەتەڭلەردەك ئۆزىچىلا قۇچاق ئېچىپ كېلىدىغان نەرسە ئەمەس. ئۇنى ھەركىم ئۆزى تېپىشى كېرەك.

— چۈشەندىم، — دېدى زامانقۇل، — ئۇنى خېلىدىن بۇيان ئۆزەممۇ چۈشىنىپ كېلىۋاتىمەن.

— ئۇنداقتا، بىز بىر بۆلۈمدە ئىشلەيمىز. بىر-ئىككى قېتىملا تۆھپە ياراتساڭ، سېنىڭدىن ئەتىۋار ئادەم بولمايدۇ. ئەتە ساڭا بىر مۇھىم ۋەزىپە بېرىلىدۇ، شۇنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىش ئۈچۈن ھازىرلىق كۆرۈپ قويغىن!

www.uyghurkitap.com

دىگەندەك، ئەتىسى ئۇ، يېڭى ۋەزىپە تاپشۇرۇۋالدى. ئەمدى ھەر خىل فورمىدا پۇقراچە ياسىنىپ يۈرىدىغان بولدى. ئۇ، ھەر كىشىنىڭ كۆڭلىدىكىنى تاپالايدىغان «مۆنەججىم» بولۇپ يۈرەتتى. ئۇ بىر كۈنى «مەركىزىي ئۇيغۇر ئۇيۇشما رەئىسى» ق. سەئىدىنىڭ ئۆيىگە ئاشپەز ئايال كېرەك ئىكەن، دىگەن سۆزنى ئاڭلاپ قالدى ـ دە، «تازا يارايدىغان» بىر جۇۋاننى تېپىپ كېلىپ تونۇشتۇردى. مۇشۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۇ، سەئىدى بىلەن تونۇشۇۋالدى. سەئىدى ئىگىز بويى، ئۇستىخانلىق، بىر پۇتى خېلىلا ئاقساپ ماڭىدىغان ياش قۇرامى 40تىن ئاشقان كىشى ئىدى. ئۇ شىڭ شىسەينىڭ «ئۆستۈرۈپ جايلاش» تىزىملىكى ئىچىگە كىرىپ قالغان بەختى قارا ئوبېكتلەرنىڭ بىرسى ئىدى.

زامانقول تونۇشتۇرغان ئىسسىق چىراي جۇۋان راست دىگەندەك سەئىدىنىڭ خوتۇنىنىڭ كۆڭلىگە يېقىپ قالدى ۋە بۇ ئۆيدە ئۇزۇنغىچە ئىشلەشكە مۇۋەپپەق بولدى.

سەئىدىنىڭ ئۆيىگە ھەر ساھە كىشىلىرى ئايىغى ئۈزۈلمەي كېلىپ كېتىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ شەخسى نامىغا كېلىدىغان مەكتۇپلارنىڭ سانىمۇ جىق ئىدى. گايىدا ئۇنى ئىزلەپ كېلىپ تاپالماي قايتقانلار مەخسۇس باغاقتا ئىسمىلىگىنى يېزىپ قالدۇرۇپ قوياتتى. سەئىدى ئۇلارنى كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن ئادەتتىكىچە تاشلاپ قوياتتى، لېكىن ئۇ قەغەزلەرنى ھىلىقى ئىس-

سىق چىراي» جۇۋان ئەپچىللىك بىلەن يىغىشتۇرۇپ ئا-
پىرىپ زامانقۇلغا ئۇدۇللۇق يەتكۈزۇپ تۇراتتى. مۇشۇ
ئاخبارات تورىنىڭ ئىچىگە كىيىنرەك ھاشىمجان ۋە
جەۋلانىمۇ چۈشۈپ قالغان ئىدى. ئۇلار بىر ھېيتتا سە-
ئىدىگە پەتىلەپ كەلگەندە، ئۇ يوق بولغىنى ئۈچۈن
ئىسىم پەمىلىسىنى بىر باغاقتا يېزىپ كەتكەن ئىدى.
بۇ ئىككىيلەن ئۆز زامانىسىنىڭ ئۆتكۈر مائارىپ-
چىلىرىدىن بولۇپ، ئۇلار زامانقۇل بىلەن ناسىرنىڭ ئۇ-
جۇر - بۇجۇرىنى يىپىدىن - يىڭنىسىگىچە بىلەتتى. شۇڭا
زامانقۇل ئالدى بىلەن ئاشۇلارنى كۆزدىن يوقىتىشنى
زۆرۈر بىلدى - دە، ئۇلارنىڭ سەئىدى ئەنزىسىگە مۇنا-
سىۋەتلىك ئادەملەر ئىكەنلىكىدىن خوجايىنلىرىغا «مە-
لۇمات» بەردى. شۇنىڭ بىلەن نەچچە يۈزلىگەن مائارىپ-
چىلار ۋە زىيالىلار قاتارىدا ئۇ ئىككىيلەنمۇ تۈرمىگە
تاشلىنىپ، ئاقىۋەتتە ئۆلتۈرۈۋېتىلدى. مۇشۇ قانلار بەدى-
لىگە زامانقۇل غايەت زور مۇكاپات ۋە ئىنئاملارغا
سازاۋەر بولدى.

2

كۆرەڭلەپ خۇدىنى يوقىتىشقا باشلىغان زامانقۇل
كېيىنكى چاغلاردا ئەيش - ئىشرەت كوچىسىنىڭ مە-
تانىسى بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ ھازىر يۈلەنچۈگى كۈچ-

www.uyghurkitap.com

لۇق. چوڭلىقى چەك، مەخپىي يان قورالى بار، «جوڭ توخپە بىلەن ئۆمۈرۋايەتلىك دەسمايە» گە ئىگە بولغان بىر كىشى ئىدى. ئۇ يەنە قىمارۋاز، لۈكچەكلەرنىڭ گاڭگۇڭى بىلەنمۇ ئۆلپەت ئىدى. ئۇلار ئۇنى «ئابلابەگ» دەپ كۆككە كۆتۈرەتتى. «بۆرىسى يوق جاڭگالغا مايمۇن پادىشا» دېگەندەك، ئۇ بىردىنلا بۇ شەھەرنىڭ نوچىسى بولۇۋالدى. «نوچىنىڭ ھە ـ ھۇچىسى، پوچىنىڭ پۇدەكچىسى» بولغىنىدەك، ئۇنىڭ ئەتراپىدا پايپېتەك بولۇپ يۈرىدىغان چاپانچىلارمۇ كۆپەيدى. شۇنىڭ بىلەن ھالى بوغناپ، بۇرنىنىڭ ئىگىرى ئىگىزلەپ كېتىۋاتقان زامانقۇل ھېچكىمنى كۆزىگە ئىلمايتتى. ئۇنىڭ داغۋاز، مەينەتچىلىكى ئىشرەت ئوچىسىدا تېخىمۇ نامايەن ئىدى.

كېيىنكى كۈنلەردە ياڭخاڭ كۆلۈبى ئالدىدا لىرا ئىسمىلىك گۈزەل ئايال ئاچقان «خانتەڭرى رېستورانى» شەھەر نوچىلىرىنىڭ قاينايدىغان ماكانىغا ئايلاندى. رېستوران تولىراق ئاخشىمى ئېچىلاتتى. بۇ يەردە ژوتكا، پىۋا، كوۋاس كەڭتاشا سېتىلاتتى. كاۋاپ، توخۇ، ئۆردەك گۆشلىرى، تۇزلىتىلغان غاز تۇخۇملىرى رېستوران خېرىدارلىرى ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان زاكۇسكىلار ھېسابلىناتتى. كېيىن بۇ رېستوران «خانتەڭرى قاۋاقخانىسى» دەپ يېڭى ئىسىم بىلەن ئاتىلىدىغانمۇ بولدى. بۇ يەردە تىجارەت تېزلا روناق تېپىشقا باشلىدى. ئاز كۈن ئىچىدىلا دۇكاننىڭ ساپ كىرىمى ئىككى باراۋەر ئېشىپ كەتكەن ئىدى. تۈن تەڭ بولغاندىمۇ بۇ

يەر خېرىداردىن خالى بولمايتتى.

لىرا ئاق يۈز، زەنگەر كۆز، قاڭشا بۇرۇن، قويۇق سېرىق چېچى ئالتۇندەك يالتىراپ تۇرىدىغان، 30 ياش-لار ئەتراپىدىكى زىرەك ئايال ئىدى. ئۇ خېرىدارلىرىنىڭ ھېچقاندىغىنى يات كۆرمەي قىزغىن كۈتۈۋالاتتى. كىشى-لەرگە كۈلۈمسىرەپ قارىغىنىدا ئۇزۇن كىرپىكلىرى ئاستى-دىكى شەھلا كۆزلىرى خۇددى تىنىق كۆلدەك كۆرۈنەتتى. خوش تەبەسسۇم قىلغاندا يۇپقا ئەڭلىك سۈرتۈلگەن كالېپۈگى يېنىك ئېچىلاتتى - دە، سەدەپتەك ئاپپاق چىشلىرى مەرمەردەك پاقىراپ، خېرىدارنىڭ مېھرىنى جەلپ قىلاتتى.

لىرانى بىر كۆرۈش بىلەنلا «سادىغاڭ كېتەي» دېپ لېۋىنى چىشلەپ زامانقۇل ھۇشىنى يوقىتىپ قويغان ئىدى. ئۇ ھەر ئاخشىمى بۇ قاۋاقخانىغا ئوندىن ئارتۇق ئۆلپەت-لىرىنى باشلاپ كېلىپ مېھمان قىلىپ تۇرىدىغان بولدى. لىرا ئۇنى ھەر كەلگەندە بىر كۈلۈپ قارشى ئالاتتى. كەتكەندە يەنە شۇنداق كۈلۈپ يولغا سالاتتى. زامانقۇل مۇشۇ خىل ھەر كەلگەندە «ئىككى كۈلۈش» ئۈچۈنلا ئۈچ-تۆت ئاي ئىچىدە تۆت - بەش قىزنىڭ توپلۇق چىقىمىنى لىرانىڭ قاۋاقخانىسىغا سېلىپ بېرىدىغان بولدى.

ئاندىنچۇ؟!

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

3

لىرا ئەسلىدە جىڭ شۈرېننىڭ قاتناش ئىدارىسىنىڭ دېرېكتورى دېرېمىنكوننىڭ قىزى، ئاتاقلىق باي كونستانتىن دىگەن روسنىڭ كېلىنى ئىدى. كونستانتىن 1928 - يىلى ياڭخاڭ چېركاۋسىنىڭ جەنۇپ پاسلىغا تۇتاشتۇرۇپ ياۋروپا تەقلىتىدە چوڭ بىر يۈرۈش ئىمارەت بىنا قىلغان، لېكىن ئۇزۇن ئۆتمەي قومۇلدا قوزغىلاڭ يۈز بەرگەندە ئۇ دەككە - دۈككىدە قېلىپ، قولىدىكى ئالتۇن - تىللانى شاڭگاڭ ئارقىلىق ئاۋستىرالىيىگە يۆتكىمەك بولىدۇ، ئۇنىڭ 25 تۆگىگە ئارتىلغان ئالتۇن-كۈمۈش ۋە تۈرلۈك زەر جابدۇقلىرى قومۇل تاغلىرى ئىچىدە ئىنقىلاپچىلارنىڭ قولىغا چۈشىدۇ. كېيىن كونستانتىننىڭ ئوغلى نىكولاي ئاقسۇدا ئابدۇنىياز بىلەن بولغان سوقۇشتا ئۆلىدۇ. ئۇنىڭ ئايىلى — ھازىرقى لىرا بىر بالىسى بىلەن تۇل قالىدۇ. كونستانتىن ئائىلىسىنىڭ باشقا ئەزالىرى چەتئەلگە چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، لىرا بايىقى ئالتۇن دەۋاسىنى قىلىش ئۈچۈن بۇ يەردە قالىدۇ. ئاخىردا خوجىنىياز ئۈستىدىن شىڭ دۇبەنگە ئەرز قىلىدۇ. ئاقىۋەتتە لىرانىڭ خوجىنىياز ئۈستىدىكى ئەرزى ئالاھىدە تېرگاۋ قىلىنىدۇ. ھالبۇكى، شىن-

جاڭنىڭ ئالتۇنى ئۈچۈن چەتئەللىك لىرا «دەۋاگەر» يەرلىك خوجىنىياز ھاجى جاۋاپكار، باندىت شىڭ شىسەي بولسا «ئادالەتپەرۋەر» بولىدۇ. كېيىن شىڭ شىسەي بۇ ئالتۇنلارنى قارا مۇقچا تاغلىرىدىن تېپىپ كېلىپ موكلا سوقىدۇ - دە، ئوغرىنى قاراقچى باپلايدۇ.

لىرانىڭ كۆندىلىك كۆلكىسىگە مەس بولغان زامانقۇل ئۇنى ئېلىش خام خىيالى بىلەن ئاقسۇ كونىشەھەردىكى مۇئەللىمە يولدىشى ساباھەتكە نىكادىن ئاجرىشىش توغرىسىدا خەت يازىدۇ:

«ساباھەت:

بىز ئىككىمىزنىڭ تاسادىپىي تۇرمۇش قۇرۇپ قالغانلىقىمىزنى ئۆزىڭىزمۇ ئوبدان بىلىسىز. بىز ئاتاقلىق ئەر - خوتۇن بولساقمۇ، ئەمەلدە ئىش باشقىچە ئىدىغۇ؟ ئۇچۇغىنى ئېيتسام مەن ئوقۇتقۇچى ئايالنى ياخشى كۆرمەيمەن، شۇڭا كەسپ ئالماشتۇرۇش توغرىسىدا شۇنچە دېسەم ئاڭلىمىدىڭىز، مېنىڭ ئوقۇتقۇچى خوتۇننى كۆرەرگە كۆزۈم يوق، شۇڭا سىز تەرەپكە بېرىشنى خالىمايمەن. سىزنى بۇ تەرەپكە تەكلىپ قىلىشنى تېخىمۇ خالىمايمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن سىز بىلەن ئادا - جۇدا بولۇپ كېتىشنى ھەممىدىن لايىق كۆرۈپ مۇشۇ خەتنى يازدىم....»

ساباھەتنىڭ ئاتىسى مىرزاكېرىم ئەسلىدە قەشقەرنىڭ ئەنجان كوچىسىدا تۇرۇشلۇق ئاتاقلىق تىۋىپ ۋە

ئالىم كىشى ئىدى. كېيىن ئاقسۇ كونىشەھەرلىك سادىق ھاجىنىڭ تەكلىۋى بىلەن كۆچۈپ كېلىپ بۇ يەردە قۇرۇلغان «تۇران سادىقىيە» مەكتىۋىدە ئوقۇتقۇچىلىق خىزمىتىنى ئىشلىگەن. شۇنداقتىمۇ مىرزا كېرىم ئاقسۇدا تىبابەتچىلىك بىلەن تېز شۆھرەت تاپقان. ئۇ ئەرەبچە، پارىسچە ئەسەرلەردىن بىمالال پايدىلىنالايتتى. مىۋە - چىۋە ۋە ھەر خىل گىيالاردىن دورىلارنى ياسايتتى. مۇشۇنداق بىر مەرىپەتلىك ئائىلىدە تۇغۇلغان ساباھەت كىچىكىدىنلا سەرپ - نەھۋى ئىلمىنى ئۆگىنىشكە باشلىغان. كېيىن «نىيازىيە» ناملىق تۇنجى قىزلار دارىلمۇئەللىمىنىنى پۈتتۈرۈپ، ئاتىسىنىڭ تەلىۋى ۋە مەسلىھىتى بويىچە ئۆمرىنى ئوقۇتۇش خىزمىتىگە بېغىشلاشقا بەل باغلىغان.

ساباھەت — ئۆزبېك، ئۇيغۇر قان قېرىنداشلىقىنىڭ بىر غولى ۋە گۈزەل گۈلى ئىدى. ئۇ ئاتىسىغا ئوخشاش سۈزۈك چىراي، تەن قۇرۇلۇشى ساغلام، قاڭشالىق، قەلەمقاش، كىرپىكلىرى ئۇزۇن، چاچلىرى قويۇق ۋە قۇندۇزدەك قارا قىز ئىدى. مىرزا كېرىمنىڭ رىجىمى كۈچلۈك بولغىنى ئۈچۈن، ساباھەت ئۇ كەملەردە مەكتەپكە بارغىچە ۋە كەلگىچە يۈزىنى گىجىم رومالدا يېپىپ يۈرەتتى. دەل مۇشۇ چاغدا كونىشەھەردە شۆڭگەن بولۇپ تۇرۇۋاتقان زامانقۇلنىڭ كۆزى ساباھەتكە چۈشىدۇ - دە، ئۇنى قولغا چۈشۈرۈشنىڭ ئېپىنى ئىزلەشكە باشلايدۇ، بۇ خەۋەر دەرھال مىرزا كېرىمنىڭ قۇلىقىغا يېتىدۇ.

— شۇڭگەن — ساقچى! — دەپ ۋاقىرايدۇ، — مىرزاكبىرىم خوتۇنىغا كايىپ، — تىرىك بولسا مەلا بۇنداق بولۇشى ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس...

مىرزاكبىرىم دەرھاللا ساباھەتنى بىر ياش ئوقۇت-قۇچىغا بىرئۇيىتىش ئۈچۈن قۇدىلىشىدۇ. ئەمما ئارىدىن ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەيلا، مىرزاكبىرىم «نىياز دوتەي ۋەسا-دىقھاجى بىلەن چىتىشلىقى بار»دىگەن زامانقۇل تۆھمىتى بىلەن شىڭ شىسەي زىندانىدا ئۆلتۈرۈلىدۇ. پاناسىز قالغان ساباھەت ئاخىرى شۇڭگەنگە چۈشۈشكە مەجبۇر بولىدۇ.

مۇئەللىمە مۇشۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزگەندىن كىيىن، كىچىدە زامانقۇلنىڭ خىتىگە ئۆۋەندىكى جاۋاپ-نى يازدى:

«... خۇددى ئۆزىڭىز ئېتىراپ قىلغاندەك، پا-ناسىز مۇئەللىمە قىز زوراۋانلىقنىڭ بىەختىسىز قۇر-بانى بولغان. بولمىسا، قوي بىلەن بۆرىنىڭ بىر ئۆيدە بولۇشىنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىنمىدى؟ سىزنىڭ ئو-قۇتقۇچىنى پەس كۆرىدىغانلىقىڭىز تەبىئى. دەرۋەقە، سىزدەك نائەھلىلەر مەرىپەتنى پەس كۆرىدۇ، لىكىن ئاق-قارىنى پەرق ئەتكۈچىلىكى بار ئىنسان ئەۋلادى مەرىپەت ئەھلىنى قەدىرلەيدۇ. ھەتتا قولىدىن قانلىق خەنجەر چۈشمەيدىغان بىسماركمۇ① نۆۋىتىدە ئوقۇت-

① بىسمارك — (1815 — 1898) گېرمانىيىنىڭ باش مى-نىستىرى بولغان. ئۇ پارلامېنتتا سۆزلەپ — پارانىس - پىرۇسسىيە ئۇرۇشىدا گېرمان ئەسكەرلىرىنىڭ غەلىبىسى گېرمانىيە ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ تۆھپىسىدىن بولدى، دەپ ئې-لان قىلغان ئىدى.

قۇچىلارنى مەدھىيىلەشكە مەجبۇر بولغان ئىدىمۇ؟...

سىز تېخى مېنى تونۇماس دىدىڭىزما؟ بۇ، ھەقىقەت؛ ئاتا - ئانامنىڭ روھى مېنى يۆلىگىنى ئۈچۈن خوشالمەن. مۇبادا بىر ياۋۇز قان تۆرەلمىسىگە مېنىڭ پاك قېنىم قېتىلىپ قالغان تەقدىردە، بۇ، مەن ئۈچۈن بولۇپمۇ، مەرھۇم ئاتا - ئانامنىڭ روھىناتى ئۈچۈن نەقەدەر ئازاب بولۇر ئىدى؟ ئاۋادا ئۇ پەرزەنت پەمىلىسى پەس بىر تائىپكە تەئەللۇق بولۇپ قالسا، بۇ قانداق دەھشەت بولار ئىدى؟!...

ئاللاغا رەھمەت! مەن بوۋامنىڭ ساپ قېنىنى ناپاك قىلمىدىم. مەن ھازىر مىڭلىغان ئوغۇل - قىز ئەۋلادىنىڭ ئاپىسىمەن. مېنى ئۇلار ساباھەت ئاپا! دەپ مېھرى - مۇھەببەت بىلەن تىلغا ئېلىشىدۇ. مەن ھازىر، دارىلئېتام مەكتىۋىنىڭ مۇدىرىمەن. ئۇنىڭدا 300 دىن ئارتۇق ئوغۇل - قىز پەرزەنتىم بار. بۇ مەكتەپ مېنىڭ ھەقىقى ئىسسىق ئۆيۈم، راھىتىم، خوشاللىقىم. مەن ئۇ، ئوماق بالىلىرىمنى ئەركىلىتىمەن، پىشانىلىرىدىن سۆيىمەن، بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق خوشاللىق ۋە بەخت بولامدۇ؟!... ئوقۇتقۇچىنىڭ شەنىگە تىل تەككۈزۈشكە ئۇرۇنغان قارانىيەتلەر نىمە دىگەن لەنىتى ئەبلەخلەر - ھە؟! بۇ خىل يىرگىنىچلىك ئادەمدىن قانچىلىك بالدۇر جۇدا بولسام ۋۇجۇدۇمنىڭ پاكلىنىشىمۇ شۇنچە بالدۇر بولىدۇ.

ساباھەت.»

زامانقۇل كۈندە كۆپ ئاغىنىسىنى مېھمان قىلىپ

يۈرۈپ، لىرانىڭ ھەر قېتىملىق «پاژالىستى»①گە پۇل تۇشتالماي قالدى. ئاخىر چۆنتەكى قۇرۇپ، بىردىنلا ئۆز پېتىدىن چۈشۈشكە باشلىدى. لىرانىڭ پاژالىستىسىمۇ شۇنىڭغا لايىقلاشتى. كۈلۈمسىرەش، جىلۋىلەرمۇ ئازىيىپ سۇسلاپ قالدى. زامانقۇل جىددىيلاشماقتا ئىدى. چۈنكى، ئۇ لىرانىڭ بىرەر نۆۋەت ھىجىيىشىغا شۇنچە تەقەززا ئىدىكى، ئۇنىڭسىز كۆڭلىرى ھارامدەك تۇيۇلاتتى. ئاخىرى ئۇ، ئەستەر قېتىدا ساقلاپ كېلىۋاتقان بەش دانە تىللانى خەجلەشكە باشلىدى. بۇ تىللالارنى زامانقۇل تاتار بايلىرىدىن چانشۇپلار ئائىلىسىنى مۇسادىرە قىلغان كېچىسى، 84 پۇت ئالتۇننىڭ بىر بۇرجىگىدىن ئوغرىلاپ تىقىۋالغان ئىدى.

بىراق، بۇ ئالتۇنمۇ بىر ئايغا يەتمىدى. لىرا ئەمدى زامانقۇل كەلسە كۈلمەيدىغان، پاژالىستى دىمەيدىغان، قاپىغىنى تۈرۈپ، دولىسىنى چىقىرىدىغان بولۇۋالدى. بۇ زامانقۇلغا قاتتىق ئەلەم قىلدى. ئۇ ئىچ كۆيۈكىدە كۈندە دىگۈدەك مەس يۈرىدىغان بولدى. ھەر ئاخشىمى «خانتەگرى» قاۋاقخانىسىنى چۆگىلەپ كېتەلمەيتتى، لېكىن ئەمدى يېنى بوش بولغىنى ئۈچۈن قاۋاقخانىغا كىرەلمەيتتى - دە، ئۇدۇلدىكى دوڭغاق تېرەككە يۆلىنىپ لىرانىڭ دىدارىغا تەلمۈرۈپ تۇراتتى. لىرانىڭ پىروتكا يىگىتلەر بىلەن كۈلۈپ چاخچاقلىشىۋاتقانلىقىنى كۆرگەنلىرىدە ھەسرەت بىلەن ئاھ ئۇراتتى.

① پاژالىستى — روسچە — مەرھەمەت.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

ئۇ بىر كۈنى غەرق مەس ھالەتتە قاۋاقخانىغا كىرىپ،
— لى ... لىرا، سىز ماڭا تەگمىسىڭىزمۇ مەيلى، ئەمما مېنى بىر قېتىم...، — دېۋىدى، بۇ سۆزنى ئاڭلاپ جان - پېنى چىقايلا دېگەن لىرا «ھۇ ساباك» ① دەپ ۋامانقۇلنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتىرگەن پېتى چىقىرىۋەتتى...

① ساباك — ئىت.

يىگىرمىنچى باپ

1

«باغدا قالغان بىز، داغدا قالغان سىز» دې‌
گەندەك زامانىقۇل ئەمدى داغۇ ھەسرەت ئى‌
چىدە ئىچ ـ ئىچىدىن ئاداپ، قان بىلەن زەرداپ يۇتۇپ
يۈرەتتى. ئۇنىڭ بېشىنى يەنە ناسىر سىلىدى:
ـــ نىمىگە بېشىڭنى مۇنچىزا كۆتىرەلمەي يۈر‌
سەن؟ گېزى كەلگەندە زىياننى زىيادە ئاشۇرۇپ ئۇندۇرۇ‌
ۋالغىلىمۇ بولىدىغۇ؟ تېزرەك جابدۇن. «ئالتۇن كولاش»
ئۇچۇن ئادەم تۇتۇپ كەلگىلى جەنۇبىي شىنجاڭغا بار‌
سەن، بۇ بىر پۇرسەت. ئۆزەڭ ئەپچىل بولساڭلا، ئۇ يەر‌
دە ئالتۇن كۆپ. ئۆمۈر بويى يېتىپ يېگىدەك ئولجا
تېپىپ كېلىسەن.

راست دىگىنىدەك بولدى. زامانقۇل ئاسىرنىڭ دىگىنىدىنمۇ ئارتۇق ئۇلجا ئۇندۇرۇپ كەلدى. ئۇ، «ئالتۇنچى» باللارنى جەنۇبىي ئۇلانبايغا ھەيدەپ كىلىپ ئۈتكۈزۈپ بەرگەندىن كىيىن، خۇددى لىراغا ئەگىشىپ چەتئەلگە كىتىپ قالغاندەك كوچىلاردا كۆرۈنمەس بولدى. بەلكى ئۇ كىشىلەرنىڭ ئېسى - يادىدىن كۆتىرىلىپمۇ قالغان ئىدى. بۇ ئارىدا خېلى ئىشلارمۇ يۈز بەرگەن ئىدى. شىڭ شىسەي تەختتىن چۈشۈپ، ۋۇجۇڭشىن چىقتى.

لېكىن، «تۇلەكتە تۇك تاشلاۋاتقان قۇش» تەك بىر زامان غايىپ بولغان زامانقۇل بىرلا يۇمۇلاپ، مودىسىنى يەڭگۈشلەپ بولغاندىن كىيىن، دەل 1944 - يىلى كۈز پەسلىدە يەنە غادىيىپ ئوتتۇرىغا چىقتى.

بۈگۈن كۈنگە ئازنا. ھاۋا ئوچۇق ئىدى. زۇمرەتتەك سۈزۈك ئاسماندا ئانچە - مۇنچە ئاق بۇلۇتلار خۇددى بەھىر - مۇھىتتا ئۈزۈپ يۈرگەن يەلكەندەك لەيلەپ يۈرەتتى.

تىلسىم تاغ ۋە بوغدا تەرەپتىن دەۋرەپ كىلىۋاتقان بىر نەچچە پارچە قارا بۇلۇت گويا قورقۇنچلۇق دىۋىدەك سوزۇلۇپ قۇياشنىڭ نۇرىغا خىرىس قىلماقتا ئىدى، بولۇپمۇ جەنۇبىي تاغ تەرەپتىن كەڭ ئىتەك يايغان بىر پارچە قوڭۇر بۇلۇت قۇياش يۈزىنى توساشقا ئۇدۇللاپ كەلمەكتە ئىدى. ئاتموسفىرادىكى شامال يۆنۈلۈشى بويىچە ئىلگىرىلەۋاتقان بۇ بۇلۇتلار بىر مەھەل قۇياش يۈزىنى توساپ، ئۇنىڭ ئەكسىدىن شەھەر كوچىلـ

رىغا چوڭ قارا پالاس يېيىلغاندەك سۇرلۇك كۆلەڭگە پەيـ
دا قىلاتتى. ئارىدىن ئانچە ۋاقىت ئۆتمەي ئۇ كۆلەڭگە
غايىپ بولاتتى ـ دە، يەنە ئاپتاپ زەررىسى جىلۋە
قىلاتتى.

لېكىن كۆپ كىشىلەرنىڭ بۇ ھادىسە بىلەن
چاتىقى يوق، ئۇز ئىشلىرى بىلەن بەنت بولاتتى.
كوچىلاردىن ئاشپەز، ناۋاي ۋە باققاللارنىڭ قولاقنى
يارغىدەك ۋاڭ ـ چۇڭلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

ۋاقىت چاشكا مەھەل بولغان ئىدى. نەنمىن تەـ
رەپتىن نەنلياڭ تەرەپكە مەغرۇرانە كېلىۋاتقان سۆلەتلىك
بىر يىگىت ئۇدۇل ئەرداۋچاۋغا بېرىپ، دوقمۇشتا موـ
خۇركا سېتىۋاتقان چارساقال بىر بوۋاينىڭ ئالدىدا توخـ
تىدى. ئارىدىن ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەيلا بۇ يەرگە ئىككى
ساقچى ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولدى ـ دە، بوۋاينىڭ موخۇرـ
كىسىدىن چېكىشكە باشلىدى ۋە:

ـــ بولىدىكەن، ئالايلى، ـــ دېيىشتى ئۇلار كۆز
قىسىشىپ.

ساقچىلار بوۋايدىن سورىمايلا موخۇركىنى ئوچۇمـ
لاپ ئېلىپ، يانچۇقلىرىنى تولدۇرۇشتى ۋە پۇل تۆلىمەسـ
تىنلا كەتمەكچى بولۇشتى.

ـــ بەگلىرىم موخۇركىنىڭ پۇلىچۇ؟ ـــ دېدى بوـ
ۋاي ئۈنلۈك ئاۋازدا.

ـــ ھازىر بەردۇققۇ، نەدىن كەلگەن ئۇششۇقسەن،
نىمە مۇتىھەملىك قىلىسەن؟ ـــ دەپ ساقچىلار تەڭلا

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ۋاقىرىشىپ، بوۋاينىڭ ئالدىغا دۈگىلەپ كەلدى.

— يوقسۇ بەگلىرىم، پۇل بېرىشمىدىلە. مانا ماۋۇ يىگىتمۇ كۆرۈپ تۇرىدۇغۇ؟

بوۋاي بايىقى سۆلەتلىك يىگىتنى گۇۋاغا تارتتى. ئەمما ساقچىلار تېخىمۇ ئۆكتەملىك قىلدى. غەزىۋىگە پايلىمىغان بوۋاي ئۆكۈپ:

— «مال ئىگىسىدىن ئوغرى كۈچلۈك» دېگەن گەپ راست ئىكەن - دە، ساقچى دېگەن مۇشۇنداق بولامدۇ؟ بەش بالامنى مۇشۇ ئوقەت بىلەن ئاران بېقىۋاتسام!

— مال ئىگىسىدىن ئوغرى كۈچلۈك، دېمىسىنا. ئىت قېرى ...

ساقچىنىڭ دۈك قاپاق بىرسى گۈلىيىپ كەلگىنىچە بوۋاينىڭ مەيدىسىگە قانتىق بىر مۇشت سالدى. بوۋايمۇ بوش كەلمىدى. چاتاق ئۇلغايدى. بايىقى سۆلەتلىك يىگىتمۇ بوۋايغا بولۇشۇپ ساقچىلارنىڭ گۆرەن خامىرىغا تازا سالدى. يىگىتنىڭ قوشقارچىلاپ باش بىلەن ئۇرۇشى ۋە چاپۇتلاپ مۇشت ئېتىشى بىلەن ساقچىلار پاقىدەك كېرىلىپ ياتقان ئىدى، يەنە ئۈچ ساقچى كېلىپ قالدى. بۇلارمۇ بايىقى يىگىتنى قورشاپ باغلاشقا ئۇرۇنۇپ كۆردى، يىگىت بوي بەرمەيتتى. تەرەپ - تەرەپتىن ئادەملەر توپلىشىپ جېدەل ئۇلغايدى؛ بەش ساقچى شۇنچىزا ھەپىلىشىپ كۆردى - يۇ، ئەمما يىگىت ئۆزىنى باغلاتقۇزمىدى. ئۇ، ماھىر مۇشتلاشچى ئىدى. تاماشا كۆرۈۋاتقان ئادەملەر يىگىتنىڭ ماھارىتىدىن ماز بولۇشۇپ:

— ئەجەپمۇ چىگەرلىك ئەزىمەت ئىكەن، نەلىك يىگىتتۇر؟ — دەپ سۈرۈشتە قىلىشاتتى.

شۇندا يىگىت توپىنىڭ ئىچىگە كىرىۋالدى - دە، هايت - هۇيت دىگۈچە ئاللىقاياقلارغىدۇر غايىپ بولدى. بۇ ۋەقە بىردەمنىڭ ئارىلىقىدىلا پۈتۈن شەھەرگە پۇر كەتتى. ئاھالە ئارىسىدا:

— ھىلىقى يىگىت مۇشتلاشچىلا ئەمەس، يەنە تېخى ئۇستا زوكۇنچى ئىكەن. ئۇنىڭغا گەپ كەلمەپتۇ. بوۋاينىڭ موخۇرەك پۇلىنى تۆلىمىگىنى ئۈچۈن ساقچىلارنىڭ يىگەن مۇشتى ئۆزىگە، توپىسى كۆزىگە بوپتۇ، — دىگەن سۆزلەر تارىلىپ يۈردى.

راست ئۇ يىگىتكە ھىچقانداق گەپ كەلمىگەن ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ياشلار ئۇ يىگىتكە دوست بولۇشنى ئارزۇلايدىغان بولدى. ئۇنى ئارزۇلاپ دوستلاشقان يىگىتلەرنىڭ بىرى زۇلىيار ئىدى. زۇلىيار ئۆلكىلىك ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىنىڭ تەشۋىقات باشقارمىسىدا ئىشلەيتتى. ئۇ بۇ يەرگە يېڭى يۆتكىلىپ كەلگەن، ھىلىقى مۇشتلاشچى يىگىتنىڭ تىگى - تەكتىنى تازا ئۇقمايتتى. پەقەت ئۇ يىگىتنىڭ ئەرداۋچاۋدا كۆرسەتكەن ئەزىمەتلىكى زۇلىيارنىڭ چوڭقۇر ھۆرمەت تۇيغۇسىنى پەيدا قىلدى - دە، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار ئىچقويۇن - تاشقويۇن بولۇپ كېتىشتى.

2

زۇلىيارغا بايىقى يىگىت ئۆزىنىڭ ئىسمىنى «ئەخمىدى» دەپ تونۇشتۇرغان ئىدى. كېيىنكى ھەپتىنىڭ مەلۇم بىر كۈنى ئۇلار ئەرداۋچاۋدا يەنە ئۇچراشتى-دە، ئەخمىدى كۆرۈشكەن پېتى زۇلىيارنىڭ قولىنى قويۇۋەتمەستىن سۆرەپ بىر ئاشخانىغا ئېلىپ ماڭدى.

ئەرداۋچاۋ رەستىسىنىڭ كۈن چىقىش تەرىپىدىكى ئەۋرەز ئېرىقى بويىغا جايلاشقان ئۇزۇنچاق بۇ ئاشخانىنىڭ ئىچكىرىكى بىر بۆلۈمى كۆپ چاغلاردا خالىراق تۇراتتى. كۆپىنچە ئۇنىڭغا ئالاھىدە خېرىدارلار قوبۇل قىلىناتتى. ئەخمىدىگە تونۇشلۇق بولغان بۇ ئۆي بۈگۈنمۇ پىنھان ئىدى. ئىككىيلەن شۇ ئازادە بۆلۈمدە تاماق شىرەسىنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇشتى. ئاشخانىنىڭ ياش ۋە چىۋەر كۈتكۈچىسى بىر چەينەك چاي بىلەن جانان پىيالىسىنى شىرە ئۈستىگە قويدى ۋە شىرەنى پاكىز سۈرتىۋەتكەندىن كېيىن، ئەخمىدىگە قاراپ:

— خوش غوجام، — دەپ ئىلتىجا نەزىرى بىلەن سورىدى.

— سېرىق ناۋاتتىن بىر كىلو ئېلىپ كېلىڭ، — دېدى ئەخمىدى.

— خوپ، بولىدۇ!

كېيىن ئۇ ئىككى تەخسە گۆشلۈك سەي ۋە ھاراق، ئاخىرىدا لەغمەن بۇيرۇدى. نەرسىلەر نۆۋەتتە بىلەن كەلمەكتە ئىدى.

ئەخمەدى ئۆزى ساقلىنىقنى باشلىدى. ئۇ رۇمكىلارغا بىلىق كۆزى قىلىپ قۇيۇپ، بىرىنى زۇليارغا تەڭلەپ:

— «يۈرەك يۈرەكنى تونۇيدۇ» دىگەن گەپ بار، بىزنى يۈرەكلىرىمىز تونۇشتۇردى. بۇنىڭدىن كېيىنكى دوستلۇغىمىزنىڭ قويۇقلىشىشى ئۈچۈن ...

— مەنمۇ، — دىدى زۇليار ھاياجانلىنىپ تۇرۇپ، — ئۆلۈشكۈنى ئەرداۋچاۋدا كۆرسەتكەن قەيسەرلىگىڭىز تۈپەيلى قەلبىمدە قايىللىق تۇيغۇسى قوزغالغاچ، سىز بىلەن دوست بولۇشقا تەشنا ئىدىم. ئۆكتەملەرنىڭ دەستىدىن يۈرەكلىرى زەرداپ بولغان كىشىلەرمۇ سىزگە شۇ كۈنى بارىكاللا ئېيتىشتى...

— ئۇ، ناھايىتى چاغلىقلا بىر ئىش، — دىدى ئەخمەدى مەدھىيىدىن مەمنۇن بولۇپ، — گېزى كەلگەندە نى - نى ئىشلارنى تەۋرىتىشمۇ قولۇمدىن كېلىدۇ. ھەتتا خەلقىم ئۈچۈن جېنىمنى قۇربان قىلىشقىمۇ تەييارمەن.

ئۇلار ئىچكەنسېرى مۇڭدىشىپ، سۆھبەتنى ھەر خىل مەزمۇنلاردا كەڭ - كۇشادە داۋام قىلماقتا ئىدى. گىرادۇسى ئۆرلىگەنسېرى قىزىشىپ، پاراڭلىرى شاختىن - شاخقا ئاتلاپ، بىر دەم ئېقىم مەسىلىلىرى، بىر دەم ۋۇجۇڭشىنىڭ سىياسەتلىرى ئۈستىدە باراتتى. ئادەتتە مۇن—

www.uyghurkitap.com

داق سورۇنلاردا مەمەدانلىك ئەخمەدىدىن ئاشايتتى. ئۇ، ئۇسۇمەت بىلەن باشقىلارنى چۈشۈرمەن دەيدىغان، ئۆزىنىڭ يېغىرىنى يېپىش ئۈچۈن باشقىلارغا ئىغۋا چاپلايدىغان ئىللەتلىرىنى ئۇستاتلىق بىلەن يوشۇرۇپ كىتىشكە ئۇرۇناتتى.

پىتنە - پاساتتىن ئەخمەدىنىڭ ئىغىزى تالغاندا ئۇلارنىڭ پارىڭى پەيدىن - پەي خوتۇن - قىزلار ماۋزۇسىغا يۆتكىلەتتى:

— ئاڭلىسام خوتۇنىڭىز بىلەن ئايرىلىشىدىغان ئوخشايسىز، — دېدى رولىيار، — مۇبادا شۇنداق بولۇپ قالسا سىزگە ئەقلى - ھوشى جايىدا ۋە ساھىپجامال بىر قىزنى لايىق كۆرۈۋاتىمەن. بويتاقلىقنىڭ كۆشەندىسى كۆپ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆيلەنمىگەن يەردىن خاپىلىق كېلىپ چىقىدۇ، قانداق، رەغدىڭىز؟

ئەخمەدى ئاڭلاپ ئۆلپەتدىشىغا ئىنتىزارلىق بىلەن بىر قارىدى - دە، پىسسىڭىدە كۈلگىنىچە جىمىقىپ كەتتى. ھازىر ئۇنىڭ بىر ئاچچىق كەچۈرمىشى بېشىدىن كىنو لېنتىسىدەك ئۆتمەكتە ئىدى:

كىتابخانىلىرىمىزغا يۇقۇرىدا تونۇشلۇق بولغان «قۇربانجان گۇرۇھى» نى تونۇش ئۈچۈن 40 - يىللارنىڭ بېشىدا شىڭ شىسەي تەرىپىدىن قويۇلغان داغلىق پايلاقچىلارنىڭ بىرى مۇشۇ ئەخمەدى ئىدى. ئەمما قۇربانجانچىلار ئۇنى سېزىۋېلىپ ئەخمەدىنى ئەدەپلەپ قويۇش قارارىغا كەلگەن ئىدى. بۇ كۈنلەردە ئەخمەدى قىزلار

گىمنازىيىسىنىڭ قىزلىرىغا پوخۇرلۇق قىلىشقا ئۇرۇنۇپ يۈرگەن چاغلىرى ئىدى. ئۇنىڭ ھاقارىتىگە ئۇچرىغان قىز ئوقۇغۇچىلار ئىچىدە قۇربانجاننىڭ دوستى ئاق باراتنىڭ سىڭلىسىمۇ بار ئىدى. غەزەپكە كەلگەن ئاق بارات ئەھۋالنى قۇربانجانغا ئېيتىدۇ. شۇ كۈنلەردە ئەخمەدى يەنە كورلىدىن كەلگەن چىرايلىق بىر چوكاننىڭمۇ پېيىگە چۈشۈپ يۈرگەن ئىدى. ئۇ چوكاننى ئىندەككە كەلتۈرەلمەي، خۇددى چۈكچۈك تېپىلىسىگە گىرىپتار بولۇپ قالغان كىشىدەك ئىغىز تامشىپ پەرىشان بولاتتى. ئەھۋالنى بىلگەن قۇربانجان بىر ئاخشىمى ھېلىقى كورلىلىق چوكاندىنمۇ چىرايلىق گىرىم قىلىپ، ئۇيۇشما كۇلۇبى ئالدىغا پەيدا بولىدۇ. كۆپ ئۆتمەيلا ئەخمەدى يېتىپ كېلىدۇ. «چوكان» ئۇنى كۆرۈش بىلەن كۆز تاشلايدۇ ـ دە، ئەگەشتۈرۈپ كونا مال بازىرى تەرەپكە باشلايدۇ. بىر قورانىڭ ئالدىغا كەلگەندە «چوكان» ئەخمەدىگە گاچا قىزدەك ئىشارەت قىلىپ: «سەن دەرۋازا ئالدىدا ئولتۇرۇپ تۇر، مەن ھازىرلا چىقىمەن، باغ تەرەپكە كېتىمىز» دەيدۇ ـ دە، يۈگۈرگەن پېتى قوراغا كىرىپ كېتىدۇ. ئارىدىن ئانچە ئۆتمەيلا قورا ئىچىدىن ئۈچ ساقچى چىقىپ ئەخمەدىنى ئارىغا ئېلىۋالىدۇ.

— ھە، مېنىڭ سىڭلىمنى بوزەك قىلىشقا نىمە ھەققىڭ بار؟!

بۇ ئەسنادا قۇربانجان چوكانچە ياساغان كىيىملىرىنى تېزدىن ساقچى كىيىمىگە ئالماشتۇرۇپ چىقىپ،

ئەخمەدنى جىددىي سوراققا تارتماقتا ئىدى.

ئۇنىڭ بۇيرۇغىغا بىنائەن ئاق بارات بىلەن قامچىباي ئەخمەدنى باغلاپ ياۋموسەن تەرەپكە ئېلىپ ماڭدى - دە، يوغان بىر قارىياغاچقا باغلىدى. ئاندىن ئەخمەدنى راسا ئەدەپلىگىلى تۇردى. ئۇ تووا - ئىستىغپارلارنى تەكرار ئوقۇماقتا ئىدى. ئاقىۋەت ئۇنى يېگىتەك قىلىپ ياتقۇزۇپ قايتىشتى. ئەخمەدى كۇچۇلا يەپ يۇرۇپ ئالتە ئايلاردا ئاران ئەسلىگە كەلگەن ئىدى.

— ماۋۇ ئىككىنچى بوتۇلكىدىكىسى، — دېدى ئەخمەدى ئىگىز بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىۋېتىپ.

— مەن ئەمدى شائخەي قىزلىرىدىن بىرنى ئېلىشنى ئارزۇ قىلىۋاتىمەن، — دېدى ئۇ بوتۇلكىنى ئېچىپ بولغاندىن كېيىن، غەمزە بىلەن قاقاقلاپ كۈلۈپ.

زۇليار بۇ سۆزنى ئاڭلاپ كۆڭلى لاسسىدە بولۇپ، ھىلىراق ئەخمەدىگە سايە قىلماقچى بولغان قىز توغرىسىدا قايتا ئېغىز ئېچىشقا ئارسالدى بولۇپ قالدى ۋە ئالدىدىكى رومكىنى گۇپپىدە كۆتىرىۋەتتى. بوتۇلكا يېرىملىغان چاغدا، زۇليارنىڭ گىرادۇسى قىيامىغا يېتىپ، ئىرۋىسنى تىزگىنلىيەلمەي قالدى - دە، ئەخمەدىگە تونۇشتۇرماقچى بولغان قىزنى يەنە تەرىپلەشكە باشلىدى:

— مەن سىزنىڭ جاسارىتىڭىزگە قايىل بولغىنىم ئۈچۈن ياخشى بىر قىزنى جاسارەتكە جۆر قىلاي دەۋاتسام، سىز ئاۋال ئۇ قىزنى... كۆڭلىڭىزگە يېقىپ قالغ

دەك بولسا ئەجەپ ئەمەس.

لېكىن، ئەخمەدى بۇ قىزنىڭ ئېتى چىققان ها-
مان خۇپسەن كىشىدەك بولۇۋېلىپ جىم تۇرۇۋالدى. ئۇ-
لار خېلى كەيىپ بولۇشقاندا دۇكاندىن قوزغالدى. زۇل-
يار دەلدەڭلەپ تۇرغان چاغدا ئورۇندۇقنىڭ ئاستىغا چۈ-
شۈپ قالغان بىر باغلام قەغەزنى كۆرۈۋالغان ئەخمەدى
ئۇ قەغەزنى ساقلاپ قويۇشنى ئاشخانا خوجايىنىغا پې-
چىرلاپ، زۇليارنى يۆلەشتۈرۈپ بىللە چىقىپ كەتتى.

3

زۇليار ئەتىسى مەسلىكىدىن يېشىلىپ، ئورنىدىن
تۇرغاندا قەغەز ۋەرەقىلىرى ئېسىگە چۈشتى - دە، جىد-
دى ئاختۇرۇشقا باشلىدى. ۋەرەقىلەر ئۇنىڭ ھېچيېرى-
دىن چىقمىغاچ بارغانسېرى بىئارام بولۇپ، ياتىقىنى
ئۈكتەي - توكتەي قىلىۋەتتى. پېشانىسىدىن سوغاق تەر
تۆكۈلمەكتە ئىدى.

— ئەستاغپىرۇللا، نېمە بالا بولدى - ھە؟ ئاپ-
شاركىلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ كەتمىسىلا بولاتتى - غۇ!

ئۇ ھەتتا بىرەر يۇتۇم سۇمۇ ئىچمىدى. باشلىرى
گاراڭ ھالدا ھېلىقى ئاشخانىغا باردى. ئەتراپلىرىغا
مىنچىلاپ قاراپ چىقتى. لېكىن ئاشخانا خوجايىنىدىن

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

سوراشقا پېتىنالمىدى، قەغەز ۋەرەقلىرى بولسا ئەخمەدى ئارقىلىق ئاللىقاچان جايىنى تاپقان ئىدى. زۇليار ئەكسىچە ئەخمەدى توغرىسىدا قىلچە شەك كەلتۈرمەيتتى. ئۇ قاپقىنى ساڭگىلىغان هالدا قايتىپ ياتقىغا باردى ـ دە، كارۋىتىغا ئۆزىنى تاشلىۋەتتى، زۇليار ۋەرەقلەر هەققىدە ئويلىغانسىرى ئازاپلىق تولغىناتتى...

زۇليار ئەنلىياگەدىكى يولچىبايىنىڭ قورواسىغا كۆچۈپ كەلگىنىگە بىرەر يىللا بولغان ئىدى. ياتقى بالاخانىنىڭ ئۈستى قەۋىتىدە بولۇپ، بۇ ئۆي ئىلغار ياشلارنىڭ پائالىيەت مەركەزلىرىنىڭ بىرى ئىدى.

«7 ـ نويابىر» ۋەقەسىدىن كېيىن هۆكۈمران گۇرۇھ بىلەن شىنجاڭ خەلقى ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت كەسكىن بىر باسقۇچقا يەتتى، شۇنىڭ بىلەن بىر تۈركۈم ئىلغار كىشىلەر ئۆزلۈكىدىن ئىتتىپاقلىشىپ مەخپىي ئالاقىلىشىپ، گومىنداڭغا قارشى بىر يەر ئاستى تەشكىلات قۇرغان ئىدى. ئۇنىڭ دائىرىسى ئالى ۋە ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى، ئوقۇتقۇچىلىرى، هەربىي مەكتەپنىڭ ئوفىتسېر، جەڭچىلىرى، «ئالتۇنچى» يىگىتلەر، ئاھالە، هۆكۈمەت خىزمەتچىلىرىگە قەدەر يەككە سىزىق بويىچە كېڭىيىپ باراتتى. تەشكىلاتنىڭ مەخپىيەتلىكى قەتئىي ساقلىناتتى. زۇليار مۇهىم كىشىلەرنىڭ بىرى ئىدى. ئۇ يەنە تەشۋىقات ۋەرەقىسىنى بېسىش ۋە تارقىتىش ۋەزىپىسىنىمۇ ئۈستىگە ئالغان ئىدى. ئۇنىڭ ئاخشام چۈشۈرۈپ قويغىنى شۇ ۋەرەقە بولۇپ، بىرەر يۈز پار-

چىگە يېتەتتى. ئۇنىڭغا «ئويغان ـ قوزغال» دېگەن سەرلەۋھىلەر قويۇلغان ئىدى. ۋەرەقىلەرنىڭ تارقىتىلىدىـ غان تىزىملىكى ئىچىدە كەنجى، ھىلال قاتارلىق ئاـ ساسىي ئادەملەرنىڭ ئىسىملىرىمۇ بار ئىدى. دېمەك، زۇلپيارنىڭ بېشىدىكى جاۋاپكارلىق ئانچە كىچىك ئەـ مەس ئىدى.

كەچقۇرۇنلۇغى ئەل ياتقۇدا توساتتىن زۇلپيارـ نىڭ ئىشىگى ئۇرۇلدى.

— كىم؟

— مەن، ئەخمىدى، ئىشىگىڭىزنى ئېچىڭ.

زۇلپيار دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشىكنى ئاچتى، ئەخمىدى كۈلۈمسىرىگەن پېتى كىرىپ زۇلپيارنىڭ قولىنى چىڭ تۇتتى ـ دە:

مەن سىزگە مېھمان بولۇشقا كەلدىم، لېكىن بۇ دۆرەممۇ ھارىغى، زاكوسكىسى يەنىلا ئۆزەمدىن، — دېدى ئەخمىدى خۇش پېئىللىق بىلەن چىرايىنى سوزۇپ تۇـ رۇپ ۋە زۇلپياردىن سورىدى:

— سىزگە بۈگۈن نىمە بولدى، ئەجەپ قاپاقلىرىـ ڭىز بۆلەكچە ئۇلتۇرۇشۇپ كېتىپتىغۇ؟ ئاخشامقى ھاراقلار ئېغىر كەپتىمۇ يە؟

— راست، ھاراقنى ئېغىر ئىچىۋەتكەننىڭ دەرـ دى. ئەتىگەننىڭ مابەينىدە بېشىم گاڭگىراپ بىر قىسما بولۇۋاتىمەن.

ئەخمىدى ئاغلىغاچ سومكىسىدىن ھاراق ۋە قەغەزـ

www.uyghurkitap.com

گە ئورالغان زاكوسكىلارنى ئالماقتا ئىدى. ئاندىن ئىچ يانچۇغىدىن قاتلانغان بىر توپ قەغەزنى ئېلىپ، ھە جايغان قىياپەتتە زۇليارغا سۇنۇپ دەيتتى:

— بېشىڭىزنى ئېغىرلاشتۇرۇۋاتقان تۈگمەن تېشى ئېھتىمال مۇشۇ بولسا كېرەككۇ، دەيمەن. مانا ئېلىڭ.

زۇليار ھاياجىنىدىن سەكرىۋەتتى ۋە ئەخمەدىنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈپ كەتتى. ھەممە جايىدا ئىدى. زۇليار- نىڭ يۈزىگە قان يۈگۈردى.

— ھېلىمۇ بۇ نەرسىلىرىڭىز ماڭا ئۇچراشتى. ئە- گەر بۆلەك بىرسىنىڭ قولىغا چۈشۈپ كەتسە قانداق بو- لاتتى؟ ئۇ چاغدا ھالىڭىزغا ۋاي! — دىدى ئەخمەدى.

— راست دەيسىز، ئۇ چاغدا ئىش مەن بىلەنلا تۈگمەيتتى، دوستۇم، سىزگە يۈز مىڭ رەھمەت، — دىدى زۇليار.

— بېشىڭىز غەمدىن ساقىت بولغىنى ئۈچۈن يە- نە ئىچىمىز ئەمەسمە.

ئەخمەدى قەدەھلەرنى ماڭغۇزۇشقا باشلىدى. زۇليار قىزىغانىسىرى ئەخمەدىگە ئىچ - قارنىنى تۆكۈش- كە باشلىدى.

— سىز مېنىڭ سىناقتىن ئۆتكەن دوستۇم بولدى- ڭىز، مەن سىزدەك دوست تېپىۋالغىنىم ئۈچۈن ئۆزەمنى قاناتلىق ھېساپلايمەن. ئەخمەدى جاۋابەن:

— ئېيتتىمغۇ، خەلق يولىدا جېنىمنى ئايىماي- مەن، — دەپ، ئاخىرىدا ئۇ ئۆزىنىڭ يەر ئاستى تەش-

كىلاتتىغا قوبۇل قىلىنىشنى زۇلياردىن ئۆتۈندى.

قىزىپ بىر يەرگە بېرىپ قالغان زۇليار ھېچبىر ئىككىلەنمەستىنلا:

— بولدى، بۈگۈندىن باشلاپ ھېساپ، سىز بىزنىڭ ئەزايىمىز، — دەپ چورتلا ئېيتتى.

يولچىياينىڭ يەردىن ئالاھەزەل ئىككى - ئۈچ مېتىرچە كۆتىرىپ سېلىنغان بۇ بالىخانىسىنىڭ تىگىدە بىر خالى ئامبارچاق بولۇپ، تەشۋىقات ۋەرەقىلىرىنى باسىدىغان شاپىگىراپ قاتارلىق سايمانلار شۇنىڭدا ئىدى. زۇليار ئۆزىنىڭ «سىناقتىن ئۆتكەن ئاغىنىسى»گە ئاشۇلارغىچىلىك ئۇقتۇردى.

— ماۋۇ هاراقنىڭ ئاخىرقىسى. كەل قېنى، ئىشىمىزنىڭ غەلىبىسى ئۈچۈن، مۈرىنى - مۈرىگە تىرەپ، بىرلىكتە كۈرەش قىلىشىمىز ئۈچۈن قەسەمىيات قىلىپ كۆتەردۇق.

ئۇلار خوشلاشقاندا تاڭ سۈزۈلگەن ئىدى...

يىگىرمە بىرىنچى باپ

زۇليار كېيىنكى كۈنلەردە، يەر ئاستى تەشكىلات ئىچىدە ئەخمىدىنى رەسمىي قانات ئاستىغا ئالىدىغان بولدى. ئاۋادا بىرەر كىشى ئەخمىدى توغرىسىدا گۇمانىي كۆز قاراشتا بولىدىغان بولسا، ئۇ، بىرىنچى بولۇپ سەكرەپ چىقىپ رەددىيە بېرەتتى. ئەخمىدى بىلەن زۇليار ئاشۇ كەچ كۈزدە كونا مال بازىرىغا بارغان چاغدا، ئىرىپان قاتارلىق «ئالتۇنچى يىگىتلەر» ئۈچۈن ئەخمىدىنىڭ تۇتاملاپ پۇل چىقارغانلىغىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن زۇليار، ئۇنىڭ مەرتلىگىدىن تېخىمۇ تەسىرلەنگەن ئىدى. ئەنە شۇ چاغدا، ئۇ يەرگە توپلانغان كىشىلەردىن بەزىلىرى بۇ سېخى كىشىنىڭ كىملىگىنى سۈرۈشتۈرگەندە تاقەتسىزلىك بىلەن ئۈنلۈك ۋاقىراپ، «ئەخمىدى» دەپ تونۇشتۇرغانمۇ دەل مۇشۇ زۇليار ... دەرۋەقە زۇليار ئۆز دوستىنىڭ نەسەپنامىسىنى چۈشىنىپ يېتىشكە تېخى ئۈل-

گۈرۈپ بولالىغان، شۇڭا مەزكۇر «ئەخمىدى» كېچە -
كۈندۈز دىلا «ئالەم ساختىپەز، ئادەم قىزىل كۆز» سەر-
لەۋھىلىك كومېدىيىسىنى ئەپچىل سىھرىسى بىلەن بېجا
قىلىپ، «يۈرىگىنى يۇلۇۋېلىپ، ئاندىن كۆڭلىنى ياساش»
رېژىسسورلىغىنى نامايەن قىلغان ئىدى. يۈزىگە ماسكا
تارتىۋالغان بۇ زاتنى ئۇ كۈنى ئىرپان قاتارلىق «ئالتۇن-
چىلار» تازا ئاڭقىرىپ كېتەلمەي قالدى.

«ئالتۇن ئالۋىڭى» تىراگېدىيىسىدىن كېيىن ئۆز-
نى «ئەخمىدى» دەپ ئاتىۋالغان بۇ كىشى كىتاپخانلىر-
مىزغا باشتا تونۇشلۇق بولغان زامانقۇلنىڭ ئۆزى. بىزگە
مەلۇم بولغان مۇشۇ نام ئۇنىڭ ماھىيىتىگە مۇناسىپ بول-
غاچقا، بىز تۆۋەندە يەنە ئۇنى «زامانقۇل» دەپ ئاتاپ
كېتىۋېرىمىز.

زامانقۇل ئەرداۋچاۋدىكى ئاشخانىدا زۇلىيار يو-
قىتىپ قويغان بايىقى تەشۋىقات ۋەرەقىلىرىنى ئۇدۇل
«گۇڭئەن گۇەنلىچۇ»نىڭ باشلىغى خۇگوجۇڭگە بىۋاستە
يەتكۈزگەن ئىدى. تۆھپىكارنىڭ بۇ خىزمىتىنى كۆرگەن
باشقارما باشلىغى زامانقۇلدىن چەكسىز مىننەتدار بولۇپ:
— يارايسىز ئاخوشۇ، يارايسىز. بۇ خىزمىتىڭىزنى
بىز ھەرگىزمۇ يەردە قويمايمىز، — دىدى ئۇ، تۆھپىكار-
نىڭ دولىسىنى بىر نەچچە قېتىم پەپىلەپ تۇرۇپ.

باشقارما باشلىغىنىڭ بۇيرۇغى بىلەن بايىقى تى-
زىملىكلەر ھەم تەشۋىق ۋەرەقىلىرىنىڭ كۆچۈرمە كوپى-
يىسى ئىنتايىن تېزلىك بىلەن ئېلىشىلىندى - د..، ئان-

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

دىن يېڭى تاپشۇرۇقلار ئورۇنلاشتۇرۇلدى:

— بۇ نەرسىلەرنىڭ كۆچۈرمىسىنى ئېلىۋالدۇق. سىز ئەمدى ئەسلى نۇسخىسىنى بايىقى كىشىگە ئىدىتلىق ھەم بۇگۈن ئاخشاملا تەككۈزۈپ بېرىۋېتىڭ؛ ئەتىگە قالمىسۇن.

باشقارما باشلىقى سېمىز گەۋدىسىنى چاققان كۆتەردى - دە، مەخسۇس بۆلۈم ئىچىدە ئىككى - ئۈچ قېتىم ئايلىنىپ چىقىپ، ئاللىقانداق يېڭى تەدبىرى ئۈستىدە تەپەككۇر سۈرەتتى. ئۇ، بىر مەھەل ئۆتكەندىن كېيىن زامانقۇلغا يەنە تىكىلىپ تۇرۇپ:

— سىزگە ھازىر يەنە يېتەرلىك راسخوت ئاجرىتىپ بېرىمىز، شۇنىڭ بىلەن بىللە سىزنى «8 - ئارمىيە ئىش باشقۇرۇش ئورنى» نىڭ ئۇدۇلىدىكى «41 - نومۇرلۇق» ئۆيگە ئورۇنلاشتۇرىمىز. بۇنىدىن كېيىن، مەندىن بۆلەك ھېچكىم بىلەن ئالاقە قىلمايسىز. زۆرۈر تېپىلغاندا، مەن سىزنى ئاشۇ «41 - نومۇرلۇق» ئۆيدىن تېپىۋالىمەن، — دېدى.

زامانقۇل شەرتلىك ئۆيگە ئورۇنلىشىپ ئىشنى جىددى باشلىۋەتتى.

1945 - يىل كىرىشى بىلەن ئۈرۈمچىنىڭ قەھرىتان سوغىقى پەلىمۇ پەللە تۆرلىمەكتە ئىدى. پۈتۈن شەھەر قېلىن قار ئاستىدا ياتاتتى. كۈندە دىگۇدەك چىقىپ تۇرىدىغان ئاچچىق شۇۋۇرغانلار قارلارنى ئۇچۇرتىپ، يوللارنى ئېتىۋالاتتى، ئاچارچىلىق جانلارغا تەھدىت

سالماقتا ئىدى. تەمىناتسىز قالغان ئالى، ئوتتۇرا مەك-
تەپ ئوقۇغۇچىلىرى مەكتەپتىن بەزمەكتە، پاناسىز قالغان
سەرگەردانلار كوندە كۆپلەپ ئۆلۈپ تۇراتتى. كىشلەر-
نىڭ قەلبىجۇڭگو ئىنقىلاۋى ۋە ئۇنىڭ بىر قىسمى بول-
غان ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلاۋىنىڭ غەلبىسىگە تەلپۈنمەك-
تە. گومىنداڭ دائىرىلىرى ئۈچ ۋىلايەت فورونتىدىكى
مەغلۇبىيەتلىرىدىن ۋايىساقتا ۋە جايلاردىكى يەر ئاستى
ئىنقىلاۋىي ھەركەت ئۇچقۇنلىرىنى ئۆچۈرۈشكە ئۇرۇنماقتا
ئىدى. خوگوجۇن بىلەن زامانقۇلنىڭ ھازىرقى رولى ئەنە
شۇنداق غەرەزدىكى جان تالىشىشتىن ئىبارەت ئىدى.

چاغانغا بىر - ئىككى كۈن قالغاندا «41 -
تومۇرلۇق» قورا ئالدىغا ماش رەڭلىك پىكاپ يەنە پەيدا
بولدى - دە، ئۇنىڭدىن چۈشكەن خوگوجۇن ئۇدۇل زامان-
قۇلنىڭ ياتىقىغا كىرىپ كەتتى. ئۇ، زامانقۇلنىڭ مەلۇ-
ماتىنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن، ئىككىيلەن تاكى تۈن
يېرىمىغىچە «يېڭى خىزمەت» ئۈستىدە سۆزلەشتى؛ خوجا-
يىن ئاخىرىدا يولیورۇق بېرىپ:

— زۆليار تونۇشتۇرماقچى بولغان ھىلىقى قىزنىڭ
ئىزىغا چۈشۈش لازىم، — دىدى.

زامانقۇل ئەتىسىدىن باشلاپ يېڭى كۆرسەتمە بو-
يىچە جىددى ئىشقا كىرىشتى. ئالدى بىلەن ئۇ، ئۇچىن-
چى شۆبە ساقچى ئىدارىسىنىڭ نوپۇس دەپتىرىدىن مەز-
كۇر قىزنىڭ ئىسمىنى ۋە ئىشىك نومۇرىنى بىلىۋالدى.

— ئاقسۇ كونىشەھەردىن، ئىسمى پەرزىلەت!

www.uyghurkitap.com

ماڭا تونۇش قىز بولۇپ چىقمىسۇن يەنە، — دېدى ئۇ ئاستا پىچىرلاپ. ئاندىن ئۇ نوپۇسچىنى تېپىپ پەزىلەت ئۈستىدە مەخسۇس ئەھۋال ئىگەللىدى.

— مېنىڭچە، بۇ قىز، — دېدى نوپۇسچى، — يۈزى تۆۋەن، ئەخلاقلىق كۆرۈنىدۇ، ئارتۇق - تۆشۈك ئىشى يوق، تالا - تۈزلەرگىمۇ چىقمايدۇ، پەقەت قول ھۈنەرىگە تايىنىپ تۇرمۇش كەچۈرىدۇ. ئۆيىدە بىرلا كىچىك سىڭلىسى بار، ئاتا - ئانىسى يوق، يېتىم قىزلار، بىراق،...

— بىراق، نېمە؟

— بىراق، خوشنىسى ئايىمخان: «بۇ قىزنىڭ ئىستىلى ناچار، يىگىتلەر كۆپ كىرىپ چىقىدۇ» — دەپ ئىنكاس بەرگەن.

ئەھۋال مۇنداق ئىدى: ئايىمخاننىڭ پەزىلەت بىلەن تەڭ دىمەتلىك بىر قىزى بولۇپ، ئۇنىڭ ھۆسن جامالى خېلى گۈزەل ئۆسۈپ يېتىلگىنىگە قارىماي قىزلارغا خاس بولمىغان بىر خىل غەلىتە ئەيىۋى بار ئىدى، شۇڭا 23 ياشلارغا كىرىپ قالغان بۇ قىزغا دەسلىۋىدە پەرۋانە بولۇپ كەلگەن يىگىتلەر ئۇنىڭ ئەيىۋىنى كۆرۈپلا رايى قايتىپ، كۆڭلى سوۋۇپ قاچاتتى، شۇڭا ئايىمخان ھەدىسىلا پەزىلەتكە يالۋۇرۇپ:

— قىزىمنىڭ ياش قۇرامى خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالدى. مەن ئۇنداق چېغىمدا ئىككى بالىنىڭ ئانىسى بولۇپ بولغان. شۇڭا قىزىم ئولتۇرۇپ قېلىۋەرسە سۆز - چۆچەك بولىدىكەن، — دەپ ئەندىشىسىنى ئىز-

ھار قىلدى.

بۇ سۆزلەر پەزىلەتكە زادىلا ياقمايتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ، ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن:

— ئايىمخان ئاچا، كۆڭۈللىرىڭگە كەلمىسۇن، بۇ چوڭلارنىڭ ئىشى. مېنى دىسىلە، مەنمۇ قىزلىرى بىلەن تەڭغۇ؟ — دەپ جاۋاپ بېرەتتى. ئايىمخان تەتۈر چۈشىنىپ، ئاغرىنچى قىلىپ يۈرەتتى ۋە ئاداۋەت تۇتۇپ، ھەپتىلەپ، ئايلاپ چىراي ئاچمايتتى، پەزىلەتكە كېيىم تىكتۈرۈش ئۈچۈن كەلگەن ئوغۇل - قىزلار كۆپەيگەنسىرى ئۇنىڭ ئىچىگە ئوت كېتىپ، رەشكىدىن ئازاپلىناتتى. قارىسىغا تۆھمەت چاپلاپ، «پەزىلەتنىڭ ئىستىلى بۇزۇق» دەيدىغان بەتنام سۆزلەرنى ياياتتى. ساقچى ئورۇنلىرىغىمۇ چېقىشتۇراتتى.

ساقچىدىن ئەھۋال ئىگىلەپ بىرەر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىنكى بىر چۈش مەھەلدە زامانقۇل پىلانى بويىچە پەزىلەتكە كەلدى. ئۇ، ئالدىراش ئىش تىكىۋاتاتتى. ئۇنىڭ 15 ياشلارغا كىرگەن سىڭلىسى ھېلىلا مەكتەپتىن كېلىپ، چايغا ئولتۇرغان ئىدى. پەزىلەتنىڭ ئاتىسىدىن مىراس قالغان بۇ ئائىلە قوراسىدا بار - يوقى ئىككى ئېغىزلا ئۆي بار ئىدى.

— ئاچا، مېھمان كەلدى!

پەزىلەت، سىڭلىسىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش بىلەن ئىشىنى توختاتتى - دە، ئورنىدىن تۇرۇپ، زامانقۇلنى ئورۇندۇققا تەكلىپ قىلدى. ئۇ ئولتۇرماي تۇرۇپلا سوم-

www.uyghurkitap.com

كىسىدىن ئىككى پارچە رەخت چىقىرىپ:

— سىڭلىم ماۋۇ سارجىدا شىم، ماۋۇ پاكچۇدا كۆينەك تىكىپ بەرسىلە. قاچانراق پۈتتۈرۈپ بېرەلا؟ — دېدى.

— بىر ھەپتىدىن كېيىن، — دېدى پەزىلەت.

زامانقۇلدىن گۇپۇلدەپ ھاراق پۇرىقى كېلىپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى سېزىۋالغان پەزىلەت ئۇنىڭ رەختىنى ئۆلچەپ بولۇپلا يەنە چەتلەپ ئۆز ئىشى بىلەن بولۇۋەردى.

زامانقۇل بۇ چاغدا ئاستا ئورنىدىن تۇردى - دە، ئۇدۇل تامدىكى ئەينەك جازىغا ئېلىنغان سۈرەتلەرنى كۆرۈش ئۈچۈن باردى. جازىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۈچ كىشىنىڭ چوڭايتىلغان سۈرىتى ئالاھىدە كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى: ئوتتۇرىدا جەۋلانى، ئوڭ تەرەپتە پەزىلەت، سول تەرەپتە مۇبارەك.

مانا بۇ، «يىپ ئۇچى» دەپ ئويلايتتى زامانقۇل ئىچىدە.

زامانقۇلنىڭ سۈرەتكە قاراۋاتقانلىقىنى پەزىلەت گەرچە كۆز قىرىدا كۆرۈپ تۇرغان بولسىمۇ، ئانچىزا پەسەنت قىلمىغان ئىدى. زامانقۇلمۇ بىلىندۈرمەسلىككە سىلىپ:

— بولىدۇ سىڭلىم، مەن كەتتىم، بىر ھەپتىدىن كېيىن كېلىمەن، — دېدى - دە، يۇمشاق دەسسەپ چىقىپ كەتتى.

زامانقۇل بۈگۈن پەزىلەتنىڭ ئۆيىدە ئېرىشكەن

«يىپ ئۇچى»نى شۇ كۈنلا يېرىم كېچىچە ئىقتىماي ـ تىت-
مىتماي ھىماتلىرى خۇگوجۇن بىلەن ناسىرغا تولۇق يەت-
كۈزدى. خۇگوجۇن ئىنىقلاش نەزىرىدە تەكىتلەپ:

— راست شۇ مۇبارەكمۇ، بىزدە ئىشلەيدىغان مۇ-
بارەكمۇ؟ — دەپ جىددى سورىدى.

— دەل شۇ، مۇبارەكنىڭ دەل ئۆزى، — دېدى
زامانقۇل.

— سىز ئەمدى تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ كىرىپ، بى-
رىنچى قول ماتىرىيالغا ئېرىشىشكە تىرىشىڭ. مۇمكىن
بولسا شۇ ماشىنىچى قىز بىلەن ...

خۇگوجۇننىڭ يېڭى تاپشۇرۇغىنى ئاڭلىغاندىن
كېيىن، زامانقۇلنىڭ يۈرىكى يوغىناپ، ئايىغى تېخىمۇ
تېتىكلەشتى. ئۇ، بىر ئاخشىمى ئەتەي پەزىلەتنىڭ كۈ-
شەندە خوشنىسى ئايىمخاننىڭ يېنىغىمۇ كېلىپ، مۇبارەك
بىلەن پەزىلەتنىڭ مۇناسىۋىتىنى كوچىلاپ سورىدى.
ئايىمخان ئېغىزىغا كەلگىنىنى چايىنىغىلى تۇردى:

— ھېلىقى گۇڭشېن گۇەنلىچۇدا ئىشلەيدىغان شۇ
مۇبارەك بولمامدۇ، بۇ ئىككى خانلىرىم قوشكېزەككە
ئوخشايدۇ، ئۇلارنىڭ ئارىسىغا قىل سىغمايدۇ، كۈندە دې-
گۈدەك نېرىقى ئۆيدە چاخچاق، كۈلكە، قىيا، چىيا ...

زامانقۇل بۇ سۆزلەرنى خۇددى ھامىلدار ئايال
بىر نىمىگە سېزىك بولغاندەك، ئىشتىياق بىلەن ئاڭلايت-
تى. پەزىلەتنىڭ مۇخالىپى نىملا دېسە شۇنى يېزىۋا-
لاتتى. لېكىن، «دۈشمەن نىمە دېمەيدۇ، ئىت قىمىنى

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېگانە ئادرېسى

يىمەيدۇ» دېگەننى ئۇلار ئويلاپ باقامدىكىنا؟!

بۈگۈن 7 - مارت — ئاياللار بايرىمىنىڭ هارپا كۈنى. پەرىدەت جىددى ئىشلىمەكتە. بۇيرۇتما ئىشلارنى ئەتىگە ئۈلگۈرتۈش ئۈچۈن بىر قولىنى ئىككى قىلالمايۋاتاتتى. دەل چۈش مەھەلدە زامانقۇل يەنە بايىقى كىيىمنى ئېلىش ئۈچۈن كىرىپ كەلدى. پەرىدەت دەرھال ئۈنىڭ كىيىم - كېچەكىنى ئېلىپ بەردى ۋە چاتىغىدا يۇق بېرىپ ئۆز ئىشى بىلەن بولۇۋەردى.

— ئىشىڭىز بەك ئالدىراشمۇ، نىمە؟

پەرىدەت ئىزىدىن قوزغالماي ۋە چىرايمۇ ئاچماي، ۋەزمىنلىك بىلەن:

— ھەئە، — دېدى چۈس تۇرۇپ.

— ئۇنداق بولسا مەيلى، مەن تېخى ئاخشاملىققا كىنوغا بارارمىزمىكىن دەپ، سىزگىمۇ كىنو بېلىتى ئالغاچ كەلگەنتىم. ماۋۇ سىمكار پۇلىڭىزنى ئېلىڭ. مېنىڭ يەنە تىكتۈرىدىغان كىيىملىرىممۇ بار. ئايرىم بىر كۈنى كېلىمەن.

زامانقۇل قېتىغا خەت قىستۇرۇلغان «سىمكار ھەققى»نى ئۈستەل ئۈستىگە تاشلىدى - دە، خۇددى بىر كىم قوغلىغاندەك ئىتتىك چىقىپ كەتتى.

پەرىدەت گۈگۈم چۈشكەن چاغدىلا ماشىنىنىڭ يېنىدىن قوزغالدى. بۇ ئارىدا ئارقا - ئارقىدىن كەلگەن كىيىم ئىگىلىرى — قىز - چوكانلار ئۆيگە لىق تولغان ئىدى. پەرىدەت ئۇلارنى ئەل ياتقۇغىچە ئاران ئۇزىتىپ

بولالىدى. ئۇ، بۇگۈن تازا چارچىغان ئىدى. خىرىدارلارنى ئۇزىتىپ بولۇش بىلەن تەڭ كۆزى ئۇيقۇغا كەتتى.

ئەتىسى — «8 ـ مارت». پەزىلەتنىڭ سىڭلىسى ئايتۇلۇن سەھەردىلا ئورنىدىن تۇردى ـ دە، تېخىچە ئۇخلاپ ياتقان ئاچىسىنى قۇچاقلاپ، پېشانىلىرىگە سۆيۈپ كەتتى. پەزىلەت ئېرىنچەكلىك بىلەن كۆزىنى ئېچىپ، سىڭلىسىغا قارىدى.

— قوپ ئاچا، ئۇخلاۋېرەمسەن، بۈگۈن بايرامغۇ؟ مەن نىمە كىيىمەن؟ ئاتا ـ ئانام بولسىغۇ ...

ئايتۇلۇن بوينىنى قىسقان ھالدا كۆزىگە ياش ئالدى. پەزىلەت دەرھال كۆڭلى سۇنۇق سىڭلىسىنىڭ بوينىغا گىرە سالدى ـ دە، ئۇنى باغرىغا باستى. ئۇ، سىڭلىسىنىڭ «ئاتا ـ ئانام بولسىغۇ...» دىگەن سۆزىنى ئاڭلاپ، يىغلىۋەتكىلى تاس قالدى. ئۆزىنى چىڭ تۇتسىمۇ، لېكىن ئويناق كۆزىدە ياش مونچاقلىرى مۆلدۈرلەپ تۇراتتى. ئۇ، يەنە ئۆزىنى توختىتىۋېلىپ:

— كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما ئايتۇلۇن، مەن ھەممىنى تەل قىلىپ قويىدۇم. بىز بۈگۈن چىرايلىق بايرام قىلىمىز، — دىدى.

راسكوي ۋە مېھرىۋان ئاچىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان ئايتۇلۇننىڭ كۆڭلى شۇئان يېشىلدى ـ دە، ئاچىسىنىڭ مەڭزىگە يەنە ياندۇرۇشلاپ سۆيۈپ كەتتى ۋە ئۇنىڭ يۇمران كۆكسىنى مۇجۇقلاپ ئوينىغىلى تۇردى.

www.uyghurkitap.com

— بولدى، ئۇياتسىزنى قارا، — دېدى پەزىلەت كۈلۈپ ۋە سىڭلىسىنى ئەركىلىتىپ.

ئاندىن ئاچا - سىڭىل كىگىز، ئەدىياللىرىنى قېقىشتۇردى. تام - توروسلىرىنى تۈزەشتۈردى. يۈز - كۆزلىرىنى يۇدى، چاچلىرىنى تارىدى. شۇنىڭدىن كېيىن پەزىلەت سىڭلىسىغا:

— ئەمدى كىيىنىپ، راسا بىر ياسىنىپ باققىنا قېنى، مەن بىر كۆرۈپ باقاي، — دېدى.

ئايتۇلۇنىنىڭ دىلى يايراپ كەتتى. ئاچا - سىڭىل تەڭلا يېڭى كىيىملىرىنى كىيىشكە باشلىدى. باشلىرىغا ئوخشاش ئۇسخىلىك چىمەن دوپپا، ئۇچلىرىغا خۇشپىچىم ئەتلەس كۆينەك، ئۈستىگە قايرىما ياقىلىق سۆسۈنە پەشمەت، پۇتلىرىغا پەزىلەت توقۇغان يۇڭ پايپاق ۋە قارا توپلەي كىيدى.

— ئەمدى ئەينەككە بىر قاراپ باققىنا، قېنى، — دېدى پەزىلەت.

— يۈر، ئىككىمىز تەڭ قارايمىز، — دېدى ئايتۇلۇن دەرھال ئاچىسىنىڭ بىلىگىدىن سۆرەپ ئۇدۇل تامنىڭ دەل ئوتتۇرىسىغا ئېسىقلىق چوڭ ئەينەك ئالدىغا ئېلىپ باردى. ئاچا - سىڭىل بىر - بىرسىنىڭ گۈزەل ھۆسنىگە زوقلىنىپ قارىشاتتى، چاچلىرىنى تۈزەشتۈرەتتى.

— قانداق، پۇچۇغۇم، خوش بولدۇڭمۇ؟ — دېدى يەنە پەزىلەت.

ئايتۇلۇن دەرھال پەزىلەتنىڭ بويىنىغا ئېسىلىپ،

يەنە ئۇنىڭ يۈزلىرىگە سۆيۈپ كەتتى. پەزىلەتمۇ ئۇنىڭ پېشانىسىگە بىر نەچچىنى سۆيۈپ قويدى.

كېيىن سىڭلىسىنى گۆشكە بۇيرۇپ:

— قاپىغىم تارتىۋاتىدۇ. مۇبارەك ئاچاڭ كېلىپ قېلىشى مۇمكىن، بۈگۈن سەن دېگەن تاماقنى ئېتىپ بېرەمەن، يۈگۈر سىڭلىم، گۆشنى تېزرەك ئەكەل.

ئايتولۇن گۆشكە ماڭدى. پەزىلەت ئوچاق باشلىرىنى راسلاپ قويغاندىن كېيىن تونۇگۈنكى سىمكار ھەققى تاپاۋەتلىرىنى تىزىملاشقا كىرىشىپ كەتتى. تونۇگۈن، زامانغۇلنىڭ بەرگىنىنى ئۇ ئالدىراشلىقتا بىر تارتمىسىغا شۇ پېتىچە سېلىپ قويغان ئىدى. ھازىر شۇ پۇلنىمۇ ئېلىپ سانىغىلى تۇردى.

— ئەجەپ 20 نەچچە دوللار ئوشۇق بېرىپتىغۇ، ئېزىقىپ كەتكەندىمۇ - يە؟ — يەنە سانىدى.

— خەت تۇرىدىغۇ، بۇنىڭدا ئويۇن بار ئىكەن - دە!

پەزىلەت دەرھال خەتنى ئوقۇشقا باشلىدى. خەتنىڭ ئاخىرىسىغا بارغىچە چىدىيالماي قالدى - دە، ۋۇجۇدى تىترەپ، لەۋلىرى كۆكىرىپ كەتتى. ئۇ، غەزىۋىدە خەتنى دەسسەپ چەيلىۋەتمەكچى بولۇپراق، يەنە ئاچچىقىغا ھاي بېرىپ:

— توختا، مەلئۇننىڭ بۇ خېتىنى مۇبارەك كۆرسۇن - دە، ئاندىن بامەسلىھەت بىر ياقلىق قىلايلى، — دېدى ئۇ ئۆزىگە تەسەللى بېرىپ.

پەزىلەتنىڭ كۆڭلىنى غەشلىك تۇمانلىرى قاپلا-

www.uyghurkitap.com

ۋالغان ئىدى. ئۇ سۈپىنىڭ قىرىغا ئەمدىلا ئولتۇرۇشىغا مۇبارەك بىلەن ئايتۇلۇن كىرىپ كەلدى. ئۇلار قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى. مۇبارەكنى سۈپىغا تەكلىپ قىلدى. مۇبارەك خۇش چىراي بىلەن:

— مەن ساڭا كېلىۋېتىپ، ماۋۇ ئويۇن قېپى ئايتۇلۇنغا ئۇچرىشىپ قالسام بولىدۇ. تونۇمىغىلى تاسلا قاپتىمەن، قارا، بۇنى شۇنچە چىرايلىق ياساپ قويغىنىڭنى، سېنى سورىسام، بار دىدى، ئىككىمىز يول بويى پاتىروشكىلىشىپ كەلدۇق، شۇنداقمۇ ئايتۇلۇنۇم. — دىدى ئايتۇلۇننىڭ كۆڭلىنى ياساپ.

ئۇنىڭ كېلىشى بىلەن پەزىلەتنىڭ كۆڭلى ئېچىلىپ، يۈزىگە باشقىدىن قان يۈگۈردى، ۋۇجۇدىغا دەرمان كىردى. ئۇلار ئۆزۈندىن بېرى ھەقىقى دىلكەش دوستلاردىن ئىدى.

— ئاۋادا بۈگۈن كەلمىگەن بولساڭ، — دىدى پەزىلەت مۇبارەكنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، — بۈگۈنكى كۈنۈم ھارام بولاتتى. خويمۇ ۋاقتىدا كەلدىڭ. ئايتۇلۇن سېمىز قوي گۆشى ئېلىپ كەپتۇ، قېنى نىمىگە دىلىڭ تارتىدۇ؟

— بۈگۈنكى تاماقنىڭ تۈرىنى ئايتۇلۇن تاللىسۇن.

— پېتىر مانتا، — دىدى ئايتۇلۇن، مۇبارەكنىڭ سۆزىگە ئۈلگۈرتۈپلا چاققانلىق بىلەن. ھەممەيلەن قاقاقلاپ كۈلۈشتى.

— ماقۇل، قېنى ئەمىسە، سەن گۆش توغراپ،

قىيما قىل، مەن خېمىر يۇغۇراي ...

پەزىلەت يەڭلىرىنى تۈرۈپ، پەشتامال تارتىپ ئىش باشلىدى.

ئۇلار قولمۇ قول تۇتىشىپ، پېتىر مانتىنى تۈگۈشتى. تاماق پىشقىچە چاي ئىچىشىپ ئولتۇرغاچ پەزىلەت بىلەن مۇبارەك پاراڭغا چۈشتى ...

تاماقتىن كېيىن پەزىلەت سىڭلىسىغا:

— بىر دەم تالادا ئوينىغاچ تاماق سىڭدۈرۈپ كەلگىن، لېكىن، بەك كەچ قالما. ئەتە يەنە مەكتىپىڭگە بارىسەن ئەمەسمۇ؟ — دېدى.

ئايتۇلۇن يۇگۈرگەن پېتى چىقىپ كەتتى. پەزىلەت دەرۋازىنى ئېتىپ كىرگەندە، مۇبارەك ئىچكىرىكى ئۆيدىكى ئەينەك جازا ئالدىدا سۈرەتلەرگە تىكىلىپ تۇراتتى. ئۆزىنىڭ ئەينى زاماندا بىرگە چۈشكەن سۈرىتىدىن كۆزىنى ئۈزەلمەي قارايتتى.

— بۇ سۈرەتلەرگە نىمانچىزا قارايدىغانسەن؟ بولدى كەل، ساڭا دەيدىغان گېپىم بار، — دېدى پەزىلەت.

— دەۋەر، قۇلىقىم سەندە، — دېدى مۇبارەك.

مۇبارەك بۇرۇن جەۋلانى بىلەن ساۋاقداش ئىدى. شۇ چاغدا جەۋلانىنىڭ ئەقىل - پاراستى ۋە ئىسسىق پەزىلىتى مۇبارەكنىڭ قەلبىدىمۇ ھۆرمەت ۋە تەلپۈنۈش تۇيغۇسى قوزغىغان ئىدى. ئۇلار «ئالتۇنچى مۇساپىرلار» ئۈچۈن ئىئانە توپلاش ھەركىتىدىمۇ ھەمكارلاشتى. پەزى-

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگى ئادرېسى

لەتنىڭ «ئالتۇنچى سەرگەردانلار»غا ئۇرغۇن ماتا ياردەم بەرگەن ئالىجاناپ خىسلىتىنى جەۋلانىنىڭ كۆپ قېتىم مەدھىيىلىگەنلىكىنى ئاڭلىغان مۇبارەك،كېيىن جەۋلانىنىڭ پەزىلەتكە رىشت باغلىغانلىقىنىمۇ ئاڭلىغان ئىدى. ئۇنىڭ جەۋلانىغا ئىشتىياقى كۈچلۈك بولسىمۇ، ئەمما ئۆز ئەپسىگە چوغ تارتىشتىن كېچىپ، جەۋلانىغا تەلپۈنۈش تۇيغۇسىنى دوستلۇق تۇيغۇسىغا بۇرىدى - دە، شۇ كۈندىن باشلاپ پەزىلەت بىلەنمۇ ھەقىقى دوستلۇق ئورناتتى. بۇ قوشماق دوستلۇق ھازىرغىچە داۋام قىلىپ كەلمەكتە ئىدى. جەۋلانى ئۇلارغا زامانقۇلنىڭ «ئالتۇنچى يىگىتلەر»نى قانداق ۋەھشىلەرچە نابۇت قىلىۋەتكەنلىكىنىمۇ سۆزلەپ بەرگەن ئىدى. ئاخىرىدا شۇ جەۋلانىنىڭ ئۆزىمۇ زامانقۇل تەرىپىدىن ھېچبىر گۇناسىزلا تۇرمىگە تاشلىنىپ ئۆلتۈرۈۋېتىلدى. مۇبارەك بىلەن پەزىلەت بۇ قانلىق تىراگېدىيىنى تولۇق بىلەتتى، شۇڭا مۇبارەك ھازىر سۈرەتكە قاراۋېتىپ، مۇشۇ ۋەقەلەرنى ئەسلىمەكتە ئىدى.

— بولدى، سۈرەتنى كېيىن كۆرسىڭىز، ئىچىمنى بىر نىمە تاتلاپ تىت - تىت بولۇپ كېتىۋاتىمەن.

پەزىلەت تاقەتسىزلىك بىلەن بېرىپ مۇبارەكنىڭ قولىنى تارتىپ.

— يۈر، خالى چېغىمىزدا ئوبدانراق سۆزلىشۋالايلى، — دېدى تەكرار تەكىتلەپ.

ئىككىلەن يانمۇ يان ئولتۇرۇشقاندىن كېيىن،

پەزىلەت خەتنى مۇبارەككە سۇنۇپ:

— ئوقۇپ باق، — دىدى.

مۇبارەك خەتنى تەقەززالىق بىلەن ئوقۇشقا باش-لىدى ۋە ياندۇرۇشلاپ ئىككى - ئۈچ قىتىم ئوقۇپ بولۇپ:

— ساڭا بۇ تەكلىپنى قويغان قايسى يىگىتكەن.

ئۇ، ئىسمى يېزىلماپتىغۇ؟ — دەپ سورىدى.

رەڭگى ئۆچكەن پەزىلەت بىر ئۇھ تارتىۋىتىپ جاۋاپ بەردى:

— زامانقۇل!

بۇ ئىسمنى ئاڭلاپ مۇبارەكنىڭ رەڭگى تاتىرىپ كەتتى ۋە:

— نىمە؟ ئۇ، بۇ يەرگە قاچاندىن بۇيان كىلىپ يۈرىدۇ؟ نىمە دەپ كىلىدۇ؟ — دەپ جىددى سورىدى.

ئاللىقانداق تەشۋىشكە چۈشكەن مۇبارەك سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى - دە، جىددى ئاھاڭدا تەكشتلىدى. پەزى-لەت تۈنۈگۈن چۈشتە بولغان ئەھۋاللارنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بەردى. مۇبارەك يەنە چۆچۈگەندەك تىخىمۇ چوڭقۇرلاپ سوراشقا باشلىدى:

— ئۇ، راستىنلا ئەينەكتىكى ئۇچىمىزنىڭ سۈرى-تىنى كۆرۈۋالدىما؟

مۇبارەكنىڭ جىددىلىشىپ كەتكىنىدىن پەزىلەت ھاڭ - تاڭ قىلىپ دوستىنىڭ كۆزىگە تىكىلەتتى. مۇبا-رەك داۋاملاشتۇردى:

— پەزىلەت دوستۇم، مەن ئىشىنىڭ تىگىگە يىتىپ بولدۇم. مەن بۇ ھەقتە بىر مۇنچە نازۇك ئىش-

www.uyghurkitap.com

لارنى بىلمەن. ئۇ، ھازىرچە ساغا سىر بولۇپ تۇرسۇن.
زامانقۇلنىڭ بۇ يەرگە كېلىشى بىر چوڭ ئاپەتتىن دې-
رەك بېرىدۇ. ئۇنىڭ يۈزىدە تۈكى بار، شۇم ئەگىز مەخ-
لۇق. پۇل، مەنسەپ ۋە شۆھرەت ئۈچۈن ئۇنىڭ قولىدىن
ھەر بالا كېلىدۇ، ئۇ، سېنىڭ ئۆيۈڭنى زادى قانداق قى-
لىپ بىلىۋالىدى؟ بۇ، چوڭقۇر ئويلىنىپ كۆرۈشكە تې-
گىشلىك بىر ئىش. «بىرنىڭ كاساپىتى مىڭغا» دېگەن
بىر مەرەزلىك بېشىمىزغا كەلگەندەك قىلىدۇ. ھاراق-
شاراپنىڭ كەينىگە كىرىپ كەتكەن شاللاقلار ئېغىزىدىن
بالا تېرىغان بولۇشى ئېھتىمال، ماۋۇ جازىدىكى ئۈچى-
مىزنىڭ سۈرىتىنى مەن بۈگۈنلا ئېلىپ كېتىپ، يوشۇرۇپ
قوياي، بىخەستەلىك قىلىپ، ئۆزىمىزگە پەخەس بولمى-
ساق بۇ سۈرەت چوقۇم بېشىمىزغا بالا كەلتۈرۈپ بېرى-
دۇ. سەن ئۆزەڭنى مەزمۇت تۇتۇپ، زامانقۇلغا تاقابىل
تۇر. چۈنكى، ئۇ، ھەرقىماپ بىلەن زەھەرلىك قولىنى
سوزۇشتىن يانمايدۇ. سەن ئۇنىڭدىن ھەزەر ئەيلە، مەن
سېنى، ئايتۇلۇننى ھەرگىز تاشلىۋەتمەيمەن.
كەچ كىرگەن ئىدى. مۇبارەك خوشلىشىپ ئۇزىدى.

يىگىرمە ئىككىنچى باپ

1

بالا ـ قازا ياڭغۇز يۈرمەيدۇ.

ـــ خەلق ماقالىسى

مارت ئېيىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرى، ھاۋا تۇساتتىن ئۆزگىرىپ كەتكەن ئىدى. كۈندۈزى جۇدۇن، كېچىسى قاپ ـ قاراڭغۇ تۇمان. بۈگۈن كېچە قار ئارىلاش سىم ـ سىم يامغۇر توختىماي يېغىپ تۇراتتى. ئاچچىق سوغاق كىشىنىڭ بەدىنىگە نەشتەر سانچىپ ئۆتەتتى. كوچىلاردا ئادەم قارىسى كۆرۈنمەيتتى. ئەل ياتقۇغا يېقىن «41 —

www.uyghurkitap.com

تومۇرلۇق» قورا ئالدىغا ماشىرەك پىكاپ پەيدا بولدى - دە، ئىككى كىشى پىكاپتىن چۈشكەن پېتى زامانقۇلنىڭ ئۆيىگە غىپپىدە كىرىپ كەتتى. بۇلار باشقارما باشلىقى خۇگوجۇن ۋە بۆلۈم خادىمى ناسىر ئىدى. زامانقۇل نامەلۇم بىر سورۇندىن ھېلىلا قايتىپ كېلىپ، چاي ئىچىپ ئولتۇراتتى. ئۇ، چاچراپ تۇرۇپ ئىككى مېھماننى ئورۇنغا تەكلىپ قىلدى. ئۇ، بۈگۈنمۇ خېلىلا كەيپ ئىدى.

— ماشىنىچى قىزنى، — دېدى خۇگوجۇن كىرە-كىرمەيلا زامانقۇلغا سوئال بېرىپ، — ئەيۋەشكە كەلتۈرەلىدىڭىزمۇ؟

زامانقۇل، باشقارما باشلىقىنىڭ مىختەك قادىلىپ تۇرۇشىدىن ئەيمىنىپ، يەرگە قارىۋالدى ۋە تىرنىقىنى تاتىلىغان پېتى دۇدۇقلىنىپ تۇرۇپ قالدى. بىر ئازدىن كېيىن، ئاغزى زوۋانغا كەلدى - دە، جاۋاپ بەردى:

— ياق، تېخى ئۇنىڭ ھالى چوڭ، بويىنى قاتتىق، تەرسا بىر نىمىكەن. مەن كىرسەملا جەددىلى قېتىپ، كىرپىدەك تۈگۈلۈۋالىدۇ. قاپىقىنى ئېچىپ قاراپمۇ قويمايدۇ.

— ھېلىقى ئەينەك جازىدىكى سۈرەتلەرنى قولغا چۈشۈرەلىدىڭىزمۇ؟

— راست، بۇنى دېمەپتىمەن. كېيىنكى قېتىمدا بارسام، ئۇ سۈرەتلەر جازىدا كۆرۈنمەيدۇ.

باشقارما باشلىقى بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئورنىدىن تىك

تۇرۇپ كەتتى ـ دە، يانچۇغىدىن بىر تال پاپىروس چىـ
قىرىپ تۇتاشتۇردى. ئىككى قولىنى كەينىگە قايچىلاپ،
ئاللىقانداق خىياللار بىلەن ئۆينىڭ ئىچىدە تىنىمسىز ماـ
ڭاتتى. ئۇنىڭ گۆشلۈك ئىڭەكلىرى تۆۋەنگە ساڭگىلاپ
كەتكەندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ، ئاخىرىدا زامانقۇلغا زەردىـ
سى بىلەن بۇيرۇق قىلدى:

ــ سەن ئۇ قىزنىڭكىگە ئەتە كەچقۇرۇن يەنە بار.
جازىدىكى سۈرەتنى ئىلاجىنىڭ بىرىچە قولىمىزغا چۈشۈـ
رۈشكە ئامال قىلىپ كۆر. چۈنكى، ئۇ نەرسە بىزگە بەك
مۇھىم. مۇبادا قىز قارشىلىق كۆرسەتسە، خوشنىسى
ئايىمخاننىڭ پاش قىلىشىنى ئاساس قىلىپ، ئۇنىڭغا
بۇزۇقلۇق جىنايىتىنى ئارتىپ، قولغا ئېلىپ، ئۆيىنى ئاخـ
تۇرۇشقىمۇ بولىدۇ. جەمىيەتتە نامى ـ ئەمالى يوق، ئۇنىڭدەك
گاداي قىزنىڭ كارى چاغلىق. بىراق، ئۇ ئۆيدىن ئۇرـ
غۇن ئاخباراتنى قولغا چۈشۈرەلەيمىز. بۇ ئىشنى ئورۇنـ
لاشتا كۆڭۈلچەكلىك قىلىشقا زادى بولمايدۇ. ياشلار تەشـ
كىلاتىنىڭ بىر مەخپى پونكىتى ئاشۇ قىزنىڭ ئۆيى ئىـ
كەنلىكى ئېنىقلىنىپ بولسۇن. گەپ شۇ، بىز كەتتۇق.

ماش رەڭلىك پىكاپ كەتتى. زامانقۇل كىيىم ـ
كېچەكلىرىنى سىلىشقىمۇ ئۈلگۈرمەي، كارۋاتقا دۈم چۈشـ
كەن پېتى ئۇخلاپ قالدى، لېكىن ئۇزۇن ئۆتمەي
ئۇنى قارا بېسىپ، چۈشىدە بۇزۇلۇپ، پۈتۈن بەدىنى
قارا تەرگە چۆمۈلگەن ئىدى. ئەتىسى ئۇ، باش ـ كۆزى
گاراڭ ھالەتتە ئورنىدىن تۇردى. ئاخشامقى ھاراق چىشـ

لىۋالغانلىقىدىنمۇ، ئۇ پات ـ پاتلا بېشىنى ئىككى قولى بىلەن چىڭ مۇجۇپ قوياتتى. ياۋموسەن تېخى تەرەپتىن سەھەردە كېلىپ، قورا ئالدىدىكى چوڭ تۈپ قارىياغاچ شېخىدا يېقىمسىز سايراۋاتقان چوكىلاك قاغىلارنىڭ ئاۋازى جېنىغا تەككەن زامانقۇل ئورنىدىن قوزغالغان پېتى تالاغا چىقتى ـ دە، قاغىلارغا چالما ئاتتى. قاغىلار بەدەر قوزغالدى ـ دە، ئۇلانباي سىيان ئۇچۇپ كەتتى. كېيىن ئۇ، كىيىم ـ كېچەكنى راۋرۇس كىيىپ، ئەرداۋچاۋدىكى ئاشۇ «قەدىناس» ئاشخانىسىغا قاراپ ماڭدى. بۇ ئاشخانىدا زامانقۇل خۇددى ئۆزىنى دالدىغا ئالغان قاچقۇندەك، تۈپمۇ توغرا بىر كۈننى ئۆتكۈزدى. غىزانى بولسا قارنى يېرىلغىدەك يېدى، ئىچتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى خۇددى خۇن ئىچكەن قاتىلنىڭ كۆزىدەك بۆلەكچە قىزىرىپ كەتكەن ئىدى. زاۋال چۈشكەن مەزگىلدە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئاشخانىنىڭ سىرتىغا چىقتى ـ دە، ئارقا كوچا تېمىنى ياقىلاپ ماڭغىنىچە ئۇدۇل ياتىقىغا باردى. يان قورالىنى ئاستى، بىر ئىنچىكە سىمنى يانچۇقىغا سالدى. ئىشىكنى تاقاپ، يەنە كوچىغا قاراپ ماڭدى. ياڭخاڭ كۆلۈبى ئالدىغا يېقىنلاپ بارغاندا، بىر تۈپ قارىياغاچ تۈۋىدىكى يۇندا ئېرىقىدىن ئاتلاپ ئۆتەمەن دەپ دومىلاپ چۈشتى.

ھەسسىنەي، ئەمدى ماۋۇ ناتەسلىكنى قارىمامدىغان.

زامانقۇل ۋايسايتتى. يۇندا ئېرىقىدىن تەستە

قوپتى. ئۇ، ئاۋايلاپ بېرىپ، بايىقى قارىياغاچقا ئاراننلا يامىشىۋالدى. كىيىم ـ كېچەكى قاپ ـ قارا پاتقاق بىلەن بۇلغانغان ئىدى. ئۇ، قارار گاھىنى ئېسىگە ئالدى ـ دە:

بارايمۇ، بارمايمۇ؟ بارمىسام، باشقارما باشلىغىنىڭ سورىغى؛ بارسام پۈتۈن ئەزايىم يۇندا پاتقىغى، دەپ بىر ھازاغىچە ئارىسالدى بولۇپ قالدى. راستىنلا ئۇنىڭ بېشى گاڭگىرىغان ئىدى، لېكىن ئۇ يەرگە بۈگۈن كېچە چوقۇم بېرىشى كېرەك. ئۇ قايتىپ ياتىغىغا باردى ـ دە، كىيىم ـ كېچەكنى يەڭگۈشلىدى.

بۇ چاغدا خېلىلا كەچ كىرىپ قالغان ئىدى. زامانقۇل يەنە ئۆيىدىن چىقتى ـ دە، ئۇدۇل تەرەپتىكى خالتا كوچا بىلەن خابا بويىغا ئۆتتى، توگمەن ئېرىغىنىڭ جەنۇپ تەرىپىنى بويلاپ، چىغىر يوللار بىلەن ماڭدى. ئۇنىڭغا ئىنس ـ جىنمۇ يولۇقمىدى. بارىدىغان مەنزىلى يېقىنلاشقانسېرى پەيلىنى بۇزۇپ ماڭاتتى. بىر ئازدىن كېيىن ئۇ، پەزىلەتنىڭ قوراسى ئالدىغا كېلىپ توختىدى. زامانقۇل ئىچىدىن مەھكەم ئېلىپ قويۇلغان دەرۋازىنى بىر نەچچە قېتىم ئۇرۇپ باقتى ـ يۇ، ئاڭلىتالمىدى. پەزىلەت بىلەن سىڭلىسى ئايتۇلۇن ئاللىقاچان ئۇخلاپ كېتىشكەن ئىدى. زامانقۇل قاراملىقىغا ئېلىپ، ئالدى تامنىڭ پەسرەك بىر يېرىدىن قوراغا سەكرەپ چۈشتى. «گۈپ» قىلغان ئاۋازدىن پەزىلەتنىڭ يۈرىگى قارتلا قىلىپ قالدى ـ دە، چۆچۈپ ئويغىنىپ ئورنىدىن ئىرغىپ تۇردى ۋە چىراق ياندۇردى، كىيىم ـ كېچەكنى كىيدى.

ئاندىن ئۇتۇن ياردىغان پالتىنى ئېلىپ، زەنجىرلەنگەن ئىشىكنىڭ يېنىغا كېلىپ تۇردى.

— ئىشىكىڭىزنى ئېچىڭ، ئۆتكەندە دېگەن ھېلىقى چاپانلىق رەختىمنى ئېلىپ كەلدىم، — دېدى زامانقۇل، ئىشىكنىڭ سىرتىدا مۇلايىم ئاۋازدا.

— نېمىشكە بىراۋنىڭكىگە كېچىلەپ كېلىپ، ئىتتەك تېمىدىن سەكرەپ چۈشۈپ يۈرىسىز، ئىشىڭىز بولسا ئەتە كۈندۈزى كېلىڭ، — دېدى پەزىلەت.

— دېمىسىڭىزمۇ كۈندۈزدە كەلمەكچى ئىدىم. تۇرپانغا بارىدىغانلىقىمنى ھېلىلا ئاڭلاتتى، شۇڭا ھازىر كېلىپ قالدىم. بۇ سەۋەنلىكىمنى كەچۈرۈڭ. رەختنى بېرىپلا كېتىمەن.

بۇ گەپلەر پەزىلەتنى ئىككىلەندۈردى. ئۇنىڭ ئۈستىگە زامانقۇل شۇملۇق قىلىپ ئۆتكەن قېتىم سىمكار ھەققىغە 20 دوللارچە پۇلنى ئوشۇق بېرىۋەتكەن. بۇنى مۇشۇ قېتىم يۈز تۇرانە قايتۇرۇپ بېرىش لازىم، دېگەن پىكىر پەزىلەتنىڭ كاللىسىغا كىرىۋالدى ـ دە، ئىشىكنى ئاخىر ئېچىپ بەردى. زامانقۇل خۇددى قاۋاندەك ئۈسۈپلا ئۆيگە كىرىۋالدى ۋە بارغان پېتى ئاۋال ئەينەك جازىدىكى ئۈچەيلەننىڭ سۈرىتىنى ئىزلىدى. جازىدىكى سۈرەتلەرنىڭ يوقالغانلىقىنى بىلگەن ھامان چىرايى بىردىنلا تاتىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ قاپىقىدىن مۇز يېغىپ، تەلەتى بېزىرىپ، ئەلپازىدىن قاتىللىق ئىما بېرەتتى.

— ماڭا ئـارتۇقچە پۇلنىڭ قىلچە لازىمى يوق!

پەزىلەت دەرغەزەپ بىلەن زامانقۇلنىڭ ئـارتۇق پۇلى ۋە خېتىنى ئۇنىڭ ئالدىغا تاشلاپ بېرىپ تەكىتلىدى:

— هالال ئەجرىمنىڭ ھەققىلا يېتىدۇ، بەس. ھارام سىڭمەيدۇ. ئېيتىڭا، يەنە قايسى يۈزىڭىز بىلەن ماڭا خەت يېزىپ يۈردىڭىز؟ ساباھەتخان ئاچامنى خارلىغىنىڭىز يەتمەمدىكەن؟ كۆزۈمدىن يوقۇلۇڭ. ھازىرلا يوقىلىڭ، بوسۇغامغا ئىككىنچى دەسسىگىچە بولماڭ!

— ئانچىزا زورۇقۇپ كەتمەڭ، مېنىڭ تېخى دەيدىغان سۆزۈم بار، — دېدى زامانقۇل بېشەملىگىگە ئېلىپ، — ساباھەتنى دېسىڭىز ئۇ، بىرىنچىدىن: تۇغماس؛ ئىككىـنچىدىن، ئۇ، مۇئەللىم. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئۇنى ياخشى كۆرمىدىم.

— شۇنىڭ ئۈچۈن لىرانى ياكى شاڭخەيلىك سەتەڭنى تاللىغان ئىكەنسىز - دە!

— ياق، مـەن ھازىر ماشىنچى قىزنى تاللىدىم.

— ئاغزىڭغا بالا تەگسۇن ئىلاھىم؛ ئاغزىڭنى چايقىۋېتىپ سۆزلە. مېنىڭ جەددى - جەمەتىم ھەممىسى ئوتقۇچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. مەنمۇ بىلىم ئىگىلىرىنى سۆيىمەن. سېنىڭ مېنى تىلغا ئـېلىشقا نىمە ھەددىڭ؟ سەن مېنىڭ خىلىممىدىڭ؟

— خىلىڭىز جەۋلانى؟

— دەل شۇ، ئۇنىڭ بىلىمى، ۋىجدانى.

— ئۇ، ھازىر نەدە؟

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

— سەن تىرىك كۆمۈۋەتكەن يەردە.

— ئۇنداقتا سىزنىمۇ شۇ يەرگە ئاپىرىپ قويۇش كېرەكمۇ؟

— ئۇنىڭدىن بۆلەكمۇ سىنىڭ كەسپىڭ بارمىدى؟

پەزىلەتنىڭ قاتتىقلىغىنى كۆرۈپ، زامانقۇلنىڭ ئوغىسى قايناپ، كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. ئۇنىڭ بىلەن رەقىبى جەۋلانى ئوتتۇرىسىدا بۇنداق چوڭقۇر مۇھەببەت رىشتىسىنىڭ بارلىغىنى زامانقۇل زادىلا ئويلاپ باقمىغان ئىدى. رەقىبىدىن ئۆزىنى شۇنچە تۆۋەن كۆرگەن بۇ قىزنى شۇ تاپتا چاينىۋەتكۈسى كېلەتتى. زامانقۇلنىڭ شۇم كۆزلىرىدىن قان چاچراۋاتقاندەك تۇراتتى. ئۇشتۇمتۇتلا سىرتتىن ھۇشقۇرتقان ئاۋاز ئاڭلاندى. زامانقۇل ئورنىدىن دەرھال تۇرۇپ، پەزىلەتكە نەشتەر كۆزىنى سانچىپ:

— گەپ شۇنداق ئىكەن - دە، خوپ بولىدۇ، ئەمسە، — دىگەن پېتى ئالدىراپ - سالدىراپ چىقىپ كەتتى.

2

تۈن تەڭ مەزگىلى ئىدى. زۇمرەتتەك سۈزۈك ئاسماندا سان - ساناقسىز يۇلتۇزلار جۇلا قىلىپ، پەزىلەتنىڭ ھويلا - ئاراملىرىغا مەرۋايىتتەك نۇر سېپىپ تۇراتتى.

غەرپ تەرەپتىكى تۆگمەن قېشىدا زامانقۇلنىڭ «ھىمات ئاغىسى» — ھىلىقى ناسىر باشلاپ كەلگەن قو-راللىق ساقچىلار «ئالتۇنچى يىگىتلەر»دىن بىرىنى چەم-بەرچەس باغلاپ قويغان. دولانلىق بۇ يىگىت ئۇزاق تارتقان كېزىك ئاغرىقى ئازاۋىدىن يىڭنىلا خارىج بولۇپ، ئەمدى تىلەمچىلىك بىلەن تۇرمۇش كەچۈرەتتى. ئۇنىڭ ماكانى مۇشۇ يەردىكى تۆگمەننىڭ كولىسى ئىدى. ئۇ، كېچىدە مۇزلاپ ياتالماي، يۆگۈرۈپ ئىسسىنىش ئۈچۈن ئەمدىلا تۆگمەن كولىسىدىن چىققاندا ئۇنى ساقچىلار باغ-لىۋالدى ـ دە، ئاندىن ھۇشقۇرتۇش ئارقىلىق بەلگە بەر-دى. زامانقۇل مۇشۇ بەلگە بويىچە بۇ يەرگە يېتىپ كەل-دى ۋە پەزىلەتنىڭ مۇئامىلىسى، جازىدىكى سۈرەتنىڭ يوقلۇقى توغرىسىدا ناسىرنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدى.

— بولدى، خاتىرجەم بول، قۇرباتلىقتا قوي مانا ئۆز پۇتى بىلەن كەلدى، — دەپ ناسىرمۇ زامانقۇلنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدى. ئارقىدىن ھىلىقى باغلاپ قويۇلغان دولانلىق يىگىتنىڭ كاچىتىغا بىرقانچە شاپىلاق ئۇردى ـ دە، قاتتىق ھەيۋە قىلىپ ۋە قار ـ يامغۇردەك تىل ـ ھاقا-رەت ياغدۇرۇپ شۇ يەردىلا سوراق باشلىدى:

— قېنى سۆزلە، تۈن ـ كېچىدە سەن بۇياققا كې-لىپ، نىمە ئىشلارنى قىلىپ يۈرىسەن؟

— ......

ئۇششۇق، مۇتىھەم!

ناسىر قاتتىق ۋاقىراپ، يىگىتنى بىر مۇشت ئۇر-

دى ۋە:

— ئاخشام سەن بۇ مەھەللىدە بىر يىتىم قىزنىڭ ئائىلىسىنى بۇلاپ، قىزنىڭ ئىپپەت ـ نومۇسىغا تىگىشتەك ئەسكىلىكنى سادىر قىلىپ، يەنە بەزدەك گۈشىيىپ تۇرىـ سەنغۇ؟ ئەمدى مانا زىقىڭ توشۇپ، قولغا چۈشتۈڭمۇ؟ قىلـ مىشىڭغا كۆنمەيدىكەنسەن، ھازىرلا تاناۋىڭنى دارغا تارـ تىمەن، — دىدى.

— يوقسۇ غوجام، بۇ دىـگەنلىرى مىنىڭ ئـوڭۇم تۇرماق چۈشۈمگىمۇ كىرمىگەن. مەن ئاغرىقچان بىـچارە ئادەممەن ...

ئەمما، ناسىر بۇ «شوۇم پىشانە» يىگىتنىڭ نالە ـ زارىغا پـەرۋامۇ قىلماي، شـۇئان ئۇنى ئىككى ساقچىغا تاپشۇرۇپ، تۈرمىگە ئەۋەتىۋەتتى. چۈنكى، كومىدىيە مانا شۇنداق ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئىدى. بۇ، گۇناسىز يىگىت شۇ تەرىقىدە «توقۇناق بالا، ئىلمەك قازا»غا ئۇچراپ، نابۇت قىلىنغان ئىدى.

شۇنىڭدىن كىيىن زامـانقۇل، ناسىر ۋە بىرساقچى پەزىلەتنىڭ قوراسى ئـالدىغا كەلدى. زامانقۇل بايا قوـ رادىن چىقىپ كەتكەندىن كىيىن پەزىلەت دەرۋازىسىنى يەنە ئىچىدىن ئىلىۋالغان ئىدى. بۇ قېتىم ئۇلار پەزىلەتـ نىڭ ئۆيىگە زوراۋانـلىق بىلەنلا بـاستۇرۇپ كىردى. بۇ قېتىممۇ قىز قىلچە قـورقمىدى. «باشقا كەلگەندە باتۇر» دىگەندەك ئۇ، باسقۇنچىلارغا غـەزەپ ـ نـەپرەت بىلەن ھومىيىپ قاتتىق تۇراتتى.

— بىز يۇقۇرىنىڭ تاپشۇرۇغى بىلەن ھازىر ئۆيىگىزنى ئاختۇرىمىز، — دىدى ناسىر.

— مېنىڭ ئۆيۈمنى ئاختۇرۇشقا نىمە ھەققىڭلار بار، مېنىڭدە نىمە گۇنا بار؟ نىمىشكە ئۆيۈمنى ئاختۇرماقچى سىلەر؟ — دىدى غەزەپ بىلەن پەزىلەت.

زامانقۇلنىڭ مىگىسى قىزىماقتا ئىدى. ھىلىقى كېچىسى ھىسماتلىرىنىڭ ئۇنىڭغا يەل بېرىپ، «ئۇنداق بىر گادايى قىزنىڭ كارى چاغلىق»، «قىلچە رەھىم قىلماسلىق كېرەك» دىگەن تاپشۇرۇغى قۇلىغىدا غۇڭۇلداشقا باشلىدى ـ دە، خۇددى بۇلاڭچىدەك بېرىپ پەزىلەتنىڭ يېشىل سىرلىق ساندۇغىنىڭ قۇلۇپىنى بۇزۇشقا باشلىدى. ئۇنى پەزىلەت توستى. زامانقۇل قاتتىق ئىتتىردى، قىز ئۇنى بىر تەستەك سالدى. زامانقۇل مۇشت بىلەن بىرنى سالدى. ئىككىسى ئېلىشماقتا ئىدى. پەزىلەتنىڭ بۇرنىدىن بۇلدۇقلاپ چىققان قىپ ـ قىزىل قان زامانقۇلنىڭ يۈز ـ كۆزلىرىنى بويىۋەتتى. قىز قاتتىق نەپرەت ياغدۇرۇپ زامانقۇلنى تىللىغىلى تۇردى، زامانقۇل تېخىمۇ ۋەھشىلىشىپ، يانچۇغىدىكى ئىنچىكە سىمنى ئالدى ـ دە، پەزىلەتنىڭ گېلىدىن بوغۇپ، ۋاقىرىيالماس قىلىپ قويدى.

بۇ چاغدا سىڭلىسى ئايتۇلۇن نېرىقى ئۆيدە ئۇخلاۋاتاتتى. ئاچىسىنىڭ نالە ـ زارىنى ئاڭلاپ چۆچۈپ ئويغاندى ـ دە، يەر كۆكنى تىترەتكەن دەرىجىدە قاتتىق ۋاقىراپ يىغلاشقا باشلىدى. زامانقۇل دەرھال يۈگۈرۈپ بېرىپ، ئۇنىڭغا يان قورالنى تەڭلەپ:

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

— ھېلى ئېيتىۋېتىمەن شۇم، ئاغزىڭنى يۇم، — دەپ ئۇنى توختاتتى.

پەزىلەت ئەمدى سىم سىرتماقنىڭ قاتتىق سىقىشى بىلەن ۋاقىرىماق تۈگۈل، تىنالماي قالدى. قاراقچىلار ئۇنىڭ ساندۇقلىرىنى بىر - بىرلەپ ئاختۇرۇپ، ئوڭتەي - توڭتەي قىلىۋەتتى. جەۋلانىنىڭ پەزىلەتتە قالدۇرغان تارىخ تېزىسلىرى ۋە باشقا قولىيازمىلىرىنى، پەزىلەتنىڭ چوڭ بىر ئەلبوم سۈرەتلەر توپلىمى بىلەن قوشۇپ ئېلىپ كەتتى.

قاراقچىلار، قىزنىڭ جەدەل چىقىرىشىدىن ۋەھىمە يەپ، ئۇنى سىم بوغماقتىن بوشاتماي تاشلاپ كەتكەن ئىدى. مۇبادا بىرەر مەسىلە يۈز بېرىپ قالغان تەقدىردە، بايىقى تۈگمەن يېنىدا باغلانغان دولانلىق «ئالتۇنچى يىگىت»نى قۇربان قىلىۋەتمەكچى ئىدى. تىراگېدىيىنىڭ ئاقىۋىتىمۇ شۇنداق بولۇپ چىقتى.

قاتىللار يانغاندىن كېيىن، ئايتۇلۇن يۈگۈرۈپ ئىچكىرىكى ئۆيگە كىردى - دە، ئاچىسىنىڭ قانغا مىلىنىپ ياتقان گەۋدىسىگە ئۆزىنى ئاتتى ۋە ئۆزىنىڭ يۈز - كۆزلىرىنى مورلاپ، چاچلىرىنى يۇلۇشقا باشلىدى. ئۇ، پەريات بىلەن ئاچىسىنى قىچقىراتتى:

— ئاچا، ئاچا، نىمە بولدۇڭ، كۆزۈڭنى ئاچ، ماڭا بىر قارىغىنا؟

ئۇ ئاچىسىنىڭ گېلىدىكى سىمنى كۆرۈپ ۋاقىرى-

ۋەتتى ۋە ئۇنى مىگبىر تەسلىكتە بوشاتتى، لېكىن پە-
زىلەت ئاللىقاچان تىنىقتىن توختاپ قالغان ئىدى. ئۇ-
نىڭ ئالىمدەك رەڭدار يۈزى ھازىر خۇددى نىلدەك كۆ-
كىرىپ كەتكەن ئىدى. ئېغىز - بۇرۇنلىرىدىن بۇژۇلداپ
چىققان شەلپەردەك قىپ - قىزىل قان ئۇنىڭ ئاپپاق بو-
يۇنلىرىنى بوياپ تۇراتتى. قۇندۇزدەك قاپ - قارا بوستان
چاچلىرى چۇۋۇلغان ئىدى.

ئايتۇلۇن بۇقۇلداپ يىغلىغان پېتى رام - كۆز-
نەكتىن سىرتقا قارىدى. تاڭ يورۇش ئالدىدا ئىدى. ئۇ-
رامنىڭ بىر قانىتىنى ئېچىۋىدى، ئىزغىرىم شامال تەش-
تەكتىكى گۈللەرنى لەرزان تەۋرىتىشكە باشلىدى. ئايتۇ-
لۇن پاختىلىق كونا چەكمەن پەشمىتىنى كىيدى. بېشىغا
قارىلىق ئارتتى - دە، ئۆكسۈپ زارلاپ، يىگانە ھازا ئاچ-
تى. ئەلەم ياشلىرى كۆزلىرىدىن يامغۇردەك تۆكۈلەتتى،
ئارىلاپ تىللىقىپ، ھۇشىدىن كېتەتتى. يېتىم قىزنىڭ نا-
لىسى تاملارنى تىترەتكەندەك تۇيۇلاتتى:

دەردىگدە ئۆلەمدىمەن ئاچا، ئوتۇڭدا كۆيەمدىمەن
ئاچا، دەپ نالە قىلاتتى.

يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ ھىلىقى خوشنىسى ئايىمخان
يۈگۈرۈپ كىردى. ئۇ، ئەھۋالنى كۆرگەندىن كېيىن يەنە
تېز چىقىپ كەتتى - دە، شۇ مەھەللە ئىمامىنىڭ خوتۇنى
زىۋىدە بۇۋىنى دەرھال چاقىرىپ كەلدى.

سۈبھى سۈرۈلگەندە يېقىن - يىراقلار كەينى -
كەينىدىن يىغىلىشقا باشلىدى، لېكىن مېيىتكە ئەمدى

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئايىمخان ئىگە بولۇۋالدى. ئۇ، مەرھۇمەنىڭ ئاتىسىدىن قالغان ماتالارنى ئېلىپ چىقىپ، ئۆزىدىن باشلاپ بىر مۇنچە كىشىلەرگە ئاق چەگدى. قوراغا ئادەم لىق تولغان ئىدى. ئۇلار ئاستا پىچىرلىشىپ، ۋەقەنى سۈرۈشتۈرەتتى. شۇئان شۆبە ساقچى ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى يېتىپ كەلدى-دە، نامازغا يىغىلغان خالايىققا ئۇقتۇرۇپ:

— كېچە بۇ ئۆيدە سادىر بولغان ۋەقەنى بىز تولۇق بىلىمىز. قاتىل تۈگمەننىڭ يېنىدا نەق مەيداندا قولغا چۈشتى. چوقۇم ئۇنىڭغا تېگىشلىك جازا بېرىلگۈسى. مېيىتنى كەينىگە تارتماي ۋاقتىدا يەرلىككە قويۇۋېتىڭلار، — دېدى.

— جۇجاڭ راست ئېيتىدۇ، — دېدى ئايىمخان، — ئۇنىڭ ئۈستىگە ھاۋامۇ بەك ئىسسىق، جايىغا چاپسان ئۇزارتمىساق يامىنى بولىدۇ. ساقلاپ تۇرماي دەرگاھىغا يەتكۈزگىنىمىز ساۋاپلىق.

شۇنداق قىلىپ، پەزىلەتنىڭ جىنازىسى بامداتقا ئۇلگۇرۇپ ئۇزىتىلدى. «دۆ يىتىمنى ئۇرۇپتۇ، ئۆمچىلەك مۇساپىرنى» دىگەن قانلىق پاجىئە مۇشۇ تەرىزدە پىلانلىق بىر تەرەپ قىلىنغان ئىدى. پەزىلەتنىڭ نامىزى چۈشۈرۈلۈپ بولغاندىن كېيىن، مەكتەپ مۇدىرى ۋە نوپۇس ساقچىسىمۇ ئايىتۇلۇندىن ھال سوراپ كەلدى. بىچارە قىز ئۇستازىغا ئېسىلىپ تازا يىغلىدى. مۇدىر بىلەن نوپۇس ساقچىسىنىڭمۇ ياشلىرى تۆكۈلەتتى.

نوپۇس ساقچىسى بۇ ئەنزىنىڭ تىگى-تەكتى-

نى سېزىۋالغان ئىدى، بىراق، بۇ سىرنى تېشىغا چىقىرالمايتتى.

پاناسىز قالغان ئايتۇلۇنغا مەكتەپ مۇدىرى بىلەن نوپپۇس ساقچىسى ھامىي بولدى. كېيىن جەنۇپتىكى تۇققانلىرىغا تېپىشتۇرۇپ، ئۇنى يولغا سېلىپ قويدى.

www.uyghurkitap.com

يىگىرمە ئۈچىنچى باپ

1

1945 - يىل 26 - ئاپرېل.

ئاق كۆڭۈل ۋە ۋىجدانلىق قىزنىڭ ئالەمدىن ئۆتكىنىگە مانا هايت - هۇيت دىگۈچە قىرىق كۈن توشتى. ئۇنىڭ ئىگە - چاقىسى، دەۋاگىرىمۇ يوق، نەرىر - چىرىغىمۇ قىلىنمايدۇ. ئۇ، ئىنسانلار ئايىغىدا دەسسىلىپ، تۈگىشىپ كەتسىمۇ بولىۋېرىدىغان هاشارەت ئەمەستىغۇ؟ ئۇ، قەلبى پاك ۋە ئىسىل پەزىلەتلىك بىر قىز ئىدىغۇ؟ «ئۆزەڭنى بىل، ئۆزگىنى قوي» دەيدىغان بۇ، ۋاپاسىز ۋە ئادالەتسىز زاماندا، جاهاننى بېشىغا كىيگەن مۇناپىقلاردىن «ھەقىقەت» تەلەپ قىلىش مۇمكىنمىدى؟

سەنشىخاڭزىدىكى ئەپچىللا بىر ماتا - چەكمەن

دۈكىنىدا نەۋبەر ئىككى يىگىت ئاشۇ ھەقلەردە پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ بىرى ئىرپان بولۇپ، مۇشۇ دۇكاننى ھازىر شۇ باشقۇراتتى. چۈنكى، يىتىملار پىشىۋاسى — سوپاخۇن تاغا بۇ دۇكىنىنى كىيىنكى كۈنلەردە ئۇنىڭغا ئۆتكۈزۈپ بەرگەن ئىدى.

ئىرپانىنىڭ يېنىدا كىچىك كۆسىدا ئولتۇرغىنى — مايسارەڭ رەختتىن كاستىيوم - بۇرۇلكا، مانچىستىر دوپپا، قارا توپلەي كىيگەن ئاققامايىل بۇغداي ئۆڭلۈك، قەد- دى - قامەتى كېلىشىملىك، غولىرى كەڭ، كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ تۇرىدىغان مەزمۇت يىگىت — ئوفتىسىر كەنجى ئىدى.

كەنجى ھەربى مەكتەپنىڭ پەيجىگى سالاھىيىتى بىلەن كەڭ ئاممىنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر ئىدى. «ئۇيى- چاكان» سىيىدا ئايۇپنىڭ پاجىئەلىك ئۆلتۈرۈلگەنلىكى توغرىسىدىكى بايانىمىزدا ئايۇپ ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ جەسىدىنى قىبىر تەرەپكە يەتكۈزۈش غەمخورلۇغىدا بولغان ھەربى يىگىت دەل مۇشۇ كەنجى ئىكەنلىكى يۇقۇرىدا ئوقۇغۇچىلىرىمىزغا تونۇشلۇق. ئىرپان بىلەن كەنجىنىڭ تونۇشۇش تارىخىمۇ ئەنە شۇ ئىراگېدىيىدىن ئىبتىۋارەن باشلانغان ئىدى.

كېيىنكى كۈنلەردە ئۇلار مۇشۇ دۇكاندا پات - پات ئۇچرىشىپ تۇرىدىغان بولۇشتى، بۈگۈنكى ئۇچرى- شىشتا ئۇلار كەڭ تېمىلاردا پاراڭ سېلىشماقتا — ھاۋا را- يى، كىشىلەرنىڭ روھى كەيپىياتى، دۆلەتنىڭ ئىچكى

www.uyghurkitap.com

ۋەزىيىتى، ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلاۋى ھەققىدە ئاڭلىغان، ئۇققان خۇش خەۋەرلىرى، خەلقارا ۋەزىيەت .. ۋە باشقىلار.

پاراك داۋامىدا كەنجى پات ـ پاتلا دۇكاننىڭ سىرتىغا چىقىپ، ئاسمانغا قاراپ قويىتتى، كېيىن قايتىپ كىرىپ پارىڭىنى يەنە داۋام قىلدۇراتتى. سۆز ئارىسىدا ئىرپان سورايتتى:

— ئەجەپمۇ ئورنىڭىزدا ئولتۇرالماي، پات ـ پاتلا چىقىپ ئاسمانغا قارايسىزغۇ؟ ... غاز، ئۆدەكلەر كەپتىمۇ، ئەتىگىچە ئوۋغا چىقاي دەۋاتامسىز، نىمە؟

كەنجى بۇ قىزىقارلىق سوئالنى ئاڭلاپ، تولىدىن ـ تولا كۈلۈپ، تېلىقىپ قالايلا دېدى. كۈلكىسى توختىغاندىن كېيىن:

— تېپىپ سوراۋاتىسىز، پالچىنىڭ ئوغلى مـوللا تـاپقاق دېگەن ئۆزىڭىزمۇ ـ نىمە؟ — دېدى كـەنجى چاخچاق قىلىپ.

چاخچاقتىن كېيىن كەنجى چىن سۆزىنى دېدى:

— راستىن ئېيتقاندا، ھاۋا رايى نۇرغۇن كەسپلەر بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ھەربىلەر، دېخان ـ چارۋىچىلار، بىناكارلار، دەرۋەقە ھـاۋا رايى بىـلەن ئـالاقە باغـلاپ تۇرىدۇ، ئوۋچىـلار تېخىمۇ شۇنداق...

ئوۋچىلارنىڭ ھـاۋا رايى بىلەن نىمىشكە بۇنچىۋالا يېقىن مۇناسىۋەتتى بولىدىغانلىغى توغرىسىدا كەنجى يوـ شۇرۇپ كېلىۋاتقان بىر ئىنچىكە سىر بار ئىدى. مۇبادا

هاۋا رايىدا بۈگۈن – ئەتىگىچە ئۆزگىرىش بولمىسا، بىز سىز چوقۇم ئۇرۇنغا قالمايلا ئاشكارىلىنىدۇ. كەنجىنىڭ نەچچە كۈندىن بېرى دەرگۇمانىدا تىت – تىت بولۇپ كېلىۋېتىشىمۇ يەنىلا شۇ هاۋا رايىغا باغلىق ئىدى. چۈنكى، جۇدۇنلۇق سىم – سىم يامغۇر يېغىۋاتقىنىغا بىر نەچچە كۈن بولغان، بۈگۈن ئەمدىلا هاۋا ئېچىلىپ، زېمىن ئاپتاپ نۇرىغا نائىل بولماقتا ئىدى. شەھەر كوچىلىرىنىڭ ئىككى ياقىسىدا شالاڭ ئۆسكەن قارىياغاچلارنىڭ پوستىنگى ئالىنقاچان تۆكۈلگەن بولسىمۇ، ئۇزۇنغا سوزۇلغان جۇدۇن زەپتىدىن تېخىچىلا بىخ چىقىرالماي سارغىيىپ تۇرماقتا؛ كۆكتاتلارنىڭ ئۆسۈشى كېچىكىپ، دېخانلار بىئارام بولماقتا ئىدى. دوقمۇش – دوقمۇشلاردا توپ – توپ ئادەملەر ئۇرپاندىن چىققان جۇسەيالەرنى «يېڭىلىق» دەپ، تالىشىپ ئالاتتى.

— ئىچكى – تاشقى ۋەزىيەتتىكى هاۋا رايىنىمۇ بىلىپ قويۇشىمىز كېرەك، — دىدى كەنجى، پاراڭ تېمىسىنى يېڭى مەرمۇنغا يۆتكەپ، — هازىر شەرق ۋە غەرپ سەپلىرىدە فاشىزىم يىمىرىلمەكتە. ئېلىمىز ئىچىدە جۇڭگو ئىنقىلاۋىنىڭ جەڭگىۋار سېپى ئۇلغايماقتا. ئۈچ ۋىلايەتنىڭ ئىنقىلاۋىي كۈچلىرى هازىر ئەكسىيەتچىلەرنى هالسىزلاندۇرماقتا. ئەكسىيەتچىلەرنىڭ ياردارلىرى دوختۇرخانىلارنى تولدۇرماقتا. يۇقۇرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلار بىلەن بايلار بار دۇنياسىنى ھە دەپ ئېلىپ قاچماقتا. مۇشۇ خىلدىكى مۇھىم هاۋا رايى ئاخباراتى-

لىرىدىنمۇ خەۋەردار بولۇپ تۇرۇشىمىز كېرەك — دە...

كۈن قايرىلىپ پاراتتى. كەنجى يەنە بىر قېتىم سىرتقا چىقىپ، ئەتراپقا نەزەر تاشلىدى. كائىناتنىڭ كۆز يېتىم دائىرىسىدىكى ئۇپۇق سىزىقلىرى ئۈستىدە ئاقۇش شالاڭ بۇلۇتلار لەيلەپ يۈرۈشەتتى، ئاسماننىڭ ئۈستۈنكى قىسمى بولسا، خۇددى ئەينەكتەك سۈپ — سۈزۈك كۆرۈنەتتى. شىمەن تېغى ئۈستىلىرىنى قاپلىغان قويۇق ۋە كۆرۈمسىز قوڭغۇر بۇلۇتلار تۇرلۇك دېكراتسىيىلەرنى هاسىل قىلماقتا؛ غەرپكە پەسلەپ بارغان كۈن ئەنە شۇ بۇلۇتلار باغرىغا كىرىپ كەتمەكتە ئىدى. كەنجى نىمىشكىدۇر بىر تۇرلۇك هاياجان بىلەن ئىرپانغا:

— پەرىزىمچە بۈگۈن ئاخشام نەنسەن تاغلىرىدا يەنە يامغۇر ياغىدىغاندەك تۇرىدۇ. لېكىن، ئۈرۈمچى شەهرىدە هاۋا ئوچۇق بولۇشى مۇمكىن. ئىككىمىز ئەتە ئۇۋغا چىقساق قانداق دەيسىز؟ — دېدى.

— ئەۋلىيادەك گەپ قىلماي، خۇدايىم بۇيرۇسا دەڭا؟ — دېدى ئىرپان كۈلۈپ.

— كۆڭلۈمگە ئايان بولۇۋاتىدۇ. خۇدانىڭ بۇيرۇيدىغانلىقىنىمۇ شەك كەلتۈرمەيمەن. كەچ كىرىپ قالدى. بولدى بەس، دۇكاننى تاقاڭ. تاماق يەيمىز. ئاندىن ئۇۋغا بىللە چىقىدىغان بىر — ئىككى ئاغىنىنىڭ قېشىغا بارىمىز، — دېدى كەنجى.

ئۇلار ئۇدۇل تەرەپتىكى بىر كىچىك ئاشخانىدا تاماق يېدى. كېيىن، ئىككىيلەن ئەگمەك كوچىلار ئار-

قىلىق خابا بويىغا ئۆتتى ۋە جەنۇپ تامان قايرىلىپ، ئۇدۇل مۇتەللىپجان قارىياغاچلىقىغا كىرىپ كەتتى.

جەنۇبىي تەرەپتىكى يوغان بىر قارىياغاچ تۈۋىدىكى شىخىللىق دۆڭدە ئۈچ يىگىت تاماكا چېكىپ ئولتۇرۇشاتتى. ئۇلار كىملەرنىدۇ ساقلاپ تەقەززا بولماقتا ئىدى. دەل شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ قېشىغا كەنجى بىلەن ئىرپان يېتىپ كەلدى ـ دە، ئۇلار ئۆز ئارا سالاملىشىپ، جەم بولغاندىن كېيىن رەسمىي سۆھبەت باشلىدى.

قۇياش جەنۇبىي تاغ تىزمىلىرى كەينىگە چۆكۈپ، ئۇنىڭ ئەكس نۇرىدىن تاغ ئۈستىدىكى بۇلۇتلار قىزغۇچ تۈس ئالغان ۋە كۆگۈم چۈشۈپ، قاش قارايغان ئىدى.

يىراقتىكى ئۈپۈق سىزىقى بارغانسېرى غۇۋالىشىپ، نەزەردىن غايىپ بولماقتا. داللاردىن ھىلىلا قايتىپ كەلگەن تېجىمەل قاغىلار ۋە ئاق قۇشقاچلار قارىياغاچ شاخلىرىغا غۇژمەك ـ غۇژمەك بولۇپ توپلىشىۋالغان ھالدا گويا كەچلىك ئۇيقۇ ئالدىدىكى تەييارلىق بەزمىسىنى قىلىشىۋاتقاندەك ياكى بۈگۈن كۈن بويى ھەر قايسى قانچىلىكتىن قۇرۇت ـ قوڭغۇز يەپ تويۇنۇپ ھوزۇرلانغىنىدىن بىر ـ بىرىگە ھېساپ بېرىشىۋاتقاندەك جاۋۇلداپ تىنىمسىز ۋىچىرلىشاتتى.

بەشەيلەننىڭ ئىچىدىكى چوجىمال ـ ئىگىز بوي كەلگەن ئىلمىي مۇدىر رەخىم جىددى تەلەپپۇزدا سۆز ئېلىپ:

— يىغىنىمىزنى قىسقىلا ئاچىمىز. چۈنكى، بىز

www.uyghurkitap.com

هازىر ھايات ـ مامات گىرۋىگىدە!...، ــ دېدى.

ئۇ، ئاندىن تېخىمۇ جىددىيلىشىپ، يانچۇقىدىن خەت ئالدى ـ دە، خىرە ـ شىرە گۈگۈمدا سىنچىلاپ ئوقۇدى:

«... بۇ مېنىڭ ئاخىرقى ئاگاھلاندۇرۇشۇم، بەلكى ۋەسىيىتىم. سىلەر مېنىڭ بۇرۇنقى تەۋسىيىلىرىمگە قۇلاق سالماي، ئەمدى بولسا زامانقۇل ئەخمەدىنىڭ دامىغا چۈشۈپ بولدۇڭلار. ئۇ، سىلەرنىڭ پوستۇڭلارغا شۇنچىلىك ھەييارلىق بىلەن كىرىۋالغانكى، سىلەرنىڭ تىزىمىڭلار، ھەر بىر باسقان قەدىمىڭلار بۇ يەردىكى مەخپىي ئارخىپقا چۈشۈپ بولدى. قوراللىق كۆتىرىلىش پىلانىڭلار، تەشۋىقات ۋەرەقىڭلارنىڭ ھەممە نۇسخىلىرى بۇ يەردە ئېيدىتلىق بار. پەزىلەتنىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكى چوڭ پاجىئەنىڭ باشلىنىشى ئەمەسمىدى؟ سىلەر يەنىلا ھاراقتا دۇم چۈشۈپ، كاللاڭلار كېيىنكىچە بىخوت يۈرۈۋېرەمسىلەر؟ ئەي ھاراق بەندىلىرى، خاموش نوچىلار! بۇنداق كوچىغا قەدەم بېسىپ نېمىمۇ قىلاتتىڭلار؟!...

ھەي، كاللىسىنى قاۋاقخانىغا گۆرە قويغان بىخوت، قاپاقۋاش نوچىلار، يەنە ئىچىۋېرىڭلار، سىلەر ھاراق ئىچىڭلار، ھەييارلار قېنىڭلارنى ئىچسۇن!...

20 - ئاپرېل (تۈن)»

ــ قەدىردان دوستلار! ــ دېدى رەھىم، خەتنى

قاتلاۋېتىپ، قەتئىي تەلەپپۇزدا، — مانا بۇ پاكىتقا جىد-
دى قارىشىمىز كېرەكمۇ ياكى باش توغرايدىغان جادۇغا
بېشىمىزنى تۇتۇپ بېرىشىمىز كېرەكمۇ؟

رەحىم عەرەپلىك سۈكۈتتە. باشقىلارمۇ جىددى
كەيپىيات دەھشەتتە ئىدى. رەخىمنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان
زۇليار جىمجىتلىقنى بۇزۇپ، جىددى سۆز باشلىدى:

— مەن كەچۈرگۈسىز خاتالىقلىرىم ئالدىدا دوست-
لارغا يۈز كېلەلمەيمەن. ھېلىگەر خۇنپەر زامانقۇل ئەب-
لەخنى ئۆز قولۇم بىلەن جايلاشقا بۈگۈن مۇشۇ زا-
ۋال ئاخشامدا سىلەرگە چىن قەلبىمدىن قەسەمىيات
قىلىمەن...

— قوللايمەن، — دىدى رەخىم كەسكىنلا، —
كىچىككىش زور خاتالىق، بەلكى كەچۈرگۈسىز جىنايەت.
ئىش ئەتىلا بىر تەرەپ...

كەنجى، زۇليار ۋە ئىرپان ئەتىكى ئوپېراتسىيىنى
ئۈستىلىرىگە ئالدى ـ دە، ئۇلار تېز تارقاشتى.

ئىرپان ياتىقىغا كەلگەن چاغدا ۋاقىت خۇپتەندىن
ئۆتكەن ئىدى. ئۇ، كارۋىتىدا ئۇسوكدىسىغا يېتىپ خىيالغا
پاتتى. ئۇزۇن ئۆتمەي ھۇجرىغا سوپى چەندازا كىرىپ
كەلدى.

— يىگىت، بۈگۈن نەلەردە يۈردىسەن، ئاچاڭ
ئېلىپ قويغان تاماق ئاللىقاچان سوۋۇپ قالدى
ئەمەسمۇ؟

— رەھمەت، مەن تاماق يەۋالغان، ئەتىلىك

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

كە يەي.

ئاندىن ئۇ، بۈگۈنكى دۇكان سودىسىدىن چۈشكەن پۇلنى سوپى چەندازىغا ئۆتكۈزۈپ بەردى. سوپى چەندازا هوجرىدىن قايتقاندىن كېيىن، ئىرپان يەنە ئۇنلۇق خىياللىرىنى داۋام ئەتمەكتە ئىدى:

— ناۋادا ئەتىدىكى ئىش يامان يېرىدىن چىقىپ قالسىچۇ؟

ئۇ، مۇشۇ جىددىي سوئالنى دەۋر قىلغان هالدا خىيال دەرياسىدا ئۈزەتتى، كارۋات ئۈستىدە گاه ئوڭ تەرەپكە ئۆرۈلسە، گاه سول تەرەپكە قىڭغىياتتى. ئارىلاپ - ئارىلاپ: «مەيلى نېمە كۆرسەم كۆردۈم. بىر ياشتىمۇ بىر ئۆلۈم، مىڭ ياشتىمۇ بىر ئۆلۈم. رامانقۇلنىڭ رىقى تۇشۇپ، ئالالىقاچان تېشىپ كەتتى. ئەمدى چىداپ تۇرۇش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس!» دەپ ئۆزىگە ئۆزى پىچىرلايتتى. ئۇنىڭ كۆزىدىن راستىنلا ئۇيقۇ قاچقان ئىدى. ئۇ، تاڭ هەسسىسگىچە مۇشۇ خىيالدىن خالى بولالماي ئۇيان ئۆرۈلۈپ، بۇيان ئۆرۈلۈپ ياتقاندا، تو-ساتتىنلا ئىشىك قاتتىق ئۇرۇلدى.

كىم؟ — جىددىي سورىدى ئىرپان.

— مە... مە ... مەن! — دېدى كېكەشلىنىپ مەس كىشى.

ئاۋازىدىن ئىرپان ئىشىك قاققۇچىنىڭ كىملىگىنى بىلدى - دە، ئاچتى. سايىم يەنە غەرق مەس كىرىپ كەلدى. ئىرپاننىڭ غۇژژىدە ئاچچىغى كەلدى ۋە تىگىش

قىلدى:

ھەي بۇرادەر، ھازىر زامان نىمە كـويدا، مـەن نىمە كويدا، سەن نىمە كويلاردا يۈرۈۋاتىسەن سايىم؟

ئۇ، ئىرپـانىنىڭ سـۆزىگە ئىرەن قىلماق تـۇگۇل، پەرۋايىغىمۇ كەلتۈرمەي، بۇلۇڭدا تۇگۇلۇپ خۇددى بۇقىدەك پۇشۇلداپ ئولتۇردى ـ دە، تاماكا يۆگىدى. بىردەمدىن كېيىن ئۆي ئىچى كۆك تاماكا بىلەن نـەشىنىڭ سېسىق پۇسلىرىغا تولدى.

ئىرپان ئىشىكنى غەزەپ بىلەن ئېچىۋەتتى ۋە:

ــ بىز مۇشۇ ھـەفتە نـەچچە قېتىم سـۆزلەشتۇق. بۇ يامان خۇيلىرىڭدىن، ئاپەتلىك ئىللەتتىن ئەمدى قول ئۈزسەڭ بولاتتى. خـوراپ كېتىۋاتقان ئۆمرۈڭگە ئىچىڭ ئاغرىسا بولاتتى، ــ دىدى ئىرپان.

ــ مەن ساڭىمۇ بىرنەچچە قېتىم دەپ قويدۇم، ــ دىدى سايىم تەلۋىلىككە ئېلىپ، ــ مىنىڭ بىلەن چاتىغىڭ بولمىسۇن!

ــ گەپلىرىڭدىن ئۆرگىلەي سىنىڭ! ــ دىدى ئىرـ پان يەنە غەزەپ بىلەن تىكىلىپ، ــ مەن يەنە تەكرار سەنىڭگە سېلىپ قويايكى، «ئىشەك» دەپ ھاقارەتلىنىش، قان سېتىپ، هاراق ئىچىپ يىقىلىپ يـۈرۈش، مابەنزـ لەرگە بېرىش، بۇ، ئوغۇل بالا ئۈچۈن نومۇس...

بۇ سۆزلەر سايىمغا هار كـەلدى ـ دە، ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، پىچىغىنى غىلاپتىن شارتىدە سۇغۇرغان پېتى ئىرپانغا دىۋەيلەپ:

ئۇيغۇر كىتاب تورپېتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

— بۇ قېتىم يەنە بىر دەپ باققىنا قېنى، مەنمۇ جاندىن جاق تويغان يەردە، — دىدى.

ئىككىيلەن خۇددى دوئىلغا چىققان رەقىپلەردەك ئۇدۇلـمۇ ئۇدۇل قادىلىپ تۇرۇشاتتى.

سايىم هازىر خۇدىنى يوقاتقان ۋە توقۇمنى قارنىغا ئالغان ئىدى. ئىرپان ئۇنى مەنسىتمىگەن هالدا ئىككى قولىنى ئىككى يېنىغا تىرەجەپ ئىرەن قىلماي تۇراتتى. ئىككىيلەننىڭ ئارىلىقى بىر يېرىم مېتىرچە دىگۇدەك يېقىن ئىدى.

سايىم تەلۋىلىككە ئېلىپ، پىچىغىنى بىردىنلا ئىرپانغا شىلتىۋىدى. ئىرپان چاققانلىق بىلەن قاتتىق قېقىۋەتتى، لېكىن پىچاق مۇرىسىنى سىجاپ ئۆتۈپ بىر ئاز جاراهەتلەندۇرۇپ قويدى ۋە قاڭقىغان پىچاق بېرىپ سايىمنىڭ بىلىگىنىمۇ جاراهەتلەندۇردى. يەرگە چۈشكەن پىچاقنى ئىرپان ئېلىۋالدى. ئاندىن ياستۇغى ئاستىدىن ئۆزىنىڭ سەدەپ ساپلىق پىچىغىنى ئالدى ـ دە، سايىمنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— كۆيۈنۈپ بەرگەن مەسلىهەتىم ئۈچۈن ماڭا مۇكاپاتىڭ شۇ بولسا، مە، مانىمۇ ئال، — دەپ ئىككىلا پىچاقنى سايىمنىڭ ئالدىغا تاشلاپ قويدى.

سايىم سالپىيىپ بىر مەهەل شۈكلەندى ـ يۇ، ئاندىن بىردىنلا هۆكرەپ يىغلاشقا باشلىدى.

بۇ كىچىككىنە هوجرىدا يۈز بېرىۋاتقان جاڭجالنى ئاراتام چوڭ ئۆيدە ئاڭلاپ ياتقان سوپى چەندازا

ئاخىر چىدىيالماي ھوجرىغا كىردى. سايىم تېخىچىلا بۆر-
ىنى ماشىلدىتىپ يىغلىماقتا ئىدى. سوپى ئاكا ئەھۋال-
نى چۈشەندى، ئاندىن بايىقى پىچاقنى قولىغا ئېلىپ
تۇرۇپ:

— تاكىمۇ سۆزلۈۋاتىدۇ. قالدى گەپ - سۆزلەر-
مىزنى ئەتە دېيىشەيلى. سايىم ئاخۇن، سىز بۈگۈن كېچە
ماڭا ھەمرا بولۇپ يېتىڭ، — دەپ ئۇنى ئەگەشتۈرۇپ
چىقىپ كەتتى.

قىزىل تاغ ئۈستىدىكى بايىقى ئۆچەيلەننىڭ سۆھ-
بىتى ھەم قوش پىچاق ۋەقەسى مانا مۇشۇ ئەلەملىك
كېچىنىڭ داۋامى ئىدى.

2

بۈگۈن كۈنگە پەيشەنبە، 4 - ئاينىڭ 27 - سى
ئىدى.

تۈنۈگۈن پەرەز قىلىنغاندەك، ھاۋا ئوچۇق، خېلى
ئىللىق ئىدى. ئەينەكتەك سۈزۈك ئاسماندا ئالقانچىلىكمۇ
بۇلۇت كۆرۈنمەيتتى.

بارلىق مەۋجۇداتنىڭ نۇرلۇق سىماسى بولغان
قۇياش — يەر - جاھانغا ئىللىق نۇر سېپىپ، باھار مەس-
تانىلىرىنىڭ كۆڭلىنى زوقلاندۇراتتى. جۇڭغارىيە تەرەپتىن

www.uyghurkitap.com

كېلىۋاتقان ئىزغىرىم شامالار يېڭىدىن كۆكرىپ چىققان تاللارنى لەرزان تەۋرىتىپ تۇراتتى.

ئەرداۋچىياۋ ئەتراپىدا ھايات ئادەتتىكىدەك داۋام قىلماقتا. ئاشخانا، چايخانا ۋە باشقا سودا دۇكانلىرىدا خېرىدارلار قاينىماقتا ئىدى. ۋاقىت دەل چۈش بولغاندا پۈزۈر كىيىنگەن سالاپەتلىك بىر كىشى يىراقتىن مەغرۇر قەدەم تاشلاپ كەلگەن پېتى ئەرداۋچىياۋ دوقمۇشىدا توختىدى. ئۇ، ئىككىلا قولىنى بۇرۇلكىسىنىڭ يانچۇغىغا سېلىۋېلىپ قانداقتۇر بىرەر كىشىنى ئىزلەۋاتقاندەك، ئۆتكەن - كەچكەنلەرنى كۈزىتەتتى. ئۇ، بۈگۈن قويۇق قارا چېچى ئۈستىگە بادام دوپپا كىيىۋالغان، بوينىغا چىپار گالىستۇك تاقاپ، ئۇچىسىغا تېخى يېڭىلا تىكتۇرۇلگەن خومارەڭ كاستيۇم - بۇرۇلكا كىيگەن سۆلەتلىك بىلەن باشقىلاردىن ئۇچۇق پەرقلىنىپ تۇراتتى. كوچىدىن ئۆتۈۋاتقان ئەرلەر، ئاياللار بۇ قېتىۋالغان يىگىتنىڭ قامىتىگە ئىختىيارسىز بىر قېتىم قاراپ ئۆتۈشەتتى.

دەل شۇ پەيتتە بىرى ياڭخاڭ، يەنە بىرى نەنمىن تەرەپتىن ئىككى يىگىت ئىلگىر - كېيىن كەلدى - دە، بايىقى قېتىۋالغان يىگىتنىڭ يېنىغا كېلىپ توختىدى.

— سالام ئەخمىدى!

بىرىنچى بولۇپ سالام بەرگەن زۇليار ئىدى. ئۇ، ئۇچۇق چىراي بىلەن ئەخمىدىنىڭ قولىنى سىقىپ كۆرۈشۈۋاتقانىنىڭ ئۈستىگە ئىككىنچى يىگىتمۇ كېلىپ قوشۇلدى. ئەخمىدى بولسا كېيىن كەلگەن يىگىتنى تونۇ-

مايتتى. زۇليار چاندۇرماي:

— مېنىڭ ئاغىنەم، ئىسمى مۇقىيت، — دەپلا تونۇشتۇردى. تونۇشتۇرۇلغۇچى بۇ يىگىت بايىقى ھەربى مەكتەپنىڭ ئوفىتسېرى كەنجى ئىدى. كۆپ چاغلاردا ھەربى كىيىمى بىلەن يۈرىدىغان كەنجى ھازىر پۇقراچە كىيىنىپ كەلگەنتى.

زۇليار خۇش چىراي بىلەن ئەخمىدىگە:

— بىز، ئىككى - ئۈچ كۈندىن بۇيان يامغۇرنىڭ ئەسچىلىگىدىن كۆرۈشەلمىدۇق. بۈگۈن ھاۋا ئېچىلدى، سىز بىلەن كۆرۈشۈپ مېنىڭ كۆڭلۈممۇ ئېچىلىپ كەتتى. قانداق تاۋىڭىز تازا، كەيپىڭىز خۇشمۇ؟ — دىدى.

— سىز دىگەندەكلا، كەيپىم ساز، بىراق، ئۆلپەت سېغىنىپ تۇراتتىم، ھوناق - ھوناققا كەلدى. بۇ يەردە «ماراقچىلار» پايلاپ يۈرۈشىدۇ. ئاستا ئاشخانىغا كىرىپ ئىچ پۇشۇغى قىلمايمىزمۇ، جۇرۇڭلار دىدى ئەخمىدى.

ئۇ سۆزىنى تۈگىتىپلا ئىككىيلەننى باشلاپ ماڭدى، ئۇلار «قەدىناس ئاشخانا»نىڭ بايىقى مەخسۇس بۆلۈمىدە جەم بولدى. ساھىپخان ئەخمىدى خىزمەتتە ئىدى.

ئۇزۇن ئۆتمەي ئاشخانا خوجايىنى تەبەسسۇم بىلەن كېلىپ ئەخمىدىگە كۆز يۈگۈرتتى. ئەخمىدى ئادىتى بويىچە ئاشخانا خوجايىننى ماختاپ ئۇچۇرۇپ:

— «چىرايلىقنى تاشلىساڭمۇ، قەدىناسنى تاشلىما» دىگەندەك بۇ يەرگە بۈگۈنمۇ ئۆلپەتلىرىم بىلەن كىرىۋاتىمەن.

www.uyghurkitap.com

ئەخمەدى ئۆزىنىڭ سۆزىدىن ماز بولۇپ قاقاقلاپ كۈلەتتى، ئارقىدىن ئىسسىل سەي، تاماق ۋە ئالى ھاراق زاكاز قىلدى. قەدىناس ئاشخانا خوجايىنى ھەش - پەش دېگۈچە ئەخمەدىنىڭ بۇيرۇتمىلىرىنى «جەرراجەر» قىلدى. ئەخمەدى سېخىلىقىدىن كېرىلىپ، مەغرۇر كەيپىياتتا سۆزلەشكە باشلىدى:

— قېنى ئاغىنىلەر، بەھوزۇر ئىلىڭلار، بۈگۈن قورۇنۇشماي، ئازادە - كۆشادە ئولتۇرايلى. مەن ئەزەلدىن پۇلنىڭ كۆزىگە قارىمىغان. پىسقى - گىرى ئادەملەر نامەرت كېلىدۇ. ئۇنداقلارنىڭ تۇرغان ئۆيىنى چاشقانمۇ يوقلىمايدۇ.

ئەخمەدى ئارقىدىن ماركا - پېچىتى كۆزنى قاماشتۇرۇپ تۇرىدىغان ئىسسىل ھاراق بوتۇلكىسىنىڭ ئېغىزىنى ئاچتى - دە، ئۈچ چوڭ رومكىغا تولدۇرۇپ قويدى ۋە تەكلىپ قىلىپ:

— قېنى، ئالدى بىلەن بىر رومكىدىن ئىشتەي دورىسى ئىچىۋېتەيلى، — دېدى.

تۇنجى رومكا كۆتىرىلگەندىن كېيىن، ساھىپخان رومكىلارغا يەنە تولدۇرۇپ قويۇپ:

— قېنى، بۇداقىسى دوستلۇغىمىزنىڭ ھۆرمىتى ۋە سالامەتلىگىمىز ئۈچۈن! — دەپ تەكلىپ قىلدى.

رومكىلار دەۋر قىلاتتى، ئۆز ئارا ئالماشتۇرۇپ، سوقۇشتۇرۇپ ئىچىلەتتى، «دوستلۇق ئۈچۈن!»، «سالامەتلىگىمىز ئۈچۈن!»دىن ئىبارەت دەبدەبىلىك ۋە تىل

ياغلىمچىلىق ئىبارىلەر ئەخمەدنىڭ ئېغىزىدا پات -
پات تەكرارلىنىپ تۇراتتى. تاكى بىرىنچى بوتۇلكا قۇ-
رۇقلىنىپ بولغىچە «گەپدان» ساھىپخانىنىڭ ئالدىدا
كەنجى بىلەن زۇليارغا سۆز نۆۋىتىمۇ تەگمىدى. كېيىن،
ئەخمەدنىڭ بىرئاز كۆڭلى ئاينىغاندەك بولدى - دە،
مېھمانلىرىدىن ئىجازەت ئېلىپ، ئاستا سىرتقا چىقىپ
كەتتى. شۇ ئەسنادا كەنجى بىلەن زۇليار پىچىر-
لىشىۋالدى.

— كەچۈرىسىلە، — دېدى ئەخمەدى، بىر پارچە
قوي مېيىنى كۆتىرىپ كىرگەندىن كېيىن، — ھىلىقى
ئاخىرقى رۇمكىدىكىسى بىر ئاز كۆڭلۈمگە تەككەندەك
بولدى، ئەمدى ئوڭلىنىپ كېتىمەن.

ئۇ، تۇخۇمدەك ياغنى يامىلاپ يۇتۇۋەتتى - دە،
دەرھال ئىككىنچى بوتۇلكىنىڭ ئېغىزىنى ئېچىپ، رۇم-
كىلارنى يەنە ماگدۇرۇشقا باشلىدى. كەنجى ھۆزۈر - خالىق
بىلدۇرۇپ تۇرۇۋالدى:

— بۈگۈن ئىككىمىزنىڭ تۇنجى قېتىم ئۇچرىشى-
شىمىز، شۇڭا بىر ئاز ئىچىپ سالدىم. تاماققىلا داخىل
بولۇشۇپ بېرەي. جىگەر كېسىلىم بولغاچقا دوختۇر
ئىچىشنى چەكلىگەن. مېنىڭ مۇشۇ ئۆزرەمنى ئېتىۋارغا
ئېلىشىڭلارنى ئۆلتىماس قىلىمەن. لايىق كۆرۈلسە، سا-
قىلىق ۋەزىپىسىنى مەن ئۈستۈمگە ئالسام.

— بولىدۇ، — دېدى ئەخمەدى، — لېكىن بۇ-
گۈنكىدەك سورۇننىڭ قەدرى - قىممىتىنى بىلىشىمىز

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

لازىم. ساقلىقنى ئۆتكەچ ئاز - ئازدىن ئىچىشىپ بېرىڭ. مەن كىشىلەرنىڭ كۆڭلىنى ئاياشنى ئالى پەزىلەت ھېساپلايمەن. بوپتۇ، سىزنىڭ يۈز خاتىرىڭىزگىمۇ قارايمىز - دە...

شۇنداق قىلىپ ساقلىق كەنجىنىڭ قولىغا ئۆتتى. كېيىنكى بوتۇلكىمۇ ئاخىرلاشتى. ئەخمىدىگە ھىلىقى ياغ ياردەم قىلالمىدى بولغاي، ئۇ، ھازىر قارىنى سۇنغان ئەسكى ھارۋىدەك شالاقلاپ قالغان ئىدى. كەنجى ساقلىقتا پەم بىلەن پەننى تەڭ ئىشقا سېلىپ، ئەخمىدىنى خېلى بىر يەرگە ئاپىرىپ قويدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى قىزىرىپ ۋە خۇمالىشىپ، سەگگىرىش كۈچىنى يوقاتماقتا ئىدى، لېكىن «يېگىلگەن چېلىشقا تويماپتۇ» دېگەندەك، ھە، دېگەندىلا «قۇي» دەپ زورلاپ سورەن سالاتتى. ئۇ تېخى ئارىلاپ شېئىرىيەت بابىدىن سۆز ئاچاتتى. گاھ، گاھ خۇددى خانىسى بۇزۇلغان چاقنىڭ ئاۋازىدەك غۇرۇڭ - غۇرۇڭ توۋلاپ ناخشا ئېيتىپ كېتەتتى. ناخشىسى توختىغاندىن كېيىن تورمۇزى بوشىغانسېرى غەيۋەتكە كۆچۈپ ھەسەت ئوتىدا ياناتتى. ئەيتاۋۇر ئۇ، ھازىر يېرىم بوتۇلكا سۇدەك شالاقلاپ قالغان ئىدى. كەنجى ئاخىرىدا:

— ئاران تېپىشقىنىمىزدا ئەلۋەتتە ئىچىمىز. بىراق، شۇ تاپتا بۇ كىچىككىنە ئۆي بەك ئىسسىپ، ھاۋاسى بۇزۇلۇپ كەتتى. ئەمدى دەريا بويىغا يۆتكىلىپ بېرىپ، خالى بىر جايدا ئولتۇرۇپ ئىچىشسەك، —

دىدى.

ئەخمەدى بۇ پىكىرگە دەررۇ كۆندى. ئەمما ئۇنىڭ غالجىر كۆزلىرى شىرە ئاستىدىكى تېخى ئېچىلمىغان بوتۇلكا ۋە شىرە ئۈستىدىكى كاۋاپ قاتارلىق زاكوسكىلارغا تىكىلەتتى. كەنجى دەرھال بۇ نەرسىلەرنى ئەخمەدنىڭ سومكىسىغا سېلىپ ئەندىشىسىنى يوقاتتى.

شۇنداق قىلىپ ئۇچەيلەن زاۋالدىن ئۆتكەن چاغدا، بۇ ئاشخانىدىن چىقىپ كېتىشتى.

ئۇلار ئەرداۋچىياۋنىڭ غەربىدىكى تۇغرا كوچا بىلەن ئۇدۇللاپ دەريا ياقىسىنى كۆزلەپ ئىلگىرىلەيتتى. نېرى تەرەپتىكى دوقمۇشتا سەھراچە كىيىنگەن بىر ئايال سىۋەتتە تۇخۇم تۇتۇپ ئولتۇراتتى. ئۇلار ئايالنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ سەل نېرى بارغاندا، ئايال توۋلىدى:

— بەگلىرىم، پىشۇرۇلغان تۇخۇم، سەھرادىن كېلىۋىدىم، ئېرىم ئاغرىق، بالىلىرىم ئۇششاق، مەرھەمەت قىلىپ تۇخۇمدىن ئېلىۋېلىشسىلا!

— سىلەر ئىككىڭلار ئاستا مېڭىپ تۇرۇڭلار، — دىدى كەنجى، — مەن ئازراق تۇخۇم ئېلىۋېلىپ، كەينىڭلاردىن ھىلىلا يېتىشىمەن.

كەنجى بۇرۇلۇپ تۇخۇمچى ئايالنىڭ قېشىغا كەلدى. بۇ ئايال دەل ئىرپان ئىدى. كەنجى ئۇنىڭغا: «ئارقىمىزدىن ئىز بېسىپ مېڭىڭ» دەپ جېكىلەپ قويۇپ، تۇخۇمدىن بىر نەچچىنى ئالدى-دە، ئىلدام يۈرۈپ

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

كەتتى. ئەخمىدىنىڭ تىلى كالۋالىشىپ تۇرسىمۇ، يەنىلا كەنجىنى مازاق قىلىپ:

— كەينىمىزدە قېلىپ ئاشنىڭىز بىلەن ۋەدىلىشىپ كەلدىڭىزغۇ، دەيمەن. بىزنى تاشلىۋېتىپ يەنە مۇتەللىپجان قارىياغاچلىقىغا كېتىۋالماڭ، جۇمۇ؟ — ھا...ھا...ھا دەيتتى.

— يوقسۇ، خاتىرجەم بولۇڭ، بۈگۈن ھەر قانداق گۈزەل ئاشنامدىن ۋاز كېچىمەنكى، سىزنى ھەرگىزمۇ تاشلىۋەتمەيمەن، — دىدى كەنجى.

ئۇلار بىر دەم ماڭغاندىن كېيىن ئوڭغا بۇرۇلۇپ، شىمال تامان ئىلگىرىلىدى.

بۇ چاغدا ئاي تېخى كۆتىرىلمىگەن ئىدى. ئەمما كۆكتە سانسىز يۇلتۇزلار چاقناپ تۇراتتى. ئەتراپ سۈرلۈك، قاراڭغۇ...

ئۇلار «بۇلاق بېشى»غا يېقىنلاشماقتا؛ تار يوللار ئەتراپىدىكى كاتەكچە كۆكتاتلىقلار قۇرۇق قومۇشلار بىلەن قورشالغان. دەل بىر ئويمان لېۋىگە يېقىنلاپ بارغاندا كەنجى تۇيدۇرماي بىر - ئىككى قەدەمچە كەينىگە داجىدى - دە، يېنىدىكى «رېۋالىۋېر» ماركىلىق تاپانچىسىنى ئوقلاپ، زامانقۇل ئەخمىدىنىڭ دۈمبىسىگە دەللەپ ئاتتى. لېكىن بىرىنچى قېتىم ئوق ئېتىلماي قالدى. زۇلىيار ئوڭ تەرەپتىكى كۆكتاتلىققا كىرىۋالدى. كەنجى دەرھال ئىككىنچى پاينى ئاتتى. ئوق زامانقۇلنىڭ دۈمبىسىنىڭ ئوڭ تاغىغى

ئاستىغا تەگدى. بىراق، ئۇ، يىقىلماي يان قورالىنى سۇغۇرۇپ چىقىپ ئىگىز كۆتەرگەن پېتى ۋاقىراپ كەتتى. كەنجى دەرھال غايىپ بولدى.

زامانقۇل ئالدىغا بىر نەچچە قەدەم يۈگۈرۈپ بېرىپ، قانسىراپ كۆپپىدە يىقىلدى. ئۇ قانغا مىلىنىپ ئىڭراپ ياتاتتى.

3

— ئوق!... ئوق چىقتى، كۆكتاتلىقتا ئادەم ئۆلدى!

ۋەقە سادىر بولغان چاغدا كۆكتاتلىقنىڭ ياش كۈرەتچىسى ئوق ئاۋازىنى ئاڭلىغان هامان چۆچۈپ ۋاقىرىۋەتتى، لېكىن ئۇ، نەق مەيدانغا بېرىشقا پېتىنالماي هودۇققان پېتى چوڭ كوچا تامان بەدەر چاپتى. ئۇ ھەسىرەپ - ھۆمۈدەپ ئۇدۇل شۆبە ساقچىغا كىردى - دە، يۇقۇرقىدەك قاتتىق سۈرەن سالاتتى.

ساقچىلار پايپېتەك بولۇشۇپ، بىردەمنىڭ ئىچىدە نەق مەيدانغا يېتىپ كېلىشتى. زامانقۇل ئەخمىدى ئۆلۈكجان ھالەتتە ياتاتتى. تەرەپ - تەرەپكە ئادەملەر ماڭغۇزۇلدى. ھايت - ھۇيت دېگۈچە گۇۋاھچىلار ...

www.uyghurkitap.com

چۈنكى مەسئۇلى خۇ ۋە بۆلۈم باشلىقى ناسىر قاتنالىقلار ماشىنىغا ئولتۇرۇپ مەيدانىدا ھازىر بولۇشتى. بىر نەچچە كىشىسىنى كۆزەتكە تەيىنلەپ، زامانقۇلنى دەرھال ماشىنا بىلەن دەريا بويىغا يېقىن دوختۇرخانىغا ئېلىپ باردى. شۇ كېچىدىلا ئاتاقلىق ۋراچلار جەم بولۇپ، جىددى قۇتقۇزۇش ئېلىپ باردى. باشقارما باشلىقى خۇ مۇدىر ۋراچقا يالۋۇرۇپ:

— مۇھىم ئادىمىمىز، چوڭ ئەنزە بىلەن ئالاقدار، قانچىلىك چىقىم بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، قۇتقۇزۇۋالىسىڭىز، — دەپ تۇراتتى. ۋراچلارمۇ جىددى ھەركەتتە ئىدى.

«ھىمات» بىلەن «ئاسراندى» ئوتتۇرىسىدىكى بۇنچىۋا قويۇق ئىرماشلىقتىن ھەيران بولغان ۋراچلار تەمتىرىگەنسىرى ئۇلارنىڭ ئېتىۋارىنى كۈچەيتىش مۇددىئاسىدا ئارقا - ئارقىدىن قويۇلغان سوئاللار ئۇلارنى تېخىمۇ ئالدىرىتاتتى:

— كاڭ دوختۇر، ئۈمىت بارمۇ - يوق؟

كاڭ دوختۇر بېشىنى چايقاپ بىر ئاز سۈكۈت قىلىپ تۇرۇۋالدى. باشقارما باشلىقى تاتىرىپ كەتتى - دە، بىتاقەت بولۇپ يەنە:

— كاڭ دوختۇر، ئازراق بولسىمۇ زۇۋان سۈرەلەيدىغان قىلغىلى بولماسمۇ، كېيىن ئۆلۈپ كەتسىمۇ مەيلىدىغۇ؟ — دەپ تولغىناتتى.

— بىراق، ئەھۋال خەتەرلىك، ئۈمىت چوڭ ئە-

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

مەس، ــ دىدى دوختۇر ئائىلاج جاۋاپ بېرىپ.
باشقارما باشلىغىنىڭ پايپىتەك بولۇپ تۇرۇشىدا سۇيىقەستلىك غەرەز يوشۇرۇنغان ئىدى.
ۋىراچلار كېچە ـ كۈندۈزلەپ كېسەلنىڭ يېنىدىن نېرى كەتمەيتتى. نۆۋەتچىلەر جۈپ ـ جۈپى بىلەن بېشىدا قادىلىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭدىن كۆز ئۈزۈشمەيتتى.
ئالاھىزەل ئۈچ كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، «ئۆزى هارام، كۆچى هالال» بۇ ئىشەك توساتتىن زۇۋانغا كىرىۋىدى، چۇجاڭ بىلەن ناسىرنىڭ ئۇشۇغى ئالچە قوپتى.
كاڭ دوختۇرنىڭ دىئاگنوز قەغىزىدە مۇنداق يېزىلغان ئىدى:
... «يەتتە ئوق يەيدىغان رېۋالىۋېر ماركىلىق يان قورالدىن بىر يېرىم مېتىر ئارىلىقتا تۇرۇپ ئېتىلغان قوغۇشۇن ئوق جاراھەتلەنگۈچىنىڭ ئوڭ مۈرىسى ئاستى تاغاقتىن كىرىپ، سول كۆكرەك قەپىزى ئۈستىدىن يېرىپ چىقىپ كەتكەن. يۈرەك كىلاپانىنىڭ باش قىسمى زەخىملەنگەن. هاياتى يەنىلا خەۋپلىك...»
مۇشۇ خەۋپلىك هايات ئىچىدە زۇۋان سۈرۈشكە باشلىغان زامانئۇل ئەخمىدىنىڭ تىلى ئۇلار ئۈچۈن ھەممىدىن قىممەتلىك ئىدى. كاتىپلار، تەرجىمانلار جەم بولۇپ، ئۇنىڭ بېشىدا قارىشىپ ئولتۇراتتى.
ــ كاتىپلار، تېز بولۇڭلار، قۇلاقنى دىڭ تۇتۇپ، زىر ـ زىۋىرىنىمۇ چۈشۈرۈپ قويماي خاتىرىلىۋېلىڭلار!
چۇجاڭ تەكرار جېكىلەيتتى، مىرزا كاتىپلار پۈتۈن

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

دىققىتى بىلەن يازماقتا ئىدى.

تىرىكىدە قىلمىغان ئەسكىلىكى قالماي، ئىگۇنا جانلارغا زامىن بولۇپ، ھېساپسىز قان قەررىگە بوغۇلغان زامانقۇل ھازىر ئۆلۈش ئالدىدا ــ ئىمجان ھالەتتىمۇ يەنە ئاپەت تېرىپ، جىنايەت ئۆتكۈزمەكتە ئىدى.

قىساس تۇتقان بۇ مەلئۇن ئاخىر يەتتىنچى كۈنسى بۇتتەك قېتىپ قالدى ـ دە، ئەل ئارىسىدا سېسىق نامىنى قالدۇرۇپ ئالەمدىن كەتتى.

يىگىرمە تۆتىنچى باپ

1

تاڭ ئېتىش ئالدىدا، كىچىككىنە ياتاقنىڭ ئارقا تېمىدىكى يەكپاي دەرىزىنىڭ يېنىك ۋە لېكىن جىددى تەشۋىشلىك چېكىلىشى ئۇيقۇسى سەگەك مۇبارەك-نى چۆچۈتۈپ ئويغىتىۋەتتى. ئۇ، قورققىنىدىن ئۈن-تىن چىقىرالماي تۈگۈلگەن پېتى جىم يېتىۋالدى. دەرىزە چەككۈچى تاۋۇش چىقىرىشنى بېسەپ كۆردى بولغاي، لەۋزە سۇرمەستىن، دەرىزىنى يەنە كەينى - كەينىدىن چېكىۋەردى. ياتاقتىن سادا چىقمىغاندىن كېيىن:

— مۇبارەك، مۇبارەك ... دەرىزە تۈۋىگە كېلىڭ، مەن كەنجى، جىددى ئىش بار... — دىدى كەنجى، ئىككى ئالقىنى بىلەن يۈزىنى توساپ ئېغىزىنى دەرىزىگە

www.uyghurkitap.com

يېقىن ئەكىلىپ تۇرۇپ.

كەنجىنى مۇبارەك ئۈنىدىن تونۇۋالدى ـ دە، كۆڭلى بىردىنلا دەككە ـ دۈككە بولۇپ، «بۈگۈن بىر ئىش بولدىمۇ نىمە، خۇدايىم» دەپ پىچىرلىدى ئۇ.

كەنجى بۇرۇنمۇ مۇشۇ دەرىزىنى كۆپ قېتىم چەككەن. بىراق، بۈگۈن ئۇنىڭدىن ئاڭلانغان ئاۋاز مۇھەببەت پەرۋانىلىرىنىڭ دەرىزە تۈۋىدە تۇرۇپ ئادەتتە دېيىشىدىغان شىرىن پىچىرلىشىشىدىن باشقىچە پەرقلىنىپ تۇراتتى.

مۇبارەك دەرھال ئورنىدىن تۇردى ۋە چاپىنىنى يېپىنچاقلىغان پېتى دەرىزە تۈۋىگە كەلدى ـ دە، يۈزىنى دەرىزىگە يېقىپ تۇرۇپ:

— كەنجى، بۇ كەم بولغاندا نىمە قىلىپ يۈرىسىز؟ — دەپ سورىدى.

— دىگىنىڭىزدەك بولدى. بۈگۈن كېچە مېنى راستىنلا قارا باستى.

كەنجىنىڭ تىنىقى جىددى ۋە ئەنسىز ئىدى. ئۇ، ئەھۋالدىن ئۇچۇر بېرىپ ئاستا سۆزلەيتتى:

— زامانقۇلنى ئوجۇقتۇرۇش ئۈچۈن ئاتقان ئوقۇم چالا تېگىپ قالدى...

— ئوق چالا تەگدى؟!

مۇبارەك «ئوق چالا تەگدى!» دىگەن سۆزنى ئېغىزىدىن قانداق چىقارغانلىغىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالدى ـ دە، دەرىزە تۈۋىدە خۇددى ھەيكەلدەك قېتىپلا

قالدى.

— ھەئە، ھېلىقى كۆكتاتلىق ئارىسىدا ئۇ، چالا ئۆلۈك پېتى قالدى.

كەنجى ئاندىن ئاخىرقى سۆزىنى دېدى:

— ئىش چاتاق بولدى. مەن قىزىلتاغنىڭ كەينىدىكى ئورمانلىقتا يوشۇرۇنۇپ، ئاندىن كېچىلەپ يۈرۈپ ئىلى تەرەپكە ئۆتۈپ كەتمەكچى. خۇپتەن مەھەللىگىچە شۇ يەرگە بارالارسىزمۇ؟

بۇ جىددىي ئىمتىھان سوئالى ئىدى. جانغا ۋە جانىجان مەنپەئەتكە تاقىلىدىغان بۇ سىناقتا نېمە دېيىش كېرەك؟ مۇبارەكنىڭ بېشىنى بىر قويۇق تۇتەك قاپلىۋالغاندەك بولدى. ئۇ، غەزەپ ئارىلاش تەشۋىشلەنمەكتە. پېشانىسىدە سوغاق تەر پەيدا بولماقتا ئىدى. ئۇ، ئەس - ھوشىنى يىغىۋېلىپ: بايىقى ئۆزى يازغان ۋە كەنجى ئارقىلىق رەخمگە يەتكەن ئاشۇ ۋىجدانسىي خەتلىرىنى ئېسىگە ئالدى. پەزىلەتنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىش ۋە يەنە گۇناسىز نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ بىھۇدە قۇربان بولۇپ كەتمەسلىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ياشلار تەشكىلاتىنى قامچىلاپ يېزىلغان ئىسمىسىز خەتنى مانا مۇشۇ قىز ئۆز قولى بىلەن يازغان ئىدى. ئۇ، كەنجىنىڭ باتۇرلىغى بىلەن پەخىرلىنەتتى، شۇڭا ئۇنى سۆيگەن ئىدى. كەنجى ئېيتقان ئورمانلىق بۇ ئىككىيلەنگە كۆپ تونۇش — مۇھەببەت قارارگاھى ئىدى. تاڭ سۈزۈلۈپ باراتتى. كەنجىنى يەنە ئارتۇقچە تەقەززا قىلىشقا

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

بولمايتتى.

— ماقۇل، — دېدى مۇبارەك قەتئىلىك بىلەن.

— خەير، خوش، رەھمەت سىزگە، — دېدى كەنجى، جىگەرلىك مەھبۇبىغا چىن قەلبىدىن مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ.

كەنجى يۈرۈپ كەتتى. قىز بولسا دەرىزە تۈۋىدە يىگانە قالدى. ئۇ ئەينەكتىن سىرتقا قارايتتى:

تاڭ ئېتىش ئالدىدىكى قاراڭغۇلۇق سىرتتىكى بىپايان دالىنى قاپلاپ تۇراتتى. ئۇ، ھېچنىمىنى كۆرەلمىدى. قىمىرلىماستىن بىر ئىزىدا تۇرۇپ خىيال دەرياسىغا غەرق بولدى. بىر ھازادىن كېيىن ئېسىنى يىغدى - دە، كەينىگە ئۆرۈلگەن پېتى ئۆزىنى كارۋاتقا تاشلىۋەتتى. لېكىن، ئۇنىڭ كۆزىدىن ئۇيقۇ قاچقان ئىدى. ئۇنىڭ كۆڭلىنى غەشلىك چۇلغاپ، تىنىمسىز تولغىناتتى. تەشۋىش بىلەن غەزەپ قوشۇلۇپ يۈرىكىنى قاتتىق مۇجۇپ ۋە غىدىقلاپ ئۇنى چەكسىز بىئارام قىلاتتى.

بىر مەھەل ئۆتكەندىن كېيىن، «توپ ئاتار غوجام تاغلىرى» تەرەپتىن ئۇنىڭ دەرىزىسىگە چۈشكەن يورۇقلۇقنىڭ ئەكسى تەمتەكتىكى گۈللەردە جىلۋىلىنىشكە باشلىدى. ئۇ، ئورنىدىن تۇردى - دە، دەرىزىسىنىڭ ئىككىلا قانىتىنى ئېچىپ، شەرق تامان كۆز تاشلىدى:

«مانجۇلۇ» كوچىسىنىڭ شەرق تەرىپىگە بىنا قىلىنغان ياتاق ئۆيلىرى «دۆڭسەن» تاغلىرى بىلەن ئۇدۇل

قارىشىپ تۇراتتى. مۇبارەك ھازىر يىگانە يېتىۋاتقان بۇ ياتاق شىمال تەرەپكىرەك كېلىدىغان بىر ئېغىز كىچىك ئۆي ئىدى. ئۆينىڭ كەينى ئىسوچۇقچىلىق، قىلىن توپىلىق مۇنبەت زېمىن. ئىككى كىلومېتىر يىراقلىقتا جەنۇپقا سوزۇلىدىغان ياردائلىق كۆزگە تاشلىنىدۇ.

يىراقتا دۇگسەن تاغلىرى ئارقىسىدا — «توپ ئاتار غوجام» چوققىسىنىڭ مەردانە قەد كۆتىرىپ تۇرغانلىغى غۇۋا كۆرۈنەتتى. «تەگرى كۆلى» تەرەپتىن ئۇرۇلۇۋاتقان ئاپرېلنىڭ غۇر - غۇر شاملى مۇبارەكنىڭ مەڭزىنى سۆيۈپ، ماڭلاي چېچىنى يەلپۈپ ئۆتەتتى. مۇبارەك ئىككى جەينىگىنى دەرىزىگە تىرەپ، ئالقىنى بىلەن قوش مەڭزىنى تۇتقان ھالەتتە بوغدا چوققىسىغا قاراپ، يېڭىدىن كۆتىرىلىپ چىقىۋاتقان ئوتقاشتەك قۇياشقا نەزەر سالاتتى.

دەرىزە كەينىدە قۇشلار سايراشماقتا، سامادا قالغاچلار بەھوزۇر پەرۋاز قىلماقتا. ياشارغان تال - تېرەكلەر ۋە رەڭگا - رەڭ ئېچىلىشقا باشلىغان دالا گۈللىرى كۆزگە تاشلىناتتى.

لېكىن، ئۇنىڭ يۈرىگىنى يەنىلا كەنجى يەتكۈزگەن ھېلىقى شۇم خەۋەر قاتتىق مۇجۇماقتا ئىدى. بىردىنلا كەنجىنىڭ دەرىزە كەينىدە قالدۇرۇپ كەتكەن ئاياق ئىزىغا كۆزى چۈشۈپ قالدى - دە، ئۇ ئاستا ئايلىنىپ دەرىزە كەينىگە ئۆتۈپ، ئاياق ئىزلىرىنى ئۆچۈردى ۋە قايتىپ كىرىپ يۈز - كۆزىنى يۇدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئەمما ئىشتىيى تۇتۇلغان مۇبارەكنىڭ ھازىر تاماققا ئاۋۇ يوق ئىدى. ئۇ، تەشتەكتىكى گۈللىرىنىڭ قېشىغا كەلدى-دە، پەرۋىش بىلەن مەلىكە بولۇشقا باشلىدى. تۇساتتىن ئىشىگى چېكىلدى ۋە ھايال ئۆتمەي خىزمەتدىشى ھەلىمە كىرىپ كەلدى، ئۇ، ئۆيگە كىرە ـ كىرمەيلا:

— ھوي، مۇبارەك! ئاخشام بولغان ۋەقەنى ئاڭلىدىڭمۇ؟ غېمىڭدە يوق تۇرغىنىڭنى قارا، — دىدى.

ئۇلار كارۋاتتا يېقىن ياندىش ئولتۇرۇشتى. مۇبارەك ئۇقماسلىققا سېلىپ، بېشىنى چايقىدى. ھەلىمە جاۋىلداپ سۆزلىگىلى تۇردى:

— ئاخشامچۇ، قارا، ھېلىقى ئاخوشۇنى خابادىكى كۆكتاتلىقتا نامەلۇم كىشىلەر ئاتقان ئىكەن، چالا ئۆلۈك بولۇپ قاپتۇ. بۇ خەۋەر يېتىپ كەلگەندىن كېيىن بولغان پاتپاراقچىلىقنى دىمەمسەن. پۈتۈن گۇڭشېن گۈەنلىچۈدىكىلەر پۈتى كۆيگەن توخۇدەك بولۇشۇپ كەتتى. باشقارمىدا ھازىر ئايال خىزمەتچىلەرلا دىجورنى بولۇپ تۇرۇۋاتىدۇ. قالغانلارنىڭ ھەممىسى سىرتقى تەكشۈرۈش خىزمىتى بىلەن بولۇپ كەتتى. تاڭ سەھەردىن باشلاپ ئۇلار ئادەم تۇتۇۋاتىدۇ. قاتىل تېخى قولغا چۈشمەپتۇ. ھەربى مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى، دارىلفۇنۇن، دارىلمۇئەللىمىنىنىڭ زىيالىيلىرى قاچقىنى قېچىپ، تۇتۇلغىنى تۇتۇلۇپ، شەھەر ئىچىدە قىيامەت قايىم بولۇپ كېتىۋاتىدۇ. تېخى سېنىڭ ئۇقمايمەن دەۋاتقىنىڭنى قارا، ھېلىقى دەيۈز ئۆلۈپ كەتكەنلا بولسىمىغۇ خەقلەر بۇنچىزا بولۇپ

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

كەتمەستى. ئەگەر ئۇنىڭ تىلى گەپكە كىرىپ قالغىدەك بولسا ئىشىنىڭ تۆگىگىنى شۇ دىمەمسەن. ئۇنىڭ سولىپسىغا تېپىلىپ كېتىدىغانلا ئاز بولمايدۇ. ئۇ، ئىغىزىغا كەلگىنىنى جۆيلۈپ، خىيالىغا كەلگىنىنى چىشلەپ تارتىپ، بالانىڭ چوڭىنى تېرىيدۇ دىگىنە.

ھەلىمە بىلەن كەنجىنىڭ ئاخشامقى دىگەنلىرى بىر يەردىن چىقىپ، ۋەقەنىڭ راستلىغى تېخىمۇ ئايدىڭلاشتى، لېكىن مۇبارەك دەردىنى ئىچىدە بىلىپ، ئۆزىنى چىڭ تۇتۇۋالدى ـ دە. ھەلىمەنىڭ ئالدىدا زىنھار زۇۋان سۈرمىدى. ئۇ، يەنىلا بىلمەسكە سېلىپ، جىمجىتلا ئولتۇراتتى. ھەلىمە ئۇنى «ئاغرىپ قالغان ئوخشايدۇ» دەپ گۇمان قىلدى.

— ھوي، مۇبارەك، كۆزۈمگە باشقىچە كۆرۈنىۋاتىسەنغۇ، مىجەزىڭ يوقمۇ نىمە؟ كۆزۈڭ ئولتۇرۇشۇپلا كېتىپتىغۇ؟ — دەپ سورىدى.

— مىجەزىم يوق، كېچىچە بىئارام بولۇپ، كىرپىك قاقماي تاڭ ئاتقۇزدۇم، — دىدى مۇبارەك.

— قەيىرىڭ ئاغرىيدۇ؟

— ئاياللار كېسىلى ھەم زۇكام، بېشىم قاتتىق ئاغرىپ، كۆڭلۈم ئېلىشىپ تۇرىدۇ.

— ۋاي ئانامەي، بالدۇرراق دىسەڭچۇ، ئۇنداق بولسا مەن ساڭا نان، چاي ئەكىرىپ بېرەي، ناشتا قىلىۋال، ئاندىن ئوخلاپ دەم ئال، مەن سىرتتىن قۇلۇپ سېلىپ قوياي، سورىغانلارغا سېنى ئاغرىپ دوختۇرخانىغا

كەتتى، دەيمەن، — دەپ ئىلدام چىقىپ كەتتى.

ئارىدىن ئانچە ئۆتمەيلا ھەلىمە چەينەكتە سۇتلۇك چاي ۋە توقاچ ئەكىرىپ، شىرەگە قويدى:

— ئەمىسە شۇنداق بولسۇن، ئۇيقۇڭنى قاندۇرۇپ دەم ئال، مەن كەتتىم.

ھەلىمە ئىشىكنى قۇلۇپلاپ كەتتى. مۇبارەك دەرىزىسگە كۆك پەردە تارتىپ قويدى. چاي ئىچكۈسىمۇ كەلمىدى. ئۇ، ئۆيدە ئۇيان ـ بۇيان ماڭاتتى. كىيىن ئىختىيارسىز ھالدا «ئاھ! چالا تەككەن ئوق!» دەۋەتتى ـ دە، ئۆزىنى كارۋىتىغا تاشلىدى.

مۇبارەك ئۇيقۇدىن ئويغانغاندا، كۈن چۈشتىن ھالقىغان ئىدى.

ئۇ، ساندۇغىدىن ئەلبومىنى ئېلىپ ئۇنىڭدىن ئاشۇ چاغدا پەزىلەتتىن ئېلىۋالغان سۆيگۈنى كەنجى، ئوقۇتقۇچىسى گۈلەندەم ئاۋۇستاي، يۇسۇپجان جەۋلانى ھەم پەزىلەتنىڭ سۈرەتلىرىنى تاپتى ۋە بۇ سۈرەتلەرگە قاراپ خىيالغا كەتتى...

«ياخشىغا كۈن يوق، يامانغا ئۆلۈم» دىگەن راست ئىكەن ـ دە، — دەيتتى مۇبارەك كۆزىگە ئىسسىق ياش ئېلىپ.

مۇبارەك «گۈگۈگەن گۈەنلىچۇ»دەك ئادەمخور قۇشخانىدا — گېزەندىلەر ئۇۋۇسىدا ئىشلەپ قالغىنىدىن قاتتىق زارلىناتتى.

لېكىن، ئۇ خەنزۇچە، رۇسچە بىلگىنى ئۈچۈن

www.uyghurkitap.com

ئوقۇش تـۇگەتمەستىنلا ئـۇ يەرنىڭ «ئېھتىياج قـارمـ
غى»غا ئىلىنىپ قالغان ئىدى. شۇ چاغدا مۇبارەك جەۋ
لانىغا مەسلىھەت سالغان ئىدى:
ـــ مەن ئۇ يەردىن يىرگىنىمەن، ئۇ، بىر قاراڭغۇ
دۇنيا، تاش يۈرەكلەر دۇنياسى. ئـۇنداق ئەزرائىل ئۇ
ۋىسىغا يېقىن يولىمايمەن.
ـــ قاراڭغۇ دۇنيا بىلەن يـورۇق دۇنيا ئوتتۇ
رىسىدا بىر قانچە ئالاقە پەرىشتىسى بـولمىسا بولمايدۇ.
بۇنداق پەرىشتىلەر سـاۋاپلىق كـۆپ ئىشلارنى قىلالاي
دۇ، ـــ دەيتتى جەۋلانى ئۇنىڭغا.
جەۋلانىنىڭ بـۇ ھېكمەتلىك سۆزلىرىنى مۇبارەك
شۇندىن بۇيان يۈرەك ئابىدىسى قىلىپ يۈرەتتى. شۇنىڭ
تۈرتكىسىدە ئـۇ، كېيىنكى كـۈنلەردە زامانقۇللار بىلەن
جان تىكىپ كۈرەش قىلغان ئىدى.
مۇبارەك ھازىر مېھرىۋان ئوقۇتقۇچىسى گۈلەن
دەم ئاۋۇستاينىڭ سۈرىتىنى قولىغا ئېلىپ تـەكرار سۆ
يەتتى ۋە كۆكسىگە باساتتى.
گۈلەندەم ئاۋۇستاي شىنخەي ئىنقىلاۋىدىن كېيىن
تۇرپان ئاستانا ۋە چۆچەكتە بىر قـانچە يېڭى مەكتەپ
لەرنى تەسىس قىلغان مەشھۇر مائارىپچى بولۇپ، چۆ
چەكتىكى «گۈلەندەمىيە» مەكتىۋى ئۇنىڭ نامىغا ئاتال
غانلىقى ئالاھىدە خاتىرىلىنىدۇ.
مېـنىـڭ كـۆزۈمنى ئاچـقان، ماڭا ئاڭ بەرگەن
ھۆرمەتلـىك ئۇسـتازىم ـــ گۈلەندەم ئـاپپـاي، دەپ

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئېغىزىدىن چۈشۈرمەيتتى مۇبارەك.

مۇبارەك «گۈلەندەمنىيە» مەكتۇبىدە ۋەتىنى ۋە خەلقى توغرىسىدا، ئىنسانىنىڭ قەدىر - قىممىتى ھەم ئەخلاق - پەزىلەت توغرىسىدا ياخشى ساۋاتقا ئائىل بولغان. گۈلەندەمنىڭ ئالىجاناپ روھى مۇبارەكنىڭ قەلبىدە مۆھۈر بېسىلغاندەك تەسىر قالدۇرغان ئىدى.

بىراق، مۇبارەك ئىجتىمائى ئەمەلىيەتتىن نۇرغۇن يىرگىنىچلىك ۋەقەلەرنى كۆزەتتى. ئۇنى ئوراپ تۇرغان مۇھىت ئىپلاسلىقلار بىلەن تولغان ئىدى. ئاق كۆڭۈل ئىنسانلار يەتتە باشلىق قىياد① نىڭ قانلىق تاپىنى ئاستىدا مىجىلاتتى، مەككار، ئامانقۇللار ئەنە شۇ ياۋۇز قىيادنىڭ نەق ۋارىيانتلىرىدىن ئىدى.

مۇبارەك دوستى پەرىلەتنى ئەسلەپ، ئۇنىڭ سۈرىتىنى باغرىغا باستى - دە، كۆزلىرىدىن مونچاق - مونچاق ياش تۆكۈلۈشكە باشلىدى.

— جان - جىگىرىم دوستۇم، قەلبىڭ پاك. ئاق كۆڭۈل ۋە ۋىجدانلىق خوتۇن - قىزلارنىڭ نەمۇنىسى ئىدىڭ. سىنىڭدەك گۈزەل پەرىنى، يۈز گۈلدىن تېخى بىر گۈلىمۇ ئېچىلمىغان غۇنچىنى يىرتقۇچلار ۋاقىتسىز نابۇت قىلىۋەتتى، — دەپ ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتى.

---

① قىياد — «ئوغۇزنامە» دىكى يىرتقۇچ مەخلۇق، ئوغۇزخان ئۇنى يوقىتىپ خەلقنى قۇتقۇزۇش يولىدا ئۇزۇن يىللار كۈرەش قىلغان.

مانا دىگەر ۋاقتمۇ بولۇپ قالدى. مۇبارەكنىڭ كەنجىگە ۋەدە قىلغان ۋاقتى يېقىنلاشماقتا. ئۇ، ھازىر ئۆزىنى كۈتۈۋاتقان سىناق داۋىنى ئۈستىدە خىيال سۈرمەكتە.

مۇبارەك ئۆزىنى خىيالدىن يىغىپ پەزىلەتلەر بىلەن ئۇپچى چۈشكەن بايىقى سۈرەتنى ھەم كەنجى بىلەن ئايرىم چۈشكەن سۈرەتنى پاكىز بىر تەخسىدە كۆيدۈرۈپ كۈلىنى چۈشۈردى ۋە ئۇنى قىزىل تاۋار تۇمارچىغا سىلىپ ئاغزىنى تىكتى - دە، بوينىغا ئاستى. ئاندىن بىر ئۇھ تارتىپ يەنە چوڭقۇر خىيالغا چۆكتى:

تالانى گۇگۇم قاراڭغۇسى قاپلىماقتا ئىدى. مۇبارەك چىراق ياقتى. ئاندىن توم ئىككى تال ئۆرۈمە چېچىنى قايچا بىلەن كېسىۋەتتى ۋە كېسىلگەن چېچىنى نېپىز قىزىل ياغلىققا ئوردى. باش - كۆزىنى يۇيۇپ، جىدى جابدۇندى. ۋاقىت تېز ئۆتمەكتە ئىدى.

ئالدىمغا بىرەر ھۇقۇش ئۇچراپ قالسىچۇ؟ دەيتتى ئۇ، ئېھتىماللىقنى ئېسىگە كەلتۈرۈپ.

ئەمىلىيەت جەريانىدا تەجرىبىلىك بولۇپ قالغان زىرەك قىز مۇبارەك دەرھال چامدىنىدىن مەرھۇم ئانىسىنىڭ تەۋەررۇكى — قاماتۇمىغىنى ئالدى - دە، ئۇنى بېشىغا، پەزىلەتنىڭ ئانىسىغا قارىلىق تۇتۇش ئۇچۇن تىككۈزگەن ئاق كۆينىكىنى ئۇچىسىغا كىيدى.

— ناۋادا بىرسى يولۇقۇپ قالغىدەك بولسا، — دىدى ئۇ، كۆڭلىگە ھەر ئېھتىماللىنى پۈكۈپ، — ئانامنىڭ تۇپراق بېشىغا بارىمەن ...

خۇپتەنگە ئەزان ئوقۇلدى. مۇبارەك تەكلا چېرىغىنى ئۆچۈردى - دە، ئازراق نان ۋە مۇھىم كىيىم - كېچەكلىرىنى ئورىغان يېنىك بوخچىسىنى ئالدى. ئۇ، ياتىقىغا ئاخىرقى قېتىم كۆز يۈگۈرتتى ۋە دەرىزىسىدىن سىرىلىپ ئارقا تەرەپكە تېز چۈشتى.

ئۇنىڭ يۈرىكى گۈپۈلدىمەكتە، مۇبارەك خۇدۈك سىرىگەندەك ئەتراپقا زەن سالدى. پېشانىسىدىن سوغاق تەر چىپىلداپ ئېقىشقا باشلىغان ئىدى. ئۇ دەرىزىنىڭ قاپقىقىنى پەم بىلەن ئەتتى - دە، كەينىگە ئۆرۈلۈپ يارداڭلىقتا قاراپ تۇنجى قەدىمىنى تاشلىدى، ئەمدى ئۇنىڭ كۆزىگە ھېچنىمە كۆرۈنمىدى. قەلبىدىكى كۈچلۈك ئەقىدە ئۇنىڭغا جۈرئەت ۋە جاسارەت بېغىشلىغان ئىدى. ئۇ، تېز ئىلگىرىلەپ بىر دەمدە جىلغا بويىغا يېتىۋالدى.

تاڭ سەھەرنىڭ مەيىن شامىلى ئۇنى سۆيۈپ ھەر يان ئۆتۈپ تۇراتتى. دۈگىسەن تاغلىرى خۇددى قارا لىباس كىيىۋالغان قورقۇنچلۇق دىۋىدەك كۆرۈنەتتى. مۇبارەك جىلغىنىڭ ئەپلىك بىر يېرىدىن پەسلەپ چۈشۈپ شىمال تەرەپكە قايرىلدى - دە، شىمىگوغا كېتىدىغان چىغىر يول بىلەن ئۆرلەپ باراتتى. ئۇ، بۇ تەرەپتىكى ھەربىي گازارما قاراۋۇللىرىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يىراقلاپ كەتكەن ئىدى. كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ گۆرىستانلىق ئىچىگە كىرگەندە، يۈرىكى جىغىلداپ، تېنى سىقىراپ كەتتى. بۇ گۆرىستانلىقتا تۈن قۇشلىرىنىڭ ھۇۋۇلداشلىرى تېخىمۇ قورقۇنچلۇق ئىدى. ھۇقۇشنىڭ يىرگىنچ-

www.uyghurkitap.com

لىك ئاۋازى شۇملۇقتىن دېرەك بېرەتتى. مۇبارەك گۆرىس-
تانلىقتىن ئۆتۈپ بولغىچە قارا تەرگە چۆمۈلۈپ كەتتى.
تۈن تەڭ بولغان چاغدا ئايلىنىپ يۈرۈپ، لىۇداۋەندىكى
«يىپوچىڭگۇڭ» دەپ نام ئالغان قانلىق مۇنارنىڭ غەرپ
تەرىپىگە ئاران يېرىۋالدى ۋە بۇ يەردىكى بىر ئۈيمان-
لىقتا بىر ئاز دېمىنى ئالدى، لېكىن بۇ يەردە كۆپ ئول-
تۇرمىدى. چۈنكى، مۇناردىن جەسەت پۇسلىرى كېلىپ،
كۆڭلىنى ئېلىشتۇراتتى. ئۇ، پۇتىنىڭ ئاغرىقىغا قارىماي،
لېۋىنى چىشلەپ، غەرپ تامان يەنە ئىلگىرىلىدى. مۇ-
بارەك مەنزىلگە — قىزىلتاغ كەينىدىكى ئورمانلىققا
يېقىنلاشقاندا، تاڭ ئاقىرىپ قالغان ئىدى. ئۇ، قەدىمى-
نى تېزلەتمەكتە، يۈرىكى يەنە گۈپۈلدەپ سالماقتا. تو-
ساتتىن ئالدىغا بىر خۇيزۇ بوۋاي ئۇچراشتى — دە:
— نەگە كېتىۋاتىسىز؟ — دەپ سورىدى.
— ئاپامنىڭ شىپىتلىگىگە.
خۇيزۇ كىشى مۇبارەكنىڭ ئۇچىسىدىكى قارىلىق
كىيىملىرىگە قاراپ چىن پۈتتى. ئەمما يەنە سورىدى:
— ئاپىڭىزنىڭ قەۋرىسى نەدىدى؟
— تەمرات ئازارىتىنىڭ ئورمانلىغى يېنىدا.
— هەي ...
خۇيزۇ كىشى دىلغۇل بولۇپ، سۆزىنىڭ ئاخىرى-
نى دېيەلمەي قالدى. مۇبارەك ئۇنىڭ ئىچىدىن چىقىرال-
مايۋاتقان گېپىنى بىلىشكە ئىنتىلىپ تۇراتتى، خۇيزۇ
بوۋاي سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

— مېنىڭ ئۆيۈم شۇ ئورمانلىقنىڭ يۇقۇرىسىدا، باجاخۇنىڭ بېرىسىدىكى ئېقىن بويىدا ئىدى. ئاخشام سومۇگۈزىدا بىر تۇققىنىمنىڭ تۈگەپ كەتكەنلىگىنى ئاڭلاپ شۇ يەرگە ماڭغان ئىدىم، كەلسەم ئورمانلىقنىڭ ئەتراپىغا ئەسكەر يېغىپ كېتىپتۇ. نېمە ئىش يۈز بەرگەندۇ دىسەم، كېچە شۇ ئورمانلىقتىن بىر ھەربى يىگىتنى تۇتۇپ كەتكەن ئىكەن. ھازىر ئۇ يەرنى ئاشۇنداق ساقلاۋېتىپتۇ. بارسىڭىز بالاغا قالارسىزمىكىن، بالام.

خۇيزۇ كىشى ئەھۋالنى دەپلا يولىغا راۋان بولدى. مۇبارەك بۇ شۇم خەۋەرنى ئاڭلاپ بەزگەك تۇتقان ئادەمدەك لاغىلداپ تىترەشكە باشلىدى. ئۇ تۇتۇلغان ئاشۇ ھەربى يىگىتنىڭ جەزمەن كەنجى ئىكەنلىگىگە ھۆكۈم قىلغان ئىدى. دەرت ـ ئەلەم ئوتلىرى بىردىنلا ئۇنىڭ يۈرىگىدە لاۋۇلداپ ياندى. نېمە قىلىش كېرەك؟ قايتايمۇ؟

ياق، — دەيتتى ئۇ، قەتئى قارارغا كېلىپ، — خورلىنىپ ياشىغاندىن، مەغرۇر تۇرۇپ ئۆلگىنىم ئەۋزەل. مېنى بەرىبىر ساق قويۇشمايدۇ. بۇ پېشكەللىكلەر «چالا تەككەن ئوق» سولپىسىدىن بولۇۋاتىدىغۇ؟ ... شۇنداق. دىمەك، كەنجى ئورمانلىقتا بىر سىرلىق سىرتماققا چۈشۈپتۇ ـ دە! مەن چوقۇم ئۇنىڭ يولىغا ماڭىمەن. ئانامنىڭ روھى، پەرزەنتىنىڭ، جەۋلانىنىڭ ۋە كەنجىنىڭ روھى مېنى ئەمدى جۇڭغارىيىدىن تاپسۇن ...

مۇبارەك بىلەن ۋەدىلىشىپ قايتقاندىن كېيىن، ھەربى مەكتەپنىڭ ئات دوختۇرى ئىسرايىلنىڭ ئۆيىگە كەلدى. ئۇلار ئۇزۇن سۆزلەشتى.

ئىسرايىل يەر ئاستى تەشكىلاتىنىڭ ئاكتىپ ئەزاسى بولۇپ، كەنجى ئۇنىڭ سەمىمىيىتىگە خېلى ئىشىنەتتى. ئۇ، جۇڭغار ۋە ماناس تاغلىرىنىڭ يوللىنى پىششىق بىلەتتى. ئۇلار جۇڭغارىيە ئويمانلىغى ئارقىلىق قېچىشقا كېلىشىپ قەسەم ئىچىشتى. ئىككىيلەن ئىككى ھەربى ئاتنى مىنىپ ئاخشىمى مەخپى يولغا چىقتى. ئۇلار ليۇداۋەننىڭ غەربىدىكى ھىلىقى ئورمانلىققا كەلگەندە ئىسرايىل توساتتىن كەنجىگە:

— ئاداش، ئەسلىسەم، مۇھىم ئىككى ئىش ئۇنتۇلۇپتۇ ئەمەسمۇ؟ — دىدى.

— نىمە ئىش؟ — سورىدى كەنجى.

— بالا - چاقىلارغا دەيدىغان بىر مۇھىم سۆزۈم دىيىلمەي قاپتۇ. يەنە يامغۇرلۇق چاپاننى ئۇنتۇپتىمەن. ئورماندا كۈتۈپ تۇر، مەن ھىلىلا كېلىمەن.

كەنجى ھېچ ئىككىلەنمەستىن ماقۇل بولدى. چۈنكى، كەنجىنىڭ بۇ ئورماندا مۇبارەكنى كۈتۈپ تۇرۇش زۆرۈرىيىتىمۇ بار ئىدى.

شۇنداق قىلىپ ئىسرايىل ئاتنى ئارقىغا قايتۇردى - دە، ئۇچقاندەك كەتتى. كەنجى قارا گىر ئىتنى بىلەن ئورمانغا يوشۇرۇندى. مانا، ئىككى - ئۈچ سائەتمۇ ئۆتتى. كەنجى ئامرىغى مۇبارەك بىلەن دوستى

ئىسرائىلنى تۆت كۆز بولۇپ، تەقەززالىق بىلەن كۈتمەكتە ئىدى. ئەتراپ جىمجىت ۋە قاراڭغۇ. ئورمان ئارىسىدىن ئاسمان تۈۋرۈسىدىكى بىر نەچچە يۇلتۇزنىڭ چاقناپ تۇرغانلىقىنىلا كۆرگىلى بولاتتى. كەنجى بىرەر كىشىنىڭ سىزىپ قىلىشىدىن خۇدۇكسىرەپ، ئورمان ئىچىدە مىدىر-سىدىر قىلماي يىگانە ئولتۇرغان ئىدى. قارا قاغىدەك كەلگەن ئاتلىق ژاندارمىلار ئوشتۇمتۇتلا ئورمانلىقنى قورشىۋالدى. ئىسرائىلنىڭ چىلان تورۇق ئېتى شۇئان ئورمانغا قاراپ قاتتىق بىر كىشنىدى. جاۋاۋەن كەنجىنىڭ قاراكىر ئېتىمۇ دەرھال ئۈنلۈك كىشنىدى. شۇنداق قىلىپ كەنجىنىڭ ئورمانلىقتا ئىكەنلىكى ھەربىي ۋە ساقچىلارنىڭ ئالدىدا مانا مەن دەپ ئاشكارا بولدى. ئىسرائىلنىڭمۇ، چىلان تورۇقنىڭمۇ خىزمىتى ئاياقلاشتى. ئەمدىكى ئىشنى خوجايىنلىرىنىڭ ئۆزىگە قالدۇرۇپ ئىسرائىل غىپپىدە تىكىۋەتتى.

— كەنجى بۇ يەرگە چىق! يۇۋاش بولساڭ كەڭچىلىك!...

تۆت ئەتراپتىن خەنزۇچە، ئۇيغۇرچە، قازاقچە خىتاپلار ياڭراشقا باشلىدى. كەنجىدە يان قورال بولسىمۇ، بىراق ھازىر ئېتىشىپ تەڭ كېلىشىمۇ، تىرىك قۇتۇلۇپ كېتىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس. ئەمدى ئۇ، ئىچ-ئىچىدىن ئازابلىنىپ، قەھىر-غەزەپ ئوتىدا ئۆرتىنىشكە باشلىدى، بىر دەم زامانقۇلنى چالا ئاتقان ئوق قولىنىڭ بارمىقىنى قەھرى بىلەن چىشلەيتتى. بىر دەم ئىسرائىل-

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى

نىڭ خائىنلىقىدىن غەزەپلىنەتتى.

— ھاراق سورۇنلىرىدا ئۇنىڭ قىلغان مەمەدانلىقىغا يۈزمىڭ لەنەت، — دەيتتى ئۇ. بىراق ئەمەدىكى پۇشمان، ئەقلىگە دۈشمەن ئىدى.

قارا گىرنىڭ توختىماي كىشنەپ تۇرۇۋېلىشى ئۇنىڭ ئەلەملىك خىيالىنى ئۈزۈپ تۇراتتى. تەسلىم بولۇشقا ئۈندىگەن چوقانلار بارغانسېرى ئۇلغىيىپ باراتتى. ئۇ، تاپانچىسىنى مېڭىسىگە تەگلەپمۇ كۆردى. لېكىن يەنە تۇرۇپ بۇ خىيالدىن ۋاز كەچتى:

— ئۆلۈۋېلىش ئاسان. ئەمما، بۇ مۇناسىۋەت بىلەن قولغا ئېلىنغان نۇرغۇن يىگىتلەر مېنىڭ سەۋەۋىدىن ئازاپلىنىشى ۋە بەلكى گۇمان بىلەن ئۆلتۈرۈۋېتىلىشى مۇمكىن؛ شۇڭا ھەممىنى مەنلا ئۈستۈمگە ئېلىپ، يارەنلىرىمنى ئاياپ قېلىشىم زۆرۈر. ئۆز ئوقۇمدا ئۆلگەندىن، دۈشمەن ئوقىدا ئۆلۈش ئەلا، — دىدى ئۇ. ئازاپلىق خىياللاردىن كېيىن.

كەنجى ئورنىدىن دەس تۇردى - دە، قاراگىرنى يېتىلەپ دۈشمەنلەر ئالدىغا — ئورمان سىرتىغا ماڭدى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

2

زامانقۇلنىڭ تىلىگى ئىجاۋەت بولغاندەك، «مەغ‑پىرەت پەرىشتىلىرى» يەنىلا ئۇنى قوللىماقتا. ئۇنىڭ دەپىن مۇراسىمىغا ماتەم ئۈرگىستىرىدىكىلەرنى قوشۇپ ھىساپلىغاندا بەش مىڭدىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى. ئۆلكىلىك ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىنىڭ يازلىق زالىغا ئادەم سىغماي قالغان ئىدى. ئۇنىڭ «نۇسرەتلىك ئۆلۈمى» ئۈچۈن ھۆكۈمەت غەزنىسى ئايىماي تەسەرۇپ قىلىندى. «مەرھۇمنىڭ ماتىمى» ئۈچۈن ئاق باغلاش ۋە ئارتىشقا كەتكەن گەزماللار يۈز توپقا يەتتى. يازلىق زال بىلەن تاۋۇتنىڭ تۆت ئەتراپى «مەرھۇمغا تەزىيە» سۆزلىرى يېزىلغان گۈلچەمبىرەكلەر بىلەن لىق تولغان ئىدى، ماتەم ئۈرگىستىرىنىڭ مۇڭلۇق ساداسى ۋە نادانلارچە ھېسسىياتقا بېرىلگەن شۇنچىزا كۆپ ئىشتىراكچىلارنىڭ بۇقۇلداپ يىغلاشلىرى بىلەن ھەيۋەتلىك تەزىيە مۇرا‑سىمى رەسمىي باشلاندى:

— «مەرھۇم» — جۇڭخۇامىنگونىڭ ئەڭ سادىق پەرزەندى بولۇپ، تارىخ سەھىپىسىدىن مەڭگۈ ئورۇن ئالىدۇ...

— «مەرھۇم» نىڭ ئىنتىقامى ئۈچۈن بىز بۇنىڭ‑

دىن كېيىنمۇ بۇزۇقلار بىلەن ئاداققىچە كۈرەش قىلىمىز...

— بۇزۇقلارنىڭ تىغى بىلەن «شەھەت» بولغان «مەرھۇم» نىڭ ياتقان يېرى چوقۇم جەننەتتە بولىدۇ...

يۇقۇرىدىكى سۆزلەر خۇگوجۇن، ناسىر ھەم بىر موللامىنىڭ تەزىيە نۇتۇقلىرىنىڭ ئاساسلىق روھى.

دەل يېشىن مەھەلدە زامانقۇلنىڭ تاۋۇتى باخۇلياڭ شەھىتلىكىگە ئېلىپ مېڭىلدى.

ھايات سەھنىسىدە ھەمىشە نەپرەت بىلەن مۇھەببەت، يىغا بىلەن كۈلكە، تىراگېدىيە بىلەن كومېدىيە گويا ئوت بىلەن سۇدەك بىر-بىرىگە زىت روللاردا نامايەن بولۇپ دەۋر قىلىدۇ. بىراق، ھازىر زامانقۇلغا قىلىنىۋاتقان غەيرى نورمال ھۆرمەتلەر سايىسىدا يۇقۇرىدىكى روللارنىڭ ھەممىسى ئۆزىنىڭ ئەسلى خاراكتېرىنى يوقاتماقتا ئىدى. باخۇلياڭ گۆرىستانلىقىدا ئۇنىڭغا مەخسۇس سىمونت قەۋرە قاتۇرۇلدى①. كىچىكرەك بىر تىياتىر ئۆمىكى تېخى ئۇنى «قەھرىمان» دەپ پەدەزلەپ سەھنىگە چىقتى. ھەممىدىن كۈلكىلىكى — زامانقۇلدەك مەلئۇننى تۇققان ئايالمۇ «قەھرىمان ئانا» دىگەن نامغا نائىل بولۇپ، كۈمۈش مېدال بىلەن مۇكاپاتلاندى. بۇ «قەھرىمان ئانا» ئالاھىدە ھۆرمەت ۋە

① زامانقۇلنىڭ بۇ قەۋرىسى كېيىنكى يىلى نامايىشچى، ئاممىا تەرىپىدىن بۇزۇپ تاشلانغان ئىدى. كېيىن ھۆكۈمەت دائىرىلىرى يەنە يېڭىدىن ياساپ چىققان.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

مەخسۇس ماشىنا بىلەن ئۇرۇمچىگە ئالدىرۇپ كېلىنگەن ئىدى. شۇنىڭدىن كېيىن تەزىيە دولقۇنى تېخىمۇ يۇقۇ-رى باسقاقا كۆتىرىلىشكە باشلىدى:

1945 - يىل 6 - ئاينىڭ 9 - كۈنى مەركىزىي ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىنىڭ يازلىق كۇلۇبى ئالدىغا «مەرھۇم ئاخۇشۇنىڭ روھىغا مەۋلۇد ئوقۇش مۇراسىمى» دىگەن چوڭ خەتلىك لوزۇنكا ئېسىلغان؛ ھاۋانىڭ شۇنچە ئىس-سىق ۋە تىنچىقلىغىغا قارىماي كۇلۇبنىڭ ئالدى ۋە روزى ھاجىنىڭ مىچىتى ئەتراپىغا نۇرغۇن ئادەملەر توپلانغان ئىدى. ئۇلارنىڭ تولىسى بۇ كاتتا مۇراسىمغا قاتنىشىش ئۈچۈن مەخسۇس باغاق بىلەن كەلگەنلەر ئىدى.

كۈن نەيزە بويى ئۆرلەش بىلەن تەڭ ئادەملەر تۆتتىن - بەشتىن ئۇيۇشما زالىغا كىرىشكە باشلىدى.

كۇلۇبنىڭ ئالاھىدە سەھنىسىدە سەللالىق ئاخۇ-نۇملار، سىپايىي كىيىنگەن بىر مۇنچە ئەرباپلار ئولتۇ-رۇشاتتى. سەھنىنىڭ تۆرىدە يەنە بايىقى «قەھرىمان ئانا» پۈتۈن ئەزايى ئاق بىلەن ئورالغان ھالدا مۇسىبەت تۇتۇپ ئولتۇرغان ئىدى. ئۇنى ياش ئىككى ئايال قولتۇغىدىن يۆلەپ تۇراتتى. ھازىدار ئايال تۇرۇپ - تۇرۇپلا «ئاللا توۋا» سىلىپ، ئۆكسۈپ يىغلاپ، سەھنىنى بېشىغا كىيەتتى.

40 مىنۇتقىچە مەۋلۇد ئوقۇلۇپ، پاتىھە قىلىنغان-دىن كېيىن، مۇراسىم رىياسەتچىسى:

— ھازىر ھۆكۈمەت ۋەكىلى سۆزلەيدۇ، — دەپ

بىر ئەرباپنى سۆزگە تەكلىپ قىلدى. ئەرباپ ئورنىدىن تۇرۇپ، امانقۇلنىڭ ئانىسىغا ھۆرمەت تازىم بىجا كەلـ تۈرگەندىن كېيىن:

— ھۆكۈمىتىمىز ئاخوشۆنى «قەھرىمان» دەپ رەسمىي ئېتىراپ قىلىپ، مەخسۇس ھۆججەت چىقاردى. ئۇنىڭ ئائىلە تەۋەلىرى دۆلەت تەرىپىدىن مەڭگۈ تەمىنلىنىدۇ. نەزىر - چىراقلىرىغا ھەممە چىقىم ھۆ- كۈمىتىمىز تامانىدىن بېرىلىدۇ. مەرھۇمنىڭ ئانىسى ئالـ دىدا بۇ قارارنى ئالاھىدە جاكالىماقچىمەن، — دىدى.

«ھۆكۈمەت ۋەكىلى»نىڭ سۆزى تۈگەش بىلەنلا، ھازىدار ئايال ئۈيقۇدىن ئۈندۈرگەندەك ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى - دە، قارارنى جاكالىغان ھىلىقى ئەرباپنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ تازىم بىجا كەلتۈر- گەندىن كېيىن تېخىمۇ چوقان كۆتەردى:

بالامنى ئۆلتۈرگەنلەرنى ئېتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىمەن. ئۇلارنى ئېتىپ بەرمىسە مەن ھەرگىز رازى ئەمەس، — دەپ زالنى يەنە ئەسەبىلەرچە بېشىغا كىيـ گىلى تۇردى. ئۇ، رەپىتىسنى ئوبدان قىلمىغىنى ئۈچۈنـ مىكىن، سۆزلىرى قولاشماي، بەزى سوپىلۇرلار ئارقىلىق ئۇكشالماقتا ئىدى. ئۇ، بارغانسېرى بوغۇلۇپ، ئاللا- تۇۋا سالاتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېگانە ئادرېسى

يىگىرمە بەشىنچى باپ

1

ئېچىلغىنىغا تېخى بىر - ئىككى كۈنلا بولغان ھاۋا بۈگۈن يەنە تۇتۇلۇشقا باشلىدى. پېشىندىن كېيىن ئاسماننى چاڭ - توزاڭ ئارىلاش ساغۇچ تۇمان قاپلىۋالدى، قۇياش گويا قارا پەرەنجە ئارتىۋالغان جۇۋاندەك بۇلۇتلار ئارىسىغا يوشۇرۇندى. ئىقلىم ئۆزگىرىشىدىن پەيدا بولغان قويۇنتاز خۇددى پىرخوندەك چۆگىلەپ، شەھەر كوچىلىرىنى ئالا قويماي ئارىلاپ، ئەسكى - تۈسكى تاشلاندۇق نەرسىلەرنى ئاسمانغا ئۇچۇراتتى.

شەھەردىكى ھەربى ھالەت جىددى تۈس ئېلىپ، كوچىلاردا ئادەم شالاڭ يۈرەتتى. ئۇلارنىڭ چىرايلىرى سۇلغۇن، ۋەھىمىلىك كۆرۈنەتتى. بىر - بىرى

بىلەن مۇنداقلا سالاملىشىپ، گەپ - سۆزسىز ئۆتۈشۈپ كېتىشەتتى. ئارامى خۇدا گەپلىشىشتىن ھېيىقىشاتتى.

سۆرۈن چىراي قوراللىق پاترونلار كوچا - كوچىلاردا تىمىسقىلاپ يۈرەتتى. ئۇلار چىراي ئېچىپ سۆزلىشىۋاتقان بىرەتى - يېرىم كىشىلەرنى كۆرۈپ قالغىدەك بولسا شۇ يەرگە جىندەك پەيدا بولاتتى.

خالتا كوچىلاردىكى مەھەللىلەردە پەيدا بولغان ياۋا سۆز - چۆچەكلەر يامراپ كەتكەن ئىدى. ئۇنىڭغا بەزى ئەمىلىيەتكە ئۇيغۇن مىش - مىش پاراڭلار قوشۇلۇپ، كىشىلەرنىڭ روھىي دۇنياسىدىكى ئەنسىزلىك ئاۋۇپ باراتتى:

«قاچقان كەنجى بىلەن زۇليارنى تۇتۇپ كېلىپ، 4 - تۈرمىگە قاماپتۇ، پات - يېقىندا ئاتىدىكەن....»

«ئۇلار 4 - ئايدا قوزغىلاڭ كۆتەرمەكچى ئىكەنتۇق، زامانقۇل ئۆلمەي قېلىپ، ئىش بۇزۇلۇپتۇ...»

«دارىلفۇنۇندىن ئەنۋەر باشلىق كىشىلەر قېچىپ كېتىپتۇ....»

«ئايرۇدرومنىڭ بېنزىن ئىسكىلادىغا ئوت كېتىپ، ئون ئايروپىلان كۆيۈپ كېتىپتۇ. بۇ ئىشنىمۇ كەنجىنىڭ تەرەپدارلىرى قىلغان ئىكەن ....»

«تۇنۇگۈن تۇنجى ھەربىي مەكتەپ ۋە دارىلمۇئەللىمىندىن نۇرغۇن ياشلار قولغا ئېلىنىپتۇ ....»

دەرھەقىقەت، «شامال چىقمىسا دەرەخ مىدىرلىمايدۇ» دېگەندەك «زامانقۇل ئەنزىسى»دىن كېيىن

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

گۇڭگۇمدەن گۇەنلىچۇنىڭ ئىككى قارا رەڭلىك پىكاپ ماشىنىسى كېچە-كۈندۈز ئادەم تېرىشتۇرۇپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ نامىنى ياكى ئاۋازىنى ئاڭلىغاندا ئادەملەر: «ئەزرائىل كەلدى!»، دەپ ئەندىشىلىك پىچىرلىشاتتى-دە، جىنىنى ئېپقاچاتتى. بىراق، زامانقۇلنىڭ تىزىملىكىگە ئېلىنىپ قالغان ھېچبىر جان ئەزرائىلنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتۇلالمايتتى. بىرەر ئاي ئىچىدە ئۈرۈمچى شەھىرىدىكى تۈرمە-زىندانلار مەھبۇسلار بىلەن تولۇپ كەتتى.

«زامانقۇل ئەنزىسى»گە چېتىشلىقلار ئاساسەن «4-تۈرمە» ۋە «2-تۈرمە»گە قامالغان ئىدى. سوراق قىلىش، ئازاپلاشلار تولاراق «4-تۈرمە»دە ئېلىپ بېرىلاتتى. تارىختا ئىزسىز يوقىلىپ، پۈشتى-پاناھى مەڭگۈ داغدا قالغان كۆرمىڭ قەھرىمانلارنىڭ تەقدىرى مانا مۇشۇ يەردە «ھەل» قىلىناتتى.

ياڭ زېڭشىڭ زامانىسىدا بۇ «4-تۈرمە»نىڭ ئورنى كېچىكرەك ھەپسىخانا بولۇپ، ئۇنىڭ شەرق پاسىلى يومۇخاڭزا كوچىسى بىلەن ئارىتام كېلەتتى. يومۇخاڭزا كوچىسىدا يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا پاھىشىخانىلار، «چاڭخو» (قىمارخانا)لار، ئەپيۇنكەش ۋە نەشىكەشلەرنىڭ مەيدان-مەيخانىلىرى ھەم بەزى بايۋەچچىلەرنىڭ قارا مىلەگزىلىك تاماشىخانىلىرى يۈز نەچچىگە يېتەتتى. شىڭ شىسەي دەۋرىدە بۇ پاسكىنا جايلارنىڭ بىر قىسمىنى قوشۇۋېلىش بىلەن «4-تۈرمە» كېڭەي-

تىلدى. ئىگىزلىگى تۆت مېتىر، قېلىنلىغى بىر يېرىم
غۇلاچ كېلىدىغان ھەيۋەتلىك تۆت چاسا سېپىل بىلەن
قورشالغان، ئۇنىڭ ئۈستىدىكى ئالتە جايغا قاراۋۇل پو-
تەيلىرى سېلىنغان بۇ تۈرمىنى كۆرگەن كىشىنىڭ
يۈرىگى جىغىلدايتتى.

تۈرمىنىڭ تۆمۈر بىلەن قاپلانغان قوش قاناتلىق
يوغان دەرۋازىسىنىڭ ئېنى ۋە ئىگىزلىگى ئۈچ - تۆت
غۇلاچ بولۇپ، ئۈچ يېرىدىن تۆمۈر بالداق ئۆتكۈزۈل-
گەن ئىدى، ئۇنىڭغا ئاتىنىڭ كاللىسىدەك يوغان ئۈچ
قۇلۇپ سېلىناتتى. بۇ، قۇلۇپلار پەقەت ماشىنا كىرسە -
چىقسا ئېچىلاتتى. ئادەملەرنىڭ قاتنىشى ئۈچۈن
دەرۋازىنىڭ يان تەرىپىدىن كىچىك ئىشىك قويۇلغان
ئىدى.

دەرۋازىنى كېچە - كۈندۈز قوراللىق قوش قارا-
ۋۇل ساقلايتتى. بۇ يەرنى كىشىلەر مەنىلىك قىلىپ
«قارا دەرۋازا» دەپلا ئاتىشاتتى.

دىمىسىمۇ قارا دەرۋازا ئىچىدە ھۆكۈمرانلىق
سۈرى بىلەن كۈن ئۆتكۈزىدىغان مەخلۇقلارنىڭ دىلى
قارا ئىدى، زىندانىنىڭ ئىچى بولسا ئادەملەرنىڭ تې-
رىسىنى تەتۈر سويىدىغان قاپ - قارا ۋەيلۇن دوزاقىنىڭ
نەق ئۆزى.

ياش تالانت ئىگىسى جەۋلانى قاتارلىق ھېساپ-
سىز مۇنەۋۋەر ئوغلانلارنى مانا مۇشۇ پانى دوزاق يۇ-
تۇپ كەتكەن ئىدى. ئەمدى بولسا كەنجىدەك ۋىجدانلىق

www.uyghurkitap.com

ئۇرغۇن يىگىتلەرنىڭ تەقدىرىمۇ مۇشۇ بەردە بىر تەرەپ بولۇش ئالدىدا تۇراتتى.

تۈرمىنىڭ ئۆيلىرى بىر قانچە گۇرۇپپىلارغا بۆلۈنەتتى: «يوشۇرۇن كامىر»؛ «قاراڭغۇ كامىر»؛ «يالغۇز كىشىلىك كامىر»؛ «ئازادە مەھبۇس»؛ «مەھبۇسلار تاماقخانىسى»؛ «جازا قوراللىرى ئىسكىلادى» قاتارلىقلار.

قاتمۇ قات چەمبەر سېلىنىۋېتىلگەن كامىر ئىشىگىنىڭ ئۈستىدە ھېچبىر قاچا پاتقىدەك كىچىككىنە تۆشۈك بولۇپ، مەھبۇسلارغا ئەنە شۇ كامارىدىن تاماق بېرىلەتتى. ھەر قايسى كامىرلارنىڭ بۇلۇڭ تەرىپىگە تەرەت تۇڭى قويۇلغان؛ مەھبۇسلار پەقەت كۈندۈزىلا بىرەر قېتىم «فاڭفېڭ» (تەرەت سۇندۇرۇش) ئۈچۈن ئوچۇقچىلىققا ئېلىپ چىقىلاتتى.

«ئازادە مەھبۇسلار»دىن باشقا مەھبۇسلارنىڭ ھەممىسىگە دىڭگۇدەك ئېغىر ئىشكەل سېلىنغان بولۇپ، پۇتلىرىنى ئارانلا سۆرىيەلەيتتى.

باش جاۋاپكار كەنجى، زۇليار قاتارلىقلار «يالغۇز كىشىلىك كامىر» ۋە «يوشۇرۇن كامىر» لارغا سولاندى. ياشلار تەشكىلاتىنىڭ غوللۇق ئۇنسۇرلىرىدىن ھىلال «5 - نومۇرلۇق» زىندانغا تاشلاندى، بۇ يەردە بىر قانچە مىللەتكە مەنسۇپ مەھبۇسلار بەنت ئىدى: ئۇلارنىڭ بىرى ياپون، بىرى كورد، بىرى خەنزۇ، ئىككىسى ئۇيغۇر. ئەمدى تاجىكتىن ھىلال قوشۇلۇپ، مەھبۇسلارنىڭ

مىللى تەركىۋىنى تېخىمۇ بېيىتتى.

ھىلال ئۆزىدىن بۇرۇن بۇ كامىردا يېتىۋاتقان «پېشقەدەم» مەھبۇسلارنىڭ تەرجىمىھالى بىلەن تونۇشۇشقا باشلىدى. بۇ مەھبۇسلارنىڭ ھەممىسى دىگۈدەك شىڭ شىسەينىڭ تۈرلۈك تۆھمەتلىرى بىلەن قامالغانلار ئىكەن.

ياپون بىلەن كورد ئەتىدىن - كەچكىچە كىتاپ بىلەن ھەپىلىشىپ كۈن ئۆتكۈزەتتى. ھىلىقى خەنزۇنىڭ ئەپيۈن خۇرۇچى تۇتۇپ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشقان، ئۇچەيلىرى تارتىشقان ھالدا دەرمانىدىن كېتىپ، ئىككى قولىدا قوسىغىنى مۇجۇپ، بىر بۇلۇڭدا تۈگۈلۈپ ياتاتتى.

يېشى ئاتمىشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان تارانچى بولسا مۇڭداشقاق، گەپ خۇمارى كىشى ئىدى. ئۇ، ئىبىغىر ئىشكەل سېلىنغان پۇتىنى بەنچاڭدىن ساڭگىلىتىپ ئولتۇرۇپ، ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇراتتى:

—... ئەھۋال شۇنداق، ئۇكا، — دەيتتى ئۇ، قويۇق چاڭگا قېشىنىڭ تەكتىدىكى خىرەلەشكەن چېقىر كۆزلىرىنى ھىلالدىن ئۈزمەي تۇرۇپ، — سىز ھىلىقى «سۇلايمان يىغلىغان بىلەن ئىبلاخۇن يىغلىماي ئۆتتى» دىگەن تەلكە ناخشىسىنى ئاڭلىغان بولغىدىڭىز؟

رېرىكىشلىك ۋە ئازاپلىق زىندان تارانچىنىڭ تۈگىمەس ھېكايىسى ۋە قىزىقارلىق چاخچاقلىرى بىلەن پات - پاتلا جانلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ھازىرقى ھېكايىسى ئەنە شۇ يۇقۇرىدىكى سوئال بىلەن باشلاندى:

www.uyghurkitap.com

— نادانلىقىمىزنى دېمەمسىز، بىزنى خۇددى مايمۇننى قەپەزگە سولىغاندەك ياغاچ قەپەزگە بەنت قىلىپ ئېلىپ كېلىشكەن. كۆتەك هارۋا ئۈستىگە بېكىتىلگەن ياغاچ قەپەز ئىچىدە پۇتىمىزدا ئىشكەل، قولىمىزدا كويزا، بوينىمىزدا شال، ئۇزۇن زەنجىر بىلەن باغلىنىپ تۇراتتۇق. هارۋىكەشتىن باشقا بىزنى پەقەت بىرلا يايى يالاپ ماڭاتتى. ئۇنىڭ قولىدا قارا مىلتىقى بار ئىدى، لېكىن بىز تازىمۇ ئەخمەق، تازىمۇ نادان بەندە ئىكەنمىز. بولمايدىغان بولسا يايى بەزگەك بىر پەشۋاغا يارىمايتتى. شۇنچىزا ئاسمىنى كەڭ يەردە «موللام مۇشۇك» بولۇپ كېلىپ، بۇ زەي زىنداندا «ئەلهۆكمىلىللا»غا كۆنۈپ، كىرپە بولۇپ ياتقىنىمىزنى قارىمامسىز...

— ئۇنىڭ ئۈستىگە، — دېدى تارانچى، ئاردا موخۇركا چېكىۋالغاندىن كېيىن، — مېنىڭ بۇ تۇرمىگە بۇ دۆرەمقىسى بىلەن قوشقاندا بەشىنچى قېتىم چۈشۈشۈم...

تارانچى سەرگۈزەشتىلىرىنى، بېشىغا كەلگەن قىسمەتلەرنى ئۇزۇندىن-ئۇزۇنغا قىزىقارلىق هېكايە قىلاتتى. گاھ كۈلەتتى، گاھ غەزەپلىنەتتى.

هېكايە ئۈزۈلگەن چاغلاردا هىلالنىڭ دىققەت-نەزىرى ياپون بىلەن كوردقا چۈشەتتى.

ياپون مەهبۇسنىڭ ئىسمى زوكوتو بولۇپ، مەلۇماتلىق بۇ كىشى بىر زامانلاردا سودا-تىجارەت

ھېرىسلىغىدا كېلىپ قالغان ئىكەن، ئۇ تۇرمىدە خەنزۇ-
چىنى پىششىق ئۆگىنىۋالغانلىقى ئۈچۈنمۇ، كونا كىتاپ-
لارنى قولىدىن چۈشۈرمەي ئوقۇپ ئولتۇراتتى. ئۇ كى-
تاپلار — «خەننامە»، «تاڭنامە»، «تارىخىي خاتىرىلەر»،
«قىزىل راۋاقتىكى چۈش»، «ئۈچ پادىشالىق توغرىسىدا»،
«شۈەنجاڭنىڭ تەرجىمىھالى» ۋە «غەرپكە ساياھەت خاتى-
رىلىرى» قاتارلىق مەشھۇر ئەسەرلەر ئارقىلىق ھون ۋە
ئۇيغۇرلارغا دائىر ساۋاتلارنى خېلى پىششىق بىلگەن
شەخسى ئىدى.

بىراق، مۇشۇ دائىرىدە ئۇنىڭغا كامىر ئىچىدە
سۆھبەتداش بولالىغىدەك بىرەر ئۇيغۇر مەھبۇسداشنىڭ
بولمىغانلىقىدىن ئەپسۇسلىناتتى.

ئۇ، يەنە توكىنىڭ تىلىنى پۇختا بىلىدىغان تېخى-
نىڭ — ماھىر مانتىيور ئىدى. تۈرمىنىڭ توكى ئۈزۈل-
گەن ھامان تۈرمە دائىرىلىرى ئۇنى ئېلىپ چىقىپ كې-
تەتتى-دە، بىلىمىنىڭ يۈزىدىن تالا-تۈزگە چىقىش-
قا. ئوبدان ئوزۇقلىنىشقا مۇۋەپپەق بولاتتى. ھازىر ئۇ
كامىردىكى كورد بىلەن ئەھدىلىشىپ پارس تىلىنى
قىزغىن ئۆگىنىۋاتاتتى.

كوردنىڭ تەرجىمىھالى ھىلالنى تېخىمۇ قىزىقتۇر-
دى. ئۇ، ئىراننىڭ ھەمەدان شەھىرىدە تۇغۇلۇپ ئۆس-
كەن ۋە شۇ يەردە ئوقۇپ مەرىپەتلىك بولغان ماھىر
تېۋىپ ۋە ئۇستا رەسسام ئىدى. ئۇنىڭ تولۇق ئىسمى
گۈليار ھەمەدانى ئىدى. ئۇنىڭ ئەجدادلىرىدىن مەشھۇر

www.uyghurkitap.com

سەيياھلار چىققان ئىكەن. گۈليار ھەمەدانى بۇۋىلىرى-نىڭ ئۇن قەناغىچە بولغان نەسەپ تەزكىرىسىنى پىششىق بىلىدىكەن. ئۇنىڭ بىر بوۋىسى سىبىر خانلىقىنىڭ پايتەختى سىبىردا ئۇرۇشتا ئۆلگەن، يەنە بىر بوۋىسى قەشقەردە ۋاپات بولغان ئىكەن. ھەمەدانى شۇ بوۋىسى-نىڭ قەۋرىسىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن كېلىپ شىڭ شىسەي تەرىپىدىن قامالغان، ئىجتىھاتلىق گۈليار ھەمەدانى كامىرنىڭ ئىچىنى كۇتۇپخانىغا ئايلاندۇرۇۋالغان ئىدى. ئۇ مەشھۇر «شاھنامە»نىڭ پارىسچە نۇسخىسىنى، «بوستان»، «گۈلىستان»نى، ھەتتا «تەۋرات»نى يوشۇرۇن ساقلاپ ئوقۇپ يۈرەتتى. كېيىنرەك ئۇ خەنزۇچىنى ۋە ياپونچىنى ئۆگىنىشكە قىزغىن كىرىشكەن ئىدى.

— نەچچە تىل بىلىسىز؟ — سورىدى ھىلال.

— ئانچە كۆپ ئەمەس، — دىدى ھەمەدانى،— ئاسىيادىكى بىر قانچە مىللەتلەرنىڭ تىلىنى ئاز - تولا يامدايمەن.

كورد كامىرنىڭ تېمىغا يۆلىنىپ ئولتۇرغان ئىزىدىن سەل ئالدىغا سىلجىپ ھاياجان بىلەن سۆزلەپ كەتتى:

— كۆپ تىللارنى بىلىش ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ زۆرۈر. كۆپ تىل بىلگەن ئادەم ئۆز يۇرتىدا تۇرۇپمۇ ئالەم بىلەن تونۇشالايدۇ. تىل بايلىقى — ئالەم بايلىقى دىمەكتۇر. ئادەم پەرزەنتى تىل ۋاستىسى، ئەقىل مۇھاپىزىتى ۋە قولىنىڭ ماھارىتى بىلەن ھەر يەردە ئەزىز بو-

لالايدۇ. ماۋۇ ياپون، تۈكنىڭ تىلىنى بىلىدىكەن، تۈر-مىدە ئوبدان بېقىلىۋاتىدۇ. مەن تۈرمىدە مۇپەتتىشنىڭ بالىسىنىڭ سۈنئىي پۈتىنى ساقايتىپ قويۇۋىدىم. قوسىغىم توق ئۆتۈۋاتىمەن. قوساقتىكى بىلىم بىلەن قولدىكى ھۈ-نەرنى ھېچكىممۇ مۇسادىرە قىلالمايدۇ، — كورد ئاز سۆزلىگەندىن كېيىن، داۋام قىلدى، — مەن ماۋۇ ئىككى قېرىنداشىمغا كۆيۈنۈپ، ئىبىن سىنانىڭ «نا-دانلىقنىڭ دورىسى» ناملىق مەشھۇر كىتاۋىدىن ئىلمىي ھېكمەت سۆزلەپ بېرىپمۇ باقتىم. بۇ ئىككى-سى بۇرادەر ئاغزىدا ھە دېيىشىدۇ، لېكىن بىر-بىرىنى كوچىلاش ۋە بىر-بىرى بىلەن غىژىلدىشى زادىلا تۈگىمەيدۇ.

ھەمەدانى ئاندىن بىر پارچە سىزما رەسىمنى ياتقان كىگىزى ئاستىدىن ئالدى-دە، ھىلالغا كۆرسىتىپ:

— ئىبىن سىنانىڭ دورىسى ئۈنۈم بەرمىگەندىن كېيىن، مەن مۇشۇ دورا قەغىزىنى يېزىپ چىقتىم، — دېدى.

ھىلال رەسىمنى نۇقتا بويىچە كۆرۈشكە باشلىدى.

رەسسام ھەمەدانى بۇ ئىجادىيىتىنى مەشھۇر رافا ئېللو①غا تەقلىت قىلىپ ئىشلەپچىققان ئىدى.

① رافائېللو (1520 — 1483) ئىتالىيىنىڭ ئەدىبىي ئويغىنىش دەۋرىدىكى داڭلىق رەسسام ۋە ئېنژېنېرى. ئانا بىلەن بالا ئوبرازىنى يارىتىپ ئالەمشۇمۇل داڭ چىقارغان.

ئۇ، ئەگەر ئىچىدىكى مۇقەددەس ئانا سىماسىدا ئاجايىپ گۈزەللەشتۈرۈپ سىزغان. ئانىنىڭ ئوڭ كۆكسىدىن ئاققان ئاپپاق سۈت جەنۇپتىكى ئالتە چوڭ دەريانى؛ سول كۆكسىدىن ئاققان سۈت شىمالدىكى ئالتە دەريانى ھاسىل قىلاتتى. تارانچى بىلەن ھىلىقى ئارىم دولانى ئەمەلدە شۇ بىر ئىچىدىكى — بىر ئانا سۈتىنى ئىمىپ چوڭ بولغان ئىدى.

ھىلال ماھىر رەسسام ھەممەدانىغا بارىكاللا ئوقۇدى. ئاندىن تارانچى بىلەن ئاۋۇنىڭغا رەسىمنىڭ ماھىيىتىنى چۈشەندۈردى، گۈزەل رەسىم ئۇلاردا ئازراق بولسىمۇ يېڭى سەزگۈ پەيدا قىلغاندىمۇ؟!...

2

مەھبۇسلار — پىت، بۈرگە، ئاچلىق دەستى ھەم ھەر خىل نالە - پەريات، تۇرلۇك ئاراق - تۇرۇق ئاۋازلار ئارىلىقىدىن كېچىلىرى زىنھار ئارام ئالالماي، بارغانسېرى ھالسىزلىنىپ باراتتى.

ئىيۇننىڭ ئوتتۇرىلىرىدا تۈرمىلەرنى كەڭ كۆلەمدە «رەتلەش» يۈرگۈزۈلدى. ياشلار تەشكىلاتى ئەزالىرى كامىرلارغا يەككە - يەككىدىن سولاندى. ھىلال ئاۋالقى كامىردا تەنھا قالدى. گۈليار ھەممەدانى چىقىپ كېتىۋېتىپ:

— «ئۆلۈكتىن قەۋرە قالىدۇ، مەھبۇستىن سەۋرى» دىگەن مەشھۇر سۆز بار. سەۋرى ـ تاقەتلىك بولۇڭ، خەير ـ خوش، — دىدى.

ھىلال بىلەن ھەمەدانى ئايرىلىشقا قىيىشماي كۆزلىرىنى نەم قىلىشتى.

دەھشەتلىك سوراق باشلىنىپ، جىددى داۋام قىلماقتا ئىدى. ھەر خىل جازا قوراللىرى — كالتەك، سىم قامچىلار جاننى ئۆپرىتىپ باراتتى.

خوشنا كامىر — «قاراڭغۇ كامىر»دىكى زۇليارنىڭ غەزەپ ساداسى ئېنىق ئاڭلىنىشقا باشلىدى:

— قانخور جاللاتلار! ... مىنى چاپسان ئۆلتۈرۈۋەت! ئېتىۋەت!

«قاراڭغۇ كامىر» — شۇنچىلىك تار، قاراڭغۇ ئىدىكى، ئادەم ئۇنىڭدا ھىچقانداق سوزۇلالمايتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە زۇليارنىڭ پۈتۈن ئەزايى تىتما ـ تىتما قىلىپ تاشلانغان ئىدى. ئۇ، دەھشەتلىك ۋاقىراپ، بىر ھازادىن كىيىن جىمىپ كەتتى. ئۇنىڭ ھازىرقى جىمىپ كىتىشىمۇ قورقۇنچلۇق ئىدى.

ھىلال بىتاقەت بولاتتى. ئۇ گويا قەپەزنىڭ ئىچىدە ھەر تەرەپكە ئۆزىنى ئۇرۇپ تۇرىدىغان كەكلىكتەك بىردە ئوڭدىكى تامغا، بىردە بولسا سولدىكى تامغا يۈگۈرەيتتى. كامىر تاملىرىنى چىكەتتى. قۇلىقىنى تاملارغا يېقىۋېلىپ تىڭشايتتى.

— بىزنىڭ ئادەملەردىن كىملەر قامالغاندۇ؟

سوراق نىمىلەر ئۈستىدە بولۇۋاتىدىغاندۇ؟ — دەيتتى ئۇ، ئۆزى بىلەن مۇڭدىشىپ.

بىر كۈنى «فاكىفېك» پۈرسىتى كەلدى - دە، سىرتتىن بىر تال ئىنچىكە تۆمۈرنى كامىرغا يوشۇرۇن ئېلىپ كىرىۋالدى. ئۇ، شىمال تەرەپتىكى خوشنا كامىر بىلەن ئارىتام بۇلۇڭغا ئورنىتىلغان قەلەي مەش يېنىدىن تۆشۈك ئېچىشقا كىرىشتى. مۇشۇ تۆشۈك ئارقىلىق خوشنا كامىرلار بىلەن ئالاقە ئورناتماقچى بولدى. تۆشۈك ئاخىرى ئېچىلدى.

— مەن ھىلال، سىز؟

ھىلال ئىككىنچى، ئۈچىنچى قېتىم «تېلېفون» ئۇردى (بۇ ئۇسۇلنى مەھبۇسلار «تېلېفون» دەپ ئاتىشاتتى)، جاۋاپ تېلېفون كەلدى.

— مەن، ھامۇت...

ئىككىيلەن ھەربى مەكتەپتە بىللە ئوقۇغان يېقىن ساۋاقداشلار ئىدى. ھامۇت ئىلگىرىمۇ مۇشۇ تۈرمىگە بىر قېتىم قامىلىپ چىققان. بۇ قېتىمقى يەر ئاستى ياشلار تەشكىلاتىغا ھىلال بىلەن بىرگە قاتناشقان ئىدى. «زامانقۇل ۋەقەسى»دىن كېيىن، ئۇ، يوشۇرۇن ھالدا قېچىپ كۆجەي جىلغىلىرى ئارقىلىق توخسۇنغا باردى. ئۆزى بىلەن بىرگە قاچقان ئەخمەت دېگەن بىر يىگىتنى باشلىۋېلىپ، توخسۇنلۇق ساۋاقدىشى ۋاھاپ ئامىرنى تاپتى ۋە ئۇنىڭدىن ئارغىبۇلاقتىن ئۆتكۈزۈۋېتىشنى ئۆتۈندى.

ۋاھاپ ماقۇل بولۇپ ئۇلارنى ئوبدان كۈتتى. بىر ھەپتىچە پىيادە يۈرۈپ چارچىغان يىگىتلەر ئۇنىڭ ئۆيىدە بىر سوتكىدەك ئۇخلىدى. ئۇلار غەپلەت ئۇيـقۇسىدىن ئەمدىلا ئويغىنىپ تۇرۇشىغا ئىلمەك بۇرۇن، كەكە ساقال، دىقماق گەردەن — مەھەللە بوجىڭى كىرىپ كەلدى - دە، جىددى ھالدا:

— ئۇيقۇڭلار قانغاندۇر، ساقچى مەھكىمىسىگە بېـرىپ تىزىملىتىپ كېلەيلى، — دېدى.

ساھىپخان سۈكۈت قىلىپ تۇردى. «مېھمانلار» بوجاڭنىڭ ئالدىغا كىرىپ ماڭدى. ساقچى مەھكىمىسىدە ئۇلارنى كويزا بىلەن ئىشكەل كۈتۈپ تۇرغان ئىدى. شۇنداق قىلىپ بۇلار مۇشۇ «4 - تۈرمە»گە يەتكۈزۈپ بېرىلدى.

ھامۇتنىڭ نېرى تەرىپىدىكى كامېرلاردا ياشلار تەشكىلاتىنىڭ غوللۇق ئەزالىرىدىن قاسىم، قۇربان، رەخىم قاتارلىقلارنىڭمۇ يېتىۋاتقانلىقى بىلىندى.

لېكىن، كەنجىنىڭ تەقدىرى تېخى مەلۇم ئەمەس ئىدى. ھىلال ۋە باشقا ياشلار ئۇنىڭ ھەققىدە ئۇچۇر ئاڭلاشقا تەقەززا بولاتتى. «فاڭفېڭ» پۇرسىتىدىن پايـدىلىنىپ يولۋاس ئىسىملىك بىر مەھبۇس، كەنجىنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر يەتكۈزدى.

يولۋاسمۇ «ئالتۇنچى يىگىتلەر» قاتارىدىن ئىدى. ئۇ قورال بىلەن ئالتاي تاغلىرىدىن قاچقاندا تۇتۇلۇپ قالغان ۋە يېقىنغىچىلىك كەنجى بىلەن «2 - تۈرمە»دە

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

بىر كامىردا ياتقان.

ھىلال ئۇنىڭدىن كەنجى توغرىسىدىكى پاجىئەلىك خەۋەرنى ئاڭلاپ قايغۇ - ھەسرەت ئىچىدە ياتاتتى...

3

ئۈرۈمچى تارىخىدا دەھشەتلىكتە ئاتىغى چىققان «2 تۈرمە» — داشىمەن كوچىسىنىڭ غەربىدىكى خالتا كوچىدا بولۇپ، ئۇ، 4 - تۈرمىگە بىر يېرىم چاقىرىمچە كېلەتتى.

ئۇ، شۇنچىلىك تار، زەي، سېسىق، قاراڭغۇ ۋە شۇنچىلىك قورقۇنچلۇق ئىدىكى، كىتاپخانلىرىمىزغا ئۇنىڭ ئۇقۇبەتلىرىنى قەلەم بىلەن تەسۋىرى - تەپسىلات قىلىپ، تىل - تۆكۈس چۈشەندۈرۈپ كېتىش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس، ئۇنى پىلانلىغان خەن سىساجاڭ ۋە ياساپ پۈتتۈرگەن شانىياز ئۇستاملارمۇ دەل ئۆزلىرى ياسىغان مۇشۇ تۈرمىدە ئۆلگەن.

ئۇنىڭ ئىچىدە 72 خىل قىيناش ئۇسۇلى ئىشلىتىلەتتى. كەنجى ئاشۇلارنىڭ ھەممىسىنى دىگۈدەك باشتىن كەچۈرمەكتە ئىدى. قىيىن - قىستاقلار ئۇنىڭ ئىرادىسىنى تېخىمۇ تاۋلاپ پولاتقا ئايلاندۇرۇپ باراتتى.

بىز بۇ يەردە ئىنسان قېلىپىدىن چىققان ۋەھ-

شى تىرگاۋچىلارنىڭ رەسىمىنى سىزىپ پاك سەھىپىمىزنى بۇلغاپ ئولتۇرمايمىز، لېكىن، ئۇلارنىڭ ۋەھشىيانە قىلمىشلىرىنىڭ بىر قىسىم كۆرۈنۈشلىرىنى قىستۇرۇپ كېتىمىز:

س : كۆكتاتلىقتا ئاخوشۈنى سەن ئاتتىڭمۇ؟

ج : زامانقۇلنى مەن ئاتتىم.

س : نىمە بىلەن؟

ج : «رېۋالىۋېر» بىلەن.

س : نىمە ئۈچۈن؟

ج : مىڭلىغان كىشىلەرنىڭ قېنىنى ئىچكىنى ئۈچۈن.

س: گېنېرال جۇشاۋلياڭنى① ئاتماقچى بولغىنىڭ راستمۇ؟

ج : راست.

س : «12 - ئاپرېل»② دا قوزغىلاڭ كۆتەرمەكچى بولغان پىلانىڭنى تاپشۇر؟

ج : ......

---

① ھەربى مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش مۇناسىۋىتى بىلەن مەكتەپ زالىدا ئۆتكۈزۈلگەن زىياپەتتە كەنجى ئۆزى بىلەن قەدەھ سوقۇشتۇرۇۋاتقان غەربىي شىمال گېنېرالى جۇشاۋلياڭنى ئاتماقچى ئۇرۇنۇپ، مەقسىدىنى ئورۇنلىيالماي قالغان ۋەقە يۈز بەرگەن ئىدى.

② ياشلار تەشكىلاتى شۇ يىلى «12 - ئاپرېل» كۈنى قوزغىلاڭ كۆتىرىشنى ئىچكى جەھەتتىن پىلانلىغان ئىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com

س : ئايرۇدۇرۇمغا ئـۇت قـويۇش پىلانىڭنى تاپشۇر؟

ج : ......

س : قوزغىلاڭ كۆتەرمەكچى بـولغانلارنىڭ تىزىملىگىنى تاپشۇر؟

ج : ......

كەنجى ئۆزىنگىلا تەئەللۇق مەسىلىنى مەيلى ئـۇ قانچە خەۋپلىك بولـۇشىدىن قەتئىي نەزەر يـۈرەكلىك ئۈستىگە ئالدى، لېكىن، تەشكىلاتنىڭ پىلانى ۋە ئىسىملىگى تـوغرىسىدىكى سوراققا بـاشتىن ـ ئاخىر قاتتىق تۇردى. ئۇنىڭ ئەڭ ئاخىرقى جاۋاۋى:

— كېيىم شۇ، گۆشۈمنى قـورۇپ يىسەڭمۇ سۆ.ۋم شۇ؛ تېنىمـنى قىيما ـ چىيما قىلىشساڭمـۇ دەيدىغىنىم شۇ، — دەپ چىڭ تۇردى.

بىر كـۈنى يېرىم كېچىدە ئالتە جـاللاتلار كۆزلىرىگە قارا ئەينەك تاقىۋېلىشىپ، قـارا كىيىم بىلەن كىرىپ خـاس سـوراقخانىدا كـەنجىگە ۋەھشىيانە تـەدبىر يۈرگۈزدى:

«جاۋاپكار» يالىڭاچلاندى. جاللاتلار مىخ قېقىلغان مەخسۇس تـوقماق بىلەن كەنجىنى هارغىچە ئـۇرۇپ، پۈتۈن بـەدەنلىرىنى قىپ ـ قىزىل قانغا بـويىۋېتىشتى. ئـۇنىڭ بەدىنى خۇددى هەر، كـۆنىگىدەك تېشىلگەن ئىدى. ئاندىن ئۇلار لازا سۈيىدە هۆلـلەنگەن داكا بىلەن كەنجىنىڭ قان چاچراپ تۇرۇۋاتقان ئۆتمە ـ تۆشۈك

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

تېنىنى تـاشلىدى. ئەتىسى داكىنى سويغاندا بىر قـەۋەت تېرە بىلەن بىللە سـويۇلۇپ، «جاۋاپكار»نىڭ بـەدىنى قـىپ ـ قىزىل گۆش ھالىتىدە قالاتتى. بۇنى «تېرىسـنى تەتۈر سويۇش» دەپ ئاتايتتى.

مۇشۇنداق ئۈچ تەكراردىن كېيىن كەنجىنىڭ تېرىسى تـامام سويۇلۇپ بـولغان ئىدى. ئـاخىرىدا ئۇنى ھۇشسىز ھالىتىدىلا يىرىك تۇزغا دومىلىتاتتى.

مانا مۇشۇ كۈنلەردە كەنجى بىر پاي ئوقنى بەكـمۇ سېغىناتتى. ئـەس ـ ھۇشىغا كـەلگەندە زامانقۇلنى چالا ئېتىپ قويغىنىغا مىڭ پۇشايمان قىلاتتى؛ «دوستلۇق خائىنـى» ئىسرايىلنى يادىغا كەلتۈرۈپ ئۆرتىنەتتى. ئۆز قولىنى چىشلەپ ئـۇزەتتى. ئىسرايىلنىڭ كـۆپ ھاللاردا كۆرەڭلەپ، ئـۆزىنى «غەيۇر» قىلىپ كـۆرسىتىپ، ئەمدى يوشۇرۇن ئـادەم تـۇتۇپ بەرگەن مـۇناپىقلىقىغا، رۇمكا ئەتراپىدىكى ئاجايىپ ئىغۋالىرىغا قانغا مىلەنگەن غەزەپ مۇشتۇملىرىنى قادىماقتا ئىدى.

بىراق، ياشلىقتىكى سەۋەنلىك بىلەن ھايات دۇنـياسىدىكـى سېھىرىگەرلىك بىرلىشىپ ھـازىر ئۇنى ھالاكەت گىرۋىكىگە ئىتتىردى.

رامزان ئېيىنىڭ مـەلـۇم بىر كېچىسـى — تـۈن نىسپىشەپتىن سەل ئـۆتكەن چـاغ؛ تېرىسى تەتۈر سـويۇلۇپ ئاللىقاچان ھۇشسىزلاندۇرۇۋېتىلگەن بۇ يىگىت 2 ـ تۈرمىنىڭ يەر ئـاستى زىندانىغا سۆرەپ ېىرىلدىـدە، توك جادۇسى بىلەن توغراپ تاشلاندى.

بۇ قانلىق قىسمەتكە قاتتىق غەزەپلەنگەن قاراق شائىرى ئاڭچارىق تۇرمە تاملىرىنى تىترىتىپ تۆۋەندىكى قوشىقىنى ئوقۇدى:

قولغا ناگان ئالغانسەن،
ئوقنى ئوبدان سالغانسەن؛
ئاھ... ئۈچ ئاتماي نىمىشكە،
يەكپاي ئېتىپ قالغانسەن؟!،

ئاڭلاپ تۇردۇم، ئېلىشتىڭ،
پالۋانلارچە چېلىشتىڭ؛
ئەزىمەتسەن - يىگىتسەن،
تىز پۈكمەستىن سىلىشتىڭ.

ئاناڭ تۇققان ئەر سېنى،
ئېلىڭ باتۇر دەر سېنى؛
يۇمشاق بولۇپ بەرسەڭمۇ،
بۆرى ھامان يەر سېنى!...

باتۇر ئەلنىڭ بالىسى،
ياماندۇر دىل ئالىسى؛
بىزنىڭ قاچان پۈتەركىن،
دۈشمىنىمىزنىڭ چالىسى؟!...

ئىنسانى قېلىپتىن چىققان رەھىمسىز ئازاپ - ئوقۇبەتلەرگە قارشى قەھرىمانلارچە كۈرەش قىلغان بەزى

مەھبۇسلار زىندان تاملىرىغا يەنە تۆۋەندىكىدەك يۈرەك
خىتاپلىرىنى قان بىلەن يېزىپ قالدۇرۇپ كەتكەن ئىدى:

لەختە قان — كۆكسۈمدە داغ،
ھەر كۈن زۇلۇم. ئۈستۈمدە تاغ؛
ياشلىق زەبۇن - خازان بۇ چاغ،
گۈلخان قىلىپ كۆيدۈردى ياغ.

بىلمىدىم شۇ كەمگىچە - كۈن چىقتىمۇ، كۈن پاتتىمۇ؟
ياكى زىنداندا قاراڭغۇ - كۆز نۇرۇم يوقاتتىمۇ؟
قانچە يىل بوپتۇ ماڭا ئۇشبۇ دوزاقتا ياتقىلى،
بىلمىدىم مۇنكىر - نىكىر شۇنداق جازانى قاتتىمۇ؟

شىلىق شىسەينىڭ دەۋرىدە، باش ئەگدۈردى ئالتىغا①،
كاللا كېسىپ، زەر يېغىپ، سىلىپ ماڭدى خالتىغا؛
ۋۇجۇڭشىن كېلىش بىلەن ئالتە بولدى ئون ئىككى②،
ساپ تاللىدى ھىجىيىپ قولىدىكى پالتىغا...

① ئالتە شوئار.
② گومىنداڭ پارتىيىسىدىكى 12 چىشلىق بەلگە.

www.uyghurkitap.com

ئۈچىنچى قىسىم

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

يىگىرمە ئالتىنچى باپ

بز ئەمدى ئرپاننىڭ كېيىنكى تەقدىرى توغرىسىدىكى سەھىپىمىزگە قايتىپ كېلىمىز:

زامانقۇل كۆكتاتلىقتا چالا ئۆلۈك بولۇپ يېتىپ قالغان ھىلىقى ئاخشىمى ئرپان دەككە ـ دۈككە ئىچىدە ئۆدۈل سوپى چەندازا قوراسىغا قايتىپ كەلگەن ئىدى. ھازىر ئۇنىڭ روھىي دۇنياسىدا غەزەپ ۋە بىئاراملىق ھۆكۈم سۈرەتتى. ئۇنىڭ يۈرىگى غەيرى نورمال سالاتتى.

ئۇ، قورا ئىچىگە كىرگەن پېتى سوپى چەندازا ياتىدىغان ئۆينىڭ دەرىزىسى يېنىغا كېلىپ تىڭشاپ باقتى. يىراق، سوپاخۇن تېخى ئۆيىگە قايتىپ كەلمىگەن ئىدى.

ئرپان دەرىزە تۈۋىدىن بۇرۇلۇپ، پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ، ئۆزىنىڭ ھوجرىسىغا كىردى ـ دە، ئىشىكىنى مەھكەم ئەتتى. ئاندىن ھىلىقى «توخۇمچى ئا-

يال»چە كىيىم ـ كېچىگىنى چاققان يەڭگۈشلىدى ۋە كارـ
ۋات ئۈستىدە ئولتۇرغان پېتى مۇرەككەپ خىياللار ئىلـ
كىگە ئەسىر بولۇشقا باشلىدى:

«ئامەت قۇشى قاچقاندا تەلەي ساڭا يار بولماس،
دالۋاي ئاڭا كار قىلماس...»، دەيتتى ئۇ ئىچىدە ئۆزى
بىلەن ئۆزى سۆزلىشىپ.

ئىرپاننىڭ ئۇزۇن ۋە گېدىرماچ خىياللىرىنىڭ
خۇلاسە مېغىزى ئەنە شۇ ئىدى.

دىمىسىمۇ، بۇ ئاخشامدىكى ئۇيقۇسىزلىق كۆـ
ڭۈلمىگەن دىشۋالىقلارغا ھامىلدار ئىكەنلىكى ناھايىتى
ئېنىق ئىدى. ھەر قانداق پالۋاننىڭمۇ غەزەپتىن ۋە پۇـ
شايماندىن تېنى سىقىرىلىماي مۇمكىن ئەمەستى ـ دە!
ئۇ، تولغىناتتى. گاھ كارۋىتىدىن چۈشۈپ، ھوجرا ئىـ
چىدە ئۇيان ـ بۇيان ماڭاتتى. دەل شۇنداق بىر پەيتـ
تە سىرتتىن قايتىپ كەلگەن سوپى چەندازا ھوجرا ئىـ
شىكىنى قاقتى. ئاۋازىدىن تونۇۋالغان ئىرپان دەررۇ
بېرىپ ئىشىكنى ئاچتى.

— ھوي، نىمە ئىشلار بولۇپ كەتتى، ھېلىمۇ سىز
بار ئىكەنسىز! ئېسى ـ يادىم سىز بىلەن بولۇپ، ئەنـ
سىرەپ ھالىم قالمىدى.

سوپاخۇن ھوجرىسىغا كىرە ـ كىرمەيلا ئاشۇ سۆزـ
لەرنى قىلغىنىچە كېلىپ، ئىرپان بىلەن كارۋات ئۈستىدە
ياندىش ئولتۇردى. شۇ تاپتا ھەر ئىككىسىنىڭمۇ تىنىغى
خۇددى دۆلىگەن زىققى كىشىدەك ئىگىز ـ پەس ئىدى.

سوپى چەندازا بىر ئازدىن كېيىن يەنە داۋاملاشتۇردى:

— بۈگۈن ئاخشام يۈز بەرگەن پاتپاراقچىلىقتىن خەۋىرىڭىز بارمۇ، ئۇكا؟

ئىرپان بىلمەسكە سېلىپ جاۋاپ بەردى.

— مۇنداق دەڭ. سىز تېخى بىخىرامان يۈرۈۋېتىپسىز - دە؟

سوپى چەندازا ئاندىن ئاڭلىغانلىرىنى بىر باشتىن سۆزلەپ، ئاخىرىدا يەنە:

— ئۇكام سىزنى مەن بىر نەچچە كۈن يوشۇرۇپ قوياي. ئۇنداق بولمىسا بۇ چايانلار گۇمان قىلغانلىكى ئادەمنى تىرىك قويمايدىغاندەك تۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ ئەلپازى يامان، — دىدى.

ئىرپان ئەھۋالنى مۆلچەرلىدى، ھەر ئېھتىمالنىڭ يۈز بېرىشىگە كۆزى يەتتى - دە، غەمخورچى ئاكىسىغا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ:

— رەھمەت ئاغا. مېنىڭ ئاتاممۇ، ئانامىمۇ سىلە. مەن سىلىدىن ئۆمۈرۋايەت رازى. ھازىر ئەھۋال ئۆزلىرى دىگەندەك، بىزدەك يىگىتلەر ئۈچۈن ئىنتايىن خەتەرلىك. بىراق، «غايىسىز كىشى بىچارە بولغىنىدەك، ئەتە نىمە قىلىشنى بىلەلمەيدىغان كىشىمۇ بىچارىدۇر». مەن ھىممەت ئاسمىنىدا پەرۋاز قىلىشنى خالايمەن. مېنى يوشۇرۇپ قويۇشتىن كۆرە، ئەتىكى جۇرئەتلىك قەدىمىگە يار - يۆلەك بولۇشلىرىنى ئۆتۈنىمەن، — دىدى.

سەزگۈر سوپاخۇن بۇ مۇددىئانى دەرھال چۈشەن-

www.uyghurkitap.com

دى ۋە ئىرپاننىڭ رايىغا ماقۇل بولۇپ، ئۇنى«يوشۇرۇپ
قويۇش»تىن يېنىپ، يوشۇرۇن يولغا سېلىشۇپتىش قارا-
رىغا كەلدى. ئىككىيلەن جىددى ھازىرلىق كۆردى. سوپى
چەندازا بوز ھاڭگىسىنى توقۇپ تەييارلىدى. ئىرپان ھە-
لەقى «تۇخۇمچى ئايال» كىيىمنى قايتىدىن كىيىپ
جابدۇندى. سوپى چەندازا ئۇنىڭغا 20 سەر كۈمۈش پۇل
يوللۇق تۇتتى.

ۋاقىت تۈن ھەسسىدىن ئاشقان، ئالەمنى قاراڭ-
غۇلۇق قاپلىغان چاغ ئىدى. ئىرپان بوز يورغىغا مىن-
دى - دە، قەدىردان تاغىسى بىلەن خوشلاشتى.

جەنۇبىي ئۇلانباي تەرەپتىن سوقۇۋاتقان سوغاق
شامال يول بويلىرىدىكى ئەمدىلەتىن كۆكىرىشكە باشلى-
غان تال - تېرەك ۋە قارىياغاچلارنى يېنىك تەۋرىتىش-
تىن ئاڭلانغان ئاۋازلار بوز يورغىنىڭ ئاياق ئاۋازلىرىغا
قوشۇلۇپ، تەبىئەت مۇزىكىسىنىڭ قوش سادالىق مې-
لودىيىسىنى ھاسىل قىلاتتى.

ئىرپان ئىشەكنى دېۋىتىپ مېڭىشنى تېزلەتتى.
ئۇ، تاڭ سۈزۈلگىچە جەنۇبىي ئۇلانباينىڭ بوران يولى
دائىرىسىدىن ئۆتۈپ، نەنسەن تاغلىرىغا تۇتىشىدىغان
چۆللۈككە يېتىۋالدى. بۇ يەردىكى باياۋان - دەشتلەر
ئۇنىڭغا ئوبدان تونۇشلۇق ئىدى. ئۇ كونا ئۆستەڭ
ئىزىدىن ئۆتۈۋاتقىنىدا، شېغىل دۆۋىلىرى ئاستىغا كۆ-
مۈۋېتىلگەن سان - ساناقسىز «ئالتۇنچى» قېرىنداش-
لىرىنىڭ ياجىئەلىك تەقدىرى يادىغا يېتىپ، ئىچى سې-

رىلەتتى ۋە كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئالاتتى.

ئىرپان شۇ كۈنىسى نامازدىگەر ۋاقتىدا نەنسەن بېلەن داۋانچىڭ تاغ تىزمىلىرى تۇتىشىدىغان «كۆكتال» ئېغىزىغا يېرىۋالدى ۋە جىلغا ئىچىگە كىرگەندىن كېيىن كۆڭلى ئارامىغا چۈشۈپ، يۈرىكىمۇ سەل - پەل سەگىگەنلىكىنى ھېس قىلىشقا باشلىدى. ئايالچە گىرىم قىلىپ كىيىۋالغان كىيىم - كېچەكلىرىنى خۇرجۇنغا جايلىدى - دە، يولغا بەخۇدۇك راۋان بولۇۋەردى.

ئىككى ياقىسى ياپ - يېشىل قارىغايزارلىق بۇ جىلغا يولى خۇددى ئۈچەيدەك ئەگرى - بۈگرى سوزۇلغان براۇپ تاكى ئېۋىرغۇل - كوجەي ئېدىرلىقىغىچە تۇتىشاتتى. ئەتراپتىكى ئېدىرلاردا ئاندا - ساندا ئاق ئۆيلەر كۆرۈنەتتى.

ئىرپان — مىنىۋا①لىق ماھارىتى بىلەن1945 - يىلى ئىيۇنىنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا، مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا قاراشەھەرگە يېتىپ باردى، لېكىن ئۇ، كېلىپلا بۇ يەردىكى ۋەزىيەتنىڭ يامانلىقىنى بايقىدى، قاراشەھەر جىددى ھالەتتە ئىدى. ئىلغار زىيالىلارنىڭ كۆپ قىسمى تۈرمىگە ئېلىنغان. مەھەللە - كوچىلارنى گەيجاڭ - بوجاڭلار ئارقىلىق كۈچلۈك تەقىپ ئاستىغا ئېلىشقان. ياقا يۇرتلاردىن يېڭىياچى كەلگەن كىشىلەر سېزىلگەن ھامان

① مىنىۋا — پاراسەتلىك ئايالλارنىڭ سىماسى. بۇ يەردە ئىرپاننىڭ ئايالچە گىرىم قىلىپ، خەۋپتىن قۇتۇلغانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

چېقىمچىلار ساقچىغا مەلۇم قىلىپ، شۇئان تۇتۇپ كېتىلەتتى. ئىرپان ئاز ـ تولا ئۇزۇق جايلىۋالغاندىن كېيىن، كەچقۇرۇنلۇغى غىپپىدە تىكىۋەتتى.

قاراشەھەر دەرياسىدىن خۇپپيانە ئۆتۈۋالغان ئىرپان جەنۇب تەرەپتىكى قومۇشلۇق ئارىسىدا پانا جاي تاپتى ۋە خېلى كۈنلەرگىچە شۇ يەرنى «ماكان» قىلدى، لېكىن يەنىلا خاتىرجەم بولالماي، ئاقىۋەت كورلا تاغلىرى ئىچىگە كىرىپ كېتىش قارارىغا كەلدى.

قاراشەھەر دەرياسىنىڭ جەنۇبى بىلەن كورلا ئارىلىغىدا ــ شىمال تەرەپتە قەد كۆتىرىپ تۇرغان تەگرى تېغىدىن ئايرىلىپ چىققان نۇرغۇن پاكار تاغ تىزمىلىرى سوزۇلۇپ تۇرىدۇ. بۇ، پارچە ـ پارچە ئېدىرلىقلار ئىچىدە كىچىك ـ كىچىك ئويمانلىقلار كۆزگە تاشلىنىدۇ. ئويمانلىقلارنىڭ ئىچى ۋە يانباغىرلىرى يايلاق چىمەنلىرى بىلەن چۈمكەلگەن. چىمەنلىكلەر ئارىسىدا چارۋا پادىلىرى ئوتلاپ يۈرۈشىدۇ.

ئىرپان بوز يورغىسىنى گاھ مىنىۋېلىپ، گاھ يېتىلەپ، ئېدىر ئارىلاپ باراتتى. ئۇنىڭغا كۈندۈزلىرى ئاھۇ، كېچىلىرى يۇلتۇز ھەمرا بولاتتى.

تەبىئەتنىڭ بۇ يەردىكى پىنھان قوينىدا ئۇ ئەمدى ئۆزىنى خېلى خاتىرجەم ھېس قىلاتتى. «تۇگمەندە تۇغۇلغان چاشقان گۈلدۈرمامىدىن قورقمايدۇ» دېگەندەك ئۇ، ھازىر يۈرەكزادىلىكتىن خالى ئىدى.

بىر كۈنى ــ دەل چۈش مەزگىلىدە ئىرپانغا بىر

پادىچى ئۇچرىشىپ قالدى. پادىچى ياش يىگىت ئىدى. ئۇ، كېلىپ سالام بەردى:

— ئەسسالام ئاكا، مەن ئاۋۇ ئېدىرلىقتا كالا بېقىۋاتاتتىم. بىر كالام يوقاپ كەتتى. كۆزىڭىزگە چېلىققاندەكمۇ؟

پادىچى ئەمدىلا 17 لەرنىڭ قارىسىنى ئالغان، زىلۋا بوي، ئۇزۇنچاق يۈز، بېشىغا چېكىت گۈللۈك بۆك كىيىۋالغان ساددا ئوغۇل ئىدى.

— ئاۋۇ دۆڭلۈكنىڭ كەينىدىكى ئۆستەڭ بويىدا بىر كالا ئوتلاپ يۈرىدۇ، — دىدى ئىرپان، ئۇنىڭ قولى بىلەن شۇ ياقنى كۆرسىتىپ.

پادىچى خوشال بولۇپ كەتتى ۋە ھايال ئۆتمەي كالىسىنى تېپىپ يەنە كەلدى.

ئىككىيلەن چىمەنلىكتە يانمۇ يان ئولتۇرۇپ مۇڭدىشىشقا باشلىدى:

— ئاكا، نەدىن كېلىپ، نەگە كېتىۋاتىسىز؟ — سورىدى پادىچى.

— يىراقتىن كېلىۋاتىمەن، كورلىغا كېتىۋاتىمەن، — جاۋاپ بەردى ئىرپان.

پادىچىنىڭ قوڭغۇي كۆزلىرى ئىرپاننىڭ خۇرجىنىدىن دەستىسى كۆرۈنۈپ تۇرغان راۋاپقا چۈشتى - دە، يەنە قىزىقىپ:

— راۋاپ چېلىشنىمۇ بىلەمسىز - دە، ئاكا؟ — دەپ سورىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

— ئانچە - مۇنچە ...

ئىرپان دەرھال راۋاپنى ئالدى - دە، ھەۋەسكار پادىچىنىڭ ئارزۇسىغا بىنائەن چىمەنلىكلەر ئارا يۈرەك ئارمانىنى ئىزھار قىلىپ، مۇھەببەت مەرغۇلىنى ئەۋجىگە كۆتەردى:

باھارغا ئىنتىزار قۇشتەك،
ئۇچارمەن چۆل، ئېدىر تاغدا؛
يېتەلمەي ۋەسلىگە يارنىڭ،
يۈرەرمەن ھەرقاچان داغدا.

جاپا دەشتىدە ساز يارىم،
يېتەر ئەرشىگە مۇڭ - زارىم؛
مۇھەببەت كۈيى ئەسرارىم،
ئېچىلماي سولدى گۈل - باغدا.

يۈرەكنى ئۆرتىدى ھىجران،
بولۇپ يار ئىشقىدا نىمجان؛
تۈمەن ھەسرەت يۇتار ئىرپان،
پۇراقىم ئۇرلىگەن چاغدا ...

ئىرپاننىڭ ناخشا - ناۋاسى بىلەن ئىشقى - پىراغانى پەللىگە ئەۋجىگە كۆتىرىلەتتى. ئارمان سادالىرى گۈزەل تەبىئەت قوينىغا گويا خۇشبۇي ئەتىر چېچىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. زەخمەكتىن ياڭرىغان مۇھەب-

بەت گۈيلىرى ئەرشكە ئۆچاتتى. ئىبدىرلىقتىكى مەستانە قۇشلارمۇ گويا ئىرپانغا جۆر بولۇپ ئۇن قوشۇۋاتقاندەك ۋىچىرلىشاتتى. مۇزىكا ۋە ناخشا تەرەننۇمىدىن پادىچى بالىنىڭ يۈرەك ـ باغرى يايراپ باراتتى.

ـــ ئاكا، ـــ دىدى پادىچى، ناخشا توختاش بىلەنلا ئىرپانغا كۈلۈمسىرەپ قاراپ، ـــ مىنىڭ ئۆيۈم مۇشۇ يەرگە يېقىن ـــ «تاغ سارىخان» دىگەن يەردە. يۈرۈڭ بىزنىڭ ئۆيگە بارايلى! بىرلا ئانام بار. هال ـ كۈنىمىز يامان ئەمەس. سىزنى بىر نەچچە كۈن كۈتۈپ يولغا سېلىپ قويغىچىلىكىمىز بار.

بالىنىڭ قەلبى خۇددى تەبىئەتتەك ساپ ۋە غەيرى غەرەزلەردىن خالى ئىدى. ئىرپان ئۇنىڭ سەممىي تەكلىۋىگە ئىشەندى ۋە تارتىنمايلا ماقۇل بولۇپ، پادىنى بىللە هەيدىشىپ «تاغ سارىخان»غا ماڭدى.

باشئەگىم يېنىدىكى مەشهۇر «قالغا مازىرى» نىڭ شەرقىي جەنۇبى ۋە كورلىنىڭ شەرقىي شىمال تەرىپىگە بىر نەچچە چاقىرىم كېلىدىغان تاغ ئىبدىرلىغى تارىختا «تاغ سارىخان» دەپ ئاتىلىپ كەلگەن. بۇ يەردىكى ساپ هاۋالىق تەبىئەت ئۆزۈندىن بۇيان كىشىلەر ئۈچۈن سەيلىگاه ۋە «تاۋا بۇلاقۇددۇس» بولۇپ هېسابلىناتتى. ئۇنىڭ شەرق تەرىپىدە پاكار تاغ تىزمىلىرى مىردىيان سىزىق بويلاپ سوزۇلغان. غەربىدە باغراش كۆلىدىن ئېقىپ چىقىدىغان باشئەگىمنىڭ مەرۋايىت سۈيى ئۆركەشلەپ ئېقىپ تۇراتتى. تاغ بىلەن دەريا

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئوتتۇرىسى بولسا ئالتۇندەك مۇنبەت زېمىن. ئىشچان بېلەكلەر بۇ ئالتۇن تۇپراقتا گۈزەل باغۇ بوستانلىقنى بەرپا قىلغان، شېرىن مېۋىلىك باغلار، ئۈجمىزارلىقلار، ياپ - يېشىل تالزارلىقلار ھەمدە خۇش پۇراق چېچىپ تۇرىدىغان تۇتاش چەمەنزارلىقلار كىشىنىڭ كۆزىنى قاماشتۇراتتى.

ئىرپاننى ساھىبخان موماي ئۆزىنىڭ ئارزۇلۇق ئوغلىدەك كۈتۈۋالدى - دە، خۇشاللىقىدا پۇت - قولى تېگىشمەيلا قالدى. مېھماندوست بۇ ئۆيدە بىرنەچچە كۈن ئوبدان ئارام ئالغان ئىرپان ئارىلاپ مومايىنى گەپ-كە ۋە ھېكايىگە سالاتتى. ئۇنىڭدىن «تاغ سارىخان»-نىڭ تەزكىرىسىنى سورايتتى. ئەمما موماي بۇ ئاجايىپ سوئاللارنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايۋاتقانلىقىنى ھېس قىلاتتى - دە، بەزىدە پەلە - پەتىش جاۋاپلارنى بېرىپ قويسىمۇ، كۆپ ھاللاردا بىر تاتلىق كۈلۈپلا ئۆتكۈزۋېت-تەتتى. ئۇ ساددا، ئاق كۆڭۈل، ئوڭلۇق ئايال ئىدى.

بىر كۈنىسى ئەتىگەندە بۇ ئۆيگە بىر مۇيىس-پىت كىشى كىرىپ كەلدى. چايدىن كېيىن موماي ئىرپانغا:

— بالام، ئەمدى سوئالىڭنى مۇشۇ كىشىدىن سورا. سەن بىلمەكچى بولغان ئىشلارنىڭ ئاچقۇچى — مانا مۇشۇ ئۆلىما تاغائىنىڭ قولىدا، — دېدى.

پېشىۋا زات 60 لاردىن ئاشقان، بېشىغا چاق-قانغىنا سەللا ئورىۋالغان، كەكە ساقىلى چارلاشقان،

ئىگىز بوي، كىچىك پېشىل، ئوچۇق مىجەز كىشى ئىدى.
بۇ رات ئادىتى بويىچە بۇ يىلمۇ «تاغ سارىخان سەيلى-
سى»گە كەلگەن مۇئەررىخ مەرۇپ ھىجرانى دىگەن ئىكەن.

ھىجرانىى، ئىرپاننىڭ ھەر بىر سوئالىغائوچۇق
كۆڭۈللۈك بىلەن جاۋاپ بىرەتتى:

— تاغ سارىخان تەركىزىسى، — دىدى مە-
رۇپ ھىجرانى قىزغىن ھېكايە قىلىپ، — مەشھۇر
مۇھەببەت قۇربانلىرى «لالە - قۇربان» ۋەقەسى بىلەن
مۇناسىۋەتلىك. 1850 - يىللىرى چىڭ سۇلالىسىنىڭ
چېكىدىن ئاشقان زۇلۇم - كۈلپەتلىرىگە تاقەت قىلالمى-
غان كۇچار دېخانلىرى ئامبال ئورچىڭ ئۈستىدىن ئېلى
جاڭجۈنگە ئەرز ئېيتىش ئۈچۈن مەمتىلى قاتارلىق
ۋەكىللىرىنى تەلەمەت داۋىنى ئارقىلىق غۇلجىغا مەخپى
ئەۋەتىدۇ. بۇ ئەرز - شىكايەتلەر بىداتلىق ھالدا قې-
لىۋېرىدۇ. خەلق ئۈستىدىكى ئالۋاڭ - ياساق ھەد-
دىدىن ئېشىپ، دېخانلارنىڭ ئۇۋە دىگۈچىلىگى قال-
مايدۇ، بولۇپمۇ «قۇشقاچ ئالۋىڭى» ① ۋە ئۆگەن

---

① ئەينى زاماندا يۈرگۈزۈلگەن ئەڭ ھاقارەتلىك زۇلۇمنىڭ
بىر تۈرى. چىرىكلەشكەن چىڭ خاندانلىقى ئەمەلدار-
لىرى مۇسۇلمان خوتۇن - قىزلارنى مەجبۇرى تۇتۇپ پاھى-
شىخانىلار قۇرغان. «قۇشقاچ گۆشى كۆچلۈك ئىكەن» دەپ
ئەمەلدارلار ئۆزلىرىنىڭ شەھۋانى نەپسىنى قاندۇرۇش
ئۈچۈن خەلققە «قۇشقاچ سېلىقى» سالغان. بۇ خىل ھاقا-
رەتلىك زۇلۇم باشقا جايلاردىمۇ يۈرگۈزۈلگەن ئىدى.

دەريا① ھاشىرى خەلقىنىڭ قاتتىق غەزىپىنى قوزغايدۇ.

— «ئۆگەن دەريا ھاشىرى»، — دېدى مەرۇپ ھىجرانى تېخىمۇ غەزەپلىنىپ، — سانسىزلىغان دېخانلارنىڭ جېنىغا زامىن بولغان ئىدى. ھاشاچى دېخانلارنىڭ شۇ كۈنلەردە ئوقۇغان قوشاقلىرى زۇلۇم - كۈلپەتنىڭ قايسى دەرىجىگە يەتكەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ:

سۇ ئورنىدا قان ئاقتى،
ئەزىم دەريا ئۆگەندە؛
پۇت - قولىمىز چۇشەكلىك،
بېشىمىز مۇ يۇگەندە.

قېنىمىزنى شورايدۇ،
ئورچىلىك دېگەن نەس ئامبال؛
بەگلەر تاۋار - دۇردۇندا،
بىزدە قالمىدى تامبال...

مۇئەررىخ ھىجرانى قوشاقنى ھېسسىياتلىق ئوقۇيتتى. ئۇ، غەزەپلىك ھاياجىنىنى باسالماي توختاپ

① مۇز ئاتا تاغلىرىدىن كەلگەن ئەزىم دەريانىڭ باش ئېقىمى «مۇزات دەرياسى» دەپ ئاتىلىدۇ. «قىزىل مىڭ ئۆي» تاغلىرىدىن ئۆتكەندىن كېيىن بۇ دەريانىڭ نامى — «ئۆگەن دەرياسى» دەپ ئاتىلىپ، كۇچارنىڭ غەربىي جەنۇبى بىلەن ئايلىنىپ ئېقىپ شايار ئارقىلىق تارىمغا قۇيۇلىدۇ.

ئېغىر نەپەس ئالـدى. موماي ئۆزنىڭ ئـالدىغا كۆك ھېـ
جىردا سوغاق سۇ كەلتۈردى. ھىجرانى سۇنى ئىچىپ بوـ
لۇپ، ھېكايىسىنى يەنە قىزغىن داۋاملاشتۇردى:
— ئامبال ئورچىلىڭ زەھەرلىك پىلان قۇرۇپ مەمـ
تىلى قاتارلىقلاردىن ئۈچ ئېلىش كويىدا بولۇپ يۈردى.
ئامبالنىڭ ھىلىسىنى سەزگەن مەمتىلى ئۆزىنى قوغداشقا
جىددى تەييارلاندى. ئامبال بۇنى بىلىپ قاتتىق قەھـ
رىلەندى ـ دە، مەمتىلىنىڭ كۈچىيىۋاتقان كۆچىرىشتىكى قوراسىنى مۇـ
سادىر قىلىش ۋە قىزى لالەنى ئامۇلغا قاماشقا
بۇيرۇق چۈشۈردى. بۇنى لالە ئاڭلاپ ئۆز ئامرىغى
قۇربان بىلەن كېچىسى كۇچارنىڭ شىمالىدىكى «ھاسا
ئاتام» مازىرىغا قېچىپ كەتتى ۋە تىيانشاننىڭ «لالە
كۆلى» ئەتراپىدا يوشۇرۇنۇپ يۈردى. ئورچىلىڭ ئۇلار-
نى تۇتۇش ئۈچۈن چىرىك ئەۋەتكەندە بۇ ئىككى قەھـ
رىمان ئاشىق ـ مەشۇقلار مۇشۇ كورلىغا قېچىپ كېلىـ
ۋالغان ئىدى، — ئەنە شۇ چاغدا، — دىدى ھىجرانى
ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — كورلىلىق پالۋان ئىسلام
مەھەممەتخان بۇ ئىككى ۋاپادار ئاشىقلارنى ئۆزىنىڭ
يولدىشى سارىخان ئارقىلىق مۇشۇ ئېدىرلىققا يوشۇرۇپ
ساقلىغان ۋە باشپانا بولغان ئىدى. ئىسلام مەھەممەتـ
خان ۋە بايلىق ئەيسا گۈمبەز قاتارلىق باتۇرلار مەمتىـ
لىنىڭ جان جىگەر بۇرادەرلىرىدىن ئىدى. ئەيسا گۈمـ

بەز بايدا،① مەمتىلى باشلىق دىخانلار ئۆگەن دەرياسى بويىدا قوزغىلاڭ كۆتەرگەن خەۋەر كورلىغا ئاڭلانغان ھامان لالە بىلەن قۇربان كورلىدىن كۇچارغا ئاتلىنىپ كۆرەش سېپىغا قوشۇلغان ۋە مەيداندا مەرتلەرچە قۇربان بولغان.② مەشھۇر «بۇلبۇلجان» قاتارلىق تارىخىي غەزەللەر ئەنە شۇ قەھرىمانلار تەرىپىدىن ئىجات قىلىنغان ئىدى.

مۇئەررىخ مەرۇپ ھىجرانى سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە بىر پەس دىمىنى ئىلىۋالدى. ئىرپان ئۇنىڭ كۆزىگە ئىنتىزارلىق بىلەن تەلمۈرەتتى. ئۇ سۆزىنى يەنە باشلىدى:

— 1860 - يىللارنىڭ تازا تومۇز كۈنلىرىدە، — دېدى ھىجرانى، — كۇچار قوزغىلىڭىنىڭ تەسىرىدە كورلىلىق پالۋان ئىسلام مەھەممەتخان باشچىلىقىدىكى كورلا، لوپنۇر خەلقى رەسمىي قوزغىلاڭ كۆتەردى③ ۋە كۇچار قوزغىلىڭى بىلەن بىرلەشكەن زور كۈچ بولۇپ ئۇلغايدى. ئەگرى تېغىنىڭ جەنۇپ تەرىپىدىكى خان لەشكەرلىرى ئۇششۇ تۇشتا يېڭىلىپ، قاراشەھەرگە كېلىپ توپلانغان ئىدى. قوزغىلاڭچى دىخانلار يەر - جاھاننى

① ئەيسا گۇمبەز باشلىق دىخانلار قىيە، قاراباغ ۋە تاجىخوراز قاتارلىق جايلاردا پارتىزانلىق ھەركەت ئېلىپ بارغان، كېيىن ۋەھشىلەرچە باستۇرۇلغان.

② ئۇلارنىڭ قەۋرىسى ھازىر «مەۋلانائەرشىدىن مازىرى» يېنىدا.

③ قوزغىلاڭنىڭ ئېنىق ۋاقتى — 1863 - يىلى 6 - ئاينىڭ 13 - كۈنى ئىدى.

تىترەتكەن قالتىس ھەيۋەت بىلەن قاراشەھەر دەرياسى بويىغا قىستاپ كەلدى.

قاراشەھەر دەرياسىنىڭ سۈيى دولقۇنلاپ ئاقاتتى، يۇلتۇز ۋە بايىنبۇلاق جىلغىلىرىدىن قوشۇلغان چوڭ سەل دەريا سۈيىنى مىسلى كۆرۈلمىگەن دەرىجىدە ئۇلغايتىۋەتكەن ئىدى. خان لەشكەرلىرى قوزغىلاڭچىلارنىڭ ئىلگىرىلىشىنى توساپ قويۇش ئۈچۈن دەريا كۆۋرۈكىنى بۇزۇپ تاشلىدى، راست دېگەندەك، قوزغىلاڭچىلارنىڭ يولى ئۈزۈلۈپ قالغان ئىدى.

— لېكىن، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى مەرۇپ تاغا، — مۇشۇ بىز تۇرۇۋاتقان جايدا ئېچىلغان جىددى ۋە مەخپىي يىغىندا كورلىلىق پالۋان ۋە پاراسەتلىك ئىسلام مەھەممەتخان ئۆزىنىڭ جەڭ پىلانىنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئۇنىڭ پىلانى قوزغىلاڭچى باشلىقلار تەرىپىدىن بىردەك قوبۇل قىلىندى. مۇشۇ پىلان بويىچە قوزغىلاڭچىلار خان لەشكەرلىرىنى بىخۇتلاشتۇرۇپ، باغراش كۆلىنىڭ جەنۇپ تەرىپى بىلەن ئايلىنىپ كۇمۇشنىڭ سېيىغا يېقىنلاشتى. قوزغىلاڭچىلارنىڭ ئاتلىرى سۆرەپ ماڭغان شاخ - شۇمبا توزۇتقان چاڭ - توزاڭلار ئالەمنى قاپلاپ ھەيۋەتلىك بىر تۈس پەيدا قىلدى. خان لەشكەرلىرى مۇھاسىرىگە ئېلىنماقتا ئىدى. ئۇلار شەھەرنى تاشلاپ كۇمۇشكە چېكىنگەندە قوزغىلاڭچىلارنىڭ زەپەر مارشى كۆككە ياڭرىدى. 10 مىڭدىن ئارتۇق خان لەشكەرلىرىنىڭ ئۆلۈكى سايدا قالدى.

مانا مۇشۇ شانلىق جەڭدە قۇربان بولغان يىگىتلەرنىڭ بىر قىسمى باشئەگىمدىكى «قالغا مازىرى»دا قويۇلغان؛ ئىسلام مەھەممەتخاننىڭ خوتۇنى سارىخان بىلەن ئارزۇلۇق ئوغلى شىرئەلىخاننىڭ جەسىدى مانا مۇشۇ تاغ باغرىغا قويۇلغان. شۇندىن باشلاپ بۇ جاي — «تاغ سارىخان» دەپ ئاتىلىپ كەلمەكتە...

سۆھبەت ئاخىرلاشقاندا ئىرپان يۈرىكىدىن ئۇرغۇغان ھاياجىنىنى باسالماي قالغان ئىدى. ئۇ ئىختىيارسىز ھالدا ئورنىدىن چاچراپ تۇردى - دە، بۇ تارىخچى ئاتىغا چەكسىز ھۆرمەت ۋە ئىھتىرام بىلدۈردى.

تارىخچى ئاتا خوشلىشىپ ماڭدى، لېكىن ئىرپاننىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىدا پەيدا بولغان كۈچلۈك ھېسسى ھارارەت لاۋۇلدىماقتا؛ ئۇنىڭ يۈرەك تومۇرىدا ۋىجدان غۇرۇرى بىلەن قىزىغان قانلار ئىسيان قوزغىماقتا؛ ئۇنىڭ تەپەككۇرىدە «لالە - قۇربان» داستانىنىڭ جەڭگىۋار سەھىپىسى نامايەن بولماقتا ئىدى.

تال باراڭلىغىنىڭ شادىلىرىغا قونۇۋېلىپ ۋىچىرلاشقان قالغاچلارنىڭ ئاۋازلىرى ئۇنىڭ خىيالىنى ئۈزۈپ تاشلىغان چاغدا كەچ پېشىن بولغان ئىدى. ئۇ، موماينىڭ تال باراڭلىغىدىن ئاستا تالاغا چىقتى - دە، تاغ باغرىنى سەيلە قىلدى.

باغراش تەرەپتىن كېلىۋاتقان غۇر - غۇر شاماللار ئۇنىڭ ئوتلۇق مەڭزىنى يېقىملىق سۆيۈپ ئۆتەتتى. ئېدىرلىقنىڭ يانباغىرلىرىدا ھۆپپىدە ئېچىلغان خۇش بۇي

گۈللەر گويا ئۈنىڭغا ئەركىلىگەندەك لەرزان تەۋرىنەتتى. گۈللەرنىڭ خۇش پۇراقلىرى كۆڭۈلنى ھوزۇرلاندۇراتتى. جىرالاردا ئۆسكەن يۇلغۇن ۋە ئازغانلار ئارىسىدا جاغالمان، غورۇلاي ۋە تاغ قۇشقاچلىرى جۇپلىرى بىلەن قوغلىشىپ ھەريان ئۇچۇشماقتا ئىدى.

كۈن پېتىش تەرەپتىكى ئاق تاغ — خوتۇن قورو① ۋە خان قورو تاغ تىزمىلىرى ئۈستىدە سۈزۈك ئاسمان خۇددى تىنچ دېڭىزدەك يالتىرايتتى. ئاسمان قەرىنى بويلىغان بىر قانچە سار قاناتلىرىنى سۈزۈپ، گويا قارا قەغەزدىن ياسالغان لەگلەكتەك چەمبەرسىمان چۆگىلەيتتى.

ئىرپان ئاماردىگەر بولغان مەھەللىدە «تاغ سارىخان»دىكى سەيلىسىنى ئاياقلاشتۇرۇپ، موماينىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كەلدى — دە، بۇ يەردە ياتقان بىر قانچە توغراق ياغىچىنىڭ يېنىدىن كۆكلەپ چىقىرىۋاتقان ياش نوتىلىرىغا كۆزى چۈشتى ۋە بۇ نوتىلارغا ئۇزۇندىن — ئۇزۇنغىچە قاراپ قالدى.

بۇ توغراقلارنىڭ ئالتۇن تۇپراق باغرىدىن ئۆزۈق ۋە كۈچ ئېلىپ نەسىل يېتىشتۈرۈۋاتقانلىقى ئىرپان ئۈچۈن ئۈمىت بېغىشلىغان ئىدى. شۇ تاپتا ئۇ، ئۈمىت دەرياسىدا ئۇرغۇغاندەك شېرىن ھېسسىياتقا چۆمدى — دە، گۈگۈم چۈشۈش بىلەن تەڭ تاغ سارىخانىدىن ئايرىلىپ، «لالە — قۇربان» ئىزىدىن ئۇچار تامان يۈرۈپ كەتتى.

---

① خوتۇن قورو — موڭغۇلچە سۆز. ئۇيغۇرلار يايلىقى دېگەن مەنىدە.

ئۇيغۇر كىتاب تورى

يىگىرمە يەتتىنچى باپ

«ياشاش ئۈچۈن كۈرەش»
— ل. مۇتەللىپ

1

ئىرپان ۋاپادار بوز يورغىسىغا مىنىپ، «تاغ سارىخان»دىن ئايرىلغان چاغدا، قۇياش غەربىي تەرەپتىكى «جەينەك چوققا» كەينىگە يوشۇرۇنۇپ، زېمىن يۈزىگە زاۋال كۆلەڭگىسى پەردە يېيىشقا باشلىغان ئىدى.

ئۇ يول بويى پات - پاتلا مۇئەررىخ مەرۇپ ھىج-

رانىڭ سۆزلىرىنى ئېسىگە ئالاتتى ـ دە، يۈرىگى يا-
ناتتى. ئۇ، «لالە ـ قۇربان» ئىزى بىلەن سۆيگۈ
ۋادىسىنى كېزىپ ماڭغانلىرى غەزەپ ـ قەھرى ئېشىپ،
ۋىجدانى قايناپ تاشاتتى.

خار ـ زارلىق ۋە ھاقارەت — ۋىجدانىنىڭ ئېچىت-
مىسى، دەيتتى ئۇ، كېتىۋېتىپ ئۆز ـ ئۆزىگە
پىچىرلاپ.

بۇ تۈيغۇنى ئۇنىڭغا ھاياتنىڭ رەھىمسىز زەر-
بىسى ئۆگەتتى. ھايات ئۇنى پەرھات كەبى تاغ ـ جەزى-
رىلەرگە ئىتتىرىپ تاشلىدى. ئىرپان تەڭرى تېغى-
نىڭ كۈنگەي باغرىنى بويلاپ غەرپ تامان ئىلگى-
رىلەپ باراتتى. بۇ، ئىيۇلنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرى ئىدى.

ئىرپان ئايتۇمۇش ۋە موللاقچى جىلغىلىرىدىن
ئۆتۈپ، كۇچارنىڭ شىمالىدىكى «زادۋال تاغلىرى» قاپ-[1]
تىلىغا يېقىنلىشىپ قالدى. بۇ چاغدا قانداقتۇر يوشۇرۇن
بىر كۈچ ئۇنى «توختىماي ماڭ!» دىگەندەك ھېچ ئا-
رام بەرمەيتتى. بىر چاغدا ئۇنىڭغا «ئورۇقۇر بۇلاق»تە-
رەپتىن كەلگەن بىر ئىشەكچى ئۇچراشتى. ئىرپان سا-
لام بەردى ۋە يول سورىدى.

ئىشەكچى گويا بىر نىمىدىن تەشۋىشلەنگەندەك ئەت-
راپقا قارىۋېلىپ، جىددى جاۋاپ بەردى:

بۇ يەردە نىمە قىلىپ يۈرىسىز، ئۇكام؟ تېزىرەك
كېتىۋېلىڭ، ئاۋۇ قاغا ـ قۇزغۇنلارنى كۆرمەيۋاتامسىز؟!

ئىشەكچى ئۆڭ قولى بىلەن نېرىراقتىكى بىر پو-

تەي ئەتراپىغا ئولىشىۋالغان قاغا - قۇزغۇنلارنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

— ئۆلۈشكۈندىن تارتىپ تۈنۈگۈن ئاخشامغىچە بۇ يەرلەردە ئەلى پارتىزانلىرى بىلەن گومىنداڭ ئوتتۇرىسىدا قاتتىق جەڭ بولدى. گومىنداڭ نۇرغۇن ئۆلۈكلىرىنى تاشلاپ شەھەرگە قاچتى. پارتىزانلار تاغ يولى بىلەن باينىڭ قىبىر① دىگەن يېرىگە ئۆتۈپ كەتتى. جەڭ بولىۋاتقاندا مەن تاغ كامىرىغا مۆكۈۋېلىپ ئاران بالادا قۇتۇلۇپ قالدىم. ئەمدى مېنى كۆپ گەپكە تۇتماي، تېز كېتىۋېلىڭ؛ خوش مەنمۇ كەتتىم، — دىدى.

ئىشەكچى سۆزىنى چىس ئۇرۇپ، بۇگۈر تامان ماڭدى.

ئىرپان ئىشەكنى چاپتۇرۇپ ياندىشىپ باردى - دە، ئۇنىڭدىن يەنە:

— ئاكا، قىبىرگە قايسى يول بىلەن بارغىلى بولىدۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ئوكام، بېشىڭىزنىڭ دەردى بارمۇ نىمە؟ — دىدى ئىشەكچى كايىپ، — بۇ يەردە تۇرۇش خەتەرلىك دەۋاتسام نىمىشكە گەپكە تۇتۇۋېرىسىز؟ قاراڭ ئەنە، ئاشۇ كۆرۈنگەن قىبىر تاغلىرى!

ئىشەكچى ئەمدى ئىرپانغا قاراپمۇ قويماي يۈرۈپ كەتتى. ئەمما ئۇنىڭدىن ئاڭلىغانلىرى ئىرپان ئۈچۈن ئو-

---

① قىبىر — «قىبىيە» دەپمۇ ئاتىلىدۇ. «ئايلانما تۆپە» دىگەن مەنىدە. بەزىلەر ئۇنى قىرىيەرلەر دەپمۇ ئاتىشىدۇ.

مىت بەلگىسى بولدى. ئۇ، ھەۋەس ۋە ھاياجان بىلەن قىيىرغا قاراپ ماڭدى.

قورۇل ئېغىزىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ئىگىزلىككە گومىنداڭ تەرىپىدىن ياسالغان «فېنخوتەي»①(ئوت بىلەن بەلگە بېرىش) مۇنارىسىدىن ئاسمان-پەلەك تىك كۆتۈرۈلگەن بىر خىل يېشىل ئىس بىراقتىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بۇ بۆرى تېزەگنىڭ تۈتۈنى ئىدى.

ئىرپان بىرھازادىن كېيىن قورۇل ئېغىزىدىن بىر خەتەر ئۆتۈپ كەتتى ۋە ئىگىزلىكتە قاراۋۇل بولۇپ تۇرغان مىللى ئارمىيە كىشىلىرىگە ئۇچراشتى.

قاراۋۇل جەڭچى، ئىرپاننىڭ تەرجىمىھالىنى سۈرۈشتۈرۈپ بىلگەندىن كېيىن، ھەمرىيىغا قوشۇپ قىيىرنىڭ قازانچى مەھەللىسىگە ئورۇنلاشقان مىللى ئارمىيە قىسىم ئىشتابىغا يەتكۈزدى.

ئىرپان چەكسىز خوشاللىقتا چۆمۈپ دەرھال پىدائىيلىققا يېزىلدى. ئۇنى تىزىملىغۇچى جەڭچى يىگىت ئۇنىڭ تەرجىمىھالىنى ئېنىقلىغاندىن كېيىن ئورنىدىن

① «فېنخوتەي» — قەدىمقى زاماندا ھەربى مۇتەخەسسىلەر تەرىپىدىن كەشىپ قىلىنغان ئۇرۇش تاكتىكىلىرىدىن بىرى. ئۇنىڭغا بۆرى تېزىكى يېقىلىپ، «دۈشمەن كەلدى» دەپ ئېھتىيات سىگنالى بېرىلەتتى. بۆرى تېزىكى ئىسى قويۇق يېشىل ھەم بەك ئېگىز كۆتىرىلىدۇ. شۇڭا گومىنداڭمۇ مۇشۇ ئۇسۇلدىن پايدىلانماقچى بولغان ۋە خەلققە بۆرى تېزىكى يىغىش ئاۋىگى سالغان.

www.uyghurkitap.com

تۇرغان پېتى ئۇنى قۇچاقلاپ ھۆكرەپ يىغلىۋەتتى ۋە بىر ئازدىن كېيىن ئىرپاننى باشلاپ ماڭدى.

تىزىملىغۇچى جەڭچىنىڭ سول پۇتى سەل - پەل ئاقسايتتى. يۈز ۋە بويۇنلىرى خۇددى ئەسۋاپ بىلەن بەلدەنگەن ياغاچتەك قاتمۇ قات تارتۇق ئىدى.

ئىككىيلەن قازانچىنىڭ يېنىدىكى بىرچىمەنلىك دۆڭلۈككە چىقىپ، ئەمچى ئولتۇرۇپ سوھبەتكە چۈشتى:

— ئىرپان، سەن مېنى تونۇيالمىدىڭ - ھە؟ مەن ئەكبەر.

— ئەكبەر!

ئىرپان ئاغزىنى ئېچىپلا قالدى، كېرىلگەن قوللىرى تىترەيتتى. ئۇ، دەرھال قەدىرداں دوستىنى قۇچاقلاپ، پېشانىلىرىگە سۆيۈپ كەتتى، ھەر ئىككىيلەن ھاياجان ئىلكىدە بىر - بىرىگە قارىشىپ قالدى. ئۇلارنىڭ كۆڭۈل كۆزلىرىدىن قانلىق قىسمەت كارتىنىلىرى بىر - بىرلەپ ئۆتمەكتە ئىدى.

كىتاپخانىلىرىمىز يۇقۇرىدىكى باپلىرىمىزدا بۇ ئىككى دوستنىڭ قاراقۇرۇم تاغلىرىدا تونۇشقانلىقى، كېيىن «ئالتۇن ئالۋىڭى»غا تۇتۇلغانلىقى، جەنۇبىي ئۇلانبايدىكى ئۆستەڭ ئەمگىكىدىن كېيىن كېزىكتە ئۆلمەي قالغانلار ئارىسىدىن ئىلغاپ ئەكبەرنىڭمۇ ئالتاي سوقۇشىغا ئەۋەتىلگەنلىكى توغرىسىدا ئاز - تولا خەۋەردار بولغان ئىدى. لېكىن، بۈگۈنكى ئۇچرىشىش ئۇلارنىڭ قىسمەت بىلەن تول-

غان تارىخىغا ئاجايىپ هاياتىي سەھىپىلەرنى قوشماقتا؛ چىمەنلىك چوقىنىڭ ئۈستىدە — تەڭرى تېغىنىڭ قوۋۇرغىسىدا ئولتۇرۇپ، ئۇلار شۇ سەھىپىلەرنىڭ قانلىق قۇرلىرىنى بايان قىلىشماقتا ئىدى:

— شۇ چاغدا بوغدا قانىلىدىن ھەيدىگەن پېتى، — دىدى ئەكبەر، — بىز ئۆلمەي قالغان 2000 دىن ئارتۇق ئالتۇنچىنى گۇچۇڭغا ئېلىپ باردى. ئۇ يەردە دۇنيادىكى بۇزۇقچىلىقنىڭ ھەممە خىللىرى ئەۋج ئالغان ئىكەن: قىمار، پاھىشە، ئوغرىلىق، بۇلاڭچىلىق، قاتىللىق، ئەپيۇنكەشلىك، ئۇرۇش، قىيناش ۋە باشقا كۆلپەتلەرنىڭ كۆپلۈگىدىن چىداپ تۇرۇش مۇمكىن ئەمەس. گومىنداڭچىلارنىڭ ۋەھشىلىگى چېكىدىن ئاشقان ئىدى. بىزنى قەھرىتان قىشتا ئالتاي سوقۇشىغا ھەيدىدى، مەن مەلۇم بىر يىڭ قاتارىدا ئىدىم. بىز گۇچۇڭنىڭ شىمالىدىكى «ئاغىمخان قۇملۇغى» دەپ ئاتىلىدىغان گوبىدىن ئۆتۈپ، مىڭبىر تەستە «جاڭجۇن گوبى» سىغا كىردۇق. بۇ يەر تاشلىق — بىپايان غىڭ ساي، قاتتىق شۇۋىرغان، دەھشەتلىك بوران ئادەمنى ئۇچۇرتاتتى. نە سۇ، نە گىيادىن ئەسەر يوق ئىدى. ماڭدامدا دىگۈدەك ئادەم ئۆلۈكلىرى ئۇچرايتتى، بەزى جايدا ئادەم ۋە ھايۋان ئۈستىخانلىرى دۆۋىلىنىپ ياتاتتى، لەك ئاشلىغى توشۇپ ماڭغان ئەيسا كارۋان بىلەن مۇسا كارۋاننىڭ ھېساپسىز تۆگە ۋە ئاتلىرى مانا مۇشۇ جاڭجۇن گوبىسىدا ئۆلۈپ تۈگىگەن. «ئالتۇنچى يىگىتلەر»نىڭمۇ تولىسى

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ھۇشۇ گوبىدا ئاچ - زارلىق ۋە لېيەنجاڭ، يىگىجاڭلارنىڭ قايغىسى بىلەن ئۆلۈپ كەتكەن. شۇلارنى كۆرۈپ ئۇستىخانلىرىم سىقىرايتتى. ئەسلىسەم ھىلىمۇ يۈرەكلىرىم جىغىلدايدۇ. ئۆلۈم كۆزۈمگە كۆرۈنۈپلا تۇراتتى. «ئالتۇنچى يىگىتلەر»نىڭ ئۆلۈكلىرىنى يېيىشۋاتقان بۆرىلەرنى، قاغا - قۇزغۇنلارنى كۆرۈپ ھۇشۇمنى يوقىتىپ قوياتتىم. كەينىمىزدە، پەيجاڭ، لېيەنجاڭلىرىمىز دۈمبىمىزگە مىلتىق - نەيزىسىنى سانچىپ، سارتوقاي كۆۋرۈگى ئۈستىگە ھەيدەپ ئېلىپ باردى. بۇ يەردىمۇ نۇرغۇن «ئالتۇنچى يىگىتلەر» قۇربان بولغان. دەريا مۇزلىرى قانغا بويالغان. قاقاس چۆللەر قان بىلەن سۇغىرىلغان. بىز كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ ماڭدۇق. «داپىسۇن» دىگەن يەردىكى جەڭدە بىر قېتىم قىرىلدۇق. «ئالتۇن قازۇق» دىگەن يەردىكى جىلغىدا مۇھاسىرىدە قالدۇق. بىر دەمدىن كېيىن ئۈستىمىزدىكى تاغدىن مۆلدۈردەك ئوق يېغىپ كەتتى. پۇتۇمغا ئوق تەگدى. ئۆلۈكلەر ئارىسىغا يىقىلدىم. بەيتىنىڭ تەرەپتىن ۋىژىلداپ ئۇرۇلغان سوغاقنىڭ دەردى، يارىدار بولغان پۇتۇمنىڭ ئاغرىقى — ئىككى دەرت بىر بولۇپ ئازاپلايتتى. ئۆلۈكلەر ياتقان مەيدانغا ئاتلىق قازاقلار يېتىپ كەلدى. ئۇلار قورال - ياراقلارنى يىغىشتۇرۇشقا باشلىغان ئىدى. مەن ئۆلۈكلەر ئارىسىدىن «مېنى قۇتقۇزۇڭلار!» دەپ ۋاقىرىدىم. مۇقاش ئىسىملىك ئوتتۇرا ياشلىق قازاق يېنىمغا يۈگۈرۈپ كەلدى ۋە:

— ئورنىڭدىن تۇر! — دەپ قاتتىق بۇيرۇق

قىلدى.

مەن چىشىمنى چىشلەپ ئورنۇمدىن تۇرۇشقا جىـ
دەللىشىپ باقاتتىم ـ يۇ، يىقىلىپ چۈشەتتىم. ئۇ، يۆلەپ
تۇرغۇزدى. مەن ئۆزەمنىڭ مەجبۇرى تۇتقۇن بولۇپ
كەلگەنلىگىمنى، بۇ ناھەق ئۇرۇشقا قارشى ئىكەنلىـ
گىمنى ئۇقتۇردۇم. ئۇ، مېنىڭ يۈرەك سۆزۈمگە ئىـ
شەندى. ئېتىغا مىنگەشتۈرۈپ ئۆيىگە ئېلىپ باردى. ئوق
تەككەن پۇتۇمنى داۋالىدى. بىراق، مەن قاتتىق سوغاقتا
ئېغىر زەخمىلەنگەن ئىدىم. سول پۇتۇم مانا ئۆزەڭ كۆـ
رۈۋاتقاندەك ئاقساق بولۇپ ساقايدى. كېيىن مەنمۇ ئالـ
تاي پارتىزانلىرى بىلەن بىللە مىللى ئارمىيىگە قاتناشـ
تىم. داۋالىنىش ئۈچۈن غۇلجىغا كېلىپ ساقايغاندىن
كېيىن خىزمەت ئېھتىياجى بىلەن بۇ سەپكە كەلدىم...

— «ئالتۇنچى يىگىتلەر»دىن تىرىك قالغانلىرى
يەنە بارمۇ؟ — سورىدى ئىرپان.

— بىر قانچىسى بار. بۈگۈن كەچتە سىزنى ئۇلار
بىلەن كۆرۈشتۈرىمەن.

— ماقۇل.

ئارقىدىن ئىرپانمۇ كەچۈرمىشلىرىنى، مۇناپىق راـ
مانقۇلنىڭ «سېھىر ـ كارامەتلىرى» نى بايان قىلىپ،
ئاخىرىدا:

— بۈگۈن مەنمۇ ئۆزەمنى دۇنياغا يېڭىۋاشتىن
تۆرەلدىم دىسەم بولىدۇ، — دىدى.

ئىككى دوست كەچ پېشىن مەھەلدە چوققىدىن تۆـ

www.uyghurkitap.com

ۋەنلەپ ماڭدى، ئۇلار مەڭداشقاچ تاغ مەنزىرىسىنى تاماشا قىلىپ باراتتى:

تىيانشاننىڭ تەسكەي تەرىپىدىكى ئاقيايلاق ۋە خانيايلاقلىرى بىلەن ئۇمۇرتقىداش بولغان بۇ يەرنىڭ گۈزەل تاغلىرى ئىنتايىن كۆركۈللۈك ئىدى. مۇزاتنىڭ قارلىق چوققىلىرىغىچە قەد كۆتەرگەن قارىغايزارلىقلار خۇددى رەسسامنىڭ تەسۋىرىدەك كۆزنى قاماشتۇراتتى. مۇزاتتىن ئۆركەشلەپ چۈشىدىغان «ئالتۇنقۇش دەرياسى» مەرۋايىتلار چاچرىتىپ ئويناپ باراتتى. شىمال تەرەپتىكى — ئالتۇنقۇش، بوز كېرىگى ۋە كىچىك غول تاغلىرىغىچە سوزۇلغان دولقۇنسىمان پەلەمپەي دۆڭلۈكلەردە ئېچىلغان رەڭدار يايلاق گۈللىرى ئەتىردەك خۇشپۇراق چېچىپ، خۇددى «پارلاق باھار پەسلى مەدھىيىسى»①-گە ئوخشاش كۆركۈللەر زەۋقىنى جەلپ قىلاتتى:

«گۈزەل مەنزىرە — يەردە گۈل خىلمۇ خىل،
دالا، تاغ، ئېدىر، قىر يۈزى كۆك - يېشىل.

غاز، ئۆدەك، ئاققۇ خوشاللىق بىلەن،
قاقىلداپ ئۇچۇشار يۇقۇرى - تۆۋەن.

تۈمەن رەڭ چېچەكلەر ئېچىلغان كۆلۈپ،
ئېپار، كاپۇر ھىدىغا دۇنيا تولۇپ ....»

① «قۇتادغۇبىلىگ» — «پارلاق باھار پەسلى مەدھىيىسى» 70-، 72-، 96- نەزىم.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

2

مىللىي ئارمىيىنىڭ بۇ يەردىكى ئىشتاۋىغا ياشلار ئايىغى ئۈزۈلمەي كېلىپ پىدائىيلىققا يېزىلماقتا ئىدى. نۇرغۇن كىشىلەر ئات - ئارغىماقلىرىنى غازات ئۈچۈن ھەدىيە قىلاتتى. قېرىلىقنىڭ قەيسەرلىك روھى مىللىي ئارمىيە جەڭگىۋارلىرىنىڭ جاسارىتىگە يېڭى ئىلھام بېغىشلىماقتا ئىدى. چۈشتىن كېيىن ئىرپان ئارمىيە ئىشتاۋىدىن ۋەزىپە تاپشۇرۇۋالدى:

— بۈگۈن كەچتە «شامال بوۋا»① بىلەن بىللە بايىغا ماڭىسىلەر. ئۇ يەردىكى دۈشمەن ئەھۋالىنى ئىگەللەپ كېلىسىلەر، — دېدى كوماندىر، جىددىي قىياپەتتە.

«شامال بوۋا» — ئەپچىل ۋە يارامىلىق كىشى ئىدى. ئۇ خېلى ياشىنىپ قالغىنىغا قارىماي ئۆزايىدىن تېخى تېمەن ۋە جاغدا چىراي كۆرۈنەتتى. بۇ ئىككىيلەن بەلگىلەنگەن مۇددەتتە مەنزىلگە — بايىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

① تېز خەۋەر يەتكۈزۈپ كۆپ ياردەم بەرگەن يەرلىك بىر كىشىگە بېرىلگەن تەخەللۇس.

بايدا بازار قىزىغان بىر كۈن ئىدى. ئىرپان بىلەن «شامال بوۋا» سودا - سېتىق ئۈچۈن سەھرادىن كىرگەن دىخان قىياپىتىدە بازار كوچىلىرىنى ئارىلىدى. دۈشمەن بۇ يەردە بىر لىيەن ئەسكىرىنى قالدۇرۇپ، قالغانلىرىنى يۆتكەپ كەتكەن ئىكەن. بۇ لىيەننىڭ بىر قىسمى ئاشلىق ئىسكىلادىدا، بىر قىسمى بولسا «هاي - هاي چاپان ئەمەتخان» دىگەن سودىگەرنىڭ سارىيىدا مۇداپىئە ئىستىھكامى قۇرغان ئىكەن.

ئىرپان بىلەن «شامال بوۋا» شۇ ئەھۋالاتنى كەچقۇرۇنلۇغى ئىشتابقا يەتكۈزدى. ئەتىسى تۈن يېرىمىدىن ئاۋال زەربىدارلار شەھەرنىڭ شەرقىي جەنۇپ تەرىپىگە ئون نەچچە چاقىرىمچە كېلىدىغان «چوغتال» دىگەن دەرەخلىك مەھەللىگە ئورۇنلاشتى - دە، تاڭ بىلەن تەڭ شىمال ۋە جەنۇپ تەرەپتىن — ئىككى لىنىيە بويىچە دۈشمەن ئىستىھكاملىرىغا تېگىش قىلدى. ئاشلىق ئىسكىلادىغا قاتمۇ قات پوتەي سېلىۋالغان دۈشمەن پىلىموتچىلىرى جاھىللىق بىلەن قارشىلاشتى. پوتەينى پارتلىتىش جېڭى قاتتىق داۋام قىلدى. ئوق ئاۋازى قوماچ قورۇغاندەك قاينىماقتا، قارشىلىقمۇ قاتتىق بولماقتا ئىدى. كۈن كۆتىرىلىشتىن بۇرۇن هاي - هاي چاپان سارىيىدىكى گومىنداڭ ئەرۋاھلىرى نۇرغۇن جەسەتلىرىنى قالدۇرۇپ، ياقىرىق تامان قاچتى.

ئەكبەر ئىجازەت بويىچە پوتەيگە قاراپ غەزەپ بىلەن ئۆمىلىدى. پوتەي ئىگىزدە ئىدى.

— ئىرپان تېز بول! — دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. ئۇ كەلگەندە سېستىرا ئېغىر ياردارلانغان ئەكبەرنىڭ جاراھىتىنى تېڭىۋاتاتتى.

بىراق، ھازىر ئۇنىڭ كۆزلىرى يۇمۇلغان، قاپ-قارا كىرپىكلىرى تۈزىراپ كەتكەن، تىنىقى سۇس ئىدى. ئۇ، ئاسلىكىغا سىپاندى. بىر بېشىنى ئىرپان كۆتەردى. ئۈيغۇر ئۈيۈشمىغا ئورۇنلاشقان دوختۇرخانىغا بارغاندىن كېيىن يەنە جىددى قۇتقۇزۇش ئېلىپ بېرىلدى. ئىرپان ئۇنىڭ بېشىدا پەرۋانە بولاتتى:

— ئەكبەر ئاداش كۆزۈڭنى ئېچىپ بىر قارىغىنا؟ — دەيتتى ئىرپان يىغلامسىراپ.

ئەكبەر كۆزىنى يېرىم ئېچىپ، بۇ مۇلايىم ئاۋاز تامان قولىنى سەل-پەل مىدىرلاتتى. ئەمما ئۇ دەرمانسىز ئىدى. ئىرپان سەپدىشىنىڭ قولىنى ئىللىق تۇتۇپ، ئۇنىڭ كۆزىگە ئىنتىزارلىق بىلەن تەلمۈرەتتى، لېكىن ئۇ، كۆزىنى ئاچماي ئىمجان ياتاتتى. پەقەت قۇرۇپ كېتىۋاتقان لەۋلىرىنى تىلى بىلەن يالاپ تەشنالىقىنى بىلدۈرەتتى. ئىرپان بىر پىيالە تەشنالىق سۈيى ئىچكۈزدى. ئەكبەر گويا تەشنالىقى قانغاندەك چىرايىنى سۈزۈپ تەبەسسۇم قىلدى.

ئارىدىن بىرەر سائەت ۋاقىت ئۆتكەن روزىگادا ئاشلىق ئىسكىلادى ئۈستىگە غەلىبە بايرىقى قادالغان خۇش خەۋەر يېتىپ كەلدى. ئەكبەر كۆزىنى ئېچىشقا، بىر نىمە دېيىشكە ئىنتىلەتتى، لېكىن، بولالمىدى. ئۇ، ئا-

خىرقى قىبتىم تەبەسسۇم قىلىپ، «ئاھ!» دېگەن پىتى لەسسىدە جان ئۈزدى. ئۇنىڭ «ئاھ» تىن كېيىنكى مەنالىرى ئىچىدە قالدى. ئېھتىمال ئۇ، ئاھ ئانا! ئاھ سەپداشلار ئادالقىچە كۆرىشەلار، دىمەكچى بولغىدى!

3

مىللى ئارمىيە پارتىزان ۋە پىدائىي قىسىملىرى بايدا قازانغان غەلىبە ئىلھاملىرى تۈرتكىسىدە بۇ يەردىن ئاتلىنىپ ياقىرىق، قاراباغ، قىزىلبۇلاق ۋە بوزدۆك قاتارلىق جايلارغىچە سەپ تارتىپ ئورۇنلاشتى.

ئىرپان بىلەن شامال بوۋا قاتارلىق رازۋېتچىكلار يەنە بۇيرۇق بويىچە قارا يۇلغۇن ۋە جام تەرەپكە مەخپى يۇرۇپ كەتتى. ئىرپاننىڭ چارلىغۇچى گۇرۇپپىسىدا ئاپتومات، بەش ئاتار مىلتىق ۋە گىرانات قاتارلىق قورااللار تەق ئىدى.

ئۇلار چارۋىچى قىياپىتىدە كىيىنگەن، كۈندۈزى غارلاردا يوشۇرۇنۇپ، كېچىدە بىمالال يۇرۇش قىلاتتى.

ئاۋغۇستنىڭ ئىككىنچى ھەپتىسىنىڭ دەسلەپكى كۈنى ئاخشىمى ئىرپان ھەمرالىرى بىلەن قارايۇلغۇنغا يېقىنلىشىپ باردى. ئەتراپ بەئەينى گۆردەك قاراڭغۇ؛ تەبىئەت ئېغىر ئۇيقۇدا، جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرەتتى.

ئاسماننى «مىڭتىكە» تاغلىرى تەرەپتىن تۇرۇلۇپ كەلگەن بۇلۇتلار قاپلىماقتا ئىدى. ھاۋانىڭ ئەلپازى بۇزۇلۇپ. ئالدىن كەلگەن كۆڭۈلسىز شامال يامغۇردىن بەلگە بېرىپ تۇراتتى.

— زامان - زامانلاردىن تارتىپ، — دەيتتى شامال بوۋا، ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ توختاپ، — يىغىلىق غەۋغالىرى بىلەن مۇشۇ يۇرتتا ئۆتكەنلەرنىڭ ھەممىسىلا ئىككى جاينى تالىشىپ كەلگەن. ئۇنىڭ بىرى مۇشۇ قارايۇلغۇن؛ يەنە بىرى باشئەگىم، بۇ ئىككى جاينى «تۆمۈر قاپقا» دەپ ئاتىشىدۇ. ئۆزىمىزگە پەخەس بولايلى، بۇ يەردە چوقۇم دۈشمەن بار...

شامال بوۋا بۇ يەرلەرنىڭ ئەلمە - تەمىنى بەش قولدەك پىششىق بىلەتتى. ئۇنىڭ سۆزى تېخى تۈگە - تۈگمەستىنلا قېرىشقاندەك يامغۇر شارىلداپ قۇيۇۋەتتى. رازۋېتچى باتۇرلار بىر مەھەل يامغۇردا قالدى. ئىسسىق كۈنلەردە يامغۇرنىڭ ئىللىق تامچىلىرى تەنگە ھوزۇرلۇق تېگەتتى. ئۇلار گويا ساماۋى پارلىق مونچىغا چۈشكەندەك يامغۇر سۈيىگە چۆمۈلۈپ، دالىدا خېلى تۇرۇپ قېلىشتى. شىلىمسىمان پاتقاقلىقتا مىدىرلاشمۇ قىيىن ئىدى.

تاڭ سۈزۈلەي دېگەندە يامغۇر پەسلەپ باراتتى. ئىرپان بىلەن شامال بوۋا ھەمرالىرىنى شۇ جايدا كۈزەتكە قالدۇرۇپ، ئۆزلىرى كۆۋرۈك تامان يۈرۈپ كەتتى.

قارايۇلغۇن كۆۋرۈكى بۇ يەردىن ئىككى - ئۈچ چاقىرىمچە يەردە ئىدى. ئۇلار كۆۋرۈككە يېقىنلاپ كەلگەندە

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

بۇ جايدا پوستا تۇرغان بىر دۈشمەن ئەسكىرى مىلتىغى-
نى قۇچاقلىغان پېتى يوغان دەرەخنىڭ تىگىدە شۈمـ
شىيىپ ئۇخلىماقتا ئىدى. ئۇ ئۆزى تامان كېلىۋاتقان
ئىككىيلەننىڭ شىپ - شىپ ئاياق ئاۋازىدىن چۆچۈپ
قوزغالدى - دە، مىلتىغىنى كۆتىرىپ ھاڭۋېقىپ قارىدى.
شامال بوۋا ئۇنىڭغا:

— ھويلامنى سۇ بېسىپ كەتتى. شاخ - شۇمبا
ئالاي دەپ كېلىشىم، — دىدى.

— ئۆيۈڭ نەدە، ئېتىڭ نىمە؟! — ۋاقىراپ
سورىدى ئەسكەر.

— ......

ئۇنىڭغىچە چىۋەر ئىرپان يەم بىلەن ئارقا
تەرەپتىن ھېلىقىنىڭ گېلىنى بوغۇپ ئۆلگۈردى - دە،
ئۇنى ئالدىغا سىلىپ بايىقى ھەمرالىرى ساقلاپ قالغان
جايغا ئېلىپ كەلدى ۋە ئۇنىڭدىن ئاخبارات ئىگەللىدى.

بۇ جايدا ھازىر قاراۋۇللۇقتا تۇرۇۋاتقان تۆت
كىشى ئىكەن، قالغان ئۇچىسى ئۇيقۇدا ...

پارتىزان باتۇرلار ئۇلار ئۇخلاپ ياتقان يەرگە
بېسىپ كىردى ۋە ئۇيقۇ ئەرۋاھلىرىنى مىدىرلاتماي تۇ-
رۇپ باغلاپ، ئۇدۇل ئىشتابقا ھەيدەپ ماڭدى.

ئىشتاپ دۈشمەندىن ئىگەللىگەن يېڭى ئاخبارات
بويىچە ئىرپان بىلەن شامال بوۋىغا يەنە بىر قانچە كى-
شىنى قوشۇپ، قازان ئاسما ۋە تاز لەڭگىر تەرەپلەرنى
چارلاشقا ئەۋەتتى.

4

گومىنداڭ ئاقسۇدىكى بارلىق كۈچىنى مەركەزلەشتۈرۈپ، يار بېشىغا مۇداپىئە لىنىيىسى قۇرغان ئىدى. بۇ لىنىيە شىمالدا كونا ئايرۇدۇرۇمدىن تارتىپ ئىچتاچى، خىندا، موللا قوغۇنچى ۋە ئاياق كېرىشكىچە كەڭ تۈزلەڭلىككە سوزۇلاتتى. ئۇلار بۇ يەرلەرگە قاتمۇقات ئاكوپ، خەندەك قېزىپ، پوتەيلەرنى قۇرۇپ تۇرۇنلاشقان، يەنە بىر بۆلۈك كۈچلىرىنى بولسا، سۆگتېرىقتىكى① قوناقلىقتا بۆكتۈرمىگە قويغان ئىدى.

ئىرپان گۇرۇپپىسى بۇ ئەھۋاللارنى قازان ئاسمىدا ئوتتۇنچى دىخانلاردىن ئۇقتى — دە، دەرھال ئىشتابقا يەتكۈزدى.

مىللى ئارمىيىنىڭ ئىشتاب كوماندىرلىرى يېڭى لايىھە تۈزدى. بۇ لايىھە بويىچە پارتىزان، پىدائىيلارنىڭ بىر قىسمى كۆۋۋاس، كۆكبۆرە ۋە تۇمشۇق ئارقىلىق كونىشەھەرگە شىمال تەرەپتىن كىرىش؛ يەنە بىر قىسمى يەرلىك پىدائىيلار بىلەن بىرلىكتە جام ۋە تازلەڭگىر ئارقىلىق چوڭ يول بويلاپ، ئۇدۇلدىن تىگىش پىلانلاندى.

لېكىن، گومىنداڭچىلار پارتىزانلارنىڭ غەرىزىنى

① سۆگەت — ئېرىق دىگەن سۆزنىڭ ئۆزگەرمىسى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىكى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

سىزىۋېلىپ ئۆزلىرىنىڭ يار بېشىدىكى مۇداپىئە پىلانىنى يېڭىشەھەردىكى سېپىل مۇداپىئەسىگە ئۆزگەرتتى. جام تەرەپتىن ئىلگىرىلەپ كېلىۋاتقان پىدائىي قىسىملارغا توساپ زەربە بېرىش ئۈچۈن ئۈچتۇرپاندىن يۆتكەپ كەلگەن «بېيەنچادۇي» چېرىكلىرىنى «ئالتۇنلۇرۇم قەۋرىستانلىقى» ئەتراپىغا بۆكتۈرمە قىلغان ئىدى.

قۇياش چاشكا بولغان چاغدا مىللىي ئارمىيىنىڭ پىدائىي قىسىم ئاتلىقلىرى ئايرۇدۇرۇمنىڭ شەرق تەرىپىدىكى ئون نەچچە كىلومېتىر ئارىلىقتا ئاسمان-پەلەك چاڭ-توزاڭلارنى توزۇتۇپ ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى. ئۇلار ئايرۇدۇرۇمغا يېقىنلاپ بارغاندا ئالتۇنلۇرۇمغا بۆكتۈرۈپ قويغان بايىقى دۈشمەن چېرىكلىرى ئاق بايراق چىقىرىپ «تەسلىم بەلگىسى» بەردى ۋە مىلتىقلىرىنى تەتۈر تۇتۇپ يېقىنلاپ كەلدى.

پارتىزانلاردا غەپلەت غالىپ كەلدى-دە، ئاق بايراققا ئىشىنىپ، بىخەرامان تۇرۇۋېرىشتى.

ئەتراپ توپ-توز ئىدى. ھىلىگەر «ئاق بايراقچىلار» نىڭ نەچچە يۈز ئادىمى پارتىزانلار توپلىشىپ تۇرغان يەرگە تەلۋىلەرچە يېقىنلاپ كەلدى-دە، بىردىنلا ئوق ياغدۇرۇشقا باشلىدى. پارتىزان-پىدائىلار ئۆزلىرىنى ئوكشاشقا ئۈلگۈرەلمەي قېلىپ بىھۇدە نۇرغۇن قانلار تۆكۈلدى. چېكىنىشتىن باشقا چارە يوق ئىدى. بۇ چاغدا كۈچاردىن كەلگەن ما تۈەنجاڭنىڭ ۋەھشى چېرىكلىرى پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ،

«توپىلاڭدا توغراچ ئوغرىلاش» ئادەتلىرى بويىچە باي،
ئاھىيىسىنى ئېغىر دەرىجىدە تالان ـ تاراج قىلدى. ئەھـ
ۋال بەك ئېچىنىشلىق ئىدى. ياۋۇز گومىنداڭچىلار قان
كېچىپ دۇنيا يىغماقتا، كۆرۈنگەننى قىرماقتا، ئاتا ـ
ئانىلارنىڭ باغرىنى تىلماقتا، بالىلارنىڭ بېشىنى نەيـ
زىگە ئىلماقتا، نارەسىدىلەرنىڭ چاتلىرىنى يىرماقتا...
ئىدى.

بەختكە يارىشا، پارتىزانلار سېپىگە يېڭى كۈچـ
لەر ئۇلگۇرۇپ كەلدى. پىدائىلار قايتا ماغدۇر تېپىپ
جانلاندى، سەپ ئۇلغايدى.

مىللىي ئارمىيە كۈچلىرىنىڭ بۇ قېتىمقى شىددەتـ
لىك ھۇجۇمى تاغۇ تاشلارنى لەرزىگە كەلتۈردى.
ئەجەل ھۇدۇقۇشىدا قالغان دۈشمەن خەيلىرىنى قولتۇقتا
قىستۇرغان پېتى بەدەر قاچتى.

يىگىرمە سەككىزىنچى باپ

1

ئاۋغۇستنىڭ ئىككىنچى ھەپتىسى — بازار كۈنىسى ئىدى.

قۇياش ھارارىتىنىڭ تەپتىدىن يەر - جاھان چوغدەك قىزىپ تۇراتتى. شەھەرنىڭ شەرقىي شىمالىنى بويلاپ قىڭغىر - قىيسىق كۆتىرىلگەن ياردائىگىلىقىنىڭ ئۈستى ۋە «ئالتۇنلۇرۇم» زاراتكالىغىنىڭ ئەتراپىدىكى ئاق ماموقتەك تۇزلەك يەردە تاۋلانغان تونۇردەك ھارارەت يالقۇنلايتتى.

ياردائىگىلىقىنىڭ ئاستىدا، تاكى غەرپتىكى دولان دەرياسى بويلىرىغىچە تۇتاش سوزۇلۇپ كەتكەن بوستانلىقلار كۆرەش قەھرىمانلىرىغا تازىم قىلغاندەك ئەۋرە-

شىم شاخلىرىنى ئېگىپ لەرزان تەۋرەنمەكتە ئىدى.
شامال تەرەپتە قەد كۆتىرىپ تۇرغان تەگرى تېغىدىن
ئۆركەشلەپ تىرەك دەرياسى، كۆكيار ۋە ئاتئوي‌ناق دەر-
يالىرى ھەيۋەتلىك شاۋقۇن سالاتتى. باتۇرلار بولسا،
«ئالغا!» سادالىرىنى ياگرىتىپ يەنە ئىلگىرىلەپ كەل-
مەكتە؛ ئۇلار دۈشمەننى سۈرۈپ تـوقاي قىلىپ، شەھەر
سېپىلىگە قاراپ سەلدەك ئاقماقتا ئىدى.

ئوڭ قانات قىسىملار — دولان دەريا بويىغىچە يې-
رىپ ئۆتۈپ، ياتالماس ۋە تۆگمەنبېشى ئورمانلى-
غى ئارقىلىق گۈلباققا ئورۇنلاشتى. سول قانات قىسىملار
«ئاياقكىرىش» ۋە «قاراساقال ئاتام» قەۋرىستانلى-
غىدىن ئۆتۈپ سېپىلنىڭ كۆچار دەرۋازىسى قارشىسىدا
ئىستىھكام قۇردى. ئوتتۇرا يۆنىلىشى بولسا كەپتەرخانا
يېنىدىكى «قوشقارپاتماس» ناملىق تارچۇق ئېغىزدىن
چۈشۈپ، جىرىمچىل ئارقىلىق مېگىپ لەنگەردە جاي-
لاشتى؛ باش ئىشتاپ كونىشەھەرنىڭ كىندىگىدىكى نىياز-
خاننىڭ بېغىغا ئورۇنلاشقان ئىدى.

باغنىڭ قوش قاناتلىق ئىشىگىدىن كىرگەندە كۆن
چىقىش تەرىپىگە سېلىنغان چوڭ مېھمانخانا ۋە ئۇنىڭغا
يانداش بىنالار كۆزگە تاشلىناتتى. ئۈستى تاختايلىق بۇ
ئىمارەتلەرنىڭ روجەكلىرى باققا قاراپ ئېچىلغان، ئال-
دى پىشايۋانلىق ئىدى. ئۈزۈملۈك باراڭلار پىشايۋانلارغا
يامىشىپ تۇراتتى. باراڭ تىگىدە مەي بولۇپ پىشقان
شىرلىك ئۈزۈم دانىلىرى مارجاندەك پاقىرايتتى. پۈتۈن

باغنىڭ ئىچىدە يەنە ئانار، ئەنجۈر، ئەينۇلا، بادام قاتارلىق مۆۋە - چىۋىلەر تولۇپ تۇراتتى.

ئەتىسى مۇشۇ يەردە ئىشتاپ قوماندانلىقى جىددى يىغىن ئېچىپ، كۈرەش ۋەزىپىلىرىنى ئورۇنلاشتۇردى:

— ... بىزنىڭ ھازىرقى كۈرەش نىشانىمىز، — دېدى كومىسسار ئابدۇكېرىم ئابباسوپ، — ھەرگىزمۇ بىرەر مىللەتكە قارشى قويۇلغان ئەمەس، پەقەت ئەكسىيەتچىلەرگە قارىتىلغان. بىزنىڭ سېپىمىزدە ھەر مىللەت پىدائىيلىرى بولغىنىدەك، دۈشمەنلىرىمىزنىڭ سېپىگىمۇ تۈرلۈك مىللەتنىڭ مۇناپىقلىرى، ئەكسىيەتچىلەر توپلانغان. كەڭ ئاممىغا مۇشۇ نۇقتىنى ئۇقتۇرۇشىمىز كېرەك. بىز خەلقىمىزنىڭ جانجان مەنپەئەتىنى كۆز قارچۇغىمىزنى ئاسرىغىنىمىزدەك ئاسرىشىمىز، بۇنىڭ كاپالىتى ئۈچۈن ئىنتىزامغا قاتتىق رىئايە قىلىشىمىز لازىم. پىدائىيلىرىمىزنىڭ سانى كۆپەيمەكتە. بىز ئۆيۇلتاشتەك ئىتتىپاق بولۇپ، يېڭى كۈرەشكە ئاتلىنايلى...

ئىشتاپنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە سېپىلگە ھۇجۇم قىلىش جېڭى بىلەن بىللە تەشۋىقات دولقۇنىمۇ ئەۋجىگە كۆتۈرۈلدى. مۇنەۋۋەر قىز - يىگىتلەر تۇشمۇ تۇشتىن كېلىپ، پىدائىيلىققا قاتنىشىشقا ئىلتىماس قىلىپ تۇراتتى.

بۈگۈن جۈمە كۈنى، چوڭ خانىقا ئادەم دېڭىزىغا ئايلانماقتا ئىدى. ۋاقىت چۈش بولاي دېگەندە ئۇ يەرگە ئوتتۇرا بوي، ياش ۋە تۇرگۈن بىر مۇئەللىم يېتىپ

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

كەلدى ـ دە، تولۇپ تاشقان قىزغىن ھېسسىياتتا تۆۋەن-
دىكى شېئىرنى جاراڭلىق ئوقۇدى:

تېگىمر قىمايمەن دوستلار، تىلەيمەن ئالى تىلەكلەرنى،
چۈشۈرمەيمەن كۆرەشكە دەپ تۆرگەن بىلەكلەرنى.

مەرت باغۋەن خازان قىلماس ۋاقىتسىز باغنى،
تەربىيىسىز سولدۇرۇپ، گۈل ـ چېچەكلەرنى.

خىيالىم خۇددى تەلپۈنۈپ تۇرغان بىر سەبى بالا،
ئىمىش ئۇچۇن قەدىردان ئانىدىكى قوش ئەمچەكلەرنى.

لەززەتلىك خىيال ئارىسىدا بېقىپ ئاسمانلارغا،
تەپەككۇر كۆزى بىلەن كۆرىمەن روشەن يۇجەكلەرنى.

جانان ناز ئۇيقۇدا يېتىپ نېچۇك تولغانماس،
ئاشىقى كۈتۈپ تۇرسا ئېچىپ يورۇق روجەكلەرنى.

تىمشكە يازماي تىلەك ئارىلاش مۇڭلۇق لىرىكلارنى،
سۆيگۈ ئىشقى ئۆرتەپ كۆيدۈرسە يۈرەكلەرنى.

سۆيگۈ دېڭىزىدا مەن بىر قايىنام تۇرسام،
ئۇسسىزلىغىم قانداق قانسۇن ئېچىپ كىچىك كۆلچەكلەرنى؟
......

بۇ ياڭراق خىتاپنى ئاڭلىغان ئاما ھاياجان دې-

گىزىغا غەرق بولماقتا ئىدى. مۇئەللىم پىدائىي بولۇپ كۆرەشكە ئاتلىنىدىغانلىقىنى بىرىنچى بولۇپ جاكالىدى.

ئارقىدىنلا تۈركۈم - تۈركۈم نەۋقىران ئەزىمەتلەر قوللىرىنى بەس - بەس بىلەن ئىگىز كۆتىرىشىپ - ۋاقىرىشىپ پىدائىيلىققا يېزىلدى.

دەل شۇ ئەسنادا خانىقا دەرۋازىسى ئالدىغا كەلگەن ياش قۇرامى 50 لەر قارىسىنى ئالغان بىلىنەر-بىلىنمەس چېچەك ئىزلىق، بۇغداي ئۆڭلۈك، روھى تېمەن بىر ئانا قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ، ياڭراق ئاۋازدا كۆپچىلىككە خىتاب قىلىشقا باشلىدى - دە، ئۇنىڭ جاراڭلىق ساداسى بىردىنلا ئاممىنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلدى:

— مانا مەنمۇ پىدائىيلىققا يېزىلىشقا كەلدىم... مېنىڭ يەنە ئاق سۈت ئەمگۈزۈپ ئۆستۈرگەن نەۋبەر ئوغۇل - قىزلىرىم بار. ئۇلارمۇ ئىشقا يارايدۇ. باللىرىمنىڭ ئاتىسى بىلەن ئاكىسى گومىنداڭ تۈرمىسىدە — ئاراپ زىندانىدا يېتىۋاتىدۇ ۋە بىگۇنا زۇلۇم تارتىۋاتىدۇ. بىزنىڭ يۈرىگىمىزنى ئىنتىقام چوغلىرى ئۆرتەپ كەلمەكتە...

ئانىنىڭ ئوتلۇق خىتاۋى كۆرمىگىلىغان ياش يىگىتلەرنىڭ قەلبىگە بىردىنلا ئىسيان ئوتىنى ياقتى - دە، پىدائىيلىققا يېزىلىش دولقۇنى تېخىمۇ قاينام - تاشقىنلىققا كۆتىرىلىپ كەتتى.

يېزىلاردىن كەلگەن يىگىتلەر بۇ جەڭگەرلىك ئانىنىڭ جاسارىتىگە بارىكاللا ئېيتىشىپ:

— بۇ ئانامنىڭ ئىسمى كىمدۇر؟ — دەپ بىر-بىرىدىن سورىشاتتى.

بۇ ھەممەتىلىك ئانا — ھازىر تۇرمىدە ئازاپلىنىۋاتقان مەرىپەتپەرۋەر زات ۋە قەيسەر جەڭچى تۇردا-خۇن خەلپىتىمنىڭ ئايىلى ھەم ل. مۇتەللىپنىڭ ئۇستازى مەۋلانجاننىڭ ئانىسى — نۇرخان ئىدى.

جاسارەتلىك نۇرخان ئانىنىڭ ۋىجدانىي ساداسى ئادەملەرگە ھاياتنىڭ قەدىر - قىممىتىنى مۇنازىرىسىز چۈشەندۈرمەكتە ئىدى.

بۈگۈن ئۇنىڭ ھەممە ئەۋلادى ئەلگە ئاۋال پىدائى سەپكە تۇردى...

2

شۇ كۈنلەردە شەھەر سىپىلىنى قورشاش جېڭىگە قاتناشقان پىدائىلار بىر نەچچە مىڭغا يەتكەن ئىدى. ئۇلار مەردانىلىك بىلەن ئالغا ئىنتىلاتتى ۋە سىپىلغا چىقىشقا ئۇرۇناتتى.

دۈشمەنلەر سىپىل ئەتراپىدىكى بىر يېرىم كىلومېتىر ئارىلىقنى ئاللىبۇرۇنلا كۆيدۈرۈپ، تۈپ - تۈز قىلىۋەتكەن ئىدى. بۇ يەرلەردە ھازىر تۇخۇم قويسا كۆرۈنەرلىك ئىدى. سىپىلنىڭ يېنىغا بېرىش كۈندۈزى

تۈگۈل كېچىسىمۇ مۇمكىن بولمىدى. چۈنكى، سېپىل بىلەن شىغا بېكىتىلگەن ئاسما چىراقلار سېپىل ۋە ئەتراپىنى كۈندۈزدەك يورۇتۇپ، پارتىزانلارغا ھېچ ئىمكان بەرمەيتتى، لېكىن ماھىر مەرگەنلەر كېچىلىرى «ئاسما چىراقنى چېقىش، كۆرۈنگەن باشنى قارىغا ئېلىش» ۋە سېپىل ئۈستىگە چىقىۋالغان گومىنداڭچى مالايلار بىلەن «تىل ئۇرۇشى» قىلىش قاتارلىق رولىنىمۇ جاسارەت بىلەن ئورۇنلىماقتا ۋە بەزىدە ئېيپى كەلگەن يەرلەردىن شوتا ئارقىلىق سېپىلگە چىقىپ، قۇچاقلاشما جەڭ قىلىچ ھەم نەيزىۋازلىقلارمۇ قىزىپ باراتتى.

ئۈزۈنغا سوزۇلغان تىركىشىش — دۈشمەننى ھالسىزلىتىپ، ئۇلار ئوزۇق - تۈلۈكتىن قىسىلىپ جېنى تومشۇغىغا يېتىپ قالغان ئىدى. ئۈرۈمچىدىن ھەر كۈنى دېگۈدەك دۈشمەننىڭ بىر - ئىككى ئايروپىلانى مۇھاسىرىدىكى گومىنداڭ قىسىملىرىغا ئوزۇق - تۈلۈك ۋە لاۋازىمات توشۇپ ھاۋادىن تاشلاپ تۇراتتى.

1945 - يىل 8 - ئاينىڭ 27 - كۈنى ئەتىگەندە ئاقسۇ گېزىتخانىسى بېغىغا ئورۇنلاشقان ئىنقىلاپچىلار ئارىسىدا دۈشمەن ئايروپىلانىنى ئېتىپ چۈشۈرۈش ھەققىدە جىددى مۇنازىرە باشلىنىپ كەتتى:

— قولۇڭدىكى ئاددى مىلتىق بىلەن، — دېدى ئىرپان يېنىدىكى پارتىزان يىگىتكە، — قانداق قىلىپ ئايروپىلاننى ئېتىپ چۈشۈرەلەيسەن؟

— قانداق ئېتىپ چۈشۈرەلەيمەن، سەن قاراپ تۇر

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

جۇمۇ؟ دىدى ھىلىقى يىگىت، — قېنى ئايروپىلان كېلىپ
باقسۇنچۇ!...

ئىشەنچلىك سۆزلەۋاتقان بۇ پارتىزان ئالتاي سوقۇشىدىن قېچىپ كېلىپ مايتاققا ئورۇنلاشقان، كېيىن مىللى ئارمىيىگە قاتناشقان، ئالتۇنقۇش جىلغىسىدىكى سوقۇشتا بەك باتۇرلۇق كۆرسەتكەن قەيسەر جەڭچى ئىدى. ئۇ، سەپداشلىرىغا تۆۋەندىكى ھېكايىنى سۆزلەپ بەردى:

— كىچىكلىكىمدە بىزنىڭ ئاۋاتتا ھادى خەنجەر يىغىلىغى، مۆيدىن پالۋان يىغىلىغى دىگەن ئورۇشلار بولۇپ ئۆتكەن. شىڭ شىسەينىڭ ئايروپىلانلىرى ئاۋات بازىرىغا كۈندە دىگۈدەك كېلىپ بومبا تاشلايتتى. مېنىڭ تۇققانلىرىمدىن شاۋازخان دىگەن مەرگەن شەھەر مەھەللىسىدىكى قۇربان ھاجىمنىڭ يوغان قاپاق تېرىگى ئۈستىگە چىقىپ تۇرۇپ پەس ئۇچۇپ كەلگەن ئايروپىلاننى بەردەڭگە مىلتىغى بىلەن موللاق ئاتقۇزىۋەتكەنلىگىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەنمەن. بۇ ۋەقە ھازىرقىدەكلا ئېسىمدە. ئۇ ئايروپىلان سىدىق كۆۋرۈگىنىڭ كۈن پېتىش تەرىپىدىكى «توققۇز ئورتاق» دىگەن يەرگە چۈشۈپ كۆم بولغان. ئىككى نەپەر ئۇچقۇچى تىرىك تۇتۇۋېلىنغان ئىدى. ئۆكەمدىكىگە قارىغاندا ھازىر قولىمىزدىكى قوراللار سەرخىل ئەمەسمۇ؟

پارتىزان يىگىتنىڭ ھېكايىسى ئەمدىلا تۈگەپ تۇرۇشىغا شەرقىي شىمال تەرەپتىن كېلىۋاتقان دۈشمەن ئايروپىلانىنىڭ گۈكىرىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. بايىقى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

يىگىت دەرھال مىلتىغىنى ھازىرلاپ، ئىگىز سەگەتىپ رەككە ياماشتى ـ دە، ئاچماق شاخنىڭ ئوتتۇرىسىدىن مەھكەم ئورۇن ئالدى.

ئۇزۇن ئۆتمەي سۈزۈك ئاسماندا قوش قاناتلىق بىر ئايروپىلان پەيدا بولدى ۋە سېپىلنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ ئۇچۇشقا باشلىدى، لېكىن، ئايروپىلان ئىگىزدە ئىدى. تەخمىنەن چارەك سائەت ئۆتكەن مەھەلدە پەسلەپ گېزىتخانا بىغىنىڭ ئۈستىگە ئۇدۇللاپ كەلگەندە بايىقى يىگىت چەنلەپ تۇرۇپ ئارقا ـ ئارقىدىن ئۈچ پاي ئاتتى. ئايروپىلان باغ ئۈستىدىن ئۆتۈپ كەتكەن ئەسنادا ئاسمان قەرىدە خۇددى يوغان ئاق ئەديىالدەك غەلىتە بىر نەرسە كۆرۈندى. ئۇ، ئاستا ـ ئاستا پەسلەمەكتە ئىدى. ھەممىنىڭ دىققىتى شۇ نەرسە بىلەن بەنت بولۇپ، ھېلىقى ئايروپىلاننىڭ نەگە كەتكەنلىگى بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى بولمىدى.

— ئاتقان دىگەن مانا، گۇمپام بارمىكەن؟

پارتىزان يىگىت ئاسماندىن چۈشۈۋاتقان نەرسىنى كۆرۈپ، تېرەك ئۈستىدە تۇرۇپلا ۋاقىرىۋەتتى ۋە تېزلىكتە يەرگە چۈشتى. ئۇ، ئىرپان ۋە يەنە بىر قانچە پىدائىلار بىلەن بىللە لەنگەر كوچىسىدىن يۈگۈرگەن پېتى دوختۇرخانا تەرەپكە قاراپ ئۇچتى. ئايروپىلاندىن تاشلانغان نەرسە دوختۇرخانا بىلەن — سېپىل ئوتتۇرىسىغا چۈشۈپ، قويۇق چاڭ ـ توزاڭ كۆتۈرىۋەتتى. ئارقىدىنلا گومىنداڭ بىلەن پارتىزانلار ئوتتۇ-

رىسىدا ئۇلجا تالىشىپ، كەسكىن جەڭ داۋام قىلدى.
ئىككى تەرەپنىڭ مەرگەنلىرى توختىماي ئوق ياغدۇراتـ
تى. كۈندۈزى ھېچقايسى تەرەپنىڭ ئادىمى ئۇلجىنىڭ
يېنىغا بارالمىدى.

خۇپتەن بولدى. ئاي قاراڭغۇسى. دۈشمەن قاـ
راملىق بىلەن بەش ئادىمىنى سىپىلدىن ئاغامچىداسىرىلـ
دۈرۈپ، پەسكە چۈشۈرۈشكە باشلىدى. ئاۋاتلىق پارتىلـ
زان يىگىت، بۇ بەش دۈشمەننىڭ ھەممىسىنى سىپىل
تېمىغا چاپلاپ قويدى. ئارقىدىنلا ئۆزى ئۇلجىغا قاـ
راپ، ئۆمىلىگەن پېتى يۈگۈردى. ئىرپان قاتارلىق يەتتە
يىگىت ئۇنىڭ كەينىدىن ماڭدى.

سىپىل ئۈستىدىكى دۈشمەنلەر چىداپ تۇرالماي
پارتىزانلارغا مۆلدۈردەك ئوق ياغدۇرۇپ تۇراتتى. شۇنـ
داق ئىبغىر خەۋپكە پىسەنت قىلماي ئالغا ئىلگىرىلـ
گەن قەيسەر يىگىتلەر بايىقى ئۇلجىنىڭ يېنىغا بېرىـ
ۋالغان ئىدى. ئۇلار ئۇلجىنى سۆرەپ، بىرىنىڭ ئارقىسىـ
دىن بىرى يەر بېغىرلاپ مېڭىپ، ئۆز تەرىپىگە كېلىـ
ۋاتاتتى. مەركىزىي مەكتەپنىڭ جەنۇبىي يول بويىغا يېـ
قىنلاپ قالغاندا دۈشمەن ئاچچىغىدا ئوت كۈچىنى ئۇـ
لارغا مەركەزلەشتۈردى. بەختكە قارشى ئاۋاتلىق پارتىـ
زاننىڭ ئارقا مىكىسىگە ئوق تېگىپ، شۇ يەردىلا قۇربان
بولدى. ئىرپان دوستىنى قۇچاقلىغان پېتى يول ئۈستىگە
يەتكۈزۈۋاتقان چاغدا، يەنە بىر پاي ئوق كېلىپ، سول
پۇتىنىڭ يوتىسىغا تەگدى ـ دە، ئىزىدا يېتىپ قالدى.

غەلىبە كەيىنگە يوشۇرۇنغان بەختسىزلىك ھەممىنى ئىچىندۇراتتى. سېستىرالار ئىرپاننىڭ پۇتىنى تېڭىۋاتقاندىمۇ ئۇ تېخىچە بىھوش ياتاتتى.

3

ئاۋاتلىق پارتىزاننىڭ جەسىدى دەپنە قىلىنغان كۈنى، ئىرپاننى ئىككى سېستىرا ھارۋا بىلەن كونىشەھەردىكى دوختۇرخانىغا يەتكۈزدى. بۇ، دوختۇرخانا دۆلەتباغ كوچىسىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى بانكا قوراسىدا ئىدى. بانكا خادىملىرى پارتىزانلار كېلىشتىن بۇرۇن، بانكىنىڭ پۇل، غەزنىلىرىنى يۆتكەپ، سېپىل ئىچىگە كىرىۋالغان.

بۇ ۋاقىتلىق دوختۇرخانىدا 50 تىن ئارتۇق پارتىزان مەجرۇھلار بار ئىدى. ئۇلارنىڭ ئىمكانى بارلىرى بەنتلەكلىك مىلتىق، ئاپتومات ۋە يېنىك پىلىموت قاتارلىق قوراللىرىنى بالىنىست روجەكلىرىدىن سىرتقا قارىتىپ قويۇپ، جەڭگىۋار ھالەتتە تۇرۇشاتتى.

يېزا ۋە شەھەر ئاھالىسىدىن نەچچە يۈزلەپ كىشى ھەر كۈنى دىگۈدەك كېلىپ، بۇ مەجرۇھلاردىن ھال سورايتتى. قوغۇن — تاۋۇز، ئۈزۈم — شاپتۇل ۋە نان — توغاچ قاتارلىق يىمەكلىكلەر بالىنىست ئىچىگە

دۈۋىلىنىپ كەتكەن ئىدى.

ئىرپان بالىنىستقا كېلىپ، ئۆزىنىڭ ئۆتمەي ئۈنلۈك ئوق تەككەن پۇتىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن ئوتتۇرا بوي، ئاقۇش چىراي، ياش بىر ۋىراچ كىرىپ كەلدى ـ دە، دەرھال ئوپېراتسىيە قىلىپ بولغۇچە گۆش ئىچىدە تۇرۇپ قالغان ئوقنى ئېلىۋەتتى. پۇتىنى ياخشىلاپ تاڭغاندىن كېيىن، كۈلۈمسىرىگەن ھالدا:

ــ ئەمدى خاتىرجەم بولۇڭ يىگىت، مەسىلە ئانچىرا چوڭ ئەمەس، بۈگۈن بالىنىستىمىزغا ئاتاقلىق پېشىۋا بىر زات كېلىدۇ. ئۇ، پۇتىڭىزنى تەكشۈرۈپ كۆرىدۇ. بىرنەچچە كۈنگە قالماي بىجىرىم بولۇپ كېتىسىز، ــ دېدى.

بۇ ياش ۋىراچ ــ پىدائىيلار سېپىگە ئەڭ دەسلەپ قاتناشقان تاشقى كېسەللىكلەر دوختۇرى يۇسۇپجان تۇردى ئىدى.

مىللىي ئارمىيە پارتىزان قىسىملىرى بۇ يەرگە كېلىشتىن بۇرۇن، ئۇ، شەخسىي داۋالاش كەسپى بىلەن مەشغۇل بولۇپ يۈرگەن؛ ئانىسى نۇرخان ئۇنى سىرتىدىن پىدائىيلىققا تىزىملىتىپ قويغانلىقىنى «تاغاق» دېگەن يېزىدا تۇرۇپ ئاڭلايدۇ ـ دە، خوشاللىقىدا ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالىدۇ. ئۇ ئۈچقاندەك قايتىپ كېلىپ، ھازىر ئىشلەۋاتقان شەرەپلىك مەجبۇرىيەتنى زىممىسىگە ئالىدۇ. ئۇ، ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدا سوتكا ـ سوتكىلاپ ئىشلەيتتى. دۈشمەن تۇرمىسىدە ئازاپ چېكىش

www.uyghurkitap.com

ۋاتقان مەرتىۋەتپەرۋەر ئاتىسى تۇردى خەلپە، ئاكىسى مەۋلانجان تۇردى قاتارلىق ئىنقىلاۋىي زىيالىلار ئۈچۈن ئۇنىڭ كۆكسىدە ئىنتىقام ئوتى كۈچلۈك ياناتتى.

شۇ كۈنى پېشىندىن كېيىن يۇسۇپجان بىشارەت بەرگەن بايىقى پېشىۋا كىشى — سىراجىدىن مۇنەججىم كىرىپ كەلدى. بويى ئېگىز ۋە ئۇستىخانلىق، ئىسسىق كۈنلەردىمۇ بېشىغا سەرپۇش، ئۈچىسىغا ئەستەلىك يەكتەك كىيىپ يۈرىدىغان بۇ زاتنىڭ بىر قولىدا ساتار، بىر قولىدا «شىپا ھۇلقۇلۇپ»① ناملىق كاتتا كىتاپ بار ئىدى. ئۇ، بالىنىستقا كىرىپلا بوش بىر كارۋاتتا ئولتۇردى-دە، مەجرۇھلارنىڭ سالامەتلىگى ئۈچۈن دۇئا قىلدى.

ئاندىن ئۇ، ئورنىدىن دەس تۇرۇپ ئىرپاننىڭ يېنىغا كەلدى ۋە ئۇنىڭ ئوق تەككەن يوتىسىنى تەكشۈرۈپ كۆردى:

— سۆڭەك ئازراق بەرھەم يەپتۇ، لېكىن، ئانچىلا ئېغىر دىگۈدەك ئەمەس. ئۆتۈپ كەتسە بىر ھەپتىگىمۇ قالماي سەللىمازا بولۇپ كېتىدۇ، — دىدى سىراجىدىن مۇنەججىم.

ئىرپان ۋە باشقا ياردارلار بۇ ھۆكۈما زاتنىڭ ئاتىلارچە غەمخورلۇغىدىن كۆپ مىننەتدار بولاتتى. سىراجىدىن مۇنەججىم كۈن ئارىلاپ دىگۈدەك كېلىپ، مەجرۇھلارنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ، مىجەزىنى تەكشۈرۈيدىغان

① «كۆڭۈللەر شىپاسى» — ئۆز زامانىسىدا مەشھۇر تىببى قامۇس.

دورىلارنى بىرىپ تۇراتتى. ساتار چېلىپ، پارتىزانلارنىڭ روھىنى كۆتىرەتتى. تارىخىي ھېكايىلەرنى ئېيتىپ ئىلـ ھام بېرەتتى. ئۇ تارىختىكى مەشھۇر ئالىملارنىڭ ئىسـ مىنى تىلغا ئېلىپ، ھېكمەتلىك سۆزلىرىدىن نەقىل كەلتۈرەتتى.

ئىرپان بۇ كىشىنىڭ تىرەن بىلىمىدىن ھەيران بولۇپ، بۇ ھەقتە سوئال بېرىۋىدى، مۇنەججىم كۈلۈپ تۇرۇپ سۆز باشلىدى:

— ئىنساننىڭ قانىتى — ھىممەت. قەدىمقى ئاـ لىملار بۇنى ياخشى بىلگەن. ئۇ ئالىملارنى ئۆزىمىز بىـ لەن سېلىشتۇرساق، ئۇلار پىل بولسا، بىز بىر چۈمۈلە. ئۇلار ھىممەتتىن قانات ياسىغانلىقتىن كۆپنى بىلىدىغان ئالىملاردىن بولۇپ يېتىشكەن ۋە ئالەمشۇمۇل روياپ تاپـ قان. مەسىلەن، ئەبۇنەسىر فارابى، ئەبۇ ئەلى ئىبن سىنا، ئەمىر خۇسراۋ دېھلىۋى ۋە ئەلىشىر ناۋايى قاتارلىقـ لار ھىممەت ۋە ئىجتىھات ئارقىلىق ھۆكۈما، شائىر ۋە مۇزىكانت ھەم يېتىلگەن ئالىملار ئىدى. مەن شۇلارنىڭ نامىغا تاۋاپ قىلغۇچى ئاددى شاگىرتمەن، — دىدى.

جىددى ھالەت مەزگىلىدىكى بۇ ۋاقىتلىق دوخـ تۇرخانا بەزىدە مۇشۇنداق كۆڭۈللۈك سۆھبەتلەرگىمۇ ساـ زاۋەر بولۇپ تۇراتتى.

1945 - يىل 3 - سېنتەبىر كۈنى ئىدى. پۈتى خېلىلا ساقىيىپ قالغان ئىرپان دوختۇرخانا بىلەن خوشلاـ

شىش ھازىرلىغىدا بولۇۋاتاتتى. شۇ كۈنى دەل چۈش مە-
ھەلدە دوختۇرخانىنىڭ ئالدى قوراسىدا ئۇشتۇمتۇت ۋاڭ-
چۇڭ كۆتىرىلدى. ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئۇ يەردە چىرايلىققىنا
كەلگەن بىر ئوغۇل قولىغا كالتەك ئالغان 20 گە يې-
قىن بالىنى باشلاپ كىرىپ كەلدى ـ دە، ھىلىقى باش-
لامچى بالا ھاسىراپ ـ ھۆمىدەپ سۆزلەيتتى:

— پارتىزانلار بىر ئايروپىلاننى ئېتىپ چۈشۈر-
دى! يوغان بىر نىمە پۇلاڭلاپ مۇشۇ دوختۇرخانا تەرەپكە
پەسلەپ چۈشۈۋاتىدۇ...

— ھوي، ئىمىق! ① راستمۇ؟ — جىددى سورىدى
دوختۇر يۈسۈپجان، ئۆزىنىڭ ئىنىسىدىن.

— ئىشەنمەيۋاتقىنىڭنى قارا، راست بولمايچۇ،
ئىشەنمىسەڭ چىقىپ كۆر...

ئىمىق جاۋابىنى تۈگەتتى ـ دە، پىدائى بالىلارنى
دەرھال باشلاپ يەنە تالاغا يۈگۈردى. دوختۇر يۈسۈپجان تۇر-
دى بىلەن ماڭغۇچىلىكى بار بولەك مەجرۇھلارمۇ دەرھال
تالاغا چىقتى. دۆلەتباغ كوچىسىنىڭ ئىككى تەرىپىدە
سانچاق ـ سانچاق ئادەملەر ئاسمانغا قارىشىپ تۇرۇش-

① ئىمىق — مەۋلانجان تۇردىنىڭ كىچىك ئىنىسىنىڭ
ئەركىلەتمە نامى. بۇ نامىنى ل. مۇتەللىپ قويغان. ئىمىق ل. مۇ-
تەللىپ بىلەن مەۋلانجان ئوتتۇرىسىدا ئالاقىچى ئىدى. ئانى-
سى نۇرخان ئىمىقنىمۇ پىدائىلىققا خەتلەتكەن. ئۇ، ئۇرۇش-
تىن كېيىن نۇرغۇن دەرت ـ ئەلەم كۆرگەن. ھازىر ھاياتبار.

قان ئىدى.

راست دىگەندەك، ئاپپاق دۇگلەك يوغان بىر شار شىمال تەرەپكە قاراپ لەيلەپ كەلمەكتە ئىدى. ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇ شامالنىڭ يۆنۈلۈشى بويىچە دۆلەتباغ كوچىسىنىڭ ئۈستىگە يېقىنلاپ پەسلەپ، كىشىلەرنى ھەيرانۇ ھادىرۇسكۇن قىلىشقا باشلىدى. ئۇ، گويا ئاسمان دېڭىزىغا يېيىلغان كەڭ توردەك كەلەڭكەي بوپ چۈشمەكتە. ئۇنىڭ ئاستىغا چېتىشتۇرۇپ قويۇلغان ئۈچ چوڭ ساندۇق گويا دېڭىزدا بېلىقچىنىڭ تورىغا چۈشكەن لەھەڭدەك ساڭگىلاپ تۇراتتى. ئەنە، ئۇ، تىرەك بويى تۆۋەنلىدى، ئاندىن دۆلەتباغنىڭ ئۈستى تەرىپىدىكى ئاۋۇت كۆكتاتچىنىڭ بېغىغا بېسىپ چۈشتى - دە، بىردىنلا دەھشەتلىك ئاۋاز بىلەن تەڭ ئاسمان - پەلەك چاڭ - توزاڭ كۆتىرىۋەتتى. ھايت - ھۇيت دىگۈچە نەق مەيدانغا يۈزلىگەن ئاتلىق پىدائىلار ھازىر بولدى ۋە باغنىڭ ئەتراپىغا قاراۋۇللار ئورۇنلاشتۇرۇلدى. باغدىكى بىرقانچە تۈپ ئۆرۈك دەرەخلىرىنى كۆكۈم - تالقان قىلىپ، كەڭ يەردە ياتقان بۇ پالاكەت مەخلۇق باغ ئەتراپىدىكى كىشىلەرگە ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

بۈگۈن پارتىزانلارنىڭ ئالدىغا ئۆزلۈكىدىن ئۇچۇپ كەلگەن بۇ غايىپ غەزنە — «سېخى سوغا» ھارۋىلار ئارقىلىق دەرھال قوماندانلىق ئىشتابىغا يەتكۈزۈلدى. ئۇنىڭدىن تاغارلاپ پۇل، كېسەك - كېسەك قارا چاي ۋە گومىنداڭ ئەمەلدارلىرىنىڭ خۇمارىنى قاندۇرۇش

ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن كاللەك ـ كاللەك ئەپيۈن، نەشە قا-
تارلىق نەرسىلەر چىققان ئىدى.

ھەممىدىن مۇھىمى سىپىل ئىچىدە مۇھاسىرىدە قالغان گومىنداڭ پولكىنىڭ كوماندىرى جاۋخەنچى ۋە سىياسى كومىسسارى ۋۇشاۋبىڭ قاتارلىقلارغا ئۇرۇمچى قوماندانلىقىدىن يېزىلغان تۆۋەندىكى مەخپى خەت ئىدى:

قەتئىي مەخپى

— سىلەر مۇھاسىرە ئىچىدە قىيىنلىپ جەڭ قىلىۋاتىسىلەر. جاسارىتىڭلارغا ئاپىرىن ئوقۇيمىز. بىز سىلەرنىڭ تۆھپەڭلارنى ھەرگىز ئۇنتۇمايمىز. بىراق، «ئوغرىلار» ھازىر شەرقىي سەپتە ئۇرۇمچىگە بېسىم ئىشلەتمەكتە. غەرپتە پامىر تاغلىرى ۋە «ئوردام» ئەتراپىدا مالىمانچىلىق سالماقتا، شۇڭا سىلەرگە ياردەم ئەۋەتەلمەيمىز، پەقەت ئۆز كۈچىڭلارغا تايىنىشتىن بۆلەك چارە يوق، سىلەرگە ئوڭۇشلۇق ۋە نىجاتلىق تىلەيمىز...

يىگىرمە توققۇزىنچى باپ

دۈشمەن پاراشوتى يەتكۈزۈپ بەرگەن مەخپى ئاخبارات پارتىزان - پىدائىلار ئۈچۈن نۇسرەت ۋە ئۈمىت بېغىشلىغان ئىدى. قوماندانلىق ئىشتاپ بۇ خۇش خەۋەرنى جەڭچىلەردىن مەخپى تۇتمىدى، غەلىبىگە ئاتلىنىش چوقانلىرى پۈتۈن شەھەر ئەتراپىنى زىلزىلىگە كەلتۈرەتتى.

ئىرپان سافىيىپ چىققاندىن كېيىن جانلىرى سۆيۈنۈپ، يەنە ئۈمىتۋارلىق بىلەن يېڭى كۈرەشكە قەدەم قويدى. ئۇ، قوراللىنىپ لەنگەردىكى ئالدىنقى سەپ بازىسىغا باردى. سوقۇش يەنىلا تىركىشىش باسقۇچىدا كېتىۋاتاتتى، لېكىن، ئۇن مىڭلىغان ئادەملەرنىڭ قورشاۋىدا قالغان دۈشمەن ئەسكەرلىرى چاھلىلىق بىلەن جان تالىشاتتى.

1945 - يىلى 9 - ئاينىڭ 7 - كۈنى تۈن ھەسـ

www.uyghurkitap.com

سىدىن ئۆتكەن چاغدا، يەتتە نەپەر قەھرىمان پارتىزان
قاراڭغۇدىن پايدىلىنىپ، كۇچار دەرۋازىسى تەرەپتىن
سېپىلگە شوتا قويدى. بۇ قېتىممۇ ئىش ئوڭۇشسىزلىققا
ئۇچرىدى. ئىككى پارتىزان قۇربان بولدى، بىر كوماندىر
بىلەن بىر پىدائىي جاراھەتلەندى. ئۇلارنى يۆتكەپ
كېلىۋېلىشتا جاسارەت كۆرسەتكەن ئىككى سېستىرانىڭ
قەھرىمانلىقى مىڭلىغان كىشىلەرنىڭ ئېغىزىدا داستان
بولۇپ يۈردى. ئۇلار ئۆتكەن قېتىممۇ ئىرپاننى قۇتۇل-
دۇرۇپ قالغان باتۇر ھەمشىرىلەر ئىدى. ئىرپان ئۇلارغا
مىننەتدارلىق بىلدۈرۈش ئۈچۈن بۇ قەيسەر قىزلارنى
ئىزلەپ يۈردىتتى. ئۇزۇن ئۆتمەي ئىرپان تەشكىل تەر-
پىدىن يېڭى ۋەزىپىگە بۇيرۇلدى:
— ئاخشام دۈشمەن تەرەپتىن ۋاقىپ بولدۇق،
«قەشقەردىكى گومىنداڭچىلار ئىككى يىلىك ئەسكىرىنى
مارالۋېشى ۋە قاخشال تەرەپ بىلەن ئاقسۇغا ماڭغۇز-
دى» دىگەن خەۋەر كەلدى. شامال بوۋا ياشنىپ قالغان
كىشى بولغاچقا يۈرتىغا قايتۇردۇق. سىزگە قۇتلۇق دى-
گەن يىگىتنى قوشىمىز. سىلەر گومىنداڭ ساقچى كىيىمى
بىلەن گىرىم قىلىپ يولغا چىقىسىلەر، بىردىن يانقورال
ئېلىۋېلىڭلار. رازۋېت دائىرىسى — جەنۇب تەرەپتە ما-
رالۋېشى تۇمشۇق، شىمال تەرەپتە ئۈچتۇرپان ئاقيارغى-
چە، ۋاقتى ئۈچ كۈن! — دىدى كوماندىر.
ئىرپان بىلەن قۇتلۇق شۇ ئاخشىمى سەپەرگە
ئاتلاندى، مىنگەنلىرى قېبىرنىڭ ئۇچقۇر تۇلپارلىرى،

ئىدى. ئاقسۇ دەرياسىنىڭ كۆۋرۈكىدىن ئېشىپ تېز ئىلگىرىلىمەكتە. گاھ شېغىل تاشلىق يوللار، گاھ پوپاك توپىلىق چۆللەر پات - پات ئالمىشىپ تۇراتتى. كۆپ - كۆك ئاسماندا يۇلتۇزلار چاقنايتتى. غەرپ تەرەپتىكى پاكار تاغلار قاپ - قارا كۆرۈنەتتى. ئاي ئاللىقاچان تاغ كەينىگە يوشۇرۇنغان، كېچىلىك ھاۋا سالقىن ۋە كۆڭۈللۈك ئىدى. قۇمۇر چوققىدىن كېلىۋاتقان ئىزغىرىم شاماللار يۈرەكنى ھوزۇرلاندۇراتتى. بىپايان چۆللەرگە چىقىۋالغاندىن كېيىن، ئىرپان جىمجىتلىقنى بۇزۇپ سۆز ئاچتى:

— مەنزىل خېلى بار، «ئىلى يولى يامان يول، چىلان بىلەن چۆل قۇدۇق» دېگەن مانا مۇشۇ جايلار. بۇنداق چۆللەرنى پەقەت «ئاتنىڭ ياخشىسى، يىگىتنىڭ ناخشىسى» لا تۈگىتەلەيدۇ. بىراق ھازىر بولسا جەڭ ۋاقتى، ناخشا توۋلاش بىمەپ. ئۇنىڭ ئورنىغا ھېكايە ئېيتىشىپ ماڭغىنىمىز تۈزۈك.

— بولىدۇ، قېنى سەن ئاۋال سۆزلە، — دېدى قۇتلۇق ھەۋەس بىلەن.

ئىككىيلەن ئاتلىرىنى يورغىسىغا قويۇۋېتىپ، كەڭ تاشا يولدا قاتارلىشىپ ماڭدى. قۇتلۇق تېرەك دەرياسىنىڭ ئاخىرقى ئېقىنى — ئۇلۇغياردا ھاشادا ئىشلەۋاتقان جايدىن «ئالتۇن كولاش» ئالۋىڭىغا تۇتۇلغان ۋە ئىرپان بىلەن شۇ قىسمەتلىك كۈنلەردە تونۇشقان. قارا يۇلغۇندىكى رازۋېت كۈرىشى داۋامىدا ئۇلار يەنە بىر

سەپتە بولغان ئىدى.

— ھېلىقى كۈنىسى، — دېدى ئىرپان سۆزىنى باشلاپ، — سېپىل تەرەپتىن كېلىۋاتقان مۆلدۈردەك ئوقلارغا پىسەنت قىلماي مېنى قۇتقۇزۇپ، جېنىمغا ئارا بولغان بايىقى سېپىتىرا قىزغا چەكسىز رەھمەت ئىزھار قىلىش مەجبۇرىيىتىم ۋە ۋىجدانىي قەرزىم بار ئىدى. بىراق مەن ئۇنى ئىزلەپ تاپقىچە بۇ ياققا چىقىپ قالدۇق. سېنىڭ شۇ قىز توغرىسىدا ئاڭلىغان - ئىشىتكەنلىرىڭ بارمۇ؟

— ئۇنى سۈرۈشتۈرۈپ نېمە قىلىسەن؟ — دېدى قۇتلۇق، چاخچاق ئارىلاش سوئال بىلەن.

— بەللى، بەللى، قۇلۇپنىڭ ئاچقۇچى سېنىڭدىكەن - دە!

ئىككى سەپداش بىر قەپەس چاخچاق قىلىشىۋالغاندىن كېيىن، قۇتلۇق بايان قىلدى:

— مىللىي ئارمىيە پارتىزانلىرى ئايرودرومدىكى قانلىق پاجىئەدىن كېيىن كۈچ توپلاپ، ئىككىنچى قېتىم ھۇجۇم باشلىغاندا مەن سول قانات سەپ بويلاپ، «موللا قوغۇنچى» دىگەن يەردىن ئايلىنىپ ئۆتتۈم. بىر قوغۇنچى ماڭا: بەش نەپەر گومىنداڭچىنىڭ سۆگەتتىرىق يېزىسىدىكى قوناقلىقتا يوشۇرۇنۇۋالغانلىقىنى خەۋەر قىلدى. مەن دەرھال كوماندىرغا يەتكۈزدۈم. ئۇ، ماڭا ئون پارتىزاننى قوشۇپ، دۈشمەننى دەرھال جىمىقتۇرۇپ كېلىشكە ئەۋەتتى. بىز «ھەيرانباغ» ئەتراپىدىكى قوناقلىقنى مۇھاسـ

رىگە ئالدۇق، لېكىن دىخانلارنىڭ زىرائەتىنى بۇزۇۋەت-
مەسلىك ئۈچۈن ۋاقىت كۈتتۇق. ئارىمىزدىن سەمەت
سەۋرى قىلالماي، ئاپتوماتنى كۆتىرىپ، قوناقلىق ئىچىگە
كىردى ـ دە: «تەسلىم بول!» دەپ ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە
ۋاقىردى. دۈشمەن ئوق چىقاردى. سەمەت جاراھەتلەن-
گەن ئىكەن. بىز جىددىلىشىپ قالدۇق. تۆت تەرەپتىن
تەڭلا ئوت ئاچتۇق. ئىككى دۈشمەن قوناقلىق ئارىسى-
دىكى ئېرىق بويىنى ياقىلاپ قاچقاندا ئۆلدى. يەنە
ئىككىسى «تەسلىم، تەسلىم!» دەپ ۋاقىراپ، قول كۆ-
تىرىپ چىقتى. ئەڭ ئاخىرقى جاھىلدىن بىرى قېچىپ،
قوناقلىقنىڭ شىمال ياقىسىدىكى بىر موماينىڭ ھويلى-
سىغا كىرىپ مۆكۈۋاپتۇ. ئۇ پىلىموتنى تىكلەپ، قار-
شىلىق كۆرسەتمەكچى بوپتۇ. بىز ئۇنىڭغىچە بىر نەچچە-
مىز سەمەتنى قۇتقۇزۇش بىلەن، يەنە بىر نەچچىمىز
قوناقلىقنى ئاختۇرۇش بىلەن ئاۋارە ئىدۇق. سەمەتنىڭ
بىلىگىدىن شۇقىراپ ئېقىۋاتقان قان توختىمىغاندىن كې-
يىن، مەن پىلىموت بىلەن ئالدىدا، ئۈچەيلەن ئۇنى كۆ-
تىرىپ كەينىمدە يېقىن جايدىن ئۆي ئىزلەپ ماڭدۇق.
قوناقنىڭ شالدۇر ـ شۇلدۇرىدىن چۆچۈگەن دۈشمەن پىلى-
موتچىسى بىنىشان ئوق ياغدۇردى. بىز ئىزىمىزدا جىم
توختىدۇق. ئارىمىز خېلى يىراق ئىدى. بىز يىراقتا چالما
ئېتىپ، پىلىموتچىنىڭ دىققىتىنى بۇزۇۋەتتۇق. مەن ئۇ-
نىڭ ئوقىنىڭ خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالغانلىقىنى مۆل-
چەرلىدىم ـ دە، قالغان سەپداشلىرىمنى جايىدا توختى-

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

تىپ قويۇپ، غەرپ تەرەپ بىلەن ئېگىپ دۈشمەننىڭ يان تەرىپىگە ئۆتتۈم. ئۇزۇن ئۆتمەي دۈشمەن پىلىموتى جىمىپ قالدى. ئۇنىڭ ئوقى راستىنلا توگىگەن ئىكەن. «تەسلىم بول!» دەپ ئاۋال ئۇيغۇرچە، كېيىن خەنزۇچە، ئاندىن قازاقچە توۋلىدىم. گاج دۈشمەن زۇۋان سۈرمىگەن ئىدى. مەن تەۋەككۈل قىلىپ ئالدىمغا ماڭدىم - دە، ھويلىغا كىردىم. قارىسام دۈشمەن ئەسكىرىنىڭ ئىڭگىسى چۇۋۇلۇپ، تام تۈۋىدە يېتىپتۇ. ئۇنىڭ پىلىموتى بىر قىزنىڭ قولىدا تۇرىدۇ...

قۇتلۇق دېمىنى ئېلىۋېلىپ، يەنە داۋاملاشتۇردى:

— مەن قىزنى كۆرۈپلا سالام بەردىم، قىزمۇ ماڭا تەبەسسۇم بىلەن جاۋاپ قايتۇردى ۋە ئۆيگە تەكلىپ قىلدى، مەن كىردىم. قىزنىڭ ئانىسى — 70 لەردىن ئاشقان قېرى موماي كاڭ سۇپىسىدا كۆز ئاچماي يېتىپتۇ. مەن ئەھۋالنى ئۇقتۇم: دۈشمەن ئەسكىرى ھويلا تېمىدىن پىلىموت ئاتقىلى تۇرغاندا ئانا - بالا ئىككىلەن ئۆينى ئىچىدىن ئېلىۋېلىپ، ۋەقەنى بىلىپ تۇرغان ئىكەن. مومايىنىڭ يۈرىگى سېلىپ، بولالماي قاپتۇ. قىزنىڭ ئاتىسى تېرەك دەرياسى ئالۋىڭىدا ئۆلگەن ئىكەن. بىرلا ئاكىسىنىمۇ يەرلىك بەگلەر «ئالتۇن ئالۋىڭى»غا تۇتۇۋېلىپ، ھېلىغىچە ئۆلۈك - تىرىكىدىن خەۋەر بولماپتۇ. موماي ئوغلىنىڭ دەرت - پىراقىدا ئۇزۇندىن بېرى كېسەل ئىكەن. مومايىنىڭ قىزىدىن باشقا تارتىشىدىغان ھېچنېمىسى يوق ئىكەن. موماي ئاخىرى

قىزىغا: «قىزىم، يۈگۈر ئاۋۇ ھويلىدىكى ئاپەتنى يوقات»-
دېيىشى بىلەنلا، قىز ئاپپالتىنى ئېلىپ چىقىپتۇ - دە،
ماغدۇرىدىن كېتىپ قالغان دۈشمەننىڭ بېشىغا تازا كەل-
تۈرۈپ ساپتۇ. دۈشمەننىڭ مېڭىسى چۇۋۇلۇپ ئىزىدىلا
جەھەننەمگە ئۇزاپتۇ. مەن قىزنىڭ پىلىموت تۇتۇپ تۇر-
غان بەستىگە مەس بولۇپ نەزەر سالاتتىم. ئۇ، 18
ياشلار قارىسىنى ئالغان، كۆزلىرى چوڭ، قاپاقلىرى
كەڭ، چاچلىرى قويۇق، چىشلىرى شۇ يەرنىڭ تە-
بىئىتى بويىچە ساغۇچ، يۈزى ئاندا - ساندا چىچەك
ئىزلىق ۋە ئىنگىز بەستىگە يارىشا مۇسكۇللىرى تەرەققى
قىلغان قىز ئىدى. ئۇنىڭ قارا كۆزلىرىدە قەھرىمانلىق-
نىڭ نىشانىسى بەلگە بېرىپ تۇراتتى.

موماي ئاستا كۆزىنى ئېچىپ ماڭا قارىدى:

— ئوغلۇم، سەن نەدىن بولىسەن؟

مەن مۇشۇ سۆگىتىرىقلىق دارىلمۇدەررىس مۇ-
ھەممەت دىيارخانغا شىرەم تۇققان ئىكەنلىكىمنى سۆز-
لەپ بەردىم.

موماي خۇرسەنلىك ھېسسىياتتا يەنە:

— بالام سەن ئۆيلەنگەنمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ياق دىدىم.

— ئۇنداقتا مۇشۇ قىزىمنى بۇگۈندىن باشلاپ ساڭا
قوشتۇم. قىزىم مېنى دەپ بۇ يەردە قالسا چوقۇم دۈش-
مەنلەر پېيىگە چۈشىدۇ. سېنىڭ بىلەن نىمە بولسا ئىك-
كىلا دۇنيا مەن رازى. ماڭا سىڭلىم قارىشىدۇ. قىزىمنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئىسمىنى بۈگۈندىن باشلاپ ئوغۇلخان دەپ ئاتىغىن. مېنىسىنى كېيىن بىل ...

موماي سۆزلەۋاتقاندا پۈتۈن ۋۇجۇدۇم گۈلخان بولۇپ يېنىشقا باشلىغان ئىدى. تېنىمگە تۇتاشقان ھارارەت زەپتىدىن يۈرىكىم گۈپۈلدەپ سالاتتى. مەن يەرنىڭ تېگىدىن ئوغۇلخانغا ئىنتىزار كۆز يۈگۈرتكىنىمدە ئۇ، قىزلارغا خاس نومۇسچانلىقى بىلەن رۇخسارىنى ئۇدۇل تەرەپكە قىيا بۇراپ ئاستىنقى كالپۇكىنى يېنىك چىشلەپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئايدەك رۇخسارىدىن نۇر ياغاتتى، ئوتلۇق كۆزلىرى چاقنايتتى. ساغۇچ چىشلىرى كۆز ئالدىمدا ئالتۇندىن ئاپىرىدە بولغاندەك جۇلا قىلاتتى. ئۇنىڭ رۇخسارىدا پەيدا بولغان بۇ خىسلەتلەر ئۇنىڭدىكى پاك ۋىجدان ھەم قەھرىمانلىقنىڭ يادىكارى ئىدى.

— سېنى ھىلقى كۈنىسى قۇتقۇزۇۋالغان قەھرىمان سىپىستىرالارنىڭ بىرى ئەنە شۇ ئوغۇلخان، — دىدى قۇتلۇق، — يەنە بىرى ئىلىدىن كەلگەن مېھرىۋان. ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىلا ئەرەنچە كىيىنىپ يۈرىدۇ. چاچلىرى قىرقىۋېتىلگەن، ئۇلارنىڭ قولىدا ئاپتومات، مۈرىسىدە دوختۇرلۇق سومكىسى ئېسىقلىق. بۇنداق قىزلار ئارىمىزدا ئاز ئەمەس. دىلبەر بىلەن گۈلنىسانىڭ خوتەن دەرۋازىسىغا شوتا قويۇپ، جەڭ مەيدانىدا قۇربان بولغانلىقىدەك باتۇرلۇق كىمنىڭمۇ يۈرىكىنى ھاياجانلاندۇرمىسۇن، قايسى يۈرەكنىڭ ئىپتىخارىنى قوزغىمىسۇن!...

ئىرپان سەپدىشىنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلىغانسېرى

زوقلىناتتى. قەھرىمان قىزلارغا قەلبىدە چوڭقۇر ھۆرمەت ۋە پەخىرلىنىش تۇيغۇسى ئۇرغۇغان ئىدى.

ئۇلار «كونا چىلان» دىگەن يەرگە بارغاندا تۈن يېرىمىدىن ئاشقان ئىدى. ھەممىلا تەرەپ قاپ - قاراڭغۇ ۋە جىمجىت، ئۇرۇش مەزگىلى بولغاچقا يول بويى ئۇلارغا ئىنسى - جىنمۇ يولۇقمىدى. ئاتلارنىڭ پوپاڭ توپىلارنى توزىتىپ ماڭغان ئاياق تاۋۇشى ۋە ئارىلاپ پۇشقۇرغان ئاۋازىلا ئاڭلىناتتى، يول بويىلىرىدىكى ئوت - چۆپلەر ئارىسىدا ياتقان توغايلار ۋە توشقانلار ئۈركۈپ قاچاتتى.

قۇتلۇق خۇددى ئىچى ئېچىشىپ، كۆڭلى ئاينىغان ئادەمدەك خېلى بىر كەمگىچە جىمىقىپ كەتتى. ئىرپاننىڭ قۇلىغى قۇتلۇقتا ئىدى. بىر ئازدىن كېيىن قۇتلۇق سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— بىراق، ئۇرۇش بارغانسېرى كەينىگە تارتىلىپ كېتىۋاتىدۇ. بىز «ئالتۇنقۇش» جىلغىسىدىكى سوقۇش غەلبىسىدىن كېيىنكى ۋاقىتنى ھېساپلىساق، ھازىر توپمۇ توغرا بىر يېرىم ئايدىن ئاشتى. ئاقسۇ سېپىلىنىڭ مۇھاسىرىگە ئېلىنغىنىغىمۇ بىر ئايچە بولدى. تېخى مۇشۇ يېقىنغىچىلا دۈشمەنلەر قېچىشقا تەييارلىنىۋاتاتتى. ئەمما، ھازىر بىردىنلا ئەھۋالدا ئۆزگىرىش بولۇۋاتىدۇ. گومىنداڭ ئەلپازىنى بىردىنلا ئۆزگەرتتى. ئۇلار «ئوغرىلار چېكىنمەكچى» دىگەن پاراڭنى ھەدەپ تارقىتىشىۋاتىدۇ. بۇ، گەرچە مىش - مىش پاراڭدەك كۆرۈنسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭغا سەگەكلىك لازىم، دەپ ھېس

www.uyghurkitap.com

قىلماقتىمەن.

— بۇنداق پاراڭنى مەن تېخى ئاڭلاپ باقمىدىم. جەڭچىلىرىمىزنىڭ جەڭگىۋارلىق كەيپىياتى، خەلقنىڭ غەيرىتىگە گەپ سىغمايدۇ؟ — دېدى ئىرپان.

— ئۇنىسى دەرۋەقە شۇنداق، لېكىن، بىرەر مەخپى قىمارنىڭ سولپىسىغا كىتىپ قالىدىغان بولساق ئەلەم بولىدۇ، دەيدىغان ئەندىشەم بار. مۇبادا شۇنداق پېشكەللىك يۈز بېرىدىغان بولسا، ئۇ چاغدا ئۇغۇلخان بىلەن مەن كەينىمىزگە بىر غېرىچمۇ چېكىنمەيمىز. بۇلاپ ئۇرغانلىق ئەمەس، ئەندىشەمنىڭ مۆرىتى كەلگەندە كۆرەرسەن...

قۇتلۇقنىڭ ئىرادىسىنى ئاڭلاپ قاتتىق ھاياجانلانغان ئىرپاننىڭ تىلىغا خېلى بىر ۋاقىتچە گەپ كەلمەي، شۈكلەپ كەتتى. قۇتلۇق ئۇنى چاخچاق بىلەن غىدىقلاپ، يەنە ئېغىز ئاچتى:

— شۈك بولۇپ قېلىۋاتىسەنغۇ، چولپان ئېسىڭگە كېلىۋاتامدۇ، نېمە؟ ھازىر بىز قەشقەر تەرەپكە كېتىۋاتىمىز... بالدۇرراق كېتىۋېلىشنى پەملەۋاتامسەن — يە؟

قۇتلۇقنىڭ بۇ قېتىمقى چاخچىقىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئىرپان سەپدىشىغا ئىدرەكلىك جاۋاپ بېرىپ:

— «ئەركىسىز باغنىڭ گۈلى توزار، بۇلبۇلى ئۇزار» دىگەن تەمسىلىمىز بار. ئەركىنلىك ئۈچۈن بولۇۋاتقان ھازىرقى ئۇلۇغ كۆرەشنىڭ مېھرىدىن ۋاز كەچكەن كىشى گۈل قىسالمايدۇ، شۇڭا ھىلىقى سىنىڭ «بىر غېرىچمۇ چېكىن-

مەيمىز! » دىگەن ۋىجدانىي سۆز ۋىگىنىڭ ۋاپادار ئىشتىراك-
چىسى مانامەن. ئەكەل قولۇڭنى! — دىدى - دە، ئىك-
كىيلەن ئات ئۈستىدە قول ئىلىشتى ...

ئۇلار كەلپىن ئاچالنىڭ شەرقىي جەنۇبىنى كىسىپ
ئۆتۈپ، بىر ئاز ماڭغاندىن كىيىن، بىر چوڭ دۆۋە قۇم-
نىڭ قىشىغا بىرىپ توختىدى - دە، قارا تەرگە چۆمۈل-
گەن ئاتلىرىنى يىتىلەپ قۇرۇتتى ۋە دىمىنى ئالدۇردى.
تاڭ سۈزۈلۈپ، تورغايلار چۇرۇقلاپ قوزغىلىشقا باشلىغان
چاغدا يەنە ئاتلىنىپ جەنۇپ تامان ماڭدى. ئاش پىشىم
مەھەلدە گۆكۆت كان تاغلىرى بىلەن مارالۋىشنىڭ
تۇمشۇق ئىغىزى ئارىلىغىدىكى «تىكە قوندى» دىگەن
يەردىن ئەمدىلا قوزغىلىپ قەشقەرگە قاراپ مىڭىشقا تەم-
شىلىپ تۇرۇشقان بىر قانچە ئاتلىق ۋە تۆگىلىك ئادەم-
لەرگە يولۇقتى. ئالدى بىلەن ئىرپان ئۇلارغا سۆز ئاچتى:

— ئەسسالام بۇرادەرلەر، تاغلار، ھەر بىرلىرىنى
نەدىن سورايمىزكىن؟...

— بىز ماۋۇ تاغنىڭ ئارقىسىدىكى كەلپىن دىگەن
يەردىن، قەشقەرگە كىتىۋاتىمىز، — ئۈستىخىنى ئەپچىل
كەلگەن بىر قارا ئاتنى مىنگەن كىشى ئىتىنى ئاستى-
لىتىپ ماڭغاچ جاۋاپ بەردى. ئۆزايىدىن ئۇنىڭ يۇرت
بىگى ئىكەنلىگى مەلۇم بولۇپ تۇراتتى، ھەمرالىرىنىڭ
بەزىسى ئىشەكلىك، بەزىسى ئاتلىق ۋە تۆگىلىك ئىدى.
تۆگىلىك ئادەم يەنە بىر ئاتان تۆگىنى يىتىلىۋالغان، ئاتان
تۆگىگە بولسا چىرايلىق بىر سەگەنچۈك ئارتىلغان ئىدى.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرىسى

— قەشقەرگە نېمىشكە كېتىۋاتىسىلەر؟

ئىرپاننىڭ مۇشۇ سوئالىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، جەدە ئاتقا مىنىۋالغان بەگ قۇتلۇق بىلەن ئىرپانغا يەنە بىر قېتىم تەكشى قارىۋېتىپ، ئىككىيلەننىڭ ئۈستىۋېشىدىكى گومىنداڭ ساقچى كىيىمى ۋە شەپكىسىدىن 12 بۇرجەك بەلگىگە ئىشەنچ قىلغان ھالدا جاۋاپ بەردى:

— نېمىشكە بولماقچى؟ ماۋۇ سەگەنچۈك ئىچىدىكى ئامبالنى قاچۇرۇپ كېتىۋاتىمىز. «ئوغرىلار» ئاقسۇدا مالىمان پەيدا قىلغاندىن كېيىن، ئامبالنى يوشۇرۇپ ساقلاپ باقتۇق، ئامبال خاتىرجەم بولالمىدى. بىزنىڭ كۆڭلىمىزمۇ ئارام تاپمىدى. «ئوغرىلار» يوقالغاندا ئامبىلىمىزنى يەنە قايتۇرۇپ كېلىمىز ...

راست دېگەندەك، ھېلىقى يوغان تۆگىنىڭ قوش ئۆركىشىگە توغرىلاپ ياسالغان سەگەنچۈك ئىچىدە ئامبال بەھۇزۇر ياتاتتى. سەگەنچۈكنىڭ ئاستىغا تۆت كۆرپە سېلىنغان، ئۈستىگە ئامبالنى ئاپتاپتىن ساقلاش ئۈچۈن چىرايلىق سايىۋەن ياسالغان ئىدى. ئامبال داكا ئورامنىڭ تۆشۈكىدىن پات - پات ماراپ قوياتتى، ئۇ، ۋىجىك، بېشى كىچىك، تېنىنىڭ ئېغىرلىقى 50 كىلوگىرامغا تولمايدىغان، پىلىگى قۇرۇپ قالغان سويىمدەك يىلىگەش بىر ئەبگا مەخلۇق ئىدى.

يالاقچى بەگنىڭ خەلق پارتىزانلىرىنى «ئوغرىلار» دېگەن ھاقارىتىگە چىدىيالمىغان قۇتلۇق ئىرپاننىڭ قولىغا پىچىرلىدى:

— خوجايىنى بىلەن قوشۇپلا ئېتىپ تاشلايلى...

— خەپ - شۇك! — دېدى ئىرپان.

قۇتلۇق پەسكارىغا چۈشتى. بەگنىڭ كارۋانلىرىنى تۇمشۇق تەرەپكە يوللىۋېتىپ، ئىككىيلەن بايىقى ئىزىدا تۇرۇپ قالدى. قۇتلۇقنىڭ زەنى كايىپ دوستىغا دېدى:

— ئىمىشكە مېنى توسىدىغانسەن، جايلىۋەتسەكلا يوخادىن چىقاتتۇق ئەمەسمۇ؟

ئىرپان بىر ئاز ئويلاپ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن ئوڭ قولىنى قۇتلۇقنىڭ ئوڭ مۈرىسىگە قويۇپ تۇرۇپ:

— ئۆپكىمىزنى بېسىۋالايلى، دوستۇم. «سەۋ-رىنىڭ تۈۋى سېرىق ئالتۇن» دېگەن گېپىمىز بار. ھە-لىقى بەگ دەرۋەقە زامانغۇلنىڭ پۇشتىدىن ئىكەن. مەن بۇ دۆرەم ئۈرۈمچىدە زامانغۇلنى ئېتىشقا قاتناشقان. ئۇنىڭ بىلەنلا ئىش پۈتمىدى ... — دېدى.

قۇتلۇق يەنىلا قايىل بولمىغاندىن كېيىن، ئىرپان سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— بىر ئوچۇم زامانغۇللارنىڭ زامان - زامانلار-دىن بۇيان زورلۇق - زومبۇلۇق قىلىپ، رەزىل ئويۇنلار-نى ئويناپ كېلىۋاتقانلىقى تارىختا ئايان.① شۇنىڭغا

① كېيىنكى يىللىرى دەل مۇشۇ كۈنلەردە ئۈچ ۋىلايەتنىڭ خەلقچىل ۋەكىللىرىنى چوڭ - كىچىك زامانغۇللار بىرلىشىپ يامۇل مەھكىمىسىگە قاماپ قويغان ھەم زامانغۇلنىڭ ئانى-سىنى كۆشكۈرتۈپ، ئۈچ ۋىلايەت ۋەكىللىرىگە ئېسىلدۇر-غان ئىدى.

قارىماي ئۇلارغا تېخى مەدھىيىلەر، قەسىدىلەر ئوقۇلىدۇ. كېيىنكىسى تېخىمۇ رەزىل ۋە تېخىمۇ ئۇياتسىز جىنايەتكارلاردۇر، خەلق بۇنداق رەزىللەرنىمۇ ئېسىدىن چىقارمايدۇ.

ئۇلار بىردەم شۈك بولۇپ قېلىشتى. ئارقىدىن ئىرپان يەنە:

— بىز ئەمدى ئىشتاپ تاپشۇرغان كېيىنكى مۇھىم مەجبۇرىيەتنى بىجا كەلتۈرەيلى، — دېدى.

ئوتتۇزىنچى باپ

1

شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىككى پارتىزان قەشقەر چېگرىسىغا بولغان چارلاش ۋەزىپىسىنى ئاياقلاشتۇردى - دە، دەرھال كەينىگە بۇرۇلۇپ، شىمال تەرەپكە يول سالدى. ئۇلار شۇ كۈنى «ھىلال تاغلىرى» ئىچىدە بىر كېچە دەم ئالدى ۋە ئاتلىرىنى تاڭ ئاشۇردى. ئۈستىۋېشىدىكى گومىنداڭ كىيىم - كېچەكنى سېلىۋېتىپ، قايتىدىن پارتىزانلىق كىيىملىرىنى كىيدى. تاڭلا كۈنىسى دەل چۈش مەھەلدە ئۈچتۇرپاننىڭ ئاقيار بازىرىغا كېلىپ چۈشتى.

شەرقىي شىمال پاسىلى تۇشقان دەرياسىغا، غەر-

www.uyghurkitap.com

بىي جەنۇبىي «ھىلال كەسلەم تاغامىرى» غىچە سوزۇلىدىغان بۇ يۇرتنىڭ بۈگۈن تازا قايناق بازار كۈنىسى ئىدى.

ئىرپان بىلەن قۇتلۇق ئاتلىرىنى بىر دەڭگە جايلاشتۇرۇپ قويۇپ، بازارنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدىكى بىر كىچىك چۆچۈرىخانىدا غىزالاندى. ئاندىن كەچ كىرگىچە بازار ئارىلاپ، خەلقنىڭ كەيپىياتىنى كۆزەتتى:

بۈگۈن بازار كوچىسىدا ئادەم مىغ - مىغ؛ يېقىندىلا بوغداي خامىنىنى تۈگىتىپ، ئەمگەك چاڭقورۇنلۇغىدىن ئارام تاپقان دىخان ئەر - ئاياللار يېزا - يېزىلاردىن بازارغا كېلىپ جۈپ - جۈپى بىلەن ئاشخانىلاردا ئولتۇرۇشاتتى ياكى سودىلىق قىلىپ يۈرۈشەتتى. تام ۋە دەرەخ تۈۋىلىرىدە قېتىققا نان چىلاپ يەپ، بىخىرامان سايىداپ ئولتۇرۇشقان ئادەملەر ئارىلاپ - ئارىلاپ ئاقسۇدىكى غازات توغرىسىدا پاراڭ سېلىشاتتى: ئۇچتۇرپان ئامباللىرى ۋە گومىنداڭچى بەگ - پاشاپ، مىللىي مالايلىرى قاخشال ئارقىلىق قەشقەر تەرەپكە قېچىپ كەتكەنلىكى، قەلئە (مۆلجەر) تېغى ئىچىدىكى قاراۋۇلچى ئەترەتنىڭ ئاقسۇ سېپىلى ئىچىگە مۆكۈۋالغانلىقى، ھازىرقى كۈندە ئۇچتۇرپان خەلقى ئۆزىگە - ئۆزى خوجا ئىكەنلىكى توغرىسىدا بىمالال سۆزلىشەتتى.

ئاقسۇدا غازات ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەن كۈندىن باشلاپ، نۇرغۇن ئاقيارلىقلار پىدائىيلىققا يېزىلىپ ئاقسۇ سېپىلىنى ئېلىش ئۇرۇشىغا قاتناشقان ئىدى. ئۇلار يەنە ئالدىنقى سەپتىكى پارتىزانلارغا ھارۋا - ھارۋىلاردا قوغۇن-

تاۋۇز، يىمەك ـ ئىچمەكلەرنى يەتكۈزۈپ بېرىپ تۇراتتى.

قۇياش غەرپكە — «ھىلال كەسلەم تاغلىرى» دەرـ گاھىغا پەسەيگەن روزىگادا ئىرپان بىلەن قۇتلۇق ئاقيارـ نىڭ ئەينى زاماندىكى ئاتاقلىق ئۆلىماسى ئابدۇرىشىت ئەلەمنىڭ ھوزۇرىغا كىرىپ دۇئاسىنى ئالدى ۋە مۇگداشـ تى. ئاقيار خانقاسىنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى چاققان بىر كۇتۇپخانىغا ئىككى پارتىزان قوشۇلۇپ بەش كىشى جەم بولغان ئىدى. پارتىزان قېرىنداشلىرىنىڭ دىدارىنى كۆـ رۈپ خۇرسەنلىكى ئىچىگە پاتماي قالغان ئۇلىما ئابدۇرـ شىت ئۆزىنىڭ مەقسەت ـ مۇددىئاسىنى ھېچ قورۇنماي بايان قىلدى:

— سىلەر دەل پەيتىدە كەلدىڭلار، بىزمۇ بۇگۈن يا ئەتىلىككىچە كونىشەھەردىكى قوماندانلىق ئىشتاۋىنىڭ رەھبەرلىرىگە بىر ئەلچى ئەۋەتمەكچى بولۇپ تۇراتتۇق. ئۆتكەن ئايدا بۇ يەرگە بىر قىسىم پىدائىلار چىقىپ تەشۋىق ۋەرەقىلىرىنى تارقىتىپ كېتىشكەن ئىدى. مەن ھەر كۈنى ھەر بىر نامازدا، بولۇپمۇ جۈمەدە پۇرسەت تاپسام مۇنـ بەرنى قولدىن بەرمەي جامائەتكە تەرغىبات يۈرگۈزۈپ كەلدىم. ئەمدىكى گەپ سىپىلنى ئېلىشتىلا قالدى.

ئابدۇرىشىت ئاندىن كىتاپخانىنىڭ غەربىي تېمىـ دىكى ئويۇقتىن بىر تاختا خوتەن قەغىزىنى ئېلىپ كەلـ دى. ئۇنىڭغا قېرىنداش بىلەن ئاقسۇ سىپىلىنىڭ شەكلىـ نى سىزدى:

— مۇبادا، — دىدى ئۇ، سۆھبەتداشلىرىغا، —

www.uyghurkitap.com

سېپىلنىڭ ئۈستىگە شوتا قويۇپ چىقىش ئۈنۈم بەرمىگىنىدە تۆت تەرەپتىن لەخمە كولاپ بېرىپ پارتلىتىش تامامەن مۇمكىن ئىدىغۇ؟ ئەگەر يەنە بۇ ئىشقا ماھىر پىلانچى تەلەپ قىلىنىدىغان بولسا بىزدە ئۇنداقلارمۇ بار ئىدى...

ئابدۇرىشىت مۇشۇ سۆزىنى دەللەش ئۈچۈن يېنىدىكى قىرقىما ساقاللىق تەمبەل بىر كىشىنى ئىما - ئىشارە قىلدى. بۇ كىشى بەردەڭگە مىلتىق، شىراقلىق ئۈۋ مىلتىقى ۋە مىلتىق دورىسىنىمۇ ياسىيالايدىغان ھەيدەرئەلىخان دېگەن ئادەم ئىدى.

ئابدۇرىشىتنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلىگەن ھەيدەر ئەلىخان تۈرگۈن قىياپەتتە سۆزگە كىرىشىپ:

— سېپىلنى نېرى - بېرى قىلىش قولىمىزدىن كېلەتتى. بۇ، ئانچە مۇشكۈل ئىشمۇ ئەمەس ئىدى، — دېدى.

ھەيدەرئەلىخان بىر پەس تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، يەنە ئىشەنچلىك ھالدا داۋاملاشتۇردى:

— بوۋىمىز رەھمەتۇللا پالۋان 200 يىل بۇرۇن باشلىغان ئىشنى بىزنىڭمۇ قىلالىشىمىز مۇمكىن ئىدى.

— دەرۋەقە شۇنداق، — دېدى ئابدۇرىشىت ئىشەنچلىك تەلەپپۇزدا، — ھەيدەرئەلىخان دېگەندەك سېپىلنى ئېلىش ئانچە قىيىن ئەمەس. بىز پارتىزانلىرىمىزغا نۇسرەت تىلەيمىز. بىراق، ۋاقىت كېچىككەنسېرى «ھارۋىدا توشقان ئېلىش» دامىغا چۈشۈپ قېلىش خەۋپىدىن بەك ئەنسىرەۋاتىمىز. يېقىندىن بۇيان ئاقيار بازىرىدا «ئوغرىلار چېكىنىدۇ» دېگەن مەزمۇندا يېزىلغان ئىغۋا

ۋەرەقىلەر پەيدا بولۇپ قىلىۋاتىدۇ. ئايرىم ئىمانسىز نا-
ئەھلىلەر پۇرسەت كۈتۈۋاتىدۇ، بۇ ئىشلار بىزنىڭ دىققى-
تىمىزنى تارتىۋاتىدۇ. سىلەر ھازىرتاماق يەۋالغىچىلىك
مەن قوماندانلىق ئىشتاۋىمىزغا بىر پارچە مۇراجىئەتنامە
يېزىپ بەرمەكچىمەن، ئاۋام خەلقىمىزنىڭ ئىرادىسىگە ۋە-
كىللىك قىلىدىغان بۇ مەكتۇبىمىزنى باشچىلارغا يەتكۈزۈپ
بېرىشىڭلارنى ئۈمىت قىلىمىز.

ئابدۇرىشىت جىددى يېزىشقا كىرىشتى. ئۇنىڭ مۇ-
راجىئەتنامىسىدە تۆۋەندىكى مەزمۇنلار يېزىلغان ئىدى:

«بىز پۈتۈن ئاقيار ۋە ئۈچتۇرپان خەلقى نامى-
دىن ھازىر ئاقسۇدا ئىبلىپ بېرىلىۋاتقان ئۇلۇغ كۆ-
رەشنىڭ يېتەكچىلىرىگە ئاپىرىن ئوقۇيمىز. ئۈچتۇرپان
خەلقى بۇ مۇقەددەس غازاتنى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن
قوللىماقتا ۋە سىپىلنى قورشاپ جەڭ قىلىۋاتقان پارتى-
زانلارنى ئۆز پەرزەنتلىرى دەپ ھېساپلىماقتا. بۇنىڭدىن
200 يىللار بۇرۇن ئۈچتۇرپان قوزغىلاڭچىلىرى-
دىن ئون نەچچە مىڭ كىشى ئىلىغا سۈرگۈن قىلىنغان
ئىدى. ئۇلارنىڭ نەۋرىلىرى كېيىن ئىلى خەلق قوزغى-
لىڭىنىڭ جەڭگىۋار كۈچلىرى بولۇپ قاتناشتى. ئۇلارنىڭ
ئەۋرىلىرى بۈگۈن يەنە قايتىپ كېلىپ، ئۈچتۇرپاندەر-
ۋازىسى ئالدىدا كۆرەش بايرىغىنى ئىگىز كۆتەرمەكتە.
تارىخنىڭ ھەقلىق ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە بۇ قېتىمقى
كۆرەشكە بىزنىڭ پەرزەنتلىرىمىزدىن جەسۇرۋەدانىشمەن
بېرىسگىت① قوماندانلىق قىلماقتا. پارتىزانلارنىڭ

① بۇ يەردە ئۈچتۇرپاندا تۇغۇلغان ئابدۇكېرىم ئابباسوپ
كۆزدە تۇتۇلغان.

يېتەكچىلىك ئىشتاۋىمۇ بىر ئۆچتۈرپانلىقنىڭ باغ ھويلىسىدا① كۆرەش بۇرچىنى ئادا قىلماقتا. ئىنقىلاۋىي ۋارىسلىقنىڭ مۇشۇ تەرىزدە داۋام قىلىپ كېلىۋاتقىنىدىن بىز چەكسىز سۆيۈنىمىز. ھەممە كىشىنىڭ يۈرىگى سىلەرگە تەلپۈنمەكتە. كۆرەش پالۋانلىرىغا روناق ۋە پارلاق غەلىبە تىلەيمىز...»

2

ئىرپان بىلەن قۇتلۇق كونىشەھەرگە قايتىپ كېلىپلا بۇ قېتىمقى خىزمىتىدىن باش ئىشتاپقا دوكلات سۇندى ۋە خەلقىنىڭ ئارزۇ - ئارمانلىرىنى يەتكۈزدى. لېكىن، ئىرپان ئۆزىنى ئۆتمەي پارتىزانلار ئارىسىدا قانداقتۇر بىر روھىي چۈشكۈنلۈك كەيپىياتىنىڭ ۋە چېچىلاڭغۇلۇق ھادىسىلىرىنىڭ يۈز بېرىشكە باشلىغانلىغىنى بايقىماقتا ئىدى. ئۇ، ئىچىنى بىر نىمە تاتىلاۋاتقاندەك تىت - تىت بولاتتى ۋە:

— ئەجەپ ئىشقۇ؟! ... تۈنۈگۈنكى جۇشقۇنلۇقلار سۇسلاپ بوشىشىپ كېتىۋاتىمىزغۇ؟ دۈشمەنلەر تارقاتقان «ئۇيغۇرلار چوقۇم چېكىنىدۇ» دىگەن سۆزنىڭ تېگىدە بىرەر

① پارتىزانلارنىڭ قوماندانلىق ئىشتاۋى يۇقۇرىدا ئېيتىلغاندەك كونىشەھەردىكى نىيازخاننىڭ بېغىدا قۇرۇلغان ئىدى. بۇ باغنىڭ ئىگىسى ئابدۇكېرىم ئابباسوپنىڭ تۇققىنى ئىدى.

ئىش باردەكىمۇ نىمە؟ — دەيتتى.

بىر كۈنى رەستىدە ئۇنىڭغا پارتىزانلارنىڭ غەرق مەس بىر كىشىسى يولۇقۇپ قالدى. ئۇ، تايتاڭلىغان هالدا شەهەرنىڭ غەربىي تەرىپىدىكى تار كوچىغا قاراپ كەتتى. ئىرپان ئۇنىڭدىن ئەنسىرىدى - دە، كەينىدىن ماڭدى. هېلىقى مەس تار كوچىغا كىرىپلا هەرەڭ - سەرەڭ ناخشا ئېيتىشقا باشلىدى. بىر ئازدىن كېيىن ئۇ خەندەك بويىغا ئۆتۈپ، جەنۇپقا قايرىلدى. بۇ چاغدا خېلىلا كەچ كىرىپ قالغان ئىدى. مەس دەلدەڭلەپ يۈرۈپ، «غىلتاڭ مەهەللىسى»دىكى مەلۇم بىر قورانىڭ ئالدىغا كەلدى - دە، هېچ ئەيمەنمەستىنلا قورانىڭ ئىشىگىنى چەكتى. شۇ ئانلا يۈگۈرۈپ چىققان ياش چوكان كاككۇكتەك كۈلگەن پېتى خۇددى يىراق سەپەردىن كەلگەن ئېرىنى قارشى ئالغاندەك، مەسنى ئۆيگە باشلاپ كىرىپ كەتتى.

ئىرپان ئەپسۇس بىلەن ئارقىسىغا بۇرۇلدى. قايتىپ كېلىۋېتىپ، بۇ سىرلىق تېپىشماق ئۈستىدە خىيال سۈرۈپ ماڭاتتى. ياتىغىغا كېلىپ ياتقاندىن كېيىنمۇ كېچىچە كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەي مىڭ تەستە تاڭ ئاتقۇزدى.

ئىرپان ئەتىسى ئورنىدىن سەهەر تۇرۇپلا پارتىزانلارنىڭ ۋاقىتلىق جامائەت خەۋپسىزلىگى ئورگىنىغا باردى - دە، مەسئۇل خادىمغا ئاخشام ئۇچراتقان ۋەقەنى ئوچۇق ئۇقتۇردى ۋە ئىككىيلەن بىللە تۇرۇپ بۇنىڭدىن بىرنەچچە كۈنلەر بۇرۇن ياش بىر پارتىزاننى يولدىن ئازدۇرغان قىلمىشى ئۈچۈن ج خ دا توختىتىپ قويۇلغان

www.uyghurkitap.com

«ئالتۇن چىشلىق روزىخان سەتەڭ» ناملىق ئالقانالىتىن سوراق خاتىرىسى ئېلىندى. بۇ ئارقىلىق ئىككى نازۇك سىرنىڭ تۈگۈنى بىر يولىلا يېشىلدى.

ئىرپان بۇ قورقۇنچلۇق سىرلارنى بىلگىنىدىن كېيىن، تېخىمۇ بىئارام بولۇشقا باشلىدى، ئۇنىڭ كەيپى بۇزۇلۇپ، پىشانىسىدىن سوغاق تەر تامچىلاشقا باشلىدى...

مەلۇم بولدىكى، بايىقى مەسىنىڭ «غىلتاڭ مەھەللىسى» دە تېپىشۋالغىنى «ئۈزۈن كىرپىك ھەمراخان» دەپ ئاتىغى چىققان چوكان ئىكەن. ئۇنى شەھەر يىگىتلىرى «ھەمراخان شاڭخەي» ① دەپ ئاتىشىدىكەن. ئۇنىڭ ئېرى ھەسەن پەيپۇ گومىنداڭنىڭ ماھىر پىلموتچىگى بولۇپ، ئاۋغۇستىنىڭ باشلىرىدىكى قورغان سوقۇشىدا نۇرغۇن پارتىزانلارنى قىرىۋەتكەن. كېيىن ئۇ مىللى ئارمىيە مەرگەنلىرىنىڭ ئوقىدا مېڭىسى چۇۋۇلۇپ ئۆلگەن.

مۇشۇ ئىنتىقام ئۈچۈن ئۈزۈن كىرپىك ھەمراخان شاڭخەي ئېرىنىڭ خۇن دەۋاسىنى قىلىپ، گومىنداڭ باشلىقلىرىغا ئەرز سۇنغان. قورچاق ۋىلايەتلىك ساقچى باشلىغى ۋۇشاۋبىڭ:

— ئېرىڭىزنىڭ خۇن ھەققىنى ئىلى ئوغرىلىرىدىن

---

① ئۈزۈن كىرپىك ھەمراخان كونىشەھەرنىڭ «غىلتاڭ مەھەللىسى» دىكى خالى ھوجرىسىنىڭ ئىشىگىگە بۇلبۇل سۈرەتلىك گۈل بېسىلغان شاڭخەي تاۋىرىدىن ملەگزە ئېسىپ قويادتى، شۇڭا ئۇنىڭغا «ھەمراخان شاڭخەي» دىگەن لەقەم سىڭىپ قالغان.

ئالىسىز. ئۇنىڭ ئەپچىل يولى بار ھەم ئانچىزا چوڭ دەس-
مايىمۇ كەتمەيدۇ. پەقەت قارا قېشىڭىز بىلەن ئۇزۇن كىر-
پىكىڭىزنى ئوق - يا قىلىسىڭىزلا ئىش پۈتىدۇ. ئېرىڭىزنىڭ
جەسىدى ئۇچۇن چوقۇم تۆكۈلۈگىڭىزدىن ئالتۇن قۇيۇلى-
دۇ، — دەپ ھەمراخان شاگخەيگە ئىشىنىڭ ئېپى - پەمىنى
ئوبدان ئۆگەتتى.

شۇنداق قىلىپ، پارتىزانلار سىپىل ئەتراپىغا كې-
لىشتىن بۇرۇن ھەمراخـان شاگخەي ھىلىقى غىلتاڭ مە-
ھەللىسىگە ئورۇنلاشتۇرۇلدى. ئۇ، يېتەرلىك ئىقتىسات بى-
لەن، بولۇپمۇ يېتەرلىك ھاراق - شـاراپ بىلەن تەمىن
ئېتىلدى.

«ھەمراخان شاگخەي» شـۇندىن باشلاپ «تىرناقتا
توختىغىدەك» سەتەڭ سالاپىتى بىلەن كوچىغا چىقىدىغان
بولدى. ئۇنى كۆرۈپ يۈرىكى قىزىغان بوز كۆزلەر ئۇنىڭ
كەينىدىن ئالمان - تالمان قارىشاتتى. كېيىنكى كۈنلەردە
ئۇ تولاراق پارتىزانلار ئىشتاۋىنىڭ ئەتراپىنى ئەگىپ كەت-
مەيدىغان بولدى. مانا شـۇ چاغدا ھىلىقى مەس كالۋامۇ
ھەمراخان شاگخەينىڭ مەپتۇن قىلغۇچى ئىلكىگە ئىلى-
نىشىپ قالغان ئىدى.

— بىز ئەمدى غۇلجىغا چېكىنىمىز. سىزنىمۇ بىللە...

مەس پارتىزان «ئادىشى»غا ئىچى - قارنىنى تۆ-
كۈۋەتتى، ھەمراخان شاگخەي بۇگەپنىڭ سايىغا چاپلاش-
تى - دە، دىل ئېرىتكۈچى نـاز خۇلقىنىڭ ھـەممىسىنى
ئىشقا سېلىشقا باشلىدى ۋە چاققانلىق بىلەن بىر ئىستا-

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

كانىغا هاراق قۇيۇپ كېلىپ، تەڭلەپ تۇرۇپ:

— جېنىم نەدىكى گەپلەرنى قىلىپ يۈرىدىغانسىز، كۆڭلۈمنى يېرىم، ئىچىمنى ئاچچىق قىلىپ، مەن تېخى سىلەرنى پات ئارىدا سېپىلنى ئالدۇ، شۇندا بىز توي قىلىمىز، دەپ بەخۇدۇك يۈرۈۋاتىمەن ئەمەسمۇ؟ — دېدى.

مەس پارتىزان ئاشنىسى تۇتقان هاراقنى ئىككى قوللاپ ئېلىپ، تاقەتسىزلىك بىلەن گۈپ قىلىپلا ئىچىۋەتتى - دە:

— يۇقۇرىدىن تۇنۇگۇنلا بۇيرۇق كەلدى. غۇلجىغا كېتىدىغان بولدۇق، سېپىل قالسا مەيلى، سىز قالمىسىڭىزلا بولاتتىڭغۇ! ها ... ها ... ها ...، — دېدى.

هەمراخان شائخەي ئۈچۈن مۇشۇ ئاخباراتنىڭ ئۆزىلا كۇپايە ئىدى، شۇڭا ئۇ، مەسكە سېخىلىق بىلەن قۇچاق ئاچتى ۋە ئۇنىڭ تەلۋىنى لايىغىدا قاندۇرۇپ ئۇزىتىۋەتتى.

تاڭلا كۈنى ئاخشىمى هىلىقى مەس پارتىزان دەل شۇ مەزگىلدە شىركەيىپ هالەتتە يەنە غىلتاڭ مەھەللىسىگە يېتىپ كەلدى.

بۈگۈن ئۇ، هەمراخان شائخەينى بىر يولى كۆچۈرۈپ كەتمەكچى ۋە ئالدىن غۇلجىغا يولغا سېلىۋەتمەكچى ئىدى. بىراق، ئۇ هازىر ئاشنىسىنىڭ ئىشىگىدە چوڭ قۇلۇپنى كۆردى - دە، هوشىنى يوقىتىپ قويۇشقا تاسلا قالدى. ئۇ، ئىشىگىنىڭ تۆۋىدىن نېرى كەتمەي گويا هەمراخان هىلىلا پەيدا بولىدىغاندەك كۈتمەكتە ئىدى. تەقەز-

زالىقتا مىنۇت، سائەتلەر ئۆتۈپ باراتتى. ئۇ، «غىلتاڭ مەھەللىسى» دە گاھ ئوڭغا، گاھ سولغا مېڭىپ، تىت ـ تىت بولاتتى. ئۇچى پۈشقانىسىرى ئاسمانغا قاراپ يۆلتۈز سانايتتى.

ھەمراخان كەلمىگەندىن كېيىن، غىلتاڭغا تېپىلغان بۇ ھاماقەت تەشنالىقتا قۇرۇپ كەتكەن كالپۇكىنى قاتتىق بىرچىشلىدى ـ دە، ئاندىن ئاستا مېڭىپ شۇ يەردىكى خەندەك بويىغا ئۆتتى. ئۇ، يەنىلا بىر ئالدىغا، بىر كەينىگە ماڭاتتى. كاشكى بىركىمدىن سوراشقا پېتىنالىسىچۇ؟

ئۇ. تاركوچىدا ئايلىنىپ يۈرەتتى.

— ھەي يىگىت، كىمنى ئىزلەيسىز؟

دوقمۇشتىكى بالىخانا ئۆي روجىگىدىن توساتتىن ئاڭلانغان بۇ ئاۋاز ئۇنى ھاڭ ـ تاڭ قالدۇردى. ئۇ، دەرھال روجەك تامان قارىدى. كۆز ئالدىدا گويا «مىڭ بىر كېچە» ھالەتلىرى نامايەن بولماقتا ئىدى. ئۇ، دۇدۇقلاپ دەماللىققا جاۋاپ بېرەلمەي قالدى. ئۇڭغىچە روجەكتىن يەنە:

— ھەمراخان شاڭخەيىنى؟! — دىگەن سوئال ئاڭلاندى.

بالىخانا روجىكى يېنىغا قاتار قويۇلغان تەشتەك گۈللىرى ئارىسىدىن چىقىۋاتقان بۇ غايىپ ۋە مەنىلىك تەلەپپۇز ئەدەپ ـ ئەردەملىك بىر ئايالنىڭ ئاۋازى ئىدى. مەس پارتىزان ئۇنىڭ رۇخسارىنى كۆرەلمىدى. بىراق ئۇ، ھازىر سىرىنى يوشۇرماستىن:

— ھەئە، ئۇ نەگە كەتتىكىنە، — دىدى.

— ئۇ سىزنىڭ كاللىڭىزنى ئالتۇنغا تېگىشىش ئۈ-
چۈن سېپىل ئىچىگە كەتكەن.

— نىمە، نىمە؟ ئۆيىڭىزگە كىرسەم.

— كىرمەيلا قويۇڭ، ھەمراخان شاگخەينىڭ كەي-
نىدىن ئۇ دۇنياغا مېڭىڭ ياكى ئۆز يولىڭىزغا ...

دەرىزە داققىدە يېپىلدى. ئالەم بىردىنلا قاراڭ-
غۇلاشقاندەك كۆرۈنەتتى. مەسكە بۇ دۇنيا ھارام بولدى.
ئۇ، ئەقلى - ھوشىنى يوقاتماقتا ئىدى.

ئوتتۇز بىرىنچى باپ

1

راست دىگەندەك، مەسىنى غىلتاڭغا تىيىلدۇرۇپ بولغاندىن كىيىن، ئۇزۇن كىرپىك ھەمراخان شائخەي تۇنۇگۇن يىرىم كىچىدە قىيۇم چاشقان، ئەھەت شەيتان دىگەن دۈشمەن ئاخباراتچىلىرى بىلەن بىللە سىپىل ئىچىگە تىكىۋەتكەن ئىدى. ئۇلارنىڭ سىپىل ئىچى بىلەن قاتنىشى — خوتەن دەرۋازىسى (جەنۇبىي دەرۋازا) نىڭ شەرقىي تەرىپىگە ئون نەچچە قەدەم نىرىدىكى ئالاھىدە ئىچىلغان تۆشۈك ئارقىلىق بولاتتى. بۇ تۆشۈك ئەسلىدە پارتىزانلارنىڭ بىسىمىغا بەرداشلىق بىرەلمىگەن ئەھۋال ئاستىدا، تەكلىماكانغا قىچىش ئۈچۈن ئىچىلغان ئىدى. ئۇ چاغدا ئۇستۇنلۇك پارتىزانلار تەرەپتە ئىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئارمانغا يېتىدىغان دەرمانمۇ بار ئىدى.

ئەمدىچۇ؟ — ئىش ئەكسىچە. پارتىزانلارنى چېكىندۈرۈش بۇيرۇقىنى دۈشمەنلەربىلىۋالدى - دە، جىددىي قۇتراشقا باشلىدى. ئۇلار ھازىر قاچماق تۇگۈل، پارتىزانلارنىڭ ۋە ئۇلارغا ياردەم قولىنى سوزغان ئاممىنىڭ قېنىنى ئىچىشكە ھازىرلانماقتا. ھېلىقى مەسنىڭ «غىلتاك كوچىسىدىكى» تېپىلىشى يۈز بېرىش ئالدىدا تۇرغان قانلىق تىراگېدىيە بىلەن مۇناسىۋەتلىك چوك ۋە جىددىي ۋەقە ئىدى.

مەس ئاخشام روجەكتىكى گۈل دالدىسىدىن تەنھە يەپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇ سۆزلەر ئۇنىڭ مېڭىسىنى غىدىقلاپ كېچىچە زىنھار ئۇخلىيالمىدى. گايىدا ئورۇنسىز ھالدا «بۇ، ھەسەتتىن چىقىۋاتقان سۆزدىمۇ - يە؟» دەپ گۇمانمۇ قىلاتتى. كېيىن يەنە ئۆز گۇمانىنى ئۆزى ئىنكار قىلاتتى.

ئۇنىڭ ئىسمى مەردان، بۇ يىل يىگىرمە يەتتە ياشلاردا ئىدى. ئۇ، ئىلىدىكى ھەرەمباغ سوقۇشى، كېيىن، ئالتۇنقۇش ۋە قورغان سوقۇشلىرىدا چوك قەھرىمانلىق كۆرسەتكەن ئىدى. ئۇنىڭ ئاقسۇ سوقۇشىدا غەلىبە قىلىش ئىرادىسىمۇ كۈچلۈك ئىدى. شۇڭا ئۇنى پارتىزانلار كوماندىرى ھەمىشەم «باتۇر مەردان» دەپ ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئالاتتى.

ئۇ چېكىنىش توغرىسىدا مىش - مىش پاراك تارقالغاندا قاتتىق غەزەپلىنىپ يۈرەتتى، ئۇنىڭ غىلتاك كو-

چىسىدا تىبىلىپ چۈشۈشى ئاشۇ نارازىلىق كەيپىياتى بى-
لەن ئالاقىدار بولسا كېرەك. «پىتنىڭ ئاچچىغىدا كى-
يىمنى ئوتقا سالغان»نىڭ مىسالى ئەنە شۇ ئىدى.

— مەردان، بۈگۈن قاپاقلىرىڭ بۆلەكچە ئولتۇرۇ-
شۇپ، كۆزلىرىڭ قىزىرىپ كەتكەندەك كۆرۈنىسەنغۇ، نى-
مە بولدۇڭ؟

كوماندىر بۈگۈن سەھەردىلا مەردانىنى ئىشتاپقا
قىچقىرىپ، جىددى بىر ۋەزىپە تاپشۇرۇشنىڭ ئالدىدا
ئەنە شۇ سوئالنى سورىدى.

مەردان كوماندىرنىڭ ئالدىدا ھەربى تەرتىپ بو-
يىچە تىك تۇراتتى. لېكىن، نىمىشقىدۇر لام - جىم دې-
مەيتتى. ئىچىدە ئۇ «ئەگەر ھەمراخان شاگىخەينىڭكىگە
بارغىنىمنى ئىشتاپ سېزىۋالغان بولسا ئىشىم چاتاق»،
دەپ ئەندىشە قىلاتتى. ئىرپان بولسا ئۆزى بىلگەن بۇ
سىرنى ئىچىگە يۇتۇۋەتكەن ئىدى.

كوماندىر سۆزىنى بىردىنلا رەسمىي ۋەزىپىگە يۆت-
كەپ بۇيرۇق بەردى:

— يار بېشىدا دۈشمەننى توسايمىز. سەن «پىدا-
كارلىق ئەترىدى»نى باشلاپ ئاياق كېرىش، قارا ساقال
ئاتامدىن تارتىپ ئالتۇنلۇرۇم ۋە ئايرۇدۇرۇمغىچە ئارى-
لىقنى قوغدايسەن.

— خوپ، يولداش كوماندىر...، — دېدى مەردان
چاس بېرىپ.

ئۇيغۇر كىتاب تورىيتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىكى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

2

پىداكارلارنىڭ خېلى بىر قىسمى «ئالتۇنچى يېگىتلەر» ئىدى. ئۇلارنىڭ قاتارىدا ئىرپان، قۇتلۇق، ئوغۇلخان قاتارلىقلارمۇ بار ئىدى.

كۈن چۈشتىن قايرىلغان چاغدا ئىرپان ئۆزىنىڭ ئىشىنى تەق قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ھۆكۈما سىراجىدىن بىلەن خەيرلىشىش ئۈچۈن، دۆلەتباغدىكى «پارتىزانلار دوختۇرخانىسى»غا كەلدى. ئادەتتىكى چاغلاردا دوختۇرخانا ئالدىدا ئادەم قايناپ تۇراتتى. بۈگۈن بولسا، پەقەت بىر قانچە ئۇششاق باللارلا ئويناپ يۈرۈشەتتى.

ئىرپان دوختۇرخانىنىڭ ئالدىدىكى پەلەمپەيگە چىقىپ ئەتراپقا نەزەر تاشلىدى:

قۇياش غەرپتە قۇمىرىق دەرياسى ئىچىگە ئاستا-ئاستا چۆكۈپ كېتىۋاتقان قىپ-قىزىل شاردەك كۆرۈنەتتى. ئەگرى تېغىنىڭ مەشھۇر تۆمۈر چوققىسى تەرەپتىن ئۇرغۇپ كېلىۋاتقان كۈز شامىلى يول ياقىسىدىكى دەرەخلەرنىڭ غازاڭلىرىنى شىلدىرلىتاتتى. ئالا بويۇن، زەڭگەر تۇمشۇق قالغاچلار كوچا بويلىرىدا قانداقتۇر بىر ۋەھىمىدىن چۆچۈگەندەك، ئىنتايىن تېز ئۇچۇپ يۈرۈشەتتى.

قورال يېتىشمىگەنلىكتىن، ياغاچ توقماق ۋە كال-

تەك كۆتىرىپ چىقىپ پىدائىلىقتا يېزىلغان نەۋقىران يىگىتلەر، «چېكىنىش جىددىيەتلىكى» سەۋىۋىدىن ئات ئىزلەپ، ھە دېگەندە تونۇش - بىلىشلىرىنىڭ ئۆيىگە چېپىشاتتى.

دوختۇرخانىنىڭ ئىچكى قوراسىدىن ئاڭلانغان سا-تار ئاۋازى ئىرپاننى مايىل قىلدى - دە، ئۇ، كەينىگە بۇرۇلۇپلا قوراغا كىردى. ئاشۇ چاغدا ئىرپان ياتقان بال-نىستنىڭ ئالدىدىكى بىر ياغاچ بەلدىڭدە سىراجىدىن مۇنەججىم ساتار چېلىپ ئولتۇرغان ئىدى. ئۇنىڭ ھازىر چېلىۋاتقان مۇزىكا ناۋاسىدىن قويۇق ماتەم پۇرىقى ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. مۇزىكىنىڭ ئاياقلىشىشى بىلەن تەڭ، ئىرپان دەرھال مۇنەججىمنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ باردى-دە، ئەدەپ - ئىكرام ۋە سالام بىلەن كۆرۈشۈپ سورىدى:

— بوۋا، ھازىر دوختۇرخانىدا يارىدار جەڭچىلە-رىمىزدىن يەنە قانچە كىشى بار؟

بوۋاينىڭ ئاقارغان قويۇق قاشلىرى ئاستىدىكى سۇلغۇن كۆزىدىن بىراقلا ياش تۆكۈلدى ۋە بىر ئاز دې-مىنى ئېلىۋېلىپ جاۋاپ بەردى:

— پەقەت مەنلا بار ...

— قالغانلارچۇ بوۋا؟ — ئىرپان ھەيران بولۇپ يەنە سورىدى.

ئىرپاننىڭ بۇ سوئالى ھازىر يۈز بېرىۋاتقان چې-كىنىش ھەركىتىنىڭ ئادەتتىكى پارتىزان - پىدائىلاردىن خېلىلا مەخپى تۇتۇلۇۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

— ئوغلۇم بۇ ئىشلارنىڭ تېگى - تەكتىنى مەنمۇ چۈشىنىپ بولالمىدىم، — دېدى سىراجىدىن مۇنەججىم، — ئاخشام مەجرۇھلارنى ھارۋىلارغا ئولتۇرغۇزۇپ، ئىلىغا قاراپ كېتىشىپتۇ. بۈگۈن چۈشتىن بۇرۇن بۇ يەرگە كەلسەم ھەممە نەرسە خانىۋەيران، ئەسكى - تۈسكى نەرسىلەر چېچىلىپ تۇرۇپتۇ، ھەممە ئۆيلەرنى قاراشتۇرۇپ چىقتىم، ئادەم يوق. كۆڭلۈمدىكىنى دېسەم مەن سېنىڭ بىلەن خەيرلىشۋالاي دېگەن نىيەتتە تەقەززا بولۇپ تۇرغان ئىدىم.

— رەھمەت بوۋا، مەنمۇ خۇددى ئۆزلىرىدەك نىيەتتە كەلگەنمەن. خالىس نىيەتلىرىمىز ئۇقتاسىغا كەلگىنى ئۈچۈن چەكسىز خۇشالمەن. ئاماردىگەر مەزگىلدە ئۇلار خوشلاشتى.

ئوتتۇز ئىككىنچى باپ

بۈگۈن 9 - ئاينىڭ 26 - كۈنى ئىدى. كەچ كىردى. ۋاقىت — خۇپتەندىن ئۆتكەن چاغ. يەر يۈزىنى تۈن پەردىسى قاپلاپ تۇراتتى. قوماندانلىق ئىشتاۋىدىن تۈنجى قېتىملىق يېشىل سائيوت — تەييارلىق پارولى بېرىلدى. ئىشتابنىڭ مەسئۇللىرى ۋە يۈك - تاقلار باش كىرىش — كەپتەرخانا يولى ئارقىلىق چېكىنمەكتە. سېپىل ئەتراپىدىكى ھۇجۇمچى جەڭچىلەر دۈشمەن ئۈستىگە شىددەتلىك ئوق ياغدۇرماقتا.

بۇيرۇققا بىنائەن ئىرپان، قۇتلۇق، ئوغۇلخان ۋە غاپپار قاتارلىق پىداكارلار گۇرۇپپىسى باش كىرىش ئۈستىدىكى ئىستىھكامغا قاراپ ئاتلاندى. ئۇلار جەڭ ئارغىماقلىرىنى كىرىش ئاستىدىكى ئىشەكچى يۈسۈپ باڭگازىنىڭ قوراسىغا يېقىن ئورمانلىققا باغلاپ قويدى. ئاندىن «قوشقار پاتماس» قىسىلچۇغى ئارقىلىق يارداڭلىقنىڭ ئۈستىگە

چىقىپ، تەيىنلەنگەن پوزىتسىيىلىرىگە جايلاشتى. قۇتلۇق بىلەن ئوغۇلخان «قوشقار پاتماس»نىڭ جەنۇبىي لىنىيىسىگە، ئىرپان بىلەن غاپپار شىمالىي لىنىيىسىگە يىنىك پىلىموتلىرىنى تىكلىدى. ئۇلارنىڭ ھەر بىرىدە يەنە گىراناتا، قىلىچ قاتارلىق زاپاس قوراللارمۇ بار ئىدى.

كوماندىر سوپى سابىروپ، كوماندىر ئىسكادىرون مەردانلار ئات چاپتۇرۇپ يۈرۈپ، جەنۇپتىن شىمالغىچە قارا ساقال ئاتامدىن «ئالتۇنلۇرۇم» غىچە پىداكارلارنىڭ ئورۇنلاشقان ئىستىھكاملىرىنى كۆزەتمەكتە ۋە سىپىل ئەتراپىدا قالدۇرۇلغان جەڭچىلەرگە بۇيرۇق بەرمەكتە.

سىپىلغا ئوق ياغدۇرۇۋاتقان جەڭچىلەرنىڭ روھى يەنىلا ئۈستۈن ئىدى. تىنىمسىز ئېتىلىۋاتقان زەمبىرەك ۋە مىلتىق ئوقلىرى خۇددى ئەرشنىڭ يورۇق يۇلتۇزلىرى ساقىغاندەك، ئاسماندا بىر – بىرىگە گىرەلىشىپ ئۆتۈشۈۋاتقانلىقى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

لېكىن، پارتىزانلار تامانىدىن سىجىل ياغدۇرۇلۇۋاتقان بۇ ئوقلارنى دۈشمەن تەرەپ ھازىر مەنسىتمەيدۇ. ئۇلار بۇنى چېكىنىش ئالدىدا ئىشلىتىلىدىغان «ئۆتكۈنچى چاقماق»تەك بىر تۇتەك پەردە، دەپ ھۆكۈم قىلىشاتتى. ئۇلار شۇڭا سىپىل ئىچىدە بولغۇسى ھۇجۇم ئۈچۈن جىددى تەييارلىق كۆتمەكتە ئىدى. يالاقچى ھاكى قاتارلىق دۈشمەن ئوفىتسېرلىرى پىدائىلارنى قىرىش ئۈچۈن قەسەم بېرىپ، مەي ئىچىشمەكتە. پارتىزانلارغا ياردەم بەرگەن مىڭلىغان ئاھالىنىڭ قېنىنى ئىچىش بەدىلىگە شۆھرەت

ئوردېنى تاقاش ئۈچۈن كۆزىنى قىزارتماقتا.

مانا تۈن ھەسسىسىدىن ئۆتتى. سېپىلنىڭ خوتەن دەرۋازىسى يوشۇرۇن ئېچىۋېتىلدى. ھاكى پەيجاڭنىڭ ئاتلىق پەيى زەربىدار بولۇپ سىرتقا چىقتى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن دۈشمەننىڭ باشقا قىسىملىرى ...

ئۇلار ئالدى بىلەن «قارا ساقال ئاتام» مازىرىنىڭ جەنۇبىدىن يۆگەپ ئىلگىرىلىمەكتە. مەردان ئورۇنلاشتۇرغان پىداكارلار قان كېچىپ ئېلىشماقتا.

دۈشمەن چېرىكلىرى يەنە قاپساپ كەلمەكتە. گۈلباغ تەرەپتىن چېكىنگەن پارتىزانلار ئوتتۇرا كىرىشتىن ياردائلىق ئۈستىگە چىقىش بىلەن تەڭ ھاكى پەيجاڭ چېرىكلىرىگە روبىرو كەلدى. يارنىڭ ئۈستىدىكى ئاق ماۋقەتەك توپراقنىڭ يۈزى قانغا بويالدى.

قوماندانلىق ئىشتاپ تازلەڭگىرگە چېكىنگەن ئىدى. دۈشمەن چېرىكلىرى ئىككى يول بىلەن — بىر قىسمى يارنىڭ ئۈستى، بىر قىسمى كەپتەرخانا — باش كىرىش ئارقىلىق قوماندانلىق ئىشتابىنى قىسىپ ئىلگىرىلىمەكتە. «ئالتۇنلۇرۇم» گۆرىستانلىغىنىڭ جەنۇبىغا ئورۇنلاشقان پىداكارلار دۈشمەننىڭ ئالدىنى توسىدى. قۇتلۇق بىلەن ئوغۇلخان «قوشقار پاتماس» تارچۇغىدىن چىقىۋاتقان دۈشمەنلەرگە پىلىموت قويدى. ئىرپان، غاپپار ۋە مەردانلار يار ئۈستىدىن بېسىپ كەلگەن دۈشمەن چېرىكلىرىنى ئۆزلىرى تەرەپكە بەنت قىلىۋالدى. قانلىق جەڭ ئىككى سائەتچە داۋام قىلدى.

www.uyghurkitap.com

تاڭ سۈزۈلۈشكە باشلىغان ئىدى. زۇمرەتتەك تىنىق ئاسماندا سان - ساناقسىز يۇلتۇزلار گويا ئەرش سارىيىغا ئورنىتىلغان ئېلېكتىر لامپۇچكىلىرىدەك پىلىلداپ يېنىپ تۇراتتى، «ئالتۇنلۇرۇم» گۆرىستانلىقىنىڭ ئەتراپىدا پايانسىز ئالتۇن تۇپراقلىق زېمىن سوزۇلۇپ ياتاتتى. تەگرى تېغىنىڭ سانسىز قارلىق چوققىلىرى گويا قەھرىمان يىگىتلەرنىڭ ئاق ئۇستىخان دۆۋىلىرىدىن ھاسىل بولغان قەۋرى بېشىدەك نامايەن بولاتتى.

پىداكارلارنىڭ ئوقلىرى ئازايماقتا، جەڭ يەنە قىزىماقتا. ئۇلار كىچىك - كىچىك قاپاقلارغا تولدۇرۇۋېلىشقان بۇلاق سۈيىنى تەڭ تالىشىپ ئىچىشەتتى.

دۈشمەن ئەسكەرلىرى ئوغاق شەكلىدە سەپ تۈزۈپ، ئىلگىرىلەپ كەلمەكتە. ئەھۋال جىددىيلاشتى. مەرت يىگىتلەرگە سىناق مەيدانى قۇرۇلماقتا. يا ئۆلۈم، يا كۆرۈم مومېنتى قاش بىلەن كىرپىك ئارىلىقىدەك يېقىن قالغان ئىدى. مەردان مەرتلىك بىلەن دۈشمەن ئۈستىگە ئېتىلىپ بېرىپ، قۇربان بولغاندىن كېيىن، قۇتلۇق، ئوغۇلخان ۋە غاپپارلارمۇ ۋىجدان سادالىرىنى ياڭرىتىپ، قانغا بويالدى.

ئىرپان ھودۇقماستىن ئاخىرقى مىنۇتنى تەنھا كۈتمەكتە، ئۇنىڭ بايا يارداڭلىق ئاستىدىكى سورمانغا باغلاپ قويغان قېيىر ئارغىمىغى چىقىراپ تۇراتتى.

— يا جاندىن كېچىش كېرەك، ياجانانىدىن! — دېدى ئىرپان ۋە ئاياپ كېلىۋاتقان ئىككى گىراناتنى كۆتىرىپ، يېقىنلاپ كەلگەن دۈشمەن ئالدىغا يۈگۈردى.